

શાસનસંપ્રદ
 શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીના પદશિષ્ય
 સિદ્ધાંત વાચસ્પતિ
 શાસ્ત્રવિશારદ
 શિક્ષકજ્યોતિષદિવાકર
 શાંતભૂતિ
 આ ચા ર્ય

શ્રી વિજયોદયસૂરીશ્વરજી મહારાજને

સાદર સમર્પણ

બિપિન ઝવેરી

અનુક્રમ

૧. પ્રસ્તાવના		૫
૨. પ્રાકૃત્યન	અમરચ દેવ નાદટા	૬
૩. પ્રવેશક		૧-૧૪
૧. કાવ્યના મૂળ સાધનો		૧
૨. આપણી કૃતિનો સારાંશ		૨૬
૩. પ્રવચનરૂપ પાઠભેદ		૪૨
૪. આ ૪ વિષયની અન્ય કૃતિઓ		૪૭
૫. પરસ્પરાવગ્રંથન		૫૨
૬. કર્તૃત્વ		૫૭
૭. રાસની બાબ		૫૮
૮. સમય		૬૨
૪. મહત્ત્વની અનુદિઓ		૬૩
૫. પૂરવણી, ચિકિત્સા ઇત્યાદિ		૬૩
૬. કાવ્યમાં વાપરેલાં ચિહ્નો		૬૪
	દેવકીદેવ ૭ બાપારે રાસ	૧-૩૫
૮. દિપણમાં વાપરેલાં સંકેપો, ચિહ્નો		૩૬
૯. દિપણ		૩૭-૮૦
૧૦. પાઠભેદ		૮૧-૮૩
૧૧. ચબ્દસમિ		૮૧-૧૧૬

॥ अर्घ्य ॥ अथ श्रीदेवकी
 त्रिदशायामेकसप्तत्यंते
 ॥ दोहा ॥ श्रीनेमजिह्वांष्टममा
 मग त्रणकीलाणजाण न
 व्यजिवनेनारया द्वाह्या अम
 नवाण १ वाणिमन्ति श्रीनेम
 नि बुझाबएकुमार मानवि
 तानेषुविने लिखे संजमनार
 १२ वईगजे संजमलियो धर
 मसामगरीनिम वेलाधला
 नेंकारणें प्रनृकगयदियो
 जावजीव ३ निरंतरतयसा
 करे हएमोटाअणगार आग
 नातेईनगवंतनि करेआत
 संजधार ४ नेमजिह्वांष्टममा
 सस ह्वारकांनगरिमुझार
 १ एकदिनवेसानेंवारणें वैई
 रागिअणगार ५ ॥ १०० ॥
 लमेई (लेई) विरेवया
 रागिगंतिबेलणारे जि. १०० ॥

પ્રસ્તાવના

મારા અભ્યાસનો આ નાનકડો પ્રયાસ પ્રજા સમક્ષ મૂકતાં મને ઘણો દુર્લ્ભ થાય છે.

સંપાદન માટે આ કાવ્ય પસંદ કરવાનાં કારણો, ચક્રતા ક્રમમાં, પંચવિધ છે: (૧) જૈન સમાજમાં એની લોકપ્રિયતા (૨) એતુ' રસિક, રંગદર્શી વસ્તુ (૩) એનો સંદેશ, અને ખાસ તો (૪) એની ભાષાની સદૃશ સાદગી, તથા તેથીયે વિશેષ, (૫) એની ભાષા-કીય વિશિષ્ટતા; એની અભ્યાસક્ષમતા.

સંપાદન જૈનેશ્વરને અભ્યાસ કરવો સુગમ પડે તેવા દષ્ટિકોણથી કરાયું છે. એટલે ટિપ્પણુ ઈત્યાદિમાં દર્શાવાયેલી કેટલીક વિગતો જૈન ભાઈબહેનોને જાણીતી, માટે બિનજરૂરી લાગે તો દસ્યુજર કરે.

નીચેની વ્યક્તિએનો હું ઘણો ઋણી છું: કાવ્ય-પસંદગીથી મુકરિડીંગ સુધીના સર્વ તબક્કે વતસલ મમત્વથી વિપુલ અનેકવિધ સહાય કરનાર મારા પૂજ્ય પિતાશ્રી શ્રી. સા. જવેરીન્દ્ર, પ્રવેશકના હુંજ અંગે મુરબ્બી વડીલ શ્રી કેશવરામ કા. શાસ્ત્રીજીનો, સદાનુમતિ-પ્રાકચન લખના અને બીકાનેરની અનેક હસ્તપ્રતો પૂરી પાડવા માટે શ્રીમાન અગરચંદ્ર નાદત્તનો, જૂનાગઢ રયાકવાસી ભંડારમાંથી અનેક પુસ્તકો ધીરવા ઈત્યાદિ મદદરૂપ થનાર જૈન સાહિત્યના ઊંડા અભ્યાસી શ્રી કુરજ માસ્તરનો, જૂનાગઢ રવે. મ. પૂ. આત્મારામજી જૈન લાય-બ્રેરીના પાલક શ્રી મોતીલાલ માસ્તરનો; ખંભાત શ્રી વિજયનેમિસ્રીશ્વર

જ્ઞાનમંડાર અને અમદાવાદ પાંજરાપોશી જ્ઞાનસાગ્રાની પ્રતો માટે પૂ. શ્રી વિજયોદયચરિ અને વિજયનંદનસૂરીશ્વરેનો, અમદાવાદ વિજયદાન-સરિશ્ચ જ્ઞાન મંદિરના હેતાળ દ્રુટી શ્રી ચીમનજીલ કડિયાનો, અમદાવાદ વીરવિજયજી ઉપાધ્યય અંધસંપ્રદના કાર્યવાહકોનો, જે ભંડારોની પ્રતો માટે આગમપ્રભાકર શ્રીપુરુષવિજયજીનો અને કમ્પ્યુટરના જે ભંડારોની પ્રતોની વિચનો પૂરી પાડવા માટે ગણિતર્થ શ્રી જીલ્લિસાગર મુનિવર્ધનો, રથાનકવાસી સમયની પોતાની પ્રતની વિગતો પૂરી પાડવા માટે મુનિરાજ શ્રી ગુલામમુનિજીનો, વિજાપુર (ઉ ગુજરાત) શ્રી જીલ્લિસાગરસરિ જૈન જ્ઞાનમંદિરની પ્રત માટે લાયબ્રેરિયન મહેન્દ્રભાઈ શાહનો, મુરતથી જાપેશી પ્રતો અને અન્ય પુસ્તકો મોકલવા માટે જૈનાનંદ પુસ્તકાલયના કાર્યકર શ્રી અમરચંદ મૂલચંદ જવેરીનો, મુરતના શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધારકંડના જેને દ્રુટી શ્રી મોતીચંદ મગનભાઈ ચોકસીનો; દસ્તપ્રત જોઈ જઈ કેટલોક માર્ગદર્શન કરાવવા માટે પં. શ્રી ચન્દ્ર-વિજયજીના શિષ્ય શ્રી કુમુદવિજયજીનો.

આ સર્વના સદ્ભાવ વિના આ વિનમ્ર સંપાદન જેવું છે તેવુંથે ન થયું હોત.

અંતર્માં, પ્રકાશન માટે આર્થિક ઉત્તેજન આપનાર સૌરાષ્ટ્ર રાજ્ય અયોત્તેજન સમિતિનો હું ધણો આભાર માનું છું.

દિલ્લિપુરા, જૂનાગઢ
૨૬-૧-૧૯૫૮

ગિપિન છવજીચંદ જવેરી

प्राकृत्यन

लोकभाषामें धर्मप्रचार और साहित्यनिर्माण जैन तीर्थंकरों और मुनियों द्वारा निरंतर होता रहा है। भगवान महावीरने अर्द्धमागधी भाषामें जो प्रवचन दिए, उन्होंनेका सप्तह एकादश अंग आदि आगमोंमें मिलता है। बंगाल और निहारसे जैन धर्मका प्रचार जब पश्चिम और दक्षिणकी ओर हुआ तो महाराष्ट्री और शौगसेनीमें प्रचुर साहित्य निर्माण किया गया। फिर अपभ्रंश लोकभाषा बनी तो अपभ्रंशमें भी जैन विद्वानोंने छोटे बड़े अनेकों ग्रंथ लिखे। अपभ्रंशसे ही उत्तर भारतकी प्रायः सभी भाषाओंका उद्गम हुआ। उस कालमें श्वेताम्बर जैन धर्मका प्रचार प्रधानतया राजस्थान गुजरात सौराष्ट्रादिमें रहा और दिगंबर सम्प्रदायका अधिक प्रसार दक्षिण भारत, उत्तर व मध्य प्रदेश आदिमें रहा। इसलिए श्वेताम्बर जैन विद्वानोंकी उस समयकी लोक भाषाओंकी रचना प्राचीन राजस्थानी या गुजराती भाषामें हुई है, तो दिगंबर विद्वानोंने अपभ्रंशके बाद उत्तर भारतमें हिन्दी भाषाको प्रधान रूपसे अपनाया, दक्षिणमें कन्नड और तामिल को।

गुजरात अभी जिस प्रदेशका नाम है प्राचीन कालमें वह लाट आदि प्रदेशके नामसे उल्लेखित मिलना है और राजस्थानका श्रीमाल

ढीडवाणा आदिका प्रदेश गुजरातके नामसे प्रख्यात था। इन दोनों प्रदेशोंमें जैन मुनियोंका तो निरंतर विहार होता ही था, पर वैसे भी रहनसहन बोलीचालीमें विशेष भिन्नता नहीं थी। इसलिए करीब १६वीं शताब्दी तक राजस्थान व गुजरात-सौराष्ट्रकी एक ही लोकभाषा थी। १६वीं शताब्दीसे इन दोनों प्रांतोंकी भाषाओंमें भेद कुछ विशेष व्यक्त होने लगा। अतः इससे पूर्ववर्ती रचनाओंकी भाषाको राजस्थान के विद्वान पुरानी राजस्थानी और गुजरातके विद्वान पुरानी गुजराती बतलाते हैं। वास्तवमें नाम कुछ भी हो, भाषा एक ही थी।

जैन मुनियोंका जीवन बहुत संयमित था, और अपने बचे हुए समयका उपयोग वे अध्ययन लेखन और साहित्यनिर्माणमें किया करते थे। इसलिए उनकी रचनाएँ प्रत्येक शताब्दीके प्रत्येक चरणकी मिल जाती हैं। जैन ज्ञानभंडार सुरक्षित भी अधिक रहे और नये नये स्थापित किए जाते रहे। इसलिए १३वीं शताब्दीसे प्राचीन राजस्थानीमें जो रचनाएँ की गईं वे भी आज जैन भंडारोंमें सुरक्षित हैं, जबकि जैनेतर लोकभाषाकी रचनाएँ १५वीं शताब्दीके पहलेकी प्रायः नहीं मिलती। कुछ फुटकर पद्य मिलते हैं वे भी जैन ग्रंथग्रंथोंमें ही। प्रत्येक शताब्दीके प्रत्येक चरणकी रचना प्राप्त होनेके कारण भाषाके विकासका अनुसंधान करनेमें इन जैन रचनाओंका बड़ा महत्त्व है। इनकी प्रायः समकालीन (रचनाकालीन) व थोड़े वर्षोंके बादकी लिखी हुई प्रतियाँ भी मिल जाती हैं, जबकि जैनेतर रचनाओंकी प्रतियाँ इतनी प्राचीन व अधिक मात्रामें नहीं मिलती। फिर भी खेदका विषय है कि प्राचीनतर राजस्थानी या जूने गुजराती जैन साहित्यका समुचित

मूल्यांकन नहीं हो पाता है। गुजराती साहित्य और राजस्थानी साहित्यके इतिहासग्रंथोंमें इतिहासलेखकोंको जबकि जैनेतर साहित्य नहीं मिलता तो बाध्य होकर कुछ जैन रचनाओंका उल्लेख करना पड़ा है, पर जहाँसे जैनेतर कवियोंके ग्रंथ मिलने लगे वहींसे जैन साहित्यकी उपेक्षा नज़र आती है; जबकि अनेकों जैन कवियोंकी रचनाएँ बहुत उच्च कोटिकी व उल्लेखनीय हैं।

गुजरातकी कुछ संस्थाओं द्वारा प्राचीन गुजराती-राजस्थानी रचनाओंका प्रकाशन अच्छे परिमाणमें हुआ है। सन १९२० में 'प्राचीन गुर्जर काव्य संग्रह' और अभी 'प्राचीन फागुसंग्रह', 'गुर्जर रासावली' गायकवाड सीरिज़से प्रकाशित हुए हैं। और मुनि श्री जिनविजय जी संपादित 'जैन ऐतिहासिक गुर्जर काव्यसंचय', श्रीविजय-धर्ममूरि संपादित 'जैन ऐतिहासिक रासमाला', हमारे संपादित 'ऐतिहासिक जैन काव्यसंग्रह' इस पुस्तकके संपादक डॉ. विपिन शर्माके पूर्वज स्थापित देवचंद्र लालभाई जैन पुस्तकोद्धार फंडसे आनंदकाव्य महोदय धिके आठ भाग, भूमसी माणिक आदिके प्रकाशित अनेको जैन रास-इस तरह अनेक जैन रास फागु चौपाई विवाहला आदि काव्य प्रकाशित हो चुके हैं। पर उनका काव्यकी दृष्टिसे अध्ययन करके मूल्यांकन प्रायः नहीं हुआ। आवश्यकता है इस विशाल प्राचीन जैन भाषासाहित्य के सांगोपांग अध्ययन द्वारा प्रस्तुत राजस्थानी और गुजराती जैन साहित्यके इतिहासके प्रकाशनको।

महापुरुषोंके जीवनचरित्रको प्रकाशित करनेवाले रास-चौपाई

संज्ञ फाब्योकी परंपरा आठसो वर्षसे निरंतर चठ रही है। इनमें वर्णित कथाओं और चरित्रों द्वारा नैतिक एवं धार्मिक प्रेरणा मिलनेके साथ उनमें भाषाविज्ञानकी भी महत्वपूर्ण सामग्री होनेसे उन रचनाओंका बड़ा महत्त्व है। मूल रूपमें ओर कथासारके साथ तो इन रचनाओंका प्रकाशन काफी हुआ है, पर शब्दकोश आवश्यक टिप्पणियाँ आदिके साथ इनका संपादन उतना अधिक नहीं हुआ। डॉ० भोगीलाल संडेसरा अब इस ओर प्रयत्नशोउ है। उनके संपादित 'प्राचीन फागु संप्रद' आदिमें शब्दकोश भी दिया गया है। डॉ० विपिन श्वेरी द्वारा संपादित "देवकीजी छ भायारो रास" इस दिशामें उल्लेखनीय प्रयत्न है। ३५ पृष्ठोंके इस छोटेसे रासकी टिप्पणियाँ और शब्दकोश ५५ पृष्ठोंमें, और प्रवेशक ६४ पृष्ठोंमें लिखा जाना स्वयं इसका प्रमाण है। उन्होंने इस छोटेसे रास—सम्पादनमें बहुत बड़ा श्रम किया है। साहित्यके विपार्थियोंके लिए काफी जानकारी प्रस्तुत की है। इस तरहसे उनके सम्पादित यह ग्रंथ संपादनका आदर्श सामने रखता है। रचनासे सम्बन्धित सभी आवश्यक बातें उन्होंने इसमें प्रस्तुत कर दी हैं। अपने प्रयत्नमें श्री श्वेरी बहुत सफल हुए हैं और भविष्यमें उनसे बहुत आशाएँ की जा सकती है। यह रास काव्यादिक दृष्टिसे इतना महत्वपूर्ण नहीं और छोटासा ही है। भविष्यमें किसी विशिष्ट जैन रचनाको भी इसी तरह सुसंपादित करें तो बहुत ही उपयोगी कार्य होगा।

वीकानेर

वसंतपंचमी, २०१४

अगरचंद नाहटा

દેવકીજી છ બાયારો રાસ

પ્રવેશક

સૌરાષ્ટ્ર અને પશ્ચિમસાગરના સંધિસ્થાન પર આવેલી મહાન નગરી દારિકા અનેક કાવ્યપ્રસંગોની જનની છે, અને એના પર ને એનાં પાત્રો પર પ્રાચીન કાળથી ઝાંડીતે આજ સુધી અનેક ઉત્તમ કાવ્યો લખાયેલાં છે. પ્રસ્તુત જૈન કાવ્ય પણ કૃષ્ણની સાથે દારિકા આવી વસેલાં દેવકીમૈયાનું કરુણ જીવન સુંદર રીતે આલેખે છે.

૧: કાવ્યનાં મૂળ સાધનો

ભારતવર્ષમાં જૈનોએ પણ રામાયણ, મહાભારત, હરિવંશ, નળાયણ, હસાદિ ગ્રંથો રચેલા છે.

જૈનોના સૌથી જૂના ઉપલબ્ધ ગ્રંથ અગિયાર આગમો છે. સર્વ પૂર્વગામી તીર્થ કરોની જેમ અવર્તમાન ચોવીસમા તીર્થકર શ્રી મહાવીરસ્વામીએ પોતાના ગણધરો-પટ્ટશિષ્યો-સમક્ષ ત્રિપદીરૂપે એક કથો કે પ્રત્યેક પદાર્થ ઉત્પન્ન થાય છે, નાશ પામે છે, અને સનાતન છે. આને આધારે સુધર્માસ્વામી આદિ અગિયાર ગણધરોએ વિસ્તૃત દ્વાદશ અંગો રચ્યાં, જેમાંનું અંતિમ આજે ઉપલબ્ધ નથી. આ અંગો મુખ્યપરંપરાએ ચાલુ રહ્યાં. વિક્રમની છઠી સદીના પ્રારંભમાં ખારવર્ષી દુકાળ પડ્યો, અને પૌષ્ટિક અનનો અભાવ, ભિક્ષા મેળવવાની હાડમારી હસાદિ કારણે સાધુઓની સ્મૃતિનો ખૂબ હ્રાસ થયો. આથી વિ. સં. ૫૧૦ અથવા પંરડમાં શ્રી દેવદિગણિ સ્વમાત્રમણની નિશા (પ્રમુખપદ) હેડળ વલભીપુરમાં સાધુઓની એક વિશાળ પરિપદ મળી, અને એણે, સર્વની સ્મૃતિ એકત્ર કરીને, આ સર્વ આગમોને ગ્રંથસ્થ એટલે કે પત્રસ્થ કર્યાં.

હિંદુઓ વેદને જોટલું મહત્ત્વ આપે છે જોટલું જૈનો આ આગમોને આપે છે. કેટલાક સ્થાનકવાસી મુનિઓ ને જૈનો તો અનુગામી માનવરચિત કૃતિઓમાં પ્રમાદજન્ય કાંઈ દોષ પેસી ગયાનો સંભવ ગણી એ સર્વ કરતાંયે માત્ર આગમરૂપી મૂળસ્ત્રોતને જ આધારરૂપ ગણે છે.

આ દાનમાં આવેલી કયા મૂળ 'અતગદસાઓ' (અતદૃત્
દશાંગ મુત્ર) નામના આગમમાં જોવા મળે છે અતદૃત્દશાંગ એટલે
દેવનગરના પાંચા પત્રી અતગમુર્તિમાં (લગભગ તગત જ) મોઢે જનારા
મહાપુરોની ધ્યાઓ દેવકીના છ (વસ્તુત માત) ભાયા (પુત્રા)
પણ એ જ રીતે મોઢે ગયા હોવાથી એની ધ્યા અતગદમા રચાન
પામે છે અતગદના પ્રકૃત ભાગનું ભાષાતર બહી ઉતારુ છુ

૧ અતગદદસાઓ (અતદૃત્દશા)

ઉપદેશ મહાવી સ્વામી

રચના સુધર્માસ્વામી

અથસ્થ દેવદિગ્ગણિ વિ સ પ૨૦, અર્ધભાગધી

હે જગજી! તે કાને તે સમયે ભદિનપુર નામે નગર હતું તે
નગર ઉત્તમ નગરોના સર્વે શુભોથી યુક્ત હતું તે નગરમાં ગગનસુખી
ગિયા ગિયા વિશાળ ભવન હતા ત્યાં ગ્રયસ્થ પગસ્થ અર્ધાદ અદરના
તથા બહારના રત્નઓનો ભય બિલકુલ ન હતો. અને તે ધનધાન્યાદિથી
સર્વદા પરિપૂર્ણ હતું તે ભદિતપુર નગરની જહાગ ઈશાનોકાણુમાં
ઉદાનના સર્વે શુભોથી પરિપૂર્ણ થીવન નામે દિવાન હતું તે નગરમાં
નિતશત્રુ નામે ગળ ગળ્ય કરતો હતો તે ભદિતપુરમાં નાગ નામે
એક ધનિક ગ્રામાપતિ ગહેતો હતો તેની પત્નીનું નામ સુન્દા હતું, જે
બહુ જ સુરૂપા હતી તે નાગ ગ્રામાપતિને સુવસાથી એક અણ્ણિસમેન
નામે પુત્ર ઉત્પન્ન થયો, જેના હાથપગ આદિ અગ અત્યંત કામગ
હતા, જે અત્યંત સુદૃઢ હતા, જે ક્ષીરધાત્રી, મજ્જનધાત્રી,
મણ્ડનધાત્રી ક્રીડનધાત્રી, અને અકધાત્રી એ પાંચ પ્રમાત્રી ધાર્ધ
માતાઓથી દંડપ્રતિજ્ઞની પેઠે સર્વદા પ્રતિષ્ઠાવિત ચર્મ પર્વત શુદ્ધામાં
લીન મનોહર ચપ્પ દતાની જેમ સુખથી વધવા લાગ્યો.

સાગ જાદ અક વસ્ત્રથી અધિક ઉંચર રવા પત્રી અણ્ણિસમેન
કુમારને માતાપિતાએ ધનાચાર્યની પામે મોનું અધ્યયન કરવા
માટે મોકલ્યો.

અનંતસેન, અગ્નિસેન, અનિલનરિપુ, દેવસેન, સુત્રસેન નામનાં અધ્યયનોનું વર્ણન જાણી લેવું જોઈએ.

આ છયે અધ્યયન એકસરખા પાઠવાળાં છે. તેમના માતૃપિતા એક જ હતાં. જત્રીસ જત્રીસ કરોડ સોનાં તથા જત્રીસ જત્રીસ મહિ-
સુકુટ આદિ વિવાદના ઉપલક્ષ્યમાં આ લોકોને મળ્યાં. વીસ વરસ દીક્ષા-
પર્વાય પાળ્યો. ચૌદ પૂર્વોનું અધ્યયન કર્યું. શત્રુજય પર્વતપર
આરોહણ કરી માસિક સંલેખના દ્વારા સિદ્ધ થયા.

x

x

x

હે જમ્બુ ! તે કાલે તે સમયે દ્વારાવતી નામે એક નગરી હતી.
ત્યાં અર્ધે ત્ અરિષ્ટનેમિસ્વામી ધર્મોપદેશ કરવા માટે આવ્યા. તેનું વર્ણન
પ્રથમ વર્ગના જેવું સમજવું જોઈએ. તે કાલે તે સમયે જ સગા ભાઈ
અર્ધે ત્ અરિષ્ટનેમિના અ-તેવાસી (શિષ્ય) થયા, જે જ્ઞાન, સૌંદર્ય તથા
વયમાં સમાન હતા, જેમની શરીરકાન્તિ નીલકમલ તથા ભેંસના
શીંગડાના આંતરિક ભાગ અથવા ગળીના રંગના જેવી, એવં અગતીનાં
ફૂલનાં જેવી હતી, તથા જેમનું વક્ષસ્થલ શીવસ નામના મિત્ર
વિશેષથી અંકિત હતું, જેમના ફૂલોના જેવા કોમળ ને કુંડળની જેમ
ગોળ મૂંચળા વગેરે વાગ બહુ સુંદર દેખાતા હતા, સૌંદર્ય આદિ ગુણોથી
જે નગકુબરના જેવા હતા. તે છયે અનગારે જે દિવસે દીક્ષા લીધી તે જ
દિવસે તેમજે ભગવાનને વંદન નમસ્કાર કરીને આ પ્રકારે પૂજ્યું:—

હે ભદ્રન્ત ! અમે લોકો આપની આગ્રા મળતાં જાવ ત્ જીવ
(જીવનપર્વન્ત) નિરંતર પદ પદરૂપ તપસ્યા દ્વારા અમારા પોતાના
આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવાની ઇચ્છા કરીએ છીએ. એવું
માનગાને ભગવાને તે અનગારોને કહ્યું:— હે દેવાનુગ્રિય ! તમારાં
બલ પગક્રમ અનુમાર જેમ સુખ યાવ તેમ કરો. પ્રમાદ છોડો. સારે
પંતી તે છયે અનગાર અર્ધે ત્ અગિષ્ટનેમિની આગ્રા સર્ષ જાવ ત્ જીવ
પદ પદ તપ દ્વારા પોતાના આત્માને ભાવિત કરતા વિચરવા લાગ્યા.

સારપંતી એક સમય છંદના પારશ્વમાં તે છયે અનગારો

પ્રથમ પ્રહરમાં સ્વાધ્યાય કરી ગૌતમસ્વામીની પેઠે ભગવાનની પાસે આવ્યા, અને સવિનય કહ્યું કે-હે ભદ્રન્ત ! આપની આજ્ઞા લઈ ત્રણ સંધાટકોમાં વિભક્ત થઈ મુનિઓના કહ્યાનુસાર સમુદાનિક શિક્ષા માટે અમે દ્વારિકામાં જવાની ઇચ્છા કરીએ છીએ. તે જ્યે અનગારોની એવી પ્રાર્થના સાંભળી ભગવાને કહ્યું, હે દેવાનુપ્રિય ! જેમ સુખ થાય તેમ કરો. ભગવાન અસ્થિતેમિ પાસેથી એ પ્રકારે આજ્ઞા મેળવીને તે અનગારો વન્દનનમસ્કાર કરી સહસ્રાશ્રવનની બહાર નીકળ્યા, અને ત્રણ સંધાટક બનાવીને અત્વરિત ગતિ [પારણું જલદી થાય એવી ત્વરા રહિત] અપક્ષતા [અપતનાથી આલ્લુતે] રહિત, લાભાલાભ ચિતામાં અસંભ્રાન્તિપૂર્વક, શિક્ષા મળશે કે નહિ, અથવા મળશે તો ક્યારે મળશે એવા વિચારરહિત, શિક્ષાને માટે વિચરવા લાગ્યા.

તેમાંના બે મુનિઓનો એક સંધાટક દ્વારિકા નગરીનાં ઉચ્ચનીચ-મધ્યમ કુળમાં ગૃહસામુદાનિક શિક્ષા માટે ફરતો ફરતો રાજ્ય વસુદેવ તથા રાણીદેવકીને ઘેર પહેલ્યો. તે સંધાટક [તે બે મુનિઓ]ને લાંબા આવતો જોઈ દેવકી મહારાણી આસનથી ઊઠી અને સાત આઠ ડગલાં તેમની સામે ગઈ. તે બેઉ અનગારોના અકરમાત આગમનથી હર્ષિત થઈ મનમાં બોલી-હું ધન્ય છું કે મારે ઘેર અનગાર આવ્યા. આ હેતુથી સંતુષ્ટચિત્ત થવાથી તે બહુ આનંદિત થઈ મુનિઓના પધારવાથી તેના અંતઃકરણમાં અપૂર્વ પ્રેમ પ્રગટ્યો, મન અલંકૃત પ્રમજ્જ થયું, તથા તેનું હૃદય હર્ષના અતિરેકથી ઊછળવા લાગ્યું અર્થાત્ બહુ જ આનંદિત થઈ, અને વિધિપૂર્વક વદના કરી તથા બંને મુનિઓને વિનંતી કરી રસોડામાં લઈ ગઈ અને મિંદ-કેસરી મોદક [એક વૂની પ્રત મુજબ, કેસરમિશ્રિત મોદનડારને મળતા]નો યાજ્ઞ ભરીને લાવી અને તે અનગારોને પ્રતિલાભિત કરી (વહેતાવી)ને વિનયથી વિસર્જન કર્યા.

સારપત્રી બીજો સંધાટક પણ ઉચ્ચનીચમધ્યમ કુળોમાં ફરતો ફરતો દેવકીને ઘેર આવ્યો. દેવકીરાણીએ એને એ જ પ્રમાણે પ્રતિલાભિત કરી વિસર્જન કર્યો. પછી ત્રીજો સંધાટક પણ એવી રીતે આવ્યો. દેવકી-

રાણીએ તેને પણ એવા જ ઉદારભાવથી [વહોરાવી?] વિનયપૂર્વક પૂછ્યું:—
હે દેવાનુપ્રિય ! કૃષ્ણ વાસુદેવ જેવા મહાપ્રતાપી ગજની નવ યોજન
પહોળા અને બાર યોજન લાંબી સ્વર્ગલોક જેવી આ દ્વારકા નગરીનાં
ઉચ્ચ નીચ તે મધ્યમ કુળોમાં સામુદાનિક શિક્ષા માટે ફરતા શ્રમણ
નિર્ઝંઘાને શું આદાર પાણી મળતું નથી કે જેથી એક જ કુળમાં
વારંવાર આવવું પડે છે ?

દેવકીનો આવો પ્રશ્ન સાંભળીને તે અનગાર કહેવા લાગ્યા :—
હે દેવાનુપ્રિય ! કૃષ્ણ વાસુદેવની સ્વર્ગ જેવી આ દ્વારકા નગરીમાં શ્રમણ
નિર્ઝંઘાને આદાર પાણી મળતું નથી તથા તેઓ એક ઘરમાં વારંવાર
શિક્ષા માટે આવે છે એવી વાત નથી. પરંતુ હે દેવાનુપ્રિય ! અમારા
એક સરખા ૩૫ આદિના કારણે, તારા મનમાં શંકા યર્ષ છે.
શંકાનું કારણ એ છે કે અમે સોઠા બદિતપુર-નિવાસી નામ ગાથાપતિના
પુત્ર એવં સુલસાના અંગજાત, ૩૫ લાવણ્ય આદિથી સરખા તથા
નમકુખરના જેવા મુંદર છ સહોદર ભાઈઓ છીએ. અમેએ ભગવાન
અરિષ્ટનેમિની પાસે ધર્મ સાંભળી સંસારના ભયથી ઉદ્ધિગ્ન યર્ષ
જન્મમરણથી છૂટવા માટે પ્રવ્રજ્યા [સંન્યસત] મદણ કરી.

સારપછી જે દિવસે અમે દક્ષિણ લીધી તે જ દિવસથી ભગવાનની
આરા પ્રાપ્ત કરી છઠ્ઠાનાં પારણાં કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી. અને તે જ
પ્રમાણે છઠ્ઠા છઠ્ઠા પારણાં કરીએ છીએ. આજે અમારે બધાઓને છઠ્ઠું
પારણું છે. તેથી અમે પહેલા પ્રદરમાં સ્વાધ્યાય કરીને બીજા પ્રદરમાં
ધ્યાન ધરીને અને ત્રીજા પ્રદરમાં ભગવાનની આરા લઈ ત્રણ સંધ્યાથી
નીકળા ઉચ્ચ, નીચ, મધ્ય કુળોમાં સામુદાનિક શિક્ષા માટે ફરતા
ફરતા તમારે ઘેર આગ્યા. આથી હે દેવાનુપ્રિય ! જે અનગાર પહેલાં
આગ્યા તે જુદા, વચમાં આગ્યા તે જુદા અને અમે જુદા છીએ. આ
પ્રકારે દેવકીદેવીના મનની શંકા દૂર કરીને તે સંધાડો પોતાને રચાને ગયો.

તે અનગારો ચાલ્યા ગયા પછી તે દેવકીદેવીના આત્મામાં એવો
માનસિક વિક્કંપ ઉત્પન્ન થયો કે જ્યારે હું નાની હતી તે સમયે

પોલાસપુર નગરમાં અતિમુક્તક (એવન્તા) અનગારે મને કહ્યું હતું કે હે દેવકી ! તું આઠ પુત્રોને જન્મ આપશે. તારા એ બધા પુત્રો આકાર, વય તથા કાન્તિ આદિમાં સમાન થશે તથા તે નલકુપરના જેવા સુંદર થશે. આ ભારતવર્ષમાં બીજી કોઈ માતા એવા સુંદર પુત્રોને જન્મ આપી શકશે નહિ. પરંતુ અતિમુક્તક અનગાર (એવન્તા અનગાર)નાં આ બધાં કથન અસત્ય થયાં, કેમકે આ પ્રસક્ત જોવામાં આવે છે કે આ ભરતસ્રોત્રમાં બીજી માતાઓએ પણ આવા પ્રકારના પુત્રોને જન્મ આપ્યો છે. આ જોઈને મારા મનમાં શંકા થઈ, કેમકે અતિમુક્તક અનગારનાં વચન અસત્ય હોઈ શકે નહિ. છતાં અસત્ય જેવું દેખાઈ રહ્યું છે માટે મને ઉચિત છે કે ભગવાન અર્હંત અરિષ્ટનેમિની પાસે જઈ અને તેમને વન્દન નમસ્કાર કરી તથા તેમને પૂછી મારા આ સંદેહની નિવૃત્તિ કરું. તે દેવકી એવા વિચારે મનમાં કરે છે અને પછી પોતાના જૂલો (સેવક) ને બોલાવે છે તથા તેમને કહે છે કે :—હે દેવાનુપ્રિય ! ધાર્મિક રથ તૈયાર કરો તથા રથ ચલાવવામાં ચતુર સારથીની સાથે રથને ભારી પાસે લઈ આવો. દેવકીની એવી આજ્ઞા સંભળીને તે જૂન્ય (સેવક) ગણુ ચતુર સારથીથી યુક્ત ધાર્મિક રથને લઈ આવી દેવકીની સામે ઉપરિચિત કરે છે.

હારપછી તે દેવકી જે પ્રકારે મહાવીરસ્વામીની માતા દેવાનન્દા ભગવાન સમીપે રથ પર ચડીને દર્શન કરવા માટે ગઈ હતી તથા વન્દના અને નમસ્કાર કરી ઉપાસના કરવા લાગી હતી તે પ્રકારે રથ ઉપર બેસીને અર્હંત અરિષ્ટનેમિ પાસે દર્શન કરવા માટે ગઈ અને વન્દન નમસ્કાર કરીને ભગવાનની નિરવલ સેવા કરવા લાગી.

બાદ ભગવાન અર્હંત અરિષ્ટનેમિએ દેવકીદેવીને આ પ્રકારે કહ્યું : હે દેવકી ! આજે એ ૭ અનગારોને જોઈને તારા હૃદયમાં આ પ્રકાર વિકલ્પ પેદા થયો કે મને પોલાસપુર નગરમાં અતિમુક્ત (એવન્તા) અનગારે આ પ્રકારે કહ્યું હતું—“હે દેવકી ! તું આકાર, વય અને કાન્તિ આદિથી સરખા એવા નલકુપરના જેવા સુંદર આઠ

પુત્રોને જન્મ આપશે. એવા પુત્રોની માતા આ ભરતદેવમાં બીજા ઘાઈ થશે નહિ " પરન્તુ બીજા માતાએ પણ અતિમુકત કહેલાં સક્ષરોવાળા પુત્રોને જન્મ આપે છે. અતિમુકત અનગારનાં વચન અમલ કેમ થયાં ? આ ઇંદાને અર્ધે ત્ અરિષ્ટનેમિની પાસે જઈ દૂર દરીયા એમ મનમાં વિચારીને રથપર ચડીને પોતાને ધૈર્યની નીકળી મારી પાસે લું આવી છે. કેમ દેવકોદેવી ! આ વાત જરાજર છે ?

હાં, ભગવાન ! આપ સર્વજ્ઞ છો, સર્વ ઠાંઈ જાણો છો; આપે જે કહ્યું છે તે જાણું સત્ય છે.

ભગવાને કહ્યું—હે દેવહુત્રિયે ! એનું સમાધાન સાંભળો:—તે કાલે તે સમયે હર્ષિષ્વર નામે નગર હતું તે નગરમાં ધનધાન્ય આદિથી સમ્પન્ન નાગ નામે ગાથાપતિ રહેતો હતો. તે નાગ ગાથાપતિની પત્નીનું નામ સુલસા હતું તે સુલસા ગાથાપતિની જ્યારે બાહ્યઅવસ્થામાં હતી તે સમયે અવિશ્વવક્તા નૈમિષ્ઠિકે તેના પિતાને એમ કહ્યું હતું કે:—આ બાલિકા મૃતવન્ધ્યા થશે. સ્વાર પછી તે સુલસા પોતાના બાહ્ય-કાળથી જ હરિણગમેષી દેવતાની ભક્ત બની ગઈ. તેણે હરિણગમેષી દેવની પ્રતિમા બનાવી. પછી પ્રાતઃકાલમાં સ્નાન કરી પશુપક્ષી આદિ પ્રાણીઓને માટે અન્ન વગેરે ભાગ જુદો કાઢવારૂં બલિકર્મ કરતી તથા દુઃસ્વપ્ન આદિ દોષનિવારક મયી [મેશ] તિલકાદિ રૂપ કૌતુક મંગલ ફેલ કરતી. પછી જીની સાદી પહેરીને દેવોચિત પુરુષાર્થના કરી પ્રણામ કરતી અને સ્વાર પછી આદારાદિ ક્રિયા કરતી હતી.

સ્વારપછી તે સુલસા ગાથાપતિની ભક્તિ તથા બહુમાન-શુશ્રૂષાથી તે હરિણગમેષી દેવ પ્રસન્ન થઈ ગયો. બાદ હરિણ-ગમેષી એ સુલસા ગાથાપતિની અનુકરણને લીધે સુલસા ગાથાપતિને તેમ જ તને એક જ વખતે ત્રણમતી કરતો હતો. અનંતર તમે બંને સાથે જ જઈ ધારણ કરતી તથા સાથે જ તેનું પાલન કરતી અને તમે બંને બાળકોને જન્મ આપતી હતી. પરંતુ સુલસા ગાથાપતિને બાળકો મરેલાં જન્મતાં હતાં. પછી હરિણગમેષી દેવ સુલસાની

અનુકંપાને કીધે મરેલાં બાળકાને પોતાના હાથેથી ઉપાડી તારી પાસે લાવી મૂકતો હતો. તે સમયે તું પણ નવ મહિના અને સાડાસાત રાત-વીસા પછી સુકુમાર પુત્રોને જન્મ આપતી હતી. જે જે તારા પુત્રો હતા તેને હરિભુવમેષી દેવ પોતાના હાથે ઉપાડી સુલસા ગાથાપત્નીની પાસે મૂકી દેતો હતો. મારે હે દેવકી ! અતિમુકનક (એવન્તા) અનગારનાં વચન સસ છે, આ બધા તારા જ પુત્રો છે, સુલસા ગાથાપત્નીના નહિ.

સારપછી તે દેવકીદેવીએ અર્હંત અરિષ્ટનેમિના મુખેથી આ વૃત્તાન્ત સાંભળીને તે વાતને પોતાના હૃદયમાં અવધારિત કરી. પછી હૃષ્ટુષ્ટ હૃદયથી અર્હંત અરિષ્ટનેમિને વંદન નમસ્કાર કર્યાં, અને સાર પછી જ્યાં તે જ અનગાર હતા ત્યાં મર્ષ, અને તેમને વંદન નમસ્કાર કર્યાં. તે વખતે અનગારોને જોઈ પુત્રપ્રેમને કારણે તેના સ્તનમાંથી દૂધ ઝરવા લાગ્યું. હર્ષના કારણથી તેની આંખમાં હર્ષાશ્રુ ભરાઈ આભ્યાં. હર્ષથી શરીર ફૂલવાને કારણે કંચુકીની કસો તૂટી મર્ષ અને જુગઓ ઉપરનાં ધરેણાં તથા હાથની ચૂડીઓ ટૂંકી થવા લાગી. વરસાદની ધારા પડવાથી જેમ કદંબ પુષ્પ એકી વખતે જ વિકસિત થઈ જાય છે તે પ્રકારે તેના શરીરનાં બધાં રંગાંકાં પ્રલકિત થઈ ગયાં. તે છો અનગારોને અનિમેષ દષ્ટિથી જોતી થકી બહુ કાલ સુધી નીરખવા લાગી. પછી તેમને વંદન નમસ્કાર કરી ભગવાન અર્હંત અરિષ્ટનેમિની પામે આવી, અને ભગવાનને વિધિપૂર્વક વંદન નમસ્કાર કર્યાં. પછી પોતાના ધાર્મિક રથ ઉપર ચડીને દ્વારકાની વચ્ચોવચ થઈને ચાલી અને ક્રમથી પોતાની બહારની ઉપસ્થાનશાલા (ખેડક)માં પહોંચી; ત્યાં પોતાના ઐષ્ઠ ધાર્મિક રથ ઉપરથી ઊતરીને પોતાના લવનમાં જઈને પોતાની સુકામલ શય્યાપર બેઠી.

સારપછી તે દેવકી પુત્ર સંનંધી ચિતાથી યુક્ત અભિલષિત (વિચારેલા વિચારોવાળા) પોતાના મનમાં આ પ્રમાણે ચિંતન કરવા લાગી કે—મેં આકાર, વય તથા કાન્તિમાં સરખા નલકુબ્જર જેવા સાત પુત્રોને જન્મ આપ્યો. પરંતુ તે પુત્રોમાંથી કોઈ પણ પુત્રની જાલકીકાથી-

યતા આનંદનો અનુભવ હું કરી શકી નહિ. આ કૃષ્ણ પણ ચરણવંદન માટે મારી પાસે છ-છ મહિના પછી આવે છે. આથી હું માનું છું કે તે માતાઓ ભાગ્યશાસિની છે કે જ્યોત્સની કૃપથી હિપ્ત થતાં બાળકો દ્વંધને માટે પોતાની મનોહર તોતડી બોલીથી તેમને આકર્ષિત કરે છે અને 'મમ્મણુ' શબ્દનું ઉચ્ચારણ કરી સ્તનના મૂળથી ધંખ સુધીના ભાગમાં અભિસરણ કરતાં રહે છે. પછી તે મુઘ્ઘ બાલકોને પોતાની માતાઓ બ્યારે કામદ કમદ જેવા હાથ વડે ઉપાડીને પોતાના બોજામાં બેમાડે ત્યારે દ્વંધ ધાવતાં ધાવતાં પોતપોતાની મા સાથે તોતડા શબ્દોમાં વાતો કરે છે તથા મીઠી બોલી બોલે છે. હું અધન્ય છું, અપુણ્ય છું, મેં પુણ્ય ક્યું નથી, તેથી મારાં સંતાનની બાલકીડાનો અર્નદ હું અનુભવી શકી નથી. આ પ્રકારે તે દેવકી ખિન્ન હૃદયથી વિચાર કરવા લાગી.

ત્યારપછી તે કૃષ્ણ વાસુદેવ સ્નાન કરીને તથા તમામ અર્ધકારોથી વિભૂષિત ચર્ધ દેવકીદેવીનાં ચરણવંદન માટે આઘ્યા. ત્યાં આવીને તેનાં ચરણે વંદન કર્યાં તથા આ પ્રકારે કહ્યું :—

હે માતા ! બ્યારે હું પહેલાં તમને ચરણવંદન કરવા માટે આવતો હતો ત્યારે મને જોઇને તમારું હૈયું આનંદિત ચર્ધ જનું હતું, પરંતુ આજ તમારી દશા બીજી જ જોવામાં આવે છે. કેમ માતા ? તમે દુઃખિત મનથી હિતામ બની જઈને આજ શું શોચ કરી રહ્યા છો ?

પછી દેવકીએ કહ્યું—હે પુત્ર ! આકાર, વય અને ક્રાન્તિમાં ઐકસરખા ધાવતુ નલકુબર જેવા સુંદર સાત પુત્રોને મેં જન્મ આપ્યો. પરંતુ મેં ઐક્યની બાલકીડાનો અનુભવ કર્યો નથી. હે પુત્ર ! તું પણ મારી પાસે ચરણવંદન માટે છ-છ મહિને આવે છે. આથી હું સમજું છું કે તે માતાઓ ધન્ય છે, પુણ્યશાસિની છે, તેમણે પુણ્યાચરણ કર્યાં છે કે જે પોતાનાં સંતાનોના બાલપણાનો અનુભવ કરે છે. આ વાતનો શોચ કરતી ચકી દુઃખિન હૃદયથી હિતાસીન ચર્ધ બેઠી છું.

ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવે તે દેવકીદેવીને આ પ્રકારે કહ્યું, હે માતા ! તમે તમારા મનોરથો ક્ષીભૂત ન થવાને કારણે આ પ્રકારે

આર્તિઆન ન કરો. હું એવો પ્રયત્ન કરીશ કે જેથી મારે એક નાનો ભાઈ થાય. એમ કહી અલિલપિત પ્રિય મનોનુકૂળ વચનોથી દેવકી મહારાણીને કૃષ્ણ વાસુદેવે ધીરજ અને વિશ્વાસ આપ્યો. પછી તેની પાસેથી નીકળી જ્યાં પૌષધશાળા હતી ત્યાં ગયા. અને જેવી રીતે અભયકુમારે સ્વલ્પચર્ચાસહિત પૌષધથી યુક્ત એકલા દર્બના આસને બેસી અષ્ટમ ભકતનો સ્વીકાર કરી મિત્ર દેવની આરાધના કરી હતી તેવી જ રીતે કૃષ્ણ વાસુદેવે પણ હરિણુગમેથી દેવની આરાધના કરી. વિશેષ એટલું જ છે કે દશેય દિશાઓને પ્રકાશમય કરતા દિવ્યરૂપ ધારી તે દેવે તેની સમીપ આવી આકાશમાં બિલા સ્ત્રી કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રકારે કહ્યું:—

“હે દેવાનુપ્રિય ! તમે મારું સ્મરણ કર્યું છે તેથી હું ઉપસ્થિત થયો છું. આઠા આપો કે હું શું કરું ? શું આપું ? બોલો, તમારો શો મનોરથ છે ? સારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવે આકાશમાં બિભેલા તે દેવને જોઈને બહુ જ હર્ષિત થઈ પૌષધ પાકચો અને હાથ જોડીને આ પ્રકારે કહ્યું :—

હે દેવાનુપ્રિય ! આપની કૃપાથી મારે એક સહોદર લઘુભાતાનો જન્મ થાય એવી ઇચ્છા છે.

સારપછી તે હરિણુગમેથી દેવે કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રકારે કહ્યું—
હે દેવાનુપ્રિય ! દેવલોકથી એક દેવતા આયુષ્ય પૂર્ણ કરી તમારો નાનો ભાઈ થઈને જન્મ લેશે અને તે બાલ્યાવસ્થા વીતી જતાં અર્ધાત્મ યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થતાં જ અર્હત અરિષ્ટનેમિની પાસે મુંડિત દીક્ષા લેશે. તે હરિણુગમેથી દેવે કૃષ્ણ વાસુદેવને બીજીવાર ત્રીજીવાર ઉપર પ્રમાણે કહ્યું, અને પછી જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે જ દિશા તરફ પાછો આવ્યો ગયો.

સાર બાદ તે કૃષ્ણ વાસુદેવ પૌષધશાળામાંથી નીકળી દેવકી-દેવીની પાસે આવ્યા, અને તેઓના ચરણમાં વંદન કર્યું. પછી તેમણે દેવકીદેવીને આ પ્રકારે કહ્યું—હે માતા ! મારે એક નાનો ભાઈ થશે. તમે ચિંતા ન કરો. તમારા મનોરથ પૂર્ણ થશે. આ પ્રકારનાં ધ્રુ

મનોહર એવં મનોનુકૂળ વચનોથી કૃષ્ણ વાસુદેવે દેવકીદેવીને સંતુષ્ટ કર્યાં. એ પ્રભાણે તેમને સતોષ આપીને તેમની પાસેથી ચાલ્યા ગયા. સાર પછી પુણ્યશાલીઓ જ જોનો ઉપભોગ કરી શકે તેવી સુકામલ શય્યામાં સ્તેષી તે દેવકીએ સ્વપ્નમાં સિદ્ધને જોયો. સ્વપ્ન જોયા પછી ન્યારે જાગત ધર્મ સારે સ્વપ્નનો વૃત્તાંત તેણે વસુદેવને કહ્યો પોતાના મનોરથની પરિપૂર્ણતાને નિશ્ચિત સમજીને દેવકીનું મન રક્ષતુષ્ટ ધર્મ ગયું. સારપછી તેણે અસંત મુખથી ગર્ભ ધારણ કર્યો.

સારપછી નવ મહિના અને સાડાસાત દિવસ વીસા પછી દેવકીદેવીએ, જપાકુસુમ, બન્ધૂપુષ્પ, લાક્ષારસ તથા પાગ્નિત અને ભીગતા સ્વર્ણના જેવી પ્રભાવાળો અને બધા જોનાનાં નવનને, સુખ આપવાવાળો, અસંત ક્રોમળ યાવત સુરૂપ અને હાથીના તાળવા જેવા સુકામલ બાળકને જન્મ આપ્યો. જે પ્રકારે મેઘકુમારનો જન્મ થતાં તેના માતાપિતાએ મહોત્સવ કર્યો હતો તેવી જ રીતે દેવકી અને વસુદેવે જન્મમહોત્સવ કર્યો તેમણે વિચાર્યું કે આ અમારો બાળક હાથીના તાળવા જેવો સુકામલ છે, માટે એનું નામ ગજસુકુમાલ રહે પછી તેના માતાપિતાએ તે બાળકનું નામ ગજસુકુમાલ પાડ્યું. ગજસુકુમાલ કુમારના બાલ્યકાળથી માંડીને યૌવનકાળ સુધીનો વૃત્તાંત મેઘકુમારના જેવો જાણવો.

તે દ્વારાત્તી નગરીમાં ઋગ્વેદ આદિ આર્ય વેદોમાં અને વેદોમાં પરિમિશ્રિત તથા ધનધાન્યથી સમૃદ્ધ સોમિલ નામનો બ્રાહ્મણ રહેતો હતો તે બ્રાહ્મણની પત્નીનું નામ સોમશ્રી હતું. તે સોમશ્રી બ્રાહ્મણી અસંત ક્રોમળ હતી તે સોમિલ બ્રાહ્મણની પુત્રી સોમશ્રીની આત્મજ સોમા નામની દારિકા (કન્યા) હતી, જે સુકુમાર અને સુરૂપા હતી, તથા આકાર અને સારવણમાં ઉત્કૃષ્ટ હતી, તથા તે સોમા બાલિકા પાંચે ઇન્દ્રિયોથી અહીન (ખોડ વગરની) હોવાને કારણે એવં અવયવોની ચયાવત સ્થિતિપ્રાપ્ત હોવાને કારણે ઉત્કૃષ્ટ સરીરસોભાવાળી હતી.

સારપછી તે સોમા બાલિકા જ્ઞાન કરી યાવત અનેક જાતના

અલંકારોથી વિભૂષિત ચર્ધ ધણી કુબળ દાસીઓ અને ખીજ દટલીક દાસીઓથી ઘેરાઈ પોતાના ઘરથી નીકળી રાજમાર્ગ ઉપર આવી અને ત્યાં સોનાના દડાથી રમવા લાગી. તે કાલે તે સમયે અહત્ અરિષ્ટનેમિ ભગવાન તે દ્વારકા નગરીમાં પધાર્યા. તેથી ધર્મકથા સાંભળવા માટે પરિપદ પોતપોતાને ઘેરથી નીકળી સારપછી ભગવાનના આવવાનો વૃત્તાંત સાંભળી કૃષ્ણ વાસુદેવ સ્નાન કરી યાવત આભૂષણથી વિભૂષિત ચર્ધ પોતાના નાના બાઈ ગજસુકુમાલ કુમારની સાથે હાથી ઉપર બેઠા અને કુરુષ્ટ કૂલોની માલાથી યુક્ત છત્ર તથા વિજાતા ચામરોથી સુશોભિત તે કૃષ્ણ વાસુદેવ દ્વારાવતી નગરીના મધ્યમાંથી અહત્ અરિષ્ટનેમિની પાસે તેમના ચરણવંદન કરવા માટે નીકળ્યા. તે સમયે દ્વારકા નગરીના રાજમાર્ગમાં રમતી સોમા દારિક્ષને કૃષ્ણ વાસુદેવે જોઈ. તે સોમા દારિકાતું ૩૫ લાવણ્ય અને યૌવન જોઈને કૃષ્ણ વાસુદેવને ધણું જ આશ્ચર્ય થયું.

તેને જોઈને કૃષ્ણ વાસુદેવે પોતાના જૂસોતે ખેલાવ્યા અને આ પ્રમાણે આજ્ઞા કરી-હે દેવાનુગ્રિય ! તમે લોકો સોમિલ પ્લાહણીની પાસે જાઓ અને તેની પાસેથી તેની કન્યાની યાચના કરો. તે પછી તેની કન્યા સોમાને લઈને કન્યાઓના અંતઃપુરમાં પહોંચાડો. આ સોમા દારિકા ગજસુકુમાલ કુમારની બાર્યા થશે. પછી આજ્ઞા પ્રમાણે તે રાજસેવક સોમિલ પ્લાહણીની પાસે ગયા અને તેની પાસે કન્યાની યાચના કરી સોમિલ પ્લાહણે પ્રસન્ન ચિત્તથી તે કન્યાને તે રાજપુરુષોને સોંપી દીધી. તેમણે તે કન્યાને કૃષ્ણ વાસુદેવના કન્યાના અંતઃપુરમાં રાખી. સારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવે દ્વારાવતી નગરીની વચ્ચેવચ્ચ ચર્ધ સદસાત્રવન ઉદ્યાનમાં જ્યાં ભગવાન અહત્ અરિષ્ટનેમિ ખિરાજતા હતા ત્યાં જઈ તેમને વંદના કરી અને ભગવાનની ઉપાસના કરવા લાગ્યા. સારપછી ભગવાન અહત્ અરિષ્ટનેમિએ કૃષ્ણ વાસુદેવ અને ગજસુકુમાલને માટે તે વિશાલ પરિપદમાં ધર્મોપદેશ કર્યો. પછી ધર્મકથા સાંભળી કૃષ્ણ વાસુદેવે પોતાના મહેલ તરફ પ્રસ્થાન કર્યું.

પરંતુ ગજસુકુમાલને ભગવાન અરિષ્ટનેમિની વાણી સાંભળી નૈરાશ્ય ઉત્પન્ન થયો. આથી તેમણે હાથ જોડી ભગવાનને નિવેદન કર્યું કે હે ભદ્રન્ત ! હું મારાં માતાપિતાને પૂજીને આપની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ. એ પ્રકારે મેઘકુમારની પેઠે 'ભગવાનને નિવેદન કરી પોતાને ઘેર આવ્યા,' અને માતાપિતાને પોતાનો અભિપ્રાય કહી સંભળાવ્યો. માતાપિતાએ તેની દીક્ષાની વાત સાંભળી તેને કહ્યું :—

‘હે વત્સ ! તમારો હજી વિવાહ પણ થયો નથી અને હજી તમે નવશર્ણદિ કરી નથી માટે વિવાહ કરો. સંતાન થયા પછી તમારો ભાર તેને સોંપી દીક્ષા ગ્રહણ કરજો, ઇલાદિ દીક્ષા ન લેવાનાં વિચારમાં અનેક વાતો કહી.’

“ ગજસુકુમાલના નૈરાશ્યના સમાચાર મળતાં કૃષ્ણ વાસુદેવ ગજસુકુમાલ પાસે આવ્યા. પછી તે ગજસુકુમાલને સ્નેહપૂર્વક પોતાના હૃદયથી બેટલા, સારપછી તેને પોતાના બોળામાં બેસાડી આ પ્રકારે કહ્યું—

‘હે દેવાનુપ્રિય ! તું મારો નાનો ભાઈ છે...માટે આશા રાખું છું કે તું મારી વાત ઉપર અવશ્ય ધ્યાન દઈશ. તને ઐત્યું જ કહેવું છે કે હાલ અહીં અરિષ્ટનેમિની પાસે દીક્ષા ન લે. હું આજે જ અસંત સમારોહપૂર્વક તારો રાજ્યાભિષેક કરાવી આ દ્વારાવતી નગરીનો રાજ્ય તને બનાવીશ. કૃષ્ણ વાસુદેવનાં એવાં વચન સાંભળી ગજસુકુમાલ કુમાર મોન થઈ ગયા.

સાર પછી ગજસુકુમાલ કુમારે કૃષ્ણ વાસુદેવ તથા પોતાનાં માતાપિતાને બે ત્રણ વખત આ પ્રકારે કહ્યું—હે દેવાનુપ્રિય ! કામોપભોગના આધારભૂત આ સ્ત્રી-પુરુષમંડળથી શરીર મય, મૂત્ર, કફ, વમન, પિત્ત અને શોષિતનો બંડાર છે આ શરીર અસ્થિર છે, અનિશ્ચિન છે, અનિશ્ચ છે, તથા મડનું અને નષ્ટ થવું, એવા ધર્મથી સુક્ત હોવાને કારણે આગળપાછળ ક્યારે ને ક્યારેક અવશ્ય નષ્ટ થવાનું છે. અને એ અશુચિનું સ્થાન છે, વમનનું સ્થાન છે, પિત્તનું સ્થાન છે, કંકનું સ્થાન છે, રુકનું સ્થાન છે, શોષિતનું સ્થાન છે, દુર્ગંધ—ધાસ તથા નિશ્ચમનું સ્થાન

છે. વળી આ શરીર દુર્ગન્ધયુક્ત મૂત્ર વિષ્ટા તથા પડતી ભરેલું છે. આ શરીરને એક દિવસ અવસ્થા છોડવું પડશે. માટે હે માતાપિતા ! હે બન્ધુવર ! આપ લોકોની આગા લઈ અહીં ત્ અરિષ્ટનેમિની પાસે દિક્ષા લેવા આહું છું. ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવ અને વસુદેવ તથા દેવકી જ્યારે ગજસુકુમાલને અનેક પ્રકારનાં અનુકૂલ પ્રતિકૂલ ક્રયનથી સમજાવી શકયા નહિ ત્યારે તેઓ અસમર્થ થઈ આ પ્રકારે બોલ્યા:—

હે પુત્ર ! અમે લોકો તને એક દિવસ માટે પણ રાજ્યસિંહાસનપર બેસાડીને તારી રાજ્યશ્રી જોવા ઇચ્છીએ છીએ, માટે તું એક દિવસ માટે પણ આ રાજ્યલક્ષ્મીનો સ્વીકાર કર માતાપિતા અને મોટાભાઈના અનુરોધથી ગજસુકુમાલ ચૂપ થઈ ગયા. ત્યારપછી તેનો રાજ્યાભિષેક થયો અને તે રાજા થઈ ગયા. પછી માતાપિતાએ પૂછ્યું:—

હે પુત્ર ! તમારી શું ઇચ્છા છે ?

તે બોલ્યા—‘ સંયમ પ્રદણ કરવા આહું છું.’ ત્યારપછી ગજસુકુમાલની આગાથી સંયમની તમામ સામગ્રીઓ લાવવામાં આવી અને મહાબલની પેઠે પ્રવ્રજિત થઈ તે ગજસુકુમાલ અણગાર થઈ ગયા. તથા ધર્માસમિતિ આદિથી યુક્ત શબ્દાદિ વિષયોથી નિવૃત્ત બની સર્વે ઇન્દ્રિયોને પોતાના વશમાં રાખી ગુપ્ત [‘ ગુપ્તિ’ઓવાળા] બ્રહ્મચારી થઈ ગયા.

ત્યારપછી તે ગજસુકુમાલ અનગાર જે દિવસે પ્રવ્રજિત થયા તે જ દિવસે એથા પ્રહરમાં અહીં ત્ અરિષ્ટનેમિની પાસે ગયા અને ત્રણ વાર વંદન નમસ્કાર કરી આ પ્રકારે કહ્યું—હે ભદ્રન્ત ! મારી ઇચ્છા છે કે મહાકાલ રમશાનમાં એક રાત બિશુ મહાપ્રતિમાનો સ્વીકાર કરી વિચરણ કરું. અર્થાત્ સંપૂર્ણ રાત્રિખર બ્યાનસ્થ થઈ જીમો રહું.

લગવાને કહ્યું—દેવાનુગ્રિય ! જે પ્રકારે તને સુખ થાય તેમ કર. પછી તે ગજસુકુમાલ અનગાર અહીં ત્ અરિષ્ટનેમિ પાસેથી આગા પ્રાપ્ત કરી તેમને વંદન નમસ્કાર કરી સહસ્રાબ્રવન ઉદાનથી નીકળીને મહાકાલ રમશાનમાં ગયા. ત્યાં તેમણે કાચોત્સર્ગ કરવા માટે પ્રાસુકશૂમિ તથા ઉચ્ચાર ‘પાસરણુ—અકીર્તિત, અધુર્ગીત, પરિકાષ્ણચ્છા અહિંથી પ્રતિલેખના

કરી. પછી કાયાને જરા નમાવીને ચાર આંગુલના અંતરે બેઠે પગને સંકોચી એક પુદ્ગલ પર દણિ રાખીને એક રાત્રિની મહાપડિમાનો સ્વીકાર કરી ધ્યાનમાં નિમગ્ન થયા.

તે સમયે તે સોમિલ બ્રાહ્મણ ગજસુકુમાલ અનગારના જવા પહેલાં જ હવનને નિમિત્તે સમિધ આદિ લેવા માટે દ્વારકા નગરીથી બહાર નીકળ્યો હતો. તે સોમિલ બ્રાહ્મણ સમિધ, કુશ, કાલ તથા પાંડકાં લઈને પાછો પોતાને ઘેર આવતો હતો. તે વખતે મહાકાલ રમશાનની પાસે થઈને જતાં તે સોમિલ બ્રાહ્મણે મનુષ્યની આવગથી રહિત એવા સંખ્યાકાળના સમયે રમશાનમાં કાપોત્સર્ગ કરતા ગજસુકુમાલ અનગારને જોયા. જોતાં વેંત તેના હૃદયમાં વૈરભાવની ભગૃતિ થઈ અને ક્રોધિત થઈ તે આ પ્રકારે બોલ્યો—

ઓહો ! આ તેજ નિર્લજ્જ અપ્રાર્થિત પ્રાર્થક—મરણને આહવાવાળો ગજસુકુમાલ કુમાર છે. આ કુલક્ષણવાળો અને પુણ્યહીન છે જે મારી પુત્રી, સોમશ્રીની અંગમત દીકરી, પ્રાણથી પણ જે પ્યારી છે તેનો દોષ વિના લાગ કરી સંવધી થઈ ગયો છે. આથી મારા માટે એ ઉચિત છે કે હું આ વેરનો બદલો લઉં.

તે સોમિલ બ્રાહ્મણે આ પ્રકારે વિચાર કરીને ચારે બાજુ જોયું કે કોઈ આવતું જતું તો નથી ને ? ચારે બાજુ જોઈને તેણે તળાવમાંથી બીની માટી કાઢી. પછી જ્યાં ગજસુકુમાલ પોતાની કાયાને નમાવી, બધી ઇન્દ્રિયો વશ રાખી, પોતાનાં અંગ-ઉપાંગોને સ્થિર રાખી, પોતાના બેઠે પગને ચાર આંગુલને અંતરે સંકોચીને, પોતાના કાથોને ધૂંટણો સુધી લટકાવી, એક સુકાયેલા પુદ્ગલ પર અનિમેષ દણિ રાખી, કોર્વકાવથી ધ્યાનાવસ્થિત હતા ત્યાં આગ્યો. લાં આવીને ગજસુકુમાલ અનગારના ચિરે માટીની પાજ બાંધી. પછી સોમિલે જળતી ચિતામાંથી ખેરના લાકડાના કેસડાના ફલ જેવા લાલપોળ અંગારા લઈને ફૂટેલા માટીના વાસણના દટકા (કીચ)માં ધરીને ગજસુકુમાલ અનગારના માથા ઉપર નાખી દીધા. અંગારા નાખ્યા પછી કોઈ મને દેખી ન આવે,

અંતગત અંશરથ ચયા પછી થોડા જ સમયમાં અતિ વિસ્તૃત
‘વસુદેવદિણ્ડી’ રચાયું. આ અંશ દેવકીના પતિ વસુદેવની આત્મકથા
રૂપે છે. એમાંનો પ્રવૃત્ત ભાગ:

૨. વસુદેવદિણ્ડી : કર્તા: સંઘઘસ સ્થમાશ્રમણ અને ધર્મસેન-
અણિ મદતર: આસરે વિક્રમની છૂટી મદી: પ્રાકૃત.

અમે - સુખપૂર્વક મુકામ તથા શિરામણ કરતા મૃતિકાવતી,
નગરી પહેર્યા., કંસે અનેક પ્રકારે દેવકરાજ પાસે (મારે માટે)
કન્યાતું માગું કહ્યું, પછી રાજાએ વિચાર કરીને શુભ દિવસે દેવકી
કન્યા (મને) આપી. લગ્ન થઈ ગયા પછી રાજાને છાજતી રિદ્ધિથી
કેટલાયે ભાર, સુવર્ણ અને મણિઓ, મહામૂલ્યવાન ચામન, આસન, વસ્ત્ર
અને, પાત્રાનો અનેકવિધનો વૈભવ, અનેક દેશોમાં ઉત્પન્ન થયેલું વિપુલ
સેવકાનું વૃન્દ તથા જેમાં એક કરોડ ગાયો છે એવું તથા નંદગોપ જેનો
માલિક છે એવું જાણું—આ સર્વ અમને આપવામાં આવ્યું. પછી
મસરાની અનુમતિથી, દેવ સમાન રિદ્ધિ સાથે, હું મૃતિકાવતીની
બહાર નીકળ્યો. રાજાએ પાછા વળ્યા. હું અનુક્રમે મથુરા પહોંચ્યો.

આનંદ આપતો હતો સારે એક વાર કંસ મારી પાસે આવીને
પગે પડીને વિનવવા લાગ્યો, “દેવ! જે હું વાચું તે મને આપો.”
મેં કહ્યું, “આપીશું, જલદી કહે” એટલે દર્પિત મનવાળો તે દાથ
જોડીને બેઠો, “દેવકીના માત ગર્ભો મને આપજો.” મેં ‘બલે’
એમ કહીને તે સ્વીકાર્યું. કંસ ગયો સારપછી મેં સાંજનું કે-
“(દેવકીના લગ્ન સમયે) મદિરાથી મદ્ય થયેલી કંસની પત્ની જીવશ્યાએ
કુમારશ્રમણ અતિમુકાકને, તેઓ પોતાના દિવર હોવાથી, લાંબા
સમય સુધી દેગન કર્યા દતા. આથી તે ભગવાને જીવશ્યાને શાપ
આપ્યો હતો કે, ‘હે ઉત્સવમાં મદ્ય થયેલી! જેના પ્રસંગમાં—લગ્નમાં
તું આનંદિત થઈને નાચે છે તેના સાતમે પુત્ર તારા પિતા અને
પતિનો વધ કરનાર થશે’ આ પ્રમાણે કહીને તેઓ અંતર્ધાન થઈ
ગયા. ડરેલા એવા કંસે પછી સાત ગર્ભની માગણી કરી.” (મેં વિચાર્યું)

‘શુદ્ધ હૃદયવાળા-એવા મેં જે સ્વીકાર્યું છે તેજ ભલે થાઓ.’
આ પ્રમાણે સમય વીતતો હતો. ત્યાં દેવકીના છ પુત્રોનો મારા
વચનના દોષથી દુરાત્મા કંસે વધ કર્યો.*

: વસુદેવહિરડીનો પાછળનો ભાગ ઉપલબ્ધ નથી; લોપ પામ્યો
છે. એટલે દેવકીના છ પુત્રો વિશેની એની વીગતો—જે ધણી રસિક
હોવાનો મંભવ છે—આપણને ઉપલબ્ધ નથી. સંભવ છે કે અનુગામી
‘ત્રિપષ્ટિ’ના કર્તાને એ ભાગ કદાચ જોવા મળ્યો પણ હોય—તે પછી
એ હુમ થયો હોય

‘ત્રિપષ્ટિ શલાકાપુરુષ ચરિત્ર’ એ આપણી કથાનો ત્રીજો
આધારગ્રંથ ગણી શકાય. એનો પ્રસ્તુત ભાગ અહીં ઉતારું છું.

૩. ત્રિપષ્ટિ શલાકાપુરુષ ચરિત્ર

કર્તા :

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય; વિક્રમની તેરમી સદીનું પહેલું ચરણ; સંસ્કૃત.

એ અરસામાં જોણે પૂર્વે ચારિત્ર ગ્રંથ કરેલું છે એવા કસના
અનુજ બંધુ અતિમુક્ત મુનિ તપસ્યાથી કૃષ્ણ અંગવાળા થયા સતા
કંસને ઘેર પારણાને માટે આવ્યા. તે વખતે મહિરાવશ થયેલી કંસની
ભ્રી જીવયશા ‘અરે દિવર આજે ઉત્સવને દિવસે આવ્યા તે બહુ સારું
કર્યું’, માટે આવો, મારી સાથે તૃણ અને માવન કરો’ એ પ્રમાણે
કહી તે મુનિના કંઠે વગગી પડી અને ગૃહસ્થીની જેમ તેમની ધણી
હૃદયના કરી. તે વખતે યાત્રી મુનિએ કહ્યું કે : ‘જેને નિમિત્તે આ
ઉત્સવ થાય છે તેનો સાતમો ગર્ભ તારા પતિનો અને પિતાનો
હણનાર યશે.’ વળ જોવી આ વાણી સાંભળી તત્કાલ જીવયશા કે
જોની ભયથી મદાવસ્થા જતી રહી હતી તેણે મહામુનિને ડાડી દીધા
અને તત્કાળ પોતાના પતિ પાસે જઈ ને એ ખબર કહ્યા. કંસે વિચાર્યું
કે : ‘કહી વળ નિષ્ફળ થાય પણ મુનિનું બાધિત નિષ્ફળ થતું નથી.
તો પણ ત્યાં સુધી આ ખબર કાઢને પકડ્યા નથી ત્યાં સુધીમાં હું
વસુદેવના પાસે દેવકીના બાર્બ ચાત ગર્ભ માગી લઉં. જો મારા

મિત્ર વસુદેવ માગણી કરવાથી મને દેવકીના ગર્ભ ન આપે તો પછી બીજો કાર્ષ્ણ પ્રયત્ન કરું કે જેથી મારા આત્માનું કુશળ થાય. ' આ પ્રમાણે ચિંતણી જો કે પોતે મદરહિત હતો, તથાપિ મદાવરથા (પીધેલા-પણા)નો દેખાવ કરતો અને દૂરથી અંજલિ જોડતો કંમ વસુદેવની પાસે આવ્યો. વસુદેવે ઊભા થઈ તેની યોગ્યતા પ્રમાણે તેને માન આપ્યું અને સંભ્રમથી કર વડે સ્પર્શ કરીને કહ્યું : ' કંમ ! તમે મારા પ્રાણપ્રિય મિત્ર છો, આ વખતે કાર્ષ્ણ કહેવાને આવ્યા હો તેમ લાગે છે, તો જે ધ્રુવજા હોય તે કહો. જે કહેશે તે કરીશ. ' કંસે હાથ જોડીને કહ્યું : ' હે મિત્ર ! પ્રથમ પણ જરાસંધ પાસેથી શ્રવણમાને અપાવીને તમે મને કૃનાર્થ કર્યો છે, તો હવે મારી એવી ધ્રુવજા છે કે દેવકીના સાત ગર્ભ જન્મતાં જ મને અર્પણ કરો. ' સરલ મનવાળા વસુદેવે તેમ કરવાને કબૂલ કર્યું. મૂળ વૃત્તાંતને નહીં જાણનારી દેવકીએ પણ તેને કહ્યું : ' હે બંધો ! તારી ઇચ્છા પ્રમાણે થાઓ. વસુદેવના અને તારા પુત્રોમાં કાર્ષ્ણ અંતર નથી. અમારા બંનેનો યોગ વિધિની જેમ તારાથી જ થયેલો છે, તે છતાં હે કંસ ! જાણે અધિકારી જ ન હો તેમ કેમ બોલે છે ? ' વસુદેવે જોલ્યા : ' સુહૃદ ! હવે બહુ જોલવાનું કામ નથી. તારા સાત ગર્ભો જન્મ પામતાં જ કંસને આધીન થાઓ. ' કંસ જોલ્યો : ' આ તમારી મારા પર મોટી કૃપા છે. ' ઉન્મત્તપણાના બદાને આ પ્રમાણે કહીને પછી વસુદેવની સાથે મદિરાપાન કરી ને પોતાને ઘેર ગયો. સાર પછી વસુદેવે મુનિનું સર્વ વૃત્તાંત સાંભળ્યું એટલે જાણ્યું કે : ' કંસે મને છળ-કપટથી છળા દીધો. ' પરંતુ પોતાના સહવચ્ચનીપણાથી તેને આપેલા વચન સંબંધી ધણી પશ્ચાત્તાપ થયો.

એ સમયમાં ભદ્રિલપુરમાં નાગ નામે એક શેક રહેતો હતો. તેને સુલસા નામે સ્ત્રી હતી. તે બંને પરમ શ્રાવક હતા. અતિમુક્ત નામના ચારણમુનિએ તે સુલસાના સંબંધમાં તેની જાણવડમાં કહ્યું હતું : ' આ જાણા નિંદુ (ચતુર) થશે. ' તે સાંભળી સુલસાએ ઈંદ્રના

સેનાની નૈગમેષી [છટ્ટે હરિનગમેષી] દેવની આરાધના કરી. તે દેવ સંતુષ્ટ થયો એટલે તેણે પુત્રની યાચના કરી. દેવે અવધિગ્નાથી જાણીને કહ્યું : ' હે ધાર્મિક સ્ત્રી ! કંસે મારવાને માટે દેવકીના ગર્ભ માગ્યા છે, તે હું તને તારા મૃત ગર્ભના પ્રસવ સમયે અર્પણ કરીશ. ' એમ કહી તે દેવે પોતાની શક્તિથી દેવકી અને સુલસાને સાથે જ રજ-સ્વલા કરી અને તેઓ સાથે જ સગર્ભા થઈ. બંનેએ સાથે જ ગર્ભને જન્મ આપ્યો, એટલે સુલસાના મૃત ગર્ભને સ્થાને તે દેવતાએ ફેરફાર કરી દીધો. કંસે પેલી સુલસાના મૃત ગર્ભને પથ્થરની શિલા ઉપર દબાવેલો અકળાવ્યા (અને પોને મારી નાખ્યાનું માનવા લાગ્યો). એ રીતે દેવકીના ખરા છ ગર્ભ સુલસાને ઘેર પુત્રની જોમ તેનું સ્તનપાન કરીને મુખે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા. તેમના અનીકયશ, અનંતસેન, અન્જિતસેન, નિહતાડરિ, દેવયશા અને શત્રુસેન એવાં તેણે નામ પાડ્યાં.

x x x x

ભગવાન નેમિનાથ પૃથ્વીતળને પવિત્ર કરતા અનુક્રમે સર્વ નગરમાં એક એવા ભદ્રિયપુરમાં પધાર્યા. ત્યાં સુલસા અને નાગ સાર્થ-પાલના પુત્રા કે જે દેવકીના હિરથી ઉત્પન્ન થયા હતા અને જેમને નૈગમેષી દેવતાએ દરી લાવીને સુલસાને આપ્યા હતા તે રહેતા હતા. તેઓ પ્રત્યેક બત્રીશ બત્રીશ કન્યાઓ પરણ્યા હતા તેઓએ શ્રી નેમિનાથના ઉપદેશથી તેમની પાસે વ્રત ગ્રહણ કર્યું. તે જ્યે ચરમશરીરી (તે જ ભવે મોક્ષે જનારા) હતા. તેઓ દ્વાદશાંગીને ધારણ કરી મોટું તપ આચરતા પ્રભુની સાથે વિહાર કરવા લાગ્યા.

શ્રી નેમિનાથ વિહાર કરતા કરતા અન્યદા દ્વારકા સમીપે પધાર્યા; ત્યાં સહસ્રાબ્રવન નામના ઉપવનમાં સમવસર્પા.

તે સમયે દેવકીના છ પુત્રોએ છટ્ટે તપના પારણાને અર્થે બે બેની જોડ થઈ ત્રણ ભાગે જુદા જુદા વહોરવા માટે દ્વારકામાં પ્રવેશ કર્યો. તેમાં પ્રથમ અનીકયશ અને અનંતસેન દેવકીને ઘેર ગયા. તેમને દૃષ્ટ્યુના જેવા જોઈ દેવકી ધણો હર્ષ પામ્યાં. પછી તેમણે સિંહ-દેશરિયા

મોદકથી તેમને પ્રતિલાક્ષિત કર્યા. તેઓ સાંથી ખીજો ગયા. એટલામાં તેના સંજેદર અગ્નિતસેન અને નિહતરાત્ર નામે બે મહામુનિ સાં આબ્યા. તેમને પણ દેવકીએ પ્રતિલાક્ષિત કર્યા. એટલામાં દેવપ્રજા અને રાત્રસેન નામે ત્રીજા બે મુનિ પણ સાં પધાર્યા. તેમને નમસ્કાર કરી અંજલિ લેટીને દેવકીએ પૂછ્યું : ' હે મુનિરાજ ! શું તમે દિશાના બ્રમથી વારંવાર અહાં આવો છો ? કે શું મારી મતિમાં મોહ થઈ ગયો છે ? તમે તેના તે નથી ? અથવા સંપત્તિથી સ્વર્ગપુરી જેવી આ નગરીમાં શું મહર્ષિઓને યોગ્ય ભક્તપાન (ભાતપાણી) નથી મળતું ? ' આવા દેવકીના પ્રશ્નથી તે મુનિ બોલ્યા : ' અમને કાંઈ પણ દિગ્ભ્રમો થયો નથી, પણ અમે જ સંજેદર બાઈઓ છીએ, બદિલપુરના રહેવાસી છીએ અને સુવસા અને નાગસાથવાહના પુત્રો છીએ. શ્રી નેમિનાથની પાસે ધર્મ સાંભળી અમે જયે બંધુએ દીક્ષા લીધી છે. આજે ત્રણ ભોડાં થઈ વહોરવા નીકળેલા છીએ, તે ત્રણે યુગલ અનુક્રમે તમારે ઘેર આબ્યાં જણાય છે. તે સાંભળી દેવકી વિચારમાં પડ્યાં કે : આ જયે મુનિઓ કૃષ્ણના જેવા કેમ હશે ? તેમનામાં એક તિલમાત્ર જેટલો પણ ફેર નથી. પૂર્વે અતિમુક્તક સાધુએ મને કહ્યું હતું કે : " તમારે આક પુત્રો મશે અને તે જીવતા રહેશે. " તો શું આ જયે મારા પુત્રો તો નહીં હોય ? આવો વિચાર કરી ખીજો દિવસે દેવકી દેવચિત સમવસરણમા શ્રીનેમિનાથને પૂજવા ગયાં. દેવકીના હૃદયને ભાવ જણી તેના પૂજ્યા અગાઉ જ પ્રભુએ કહ્યું કે ' હે દેવકી ! તમે કાલે જોયાં તે જયે તમારા પુત્રો છે. તેને નૈમશેષી દેવે જીવતા જ તમારી પાસેથી લઈને સુવસાને આપ્યા હતા અને તેના મૃત પુત્રને તમારી પાસે મૂક્યા હતા. ' પછી સાં તે જ સાધુએને ભોઈને દેવકીનાં સ્તનમાંથી પપ ઝરવા લાગ્યું. તેણે જયે મુનિને ત્રેમથી વંદના કરીને કહ્યું કે ' પુત્રો ! તમારો દર્શન થયાં તે બહુ સારું થયું મારા હિરમાંથી જન્મ લેનાર પૈડો એટલે ઉત્કૃષ્ટ રાજ્ય મળ્યું, અને તમને જયે દીક્ષા પ્રાપ્ત થઈ તે તો બહુ સારી વાત થઈ. પણ મને એમાં એટલો જ ખેદ છે કે ' તમારામાંથી કાંઈ ને

મેં રંમાડ્યા કે છોટાં નહીં.' બચવાન નેમિનાથ બોલ્યાં : 'દેવકી !
 વંદ્યાં ખેંદ શા માટે કરો છો ? પૂર્વજન્મનાં કૃત્યનું ફળ આ જન્મને
 વિશે પ્રાપ્ત થયું છે; કેમ કે તમે પૂર્વજન્મમાં તમારી સપત્નીનાં સાત
 રત્નો ચોપાં હતાં. પછી જ્યારે તે રાવા લાગી ત્યારે તમે તેમાંથી માત્ર
 એક રત્ન પાછું આપ્યું હતું. છ રત્નો આપ્યાં નહોતાં.' આ સાંભળી
 દેવકી પોતાના પૂર્વજન્મનું કુષ્ઠ નિંદતી ધેર ગઈ અને પુત્રજન્મની ઇચ્છાથી
 ખેદયુક્ત ચિત્તે રહેવા લાગી. તેવામાં કૃષ્ણે આવીને પૂછ્યું કે 'હે
 માતા ! તમે ખેદ કેમ કરો છો ?' દેવકી બોલ્યાં : 'હે વંસ ! મારું
 બધું જીવિત નિષ્ફળ ગયું છે, કેમ કે તમે બાળપણમાં નંદને ધેર મોકલ
 થયા અને તમારા અગ્રજ છ સહોદર નાગ સાર્થવાહને ધેર બિછાયાં. મેં
 તો સાતમાંથી એક પુત્રને પણ બાલ્યવયમાં લાલિત કર્યો નહીં; તેથી
 હે વંસ ! બાળકનું લાલનપાલન કરવાની ઇચ્છાવાળી હું પુત્રને ઇચ્છું છું.
 તે પશુએને પણ ધન્ય છે, કે જોઆ પોતાનાં અપત્યો (વાછડા)ને
 લાલિત કરે છે.'

માતાનાં બાપાં વચન સાંભળી 'હું તમારો મનોરથ પૂરો
 કરીશ' એમ કહી કૃષ્ણે સૌધર્મ ઇન્દ્રના સેનાપતિ નૈગમેષી દેવની
 આરાધના કરી. દેવ પ્રસન્ન થઈને બોલ્યો : 'હે ભદ્ર ! તમારી માતાને
 આક્રમે પુત્ર થશે, પણ જ્યારે તે જીવિમાન યુવાવસ્થા પામશે ત્યારે
 દીક્ષા લેશે.' તેના આ પ્રભાવેના કથન પછી સ્વલ્પ વખતમાં એક
 મહર્ષિક દેવ સ્વર્ગથી અવીને દેવકીના ઉદરમાં ઉત્પન્ન થયો અને સમય
 આવતાં પુત્રરૂપે અવતર્યો. તેનું "ગન્ધસુકુમાળ" નામ પાડ્યું જાણું
 ખીજા કૃષ્ણ હોય તેવા એ દેવસમાન પુત્રનું દેવકી લાલનપાલન
 કરવા લાગ્યાં. માતાને આતિ વહાલો અને આતાને પ્રાણુસમાન કુમાર
 બન્નેનાં નેત્રરૂપ કુમુદને ચન્દ્રરૂપ થયો. એ અનુક્રમે યૌવન વયને પામ્યો,
 એટલે પિતાની આજ્ઞાથી દુમ રાગની પુત્રી પ્રભાવતીને પરણ્યો. વળી
 સોમશર્મા આઠાણની સત્રિયાણી સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલી સોમ નામની
 કન્યાને પણ, જો કે તે ઇચ્છતો ન હતો તો પણ, માતા અને આતાની

આચાર્યી પરણ્યો. તેવામાં શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ સાં સમવસર્વાં. તેમની પાસે ઓઝો સહિત જઈને ગજસુકુમાળે સાવધાનપણે ધર્મ સાંભળ્યો; તેથી અપૂર્વ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થતાં જાને પત્નીઓ સહિત માતાપિતાની આગા મેળવીને તેણે પ્રભુની પાસે દીક્ષા લીધી. જ્યારે ગજસુકુમાળે દીક્ષા લીધી ત્યારે તેના વિયોગને નહિ સહન કરી શકતાં એવાં તેનાં માતાપિતાએ અને કૃષ્ણ પ્રમુખ બાઈઓએ ઊંચે સ્વરે કહ્યું,

‘જે દિવસે દીક્ષા લીધી તેજ દિવસે ગજસુકુમાળ મુનિ પ્રભુની આગા લઈ સાયંકાળે સ્મશાનમાં જઈને કાયોત્સર્ગ ધ્યાને રહ્યા. તેવામાં કાર્ધક કારણે સોમશર્મા બાહ્યે તેમને દીકા. તેમને જોઈ તે સોમશર્માએ (સોમિલે) ચિંતવ્યું કે ‘આ ગજસુકુમાળ ખરેખરો પાખંડી છે. તેનો અદ્વૈત વિચાર છતાં માત્ર વિડંબના કરવાને માટે જ એ દુરાશય મારી પુત્રીને પરણ્યો હતો.’ આમ ચિંતવી એ મહા વિરોધીશુદ્ધિવાળા સોમશર્માએ અતિ ક્રોધાયમાન થઈને બળતી ચિંતાના અંગારાથી પૂરેલી એક ઘડાની ઠીબ તેના માથા ઉપર મૂકી તેના વડે અત્યંત દહન થતાં છતાં પણ ગજસુકુમાળે સમાધિપૂર્વક તે સર્વ સહન કર્યું; તેથી એ મુનિનાં કર્મરૂપ ઈશ્વર બળીને બસમ થઈ ગયાં અને તત્કાળ કેવળગાનને પ્રાપ્ત કરી આસુષ્ય પૂર્ણ થવાથી તે મુનિ મોક્ષે ગયા *

‘ત્રિપષ્ટિ’ પછી થોડા સમયમાં હર્ષપુરિય ગચ્છના મલધારી દેવપ્રભસુરિએ ‘સાતાધર્મિકથા’ અને ‘ત્રિપષ્ટિ’ જોઈને તેને અધારે ૧૮૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણનું ‘પાંડવચરિત્ર’ સંસ્કૃતમાં રચ્યું. એમાંનો પ્રસ્તુત ભાગ :

૪. પાંડવચરિત્ર મહાકાવ્ય

કર્તા :

મલધારી દેવપ્રભસુરિ; આચારે વિ. સં. ૧૨૭૦; સંસ્કૃત.

(શ્રી સુશીલના ‘જૈન મહાભારત’ નામના રૂપાંતરમાંથી)

મથુરાપતિ કૌભ રાજગૃહ નગરમાં આવી વસુદેવને મળ્યો અને સાં કેટલાક દિવસ રહી રાજા સમુદ્રવિજયની આગા મેળવી વસુદેવને

પોતાની રાજધાની મથુરામાં લાગ્યો અને મોટા આડંબરથી તેનો પ્રવેશોત્સવ કર્યો. કંસને પોતાના કાકા દેવકરાજાની પુત્રી દેવકી નામે હતી, તેની સાથે લાં વસુદેવનો વિવાહ કર્યો, અને તે પ્રસંગે મથુરાનગરીમાં મોટી ધામધૂમ કરવામાં આવી.

કંસની સ્ત્રી શ્રવણશા કે જે મદિરાપાન કરવામાં મથગુલ હતી, તે એક વખતે પોતાના મહેનમાં બેઠી હતી, લા કેઈ દાસીએ આવી ખબર આપ્યા કે, 'કાઈ-પવિત્ર મુનિ ગોચરીએ આવ્યા છે.' ઉન્મત્ત શ્રવણશા તાકાળે તે મુનિની પાસે આવી લા તેણે તે મુનિને ઝાળખી લીધા તે મુનિ કંસનો લાઈ અર્ધમંતો હતો. તે વૈરાગ્યથી દીક્ષા લઈ ચાલી નીકળ્યો હતો ઉન્મત્ત શ્રવણશા મદપાન કરી કેશ છુટ્ટા મૂકી અને પોતાની નાજી તથા સ્તનમંડળને દર્શાવતી મુનિની પાસે બિભી રહી તેણે મદનવિકાર પ્રગટ કરી કહ્યું, "પ્રિય દિયગજ ! તમારી બહેન દેવકીના લગ્નનો ઉત્સવ ચાલે છે. તેથી માસો આપણે સાથે નૃત્ય કરીએ." એમ કહી તે ઉન્મત્ત અબળા અર્ધમંત મુનિને ગળામાં હાથ નાખી વળગી પડી તેના આવા દુરાચારથી મુનિને ક્રોધ ચડ્યો અને તેણે કહ્યું, "અરે નિર્લજ્જ દુરાચારી સ્ત્રી ! દૂર ગઈ મને છોડી દે. જેના વિવાહના સમારંભમાં તું ઉન્મત્ત થઈ નાચવા કૂદવાની આહવાન કરે છે, તેનો સાતમે ગર્ભ તારા પતિનો ધાત કરશે." મુનિના આ વચન સાંભળી તેણે તેનું ગળું મૂકી દીધું. પછી તે મુનિ બિક્ષા લીધા વિના એમ ને એમ આહવા ગયા. અને તે મુનિનાં વચન સાંભળવાની અમરથી શ્રવણશાનો મદ ઊતરી ગયો. રાણી શ્રવણશાએ આ વાત પોતાના પતિ કંસને કહી, તેથી કંસને દુઃખ ઉત્પન્ન થયું. પોતાના મૃત્યુની વાત સાંભળી કંસે દુઃખાન થાય તે પછી હજારોને બાળનારા કંસે બીજે દિવસે વસુદેવને એકાતમા બોલાવીને કહ્યું, હે ઉપકારી મિત્ર, હું તમારી પાસે એક માગણી કરું છું કે, મારી બહેન દેવકીના સાત ગર્ભ મને આપજો, જેમનું હું પાલનપોષણ કરીશ નિષ્કપટ હૃદયના વસુદેવે તે વાત પોતાની

સ્ત્રી દેવકીને કહી, “પ્રિયે ! આપણને બળભદ્ર વગેરે બીજાં ધણા પુત્રો છે. તારા ઉદરથી થયેલા સાત ગર્ભ તારા બાઈને આપવામાં કાંઈ હરકત નથી કંસ પોતાના બાણોને સારી રીતે પાલનપોષણ કરશે ” પતિભક્તતા દેવકીએ પતિના વચનને માન આપી તે વાત કબૂલ કરી. પછી અનુક્રમે દેવકીને પ્રજા થવા લાગી અને તે પ્રજા વસુદેવ કંસને આપવા લાગ્યો. નિર્દય કંસે તે બધાનો નાશ કરી દીધો. દેવકીના છ સંતાનનો નાશ કર્યો ત્યાં સુધી વસુદેવ તથા દેવકીને એ વાતની ખબર પડી નહીં કારણ કે તેઓને કંસ કહેતો હતો કે, એ બાળકોને મારા અંતઃપુરમાં લઈ જઈ હું તેમનું પાલનપોષણ કરું છું. પરંતુ મધુરાની પ્રજામાં એવી વાત પ્રસરી કે કંસે દેવકીના છ ગર્ભોના નાશ કર્યો એ વાત આલવી આલવી વસુદેવ તથા દેવકીના કાને આપી, તેથી તેમનાં હૃદયમાં અલંત દુઃખ થઈ આવ્યું અને પછી તેમણે હવેથી જે પ્રજા થાય તેને ગુપ્ત રીતે રાખવી, એવો નિશ્ચય કર્યો *

સં. ૧૫૯૧માં કાઈક સાધુએ ગુજરાતી ગદ્યમાં ‘ પાંડવચરિત્ર ’ લખ્યું છે, ને સ. ૧૬૬૦માં હીરસુરિની પરંપરાના દેવવિજયજી સંસ્કૃત ગદ્યમાં ‘ પાંડવચરિત્ર ’ની રચના કરે છે.

આ બીજા એ ‘ પાંડવચરિત્ર ’માંથી ઉતારો કરી સ્થલબદ્ધ નહિ કરીએ.

ઉદ્દેશ ‘ પાંડવચરિત્ર ’ પછી બાર જ વર્ષમાં જોનાનો મહા-સ્વનો અંધ ગુજરાતીમાં રચાય છે; દાલસાગર. આમાંની જે વીગતોના રાખે. પણ આખરી કૃતિની કંઈક સમાન છે, તેટલી જ વીગતો અહીં ઉતારું છું. આ સામ્ય આકરિમક પણ હોય, કે આપણા કર્તાએ ‘ દાલસાગર ’ કદાચ વાંચ્યું પણ હોય. દાલસાગર, છ બાપારો રાસ, ને હવે પછી ઉલ્લેખીયુ તે ‘ સાધુવદના ’ પરથી લાગે છે કે આ કાળમાં આપણા વિષયની બીજી કૃતિઓ પણ લખાઈ હતી. અનુગામી રચનારાઓ પુરોગામી કૃતિઓથી પરિચિત હોવાનોય સ્વરૂપ સંભવ ખરો.

વારી હો વારી દર્શન તાહરે જી (૫ ૪૫૪)
 સંભલ રાણી દેવકીજી ભાંખે શ્રી જગનાથ (૫. ૪૫૫)
 બાલપણે ન રમાડિયો જી.....

કુલરાવે હવડે ધરી જી (૫ ૪૫૬)

કુશ ન પુગીજી માહરી બાલ-રમાડણ પ્રાંહિ જાં ...

નંદન હોવે આકમો જી મુઝ પુરે આશ જાં

ભવિક જીવ પ્રતિભોધવા જિનવર કરે વિહાર (૫ ૪૫૭)

જિનવાણી શ્રવણે સુણી ગજસુકુમાલ કુમાર (૫. ૪૬૧)

માતા અનુમત દીજિએ રે લેશુ જા જમભાર

મિથુતણે દાતે કરી રે લોહચણ ન ચવાત માં

વાય ભરેલો ગયયો રે ચાલવો આંડધાર

સાવર તરવો જુજાવે રે કુન્દર સંજમભાર માં (૫ ૪૬૨)

તે કાપર ને દોહિલો રે... ..

સુરવીર ને સાહસી રે

...કાંઈ ન દોહિલો તાસ માં

યૌવન ને ધન કારિયો રે અને કારમી દેહ...

સમજાવી સંજમ વિચો રે નેમિજિનેમર હાથ...

મોમલ સસરો આવિયો રે શિર માટીની પાલ...

અંગારા લેઈ ખેરના રે ધમધમતા તતકાલ. માં

મેલિ મસતકે ચાલિયો રે સાધુ ન ચુક્યો બ્યાન.

ચકતે પરિણામે લલો રે કેવલપદ નિરવાણ. માં

હવે એક બહુ રસિક વૃત્ત પ્રાપ્ત થાય છે. સં ૧૮૦૭માં
 સ્થાનકવાસી મુનિ જમલજી 'માધુવદના' રચે છે એમાં અંતકૃત
 ઇલાદિ સતોનો આશરે ચાર-ચાર કડીમાં ટૂંકા પરિચય આપ્યો છે.
 આમાના ગજસુકુમાળના પરિચય સાથે આપણી પ્રકૃત કૃતિનો કલ્પ
 ધણો મળતો આવે છે. એ ભાગ નીચે પ્રમાણે છે:

૬ ? જેમલજ્જકૃત સાધુવંદના (કડી ૧૧૧. સં. ૧૮૦૭, ઝાલોર)

વસુદેવના નંદન, ધન્ય ધન્ય ગજસુમાળ

રૂપે અતિસુંદર, કળાવંત વય બાળ-૬૨

શ્રી નેમી સમિપે છોડયો મોહ-જન્મળ

ભિક્ષુની પડિમા, ગયા મસાણ મહાકાળ-૬૩

દેખી સોમિલ કાપ્યો મરતકે બાંધી પાળ

ખેરતણાં ખીરા, સિર ઠવિયા અસરાળ-૬૪

મુનિ નજર ન ખંડી મેલી મનની જાળ

પરિસહ સહીને, મુક્તિ ગયા તતકાળ-૬૫

૨ : આપણી કૃતિનો સારાંશ

જુદા જુદા મૂળ આધારો થા પુરોગામી કૃતિઓ અને આપણા કાવ્યની તુલના કરવા ઇચ્છનારની અનુકૂળતા ખાતર આપણે હવે આપણી કૃતિનો સારાંશ આપીયું.

ટોહા ૧ : જગવાન નેમિનાથની વાણી સાંભળીને [એક શ્રેષ્ઠિતા] છ પુત્રો જુઝ્યા—તેમને સસમોધ થયો. માતાપિતાની રજા લઈ એમણે દીક્ષા મહણ કરી. એમણે આખી જિંદગી બે બે ઉપવાસને અંતે એકએક દિવસ જ પારણું કરવું એવો નિયમ પ્રભુ પાસે લીધો. એકવાર નેમિનાથ દારિકા પધાર્યા, ને એમની સાથે આ છયે સાધુઓ પણ આવ્યા.

હાલ પહેલી : પ્રભુની આઘા લઈ તેઓ ગોચરી-ગૌચરી-ભિક્ષા લેવા નીકળ્યા.

આ છયે સાધુ ખૂબ સુંદર હતા, ને એમનો ચહેરોમહેરો એક બીજા સાથે બિલકુલ સમાન હતો. એજેના સંઘાડામાં—સમુદાયમાં—તેઓ ગૌચરી માટે ફરતા હતા. આમાંના બે મુનિ ફરતા ફરતા વસુદેવના આવાસમાં આવી પહોંચ્યા. [વસુદેવની ગૃહિણી] દેવકી ખૂબ પ્રસન્ન થઈ. એણે વિનયવચન ઉચ્ચાર્યાં, ને મોદક ભિક્ષામાં આપ્યા.

આ પછી થોડીવારે વળી બે સાધુઓ આવ્યા. દેવકીને આશ્ચર્ય

થયું કે [આ માધુઓ હમણાં જ બિધા લઈ ગયા, આજ ઘરમાં ફરી તો એમનાથી અવાય નહિ, પણ] જૂથમાં જ પાછા આવી ચડ્યા લાગે છે. પોતાને આવે લાલ ફરી મળ્યો તથી એ વિશેષ પ્રમત્ત થઈ, ને [પોતાના પુત્ર] કૃષ્ણ માટેના લાડુ વહેરાવ્યા.

થોડીવારે સધુઓનો ત્રીજો સમુદાય—હેસ્થા બે માધુ—આવી પહોંચ્યો. દેવકીને થયું કે બીજે આહાર નહિ મળ્યો હોય એટલે આવ્યા હશે; બાકી આવા મોટા [બુદ્ધિમાન] સાધુ સૂઝ ન હોય પણ આમ ત્રણવાર એક મ્હજે આવવું એ સાધુના આચારની વિરુદ્ધ છે. છતાં હું જો પહેલેથી એમને પૂછીશ તો એમનું ધ્યાન દોરીશ તો બિધા લીધા વિના ચાલ્યા જશે. આથી પહેલાં એણે એમને કૃષ્ણના જમણ માટેના મોદક વહેરાવ્યા.

ટાહા ૨: હવે દેવકી વિભાગણમાં પડી. સાધુઓને આ વાત કહેવા મરખી નથી; તો બીજે જણે, એ કલ્પા વિના પણ કેમ ચાલે? [આચારભંગ થતો હોય તો ધ્યાન દોરવું જ જોઈએ.] આથી સાધુને પૂકે છે:

હાલ બીજી: 'હે મુનિવરે, દારિકા નગરી તો અતિથય વિસાળ છે, ને એમાં સાત કરોડ મક્કન નગરમાં છે, ને બેતિર કરોડ ધર નગરની બહાર વસેલાં છે. એમાં ઘણા સુખી--સાધન-મંપન--માણસો વસે છે. આમ છતાં મારે ત્યાં [એક જ દિવસમાં] ત્રીજવાર માધુઓ આવ્યા એ મારું અહોભાગ છે '

'તારી મહાન પ્રવચકમાર્ષનું એ કળ છે' મુનિઓએ જવાબ આપ્યો.

દેવકીને લાગ્યું કે [મારા વિનયયુક્ત સ્વનનો વ્યંગિત અર્થ] આ સાધુઓ સમજ્યા નથી. આથી એણે [શબ્દો જરા વધુ અમ દિગ્ધ કરી] કહ્યું, હું એમ કહું છું કે આપને આહાર ન મળ્યો હોઈ ને આપ ત્રીજવાર આવ્યા એ મહુ જ મારું થયું.

[હવે મુનિઓ એના કહેવાનો અર્થ સમજ્યા, એટલે] એમણે કહ્યું, 'દેવકી! અમે જ ભાર્ષઙ્યો છીએ. અમારી પહેલાં [બે વાર]

જે વહોરી ગયા એ બીજા મુનિઓ, કારણ અમે છ મુનિઓ છીએ.' દેવકીને આશ્ચર્ય થયું. આ બધા કઈ માના દીકરા હશે ? એ બધા અતિ સુંદર છે; મહાદેવ જેવા કામવિજેતા બન્યા છે. આથી એણે કહ્યું, ' હે મુનિરાજો, તમે કયાં જન્મ્યા તે મને કહો. તમારી નગરી કઈ ? તમે કેના પુત્ર ? '

મુનિઓએ જવાબ આપ્યો, ' અમે નાગશેઠ અને સુલસાના પુત્ર છીએ, અને ભદ્રપુર—ભદ્રિપુર—ના વતની છીએ. અમે છએ છ ભાઈઓએ દીક્ષા લીધી છે. [લગ્ન વખતે અમને મળેલી] બત્રીસ બત્રીસ પત્નીઓ અને બીજી સુંદર બત્રીસ બત્રીસ વસ્તુઓ—દાસ દાસી વગેરે—નો અમે લાગ કર્યો છે. કુટુંબ અને માતાને રક્તા—વલવલતાં મૂકીને નીકળ્યાં છીએ !

દોહડા ૩: આ સાંભળીને દેવકીએ વિચાર્યું, આવો પરિવાર તજીને દીક્ષા કેમ લીધી હશે ? એટલે એણે પૂછ્યું, ' તમે શા દુઃખે [ધર છોડીને] નીકળ્યા ? '

દોહડા ૪: [સાધુઓએ જવાબ આપ્યો] ' અમે મહેલમાં દાસદાસી અને બત્રીસ પત્નીઓ સાથે એવી રીતે સમય વિતાવતા હતા કે કાળ બ્યતીત થતો એનીયે અમને ખબર ન પડતી. એ દરમ્યાન શ્રી નેમિનાથ આવ્યા. અમે એમના ધર્મવિચારે—ધર્મોપદેશ—ને વૈરાગ્યભરી વાણી સાંભળી, એટલે સુખને કારમાં ગણી અમે સંયમ સ્વીકાર્યો, ચાર મહાવ્રતો અંગીકાર કર્યાં. છએ કામના જીવોને અભયદાન આપ્યું. મા ને પત્નીઓને મૂરતી મૂકી; ને આજીવન બે બે ઉપવાસોને અંતે પારણાં કરવાનું વ્રત સ્વીકાર્યું. આજે અમે બન્નેના સમુદાયમાં અહીં પારણાંની જોયરી લેવા આવ્યા છીએ; આથી અમે ત્રીજી વાર આવ્યા જણાઈએ છીએ.'

દોહડા ૫: [ચક્રલાગની વાત દેવકીના ગળે જોઈએ તેટલી ઘીતરતી નથી, એટલે] એ પારંવાર પૂછે છે, ' ધરમાં શાની જોટ હતી તે તમે આમ કર્યું ? ' મુનિઓએ એ જોટ ખતાવી:

ઢાલ ચોથી: ‘અમારે જિંયા જિંયા મહેલ હતા. ને આખાદ રંભા જેવી પરમ સુંદર સ્ત્રીઓ હતી. એ બધું પુણ્યનું ફળ હતું.’ આ પછી તેઓ લગ્નાંતે પોતાની પત્નીઓને સાસુ પાસેથી સાંપડેલી બત્રીસ-બત્રીસ ઉત્તમ વસ્તુઓની—બત્રીસની જોડની—પાદી આપે છે: બત્રીસ કરોડ સોનૈયા, બત્રીસ કરોડ રૂપૈયા, બત્રીસ કુંડળ, બત્રીસ હાર, બત્રીસ નદસમૂહો, ઈસ્યાદિ, ઈસ્યાદિ; અને અંતે શિખામણુના એકસો ને બાણુ વિધાનો [૭ x બત્રીસ = એકસોને બાણુ પુત્રવધૂ; પ્રત્યેકને એક એક]. આ રીતે અમે ૭ લાખો આનંદપ્રભોદમાં રહેતા હતા. અમને કશો તોટો નહોતો.’

દોહા ૫ : દેવકી વારંવાર પૂછે છે, તમે મોટા મુનિરાજો છો. વૈરાગ્ય કઈ રીતે પામ્યા તે કહો !

ઢાલ પાંચમી: [મુનિઓ જવાબ આપે છે :] ‘નેમનાથજીની વાણી સાંભળી અમે સંસારને અસ્થિગ્ન બણી લીધા, ને કુટુંબને ક્ષરમું ગણ્યું. અમારી વાત પર [હે દેવકી !] તું ચંકા ન લાવતી.’ આ પછી એ મુનિઓ સંસારની અસારતા સમજાવતી જે વાત નેમનાથસ્વામીએ કહી હતી તે ફરી કહી સંભળાવે છે. ‘આ ધર્મવાર્તા સાંભળી અમને જ્યેને તરત ધર્મજ્ઞાન થયું, ને અમે મુક્તિના ભાચાર્ય સંયમ લીધા.’

આ સાંભળી દેવકી વિચારવા લાગી કે નાની વયમાં દીક્ષા લેનાર આ બાળકોને ધન્ય છે ! મારા સમગ્ર રાજ્યમાં આમના જેવું મોઈ નથી. આ પછી દેવકી ખરા હૃદયથી એ બાલ મુનિરાજોની ભાવભરી પ્રશંસા કરે છે.

દોહા ૬ : દેવકીએ એમને નીરખ્યા, ને એમનો અવતાર ધન્ય માન્યો. એ જ્યે લાખો એકસરખા લાગતા હતા

ઢાલ છઠ્ઠી: રાણી દેવકી આ સાધુઓનું રૂપ ને જિંયાં લક્ષણો નિહાળી રહી હતી. એમની વાણી ખજુ વિશાલ હતી. એ વિચારવા લાગી, જે ધરમાંથી આવ્યા સુંદર પુત્રો નીકળી ગયા હશે તે ધરમાં

શેા ઉમંગ બાકી રહ્યો હતો?...આમના જેવું સુંદર મારા રાજ્યમાં એક કૃષ્ણ સિંવાય બીજું કાર્ષ નથી...મારે આમની સાથે કશું સીધું સગપણ નથી છતાં આમના પ્રત્યે મારો પ્રેમ કેમ જન્મત થયો છે ? શ્રાવક-શ્રાવિકાને સાધુ ઉપર ધર્મરત્નેદ હોય છે ; પણ આમને જોતાં મને પૂર્વરત્નેદ જેવી અનુભૂતિ કેમ થઈ ?

એ સાધુઓને જતા જોઈને દેવકી ખૂબ દિલગીર થઈ. એની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં.

દોહડા ૭: [દેવકીને રમૂતિ જાગૃત થઈ:] હું નાની હતી ત્યારે અતિમુક્ત નામના સાધુએ કહ્યું હતું કે તું એવા આઠ પુત્રોને જન્મ આપશે કે જેનો ભારતભરમાં જોડો નહિ હોય. [પણ મને તો એક જ પુત્ર છે.] આવા આઠને જન્મ આપ્યાં વિના મને કેમ જ્ઞાનદંડ થાય ? મારો આ સંશય શ્રી નેમનાથ સિવાય બીજું કાર્ષ ભાગી શકે તેમ નથી. હું જઈને એમની પાસેજ એ શંકાનું નિવારણ કરાવું.

આમ વિચારી એણે પ્રભુને વંદન કરવા જવાની સર્વ સામગ્રી સંભળ કરી.

હાલ સાતમી: દેવકીએ પોતાના નોકરને બોલાવીને જલદીથી રથ જોતરવાની આજ્ઞા કરી. હર્ષિત થયેલો આકર રથચાળામાં ગયો ને રૂડો વિદ્યાલ રથ તૈયાર કર્યો. એ રથને એણે બદારની ઉપસ્થાન-ચાળામાં આણ્યો. દેવકીએ [એને જોતરવા માટે] સુંદર નાની શીંગડીઓવાળા ઘોળા ઝડપી બળદોની જોડ આણવા કહ્યું (આ પછી કવિ એ રથ અને બળદનું વિસ્તૃત વર્ણન કરે છે.)

દેવકીએ રનાન કરી નવાં વસ્ત્રો પરિધાન કર્યાં, સુંદર ધરણી સજ્યાં, અને સખીઓને ઘર્ષને ચાલી નીકળી.

ગૃહરથ શ્રાવકનો આચાર આવો જ હોય છે.

દોહડા ૮: નગરમાંથી બહુ પરિવાર સાથે નીકળી દેવકી જે રથ, જેમ, જિજ્ઞેષુ, રથેષુ, રથેષુમાં, જેડા, લહા, સ્થા, જઈ.

ને. આ. ૩

હાલ આઠમી: ત્યાં એણે ધન ને પતાકા ભેઈ. એણે વિનય-
પૂર્વક વંદન કર્યાં. એ રથથી ઊતરી. અથવાણે પગે, અભિગમે!
સાચવી, પ્રાપ્તિશા કરી એણે નેમનાથને પંચાંગ વંદન કર્યાં.

આ પછી એણે પોતાનો સંયય પ્રભુને ખૂજી તે નિવારવા
વિનંતી કરી 'હું મંથવ નિવારવા માટે તમારી પામે આવી છું.
હે પ્રભુ, તમારા જ્ઞાનંત યુગ્મો છે. અનેક જીભ હોય તો જ એ
ગાર્ધ વર્ણવી શકાય. અને તમે રાગદોષ નિવારી સર્વ-સમટ્ટિનિ થયા છો.'

હોહાહો: પ્રભુએ જવાબ આપ્યો: 'એ જો મુનિઓ તાગ પુત્રો
છે. આ વિશે તું ગજમાત્ર ચંકા ન લાવતી.

હાલ નવમી: 'દેવકી, એ જો તમાગ જ પુત્રો છે નાગ
શેઠ અને સુતમાને ઘેર તો એ માત્ર મોટા થયા છે.'

[દેવકીએ કહ્યું.] 'એમને જણવાને મર્મ હું જાણતી નથી,
તો એ મને સમજાવો.'

[પ્રભુએ કહ્યું:] 'તારી બાબી જીવજશા. એમંતા અણુગારને
આવતા ભેષને એ વગર વિચારે એમની દાંસી કરી ઊઠી: "આવો
મુનિવર, આપણે બેઠાં મળાને ગીત ગાઈએ." [આથી ગુસ્સે થઈ
જઈ એમંતાએ શાપ આપ્યો:] "આ ગીતોની માત્રી મૂગ્ય / તને
તો સાતથી જ ખબર પડશે. દેવકીનો માતમો ગર્ભ તારા કુળનો
ધુવધારી થશે. હે જરામધપુત્રી અને કંસપત્ની, તું જાણતી નથી
કે મારો શબ્દ કદી પાછો નથી ફરતો "

આ શબ્દો સાંભળીને જીવજશા ધા નાખતી કંમ પામે ગર્ધ.
પાત સાંભળી કંમ એલેને ને ઉપાય કર્યો: વસુદેવ પાસે એણે વચન
લીધું કે દેવકીનાં સર્વ બાળકો કંસને ઘેર મોટાં થાય. વસુદેવે એવો
હાલ આપ્યો. આથી કંસ રાજ થયો.

દેવકી જ્યારે જ્યારે ચર્ચવતી થતી ત્યારે કંમ એના ઉપર
સાતમાત એકી મૂકતો.

હોહા ૧૦: તે સમયે બલ્લપુર નામના ગ્રામમાં નામશેઠ

અને એની પત્ની સુલસા રહેતાં. તે બહુ સુખી હતાં; પણ સુલસાને મૂએલા પુત્રો અવતરતા. આથી એણે હરિશ્ચગમેષી દેવની એકચિતે આરાધના કરવા માંડી.

હાલ દસમી : ફટલેક વખતે દેવ પ્રત્યક્ષ થયા, ને પૂછ્યું, ' તું શા માટે મને સેવે છે ? '

સુલસાએ કહ્યું, ' મારાં મૂઝાં બાળક જીવતાં થાય એવી શક્તિ આપો. '

દેવે કહ્યું, ' મરેલાં બાળકને જીવતાં કરવાની મારામાં શક્તિ નથી. '

' તો બીજા કાંઈ ઉપાય બતાવો, ' સુલસાએ કહ્યું. દેવે કહ્યું, ' બાપણે કાથળીમાં જેટલું નાણું નાખીએ તેટલું જ તેમાંથી નીકળે, [વધુ નહિ.] સર્વ વાતો પૂર્વપુણ્યને આધારે જ સાંપડે છે. '

સુલસા બોલી, ' સારું તો દેવ, તમે તુજ થયા પણ તે ન થયા જેવા જ ! '

' તરતનું જન્મેલું બાળક હું તને આણી આપીશ. ' દેવે કહ્યું.

' પણ તું ગમે તેનાં લાવે તો મને શી ખજર પડે ? મને જોવાં ન ખપે. '

' કંસે દેવદીના જે પુત્રો મારવા માટે માગ્યા છે તે તને હરીને જાવી આપીશ. '

આ સાંભળીને સુલસા રાજી થઈ.

[બગવાન દેવદીને કહે છે :] મનમાં અનુકંપા આણી હરિશ્ચગમેષી દેવે અવધિયાનનું મંડાણ ક્યું.

દોહડા ૧૧ : એ યાન વડે દેવે વિચાર કરીને તું ને સુલસા બંનેને એક જ સમયે ગર્ભવંતાં કર્યાં, અને જન્મ-કાળે તારો પુત્ર - લઈ ને સુલસાને આપ્યો અને એનું મૂએલું બાળક ઊંચકી લઈ તારી પાસે મૂક્યું. છયેતી બાળકમાં આમ બન્યું. એણે તમને બંનેને નિદ્રા પ્રેરીને આમ ક્યું એટલે તે તમે કાઈએ જાણ્યું નહિ. માત્ર બધાંને એટલી જ ખજર પડી કે કંસે તારાં મરેલાં બાળકો લીધાં.

એમણે વધાર્થ આપનારને સાડાનાર લાખ સોનૈયા આપ્યા. વનપાલકને વિદાય કરી કૃષ્ણે નોકર પાસે કૌમુદીબેર વગડાવ્યું, જે સાંભળીને નગરજનો પ્રભુના દર્શન માટે સજ્જ થયાં તેઓ વિધિવિધ હેતુથી પ્રેરાર્થ પ્રભુ પાસે જવા ઉદ્ધુક્ત થયાં.

દોહડા ૧૫: એમ વિવિધ રીતે વિચારી નગનારીનાં વૃદ્ધાંએ પાંચ અભિગમ સાચવી નેમજીને વંદન કયું.

ઢાલ પંદરમી: સોરઠ દેશની દારિકા નગરીમાં વસુદેવ રાજ્ય રાજ્ય કરે છે. એના દસે ભાર્થજી, રાણી દેવકી અને બલભદ્ર ને કૃષ્ણ એ કુમારો દીપી રહ્યા છે. ત્યાં નેમજીનેશ્વર અમોસર્પા આથી જાહેરો અને કૃષ્ણાદિક સર્વને ખૂબ આનંદ થયો. કૃષ્ણ અને બલરામ ગજસુકુમાળને લઈને પ્રભુ પાસે આવી, વિધિપૂર્વક વંદન કરી, યોગ્ય સ્થાને બેઠા તે વખતે પ્રભુએ વિસ્તારથી હિતકારી ધર્મકથા કહી. આ દેશના (ઉપદેશ) સાંભળીને અનેક નગનારી બુઝ્યા—સલધર્મ સમન્વયા અને તેમણે ધનો અંગીકાર કર્યાં. વ્યાખ્યાન પૂરું થયું એટલે કૃષ્ણ, વંદન કરીને, આગ્ર્યા હતા તેવા પાછા ગયા.

દોહડા ૧૬: પણ પ્રભુની વાણી માંભળીને ગજસુકુમાળ પ્રતિજ્ઞા પામ્યા હતા. તે ઘેર આવીને માતાને કહેવા લાગ્યા:

ઢાલ સોળમી: ‘જિનરાજની વાણી સાંભળીને મારા હૈયાની આખ કંધડી છે. એ વાણી મને દૂધ માફ ને દહીં જેવી મીઠી લાગી. મને દીક્ષા લેવાની અનુમતિ આપો હે માતા, અનુમતિમા વિસખ ન કરો ! પ્રભુએ આજે ગમાજ વચ્ચે વખાણ્યો—વર્ણવિશે ધર્મ મને રુચ્યો છે ખરે, આ સમાર ધૂર જેવો અમાર છે ’ પછી ખૂબ વિસ્તારથી ગજસુકુમાળે પ્રભુના ઉપદેશોનો માર માતાને વર્ણવી બતાવ્યો.

પુત્રના ચબ્દો સાંભળીને દેવકી ઝગઝગી ઊઠી, ને મૂર્છાવશ થઈ. પુત્રે કહ્યો પત્ર નાખતા એ જગત યર્ષ, ને એની સામે દગર દગર રોષ રહી—ગોહવદ યર્ષ રડવા લાગી, એને નિતારવાનાં વચનો ઉચ્ચા-ચા લાગી. ‘તું મારું જીવન ને પ્રાણ છે, મારી અંધાની લાકડી છે.

વળી પુત્ર, સંયમ પાળવો મહાદુષ્કર છે; તું એ સ્થિરભાવે નહિ પાળી શકે,' ઈલાદિ.

ગજસુકુમાળે જવાળ આપ્યો, ' મા, કાચર કાપુરુષ દીક્ષાનાં દુઃખોને દુઃખ ગણે. ધીરવીરને એમાં શું દુષ્કર છે ? હે માતા, આવી વાત કરી મને ક્ષોભ છે શા માટે ? '

દેવકી બોલી, ' પુત્ર, સંયમરૂપી નગરીનો કોટ ભાંગી પડશે ત્યારે તને મારાં વચન યાદ આવશે.'

' મા, એ કોટ પર હું દૃઢ મનોરથરૂપી ચોક્કી બેસાડીશ. સત્સ-રૂપી ઠોઠો સમારીને સમતારૂપી તોપમાંથી, રાગદ્વેષરૂપી ચોરો ઉપર, ચાનના ગોળા છોડીશ.'

' પુત્ર, તારો પુણ્યખળનો છુટાઈ જશે, ને કાલ્યુ-પીન્ધુ' કપાસ થશે. મનની હોંશ મનમાં રહી જશે.'

' મા, હું ઉત્સાહરૂપી બખ્તર પહેરી, પરાક્રમરૂપી ધનુષ હાથમાં લઈ, રિયતારૂપી પશુષ પર વૈરાગ્યરૂપી બાણ ચડાવી સામાવાળિયાને પહેલે જ ધાએ દણીશ. મા, હું નિશ્ચયે સંયમ પાળીશ—સમભાવથી.'

રાહો ૧૭ : માએ કહ્યું, ' પુત્ર, તું પહેલાં સંસારના ભોગ ભોગવી લે. તે પછી સંયમ લેજે '

હાલ સત્તરમી : પુત્રે જવાળ વાલ્યો, ' હે માતા, સાંભળો. એ વિવચરસ જન્મમરણરૂપી દુઃખનો દાતા છે કર્મ ન માધનાર નરકને પામે છે. સમારમાં જેવા કર્મ કરીએ તેવું પામીએ છીએ આ ભવે પીડા પામતા હોઈએ તોપણ કુદૃષ્ટ એ મટાડી શકતું નથી; તો આવતા ભવનાં દુઃખ તો એ કેમ જ ફેડી શકશે ? આ ભવથી હું ડર્યો છું. અનંતવાર અવતરી અવતરીને હું મર્યો છું. સ્ત્રીનો રંગ પતંગ જેવો છે. સ્ત્રી કદી અલંગ પ્રીતિ પાળતી નથી એ તો અનેક મુદ્દો કરાવનારી છે. એના પ્રત્યે કાણ મનને ચંચુ કરે ? આ ગદ, મદી ને મંદિર સર્વ નકામાં છે; માત્ર જિનમાર્ગનો પાયો જ સાચો છે.'

માએ બેધુ' કે [હું આમ રજા નથી આપતી તેથી] કુમાર

‘એ છે એ મોટાં થયા, લણ્યા, પરણ્યા, ને દેવસર્માનં મુંખ ભોગવવા લાગ્યા. પછી એમણે વૈરાગ્યવાણી સાંભળી દીક્ષા લીધી.’

આ પ્રમાણે સાંભળી દેવકી ભગવાન નેમિનાથને વંદન કરી જ સાધુઓ પાસે આવી.

હાલ અગિયારમી : દેવકી પોતાના પુત્રોને વંદન કરવા માટે આવી. ઉલ્લાસના રૂપે એની કંચુકીની કસ તૂટી, ને યાનમાંથી દૂધની ધાર છૂટી. એની આખ એમને ભેતાં ધરાઈ નહિ. દેવકી એકીટશે એમને નિહાળી રહી. આંખમાંથી આંસુની ધારા વહેવા લાગી. આ રીતે મોહવશ દેવકી દુઃખી થવા લાગી. અંતે એ ધીર આવી અશુભ—આર્ત ને રુદ્ર—વિચારો કરી રહી.

એટલામાં કૃષ્ણ માતા દેવકીને પગે લાગવા આવ્યા.

દોહડા ૧૨ : કૃષ્ણ પગે લાગ્યા તે દેવકીએ ભેયુંભણ્યું નહિ. કૃષ્ણે પૂછ્યું, ‘તમને કાણે દુઃખમાં છે?’

હાલ બારમી : [અંતે દેવકીએ કહ્યું :] ‘કનૈયા, જગતની સર્વ દુઃખી નારીઓમાં હું સૌથી વધુ દુઃખી છું. મેં તારા જોવા જ સાતને જન્મ આવ્યો છે. પણ એકને પણ ગોદમાં દુધરાવી શકી નથી.’ પછી એણે આખી વાત કરી, ને ઉમેર્યું, ‘એક સાતમે તું મારી પાસે આવ્યો. પણ તુંયે ઉલ્લેા અને મળવા આવ્યો તેને જ મદિના થઈ ગયા.* અને તે પહેલાં સોળ વર્ષ તું અળગો—નંદજસોદાને લાં—રહ્યો. અંતે તેં યમુનામાં જઈને કાળીનાગને નાથ્યો છે કૃષ્ણ ! મેં તારા બાળપણના એકે કોડ ન પૂર્વા ! તને દિયોલ્યો નહિ. ખરે ! મારે તો આ મોટામાં મોટા મોદિનીકર્મનો ઉદય થયો છે !’

પછી એ દહે છે, ‘મારા ધીર પાપકર્મનો આ ઉદય દોવો

* પૂર્વનિયાણને કારણે વસુદેવજીને જોતેર દબર પળીઓ હતી. અને—માર-આરસોં માયને છ, દરિ [કૃષ્ણ] નમે નિલ આવ્ય,

એમ છ માસે વાંદવા છ, નિજ જનનીના પાપ ॥ ૧૦ ॥

[ગુણસાગરસૂરિશ્વર દાસસાગર, ટાલ ૧૪૪, પૃ. ૪૫૬]

જોઈએ. ' એ કમો કયા હોઈ શકે તે પણ એ વર્ણવે છે

દોહા ૧૩ [કૃષ્ણે કહ્યું] ' બાળકને દુલગવવાના પ્રાઠ પૂરવા માટે દુ મારા પૂર્વજાના સબધી એક દેવને બોલાવુ છું

હાલ તેરમી. ' તને પુત્ર થાય એવો પ્રયત્ન હું કરીશ ' માને ખગે લાગી કૃષ્ણ પૌષ્પશાળામા આવ્યા ત્યાં એમણે < જણ ઉપવાસ કરી > હરિજીભેપી દેવને આગમ્યા દેવે હાજર થઈને પૂછ્યું, ' કૃષ્ણ, મને કેમ માદ થ્યો ? હું તમારો દિતકારી છું, મને કામ કહો '

' હું તમારી પામે મારે માટે નાનો વાર્ધ માણુ છું દેવકીને આક્રમો પુત્ર થાય તેમ કરો '

દેવે અત્યંતજાનથી કૃષ્ણ પ્રશ્નને કહ્યું, ' દેવલોભાથી અમી [અમૃત થઈ] ને દેવકીની કુખે પુત્ર જન્મશે એ લક્ષ્મીગણી મોટો યશે પણ એ અવશ્ય માધુ બનશે '

કૃષ્ણે આવીને દેવકીને વધાર્ધ આપી દેવકીને આનંદ થયો. એણે કહ્યું, ' તુ મારા કુલનો અદ્ભુત છે તે મારી ચિંતા દૂર કરી. '

પછી દેવકી પોતાના આવમમા ગર્ભ એ વખતે દેવલોભથી અમી [એક આત્મા] દેવકીના ઉત્તમા ઉત્પન્ન થયો. માનાએ સ્વપ્નમા સિદ્ધ જોયો એને ખૂબ આનંદ થયો, ને સ્વપ્નનુ ફળ પિયુને પૂછવા ચાલી વસુદેવે કહ્યું કે, ' હે બહુભાગી ! તને પુત્ર જન્મશે ' સવાનવ મહિને ગજસુકુમાળનો જન્મ થયો. એને રમાડીને દેવકી પોતાના વણુપૂર્વા મનોરથ પૂરા કરવા લાગી. ગજસુકુમાળ મોટો થયો, લણ્યો, ને સોમલને ત્યાં એના વેવિસાળ થયા.

દોહા ૧૪. આ અવસરે શ્રી નેમનાથ શીઘ્ર પ્રનામ કરતા સોઠમા દારિકા નમરે આવી પહોંચ્યા ત્યાં નંદનવનમા ઊત્તર્યા

હાલ ચૌદમી નેમનાથજી સાથે અદ્વાર હજાર માધુ અને ચાલીસ હજાર સામ્બીજા હતી પ્રશ્નને જોઈને વનપાલક ઉતાવળે કૃષ્ણ પાસે ગયાઓ, ને વધામણી દોધી કૃષ્ણ તરત પોતાના આસનેથી ઊઠ્યા, ને પ્રશ્નની દિશામા ... આપ ...

ઉદાસ છે. એટલે એણે ઉત્તર આપ્યો :

દોહા ૧૮ : ‘પુત્ર ! તું બાળક છે દુઃખર સયમ તું કર્મ રીતે પાળી શકશે ?’

દાસ અદ્વારમી : કુમારે વળતો ઉત્તર આપ્યો, ‘આજે મેં પ્રભુની અમૃતસમી વાણી સાંભળી છે. [પરિણામે મને] સયમ ઉપગ્ર રાગ લેખન્યો છે. ધન ને સ્વજન કારમાં ભાસે છે. માત્ર ધર્મ જ જ્યક્ષારી લાગે છે હે માતા, અનુમતિ આપો.’

દેવકીએ કહ્યું, ‘તું નાનો છે. હું તને કર્મ રીતે આદેશ આપુ ? ને, તારા વિના હું રહું પણ કર્મ રીતે ? પુત્ર, દીક્ષા પાળવાનું દોહાઈ છે ઘેર ઘેર બિક્ષા માટે ભગવાનું તને કેમ ફાવશે ? ને સારાં ભોજન પણ તને ક્યાંથી મળશે ? ને દર્ભને સચારે તને જીવ કેમ આવશે ? ઉકાળેપુ’ પાણી તારે ગળે કર્મ રીતે જીતગશે ? ભાર્ષ, બે હાથે સાગર તરવો યા લોહાના ચણા ચાવવા સહેલા છે, પણ દીક્ષા તથ્યે દુઃખર છે.’

સિંહની જેમ કુંવરે કહ્યું, ‘હું શરવીરની જેમ દીક્ષા પાળીશ. આપુ’ વિશ્વ અસ્થિર ને નિર્જળ છે એમાં ચક્રવર્તી, ઇંદ્ર કે તીર્થંકર પણ સ્થિર રહ્યા નથી, તો ખીનની તો શી વાત ? માટે મા, તમે મારે વિગેનો મેહ નિવારો.’

‘બેટા, આપણા બેના દેહ જુદા છે, પણ આત્મા જાણે એક છે. તારા ગયા પછી તારી વિરહિણી માતા કર્મ રીતે જીવી શકશે ? તું મુખે સોમની બેટી સાથે લગ્ન કર.’

‘મા, મેં પ્રભુની અમૃતવાણી પ્રમાણુ ગણી છે માયા પરથી, સાસુ’ કહું તો, મારું મન જીતરી ગયું છે માટે કૃપા કરી અનુમતિ આપો.’

‘બેટા, આજે તો લગ્ન કર; પછી જાણે દીક્ષા લેજો !’

આ રીતે માતા પિતા ને ભાર્ષએ કુંવરને મોહમાં લપટાવવાનો ઘણો પ્રયત્ન કર્યો, પણ સલક્ષ્ણે કુંવર માન્યો નહિ. દેવકી ને વસુદેવ વિલાપ કરવા લાગ્યા.

આ જોઈ માધવે—કૃષ્ણે—મધુર વચને કહ્યું, ‘સાંભળ મારા

ભાઈ, હું તને દારામતીની ગાદીએ બેસાડું, ને તારી આણ પ્રવર્તાવું.

ગજસુક્રમાણે આનો કશો જવાબ ન આપ્યો. આથી કૃષ્ણને અને સર્વને આનંદ થયો. કૃષ્ણે ગજસુક્રમાણને રાજગાદી પર બેસાડી દાથ બેઠી કહ્યું કે ‘આણ પ્રવર્તાવો.’

ગજસુક્રમાણે મ્હું, ‘મારા દીક્ષા-મહોત્સવની તૈયારી કરો. ભડારો બોલી નાખો, અને સાધુના ઉપકરણ—ગ્નેહગણ અને પાત્રો—મગાવો.’ કૃષ્ણે તેમ ક્યું, ને સેવકાને આજ્ઞા કરી કુંવરને અક્ષર જાણી માતા દેવકીએ પણ આશિષ આપી. વાળ વાળ્યા, કુમારને પાલખીમાં બેસાડવામાં આવ્યા, ને ગઘોડા પ્રભુ નેમનાથજી પામે આવી પહોંચ્યો. કૃષ્ણે શ્રી નેમનાથને કહ્યું, ‘આ એની માનો ઇષ્ટ ને કાત એ માની પાસે રહેનો. આજે એ આપને સોંપુ છું.’

પ્રભુએ એને દીક્ષા આપી. માતાપિતાએ કુમારને કહ્યું, ‘[તમે દીક્ષા લીધી છે સારે] શુભ ધ્યાન ધરજો, ને રૂડી રીતે દીક્ષા પાળજો.’ [પછી દેવકીએ નેમનાથ સ્વામીને કહ્યું] ‘પ્રભુ, આજે મારી આધીપોથી તમારે દાથ સોંપુ છું.’

ઢાહા ૧૯ આમ કહી દેવકી ને પછી કૃષ્ણ પાછા વળ્યા.

પ્રભુએ ગજસુક્રમાણને દીક્ષા આપીને બધા આચાર ને સૂત્રો શીખવ્યા. ગજમુનિ છકાયની ગ્લા કરતા પાત્ર આચાર પાળતા શોભવા લાગ્યા.

હાલ ઓગાળીસમી સાજ પડતા ગજમુનિએ રમશાનમાં જઈ કાયેત્સર્ગ ધ્યાન ધરવા માડ્યું. સુભાગી ગમતા હૃદયમાં શુભ ધ્યાનનો ઉદય થઈ રવો દતો, ત્યાં જાણીશુક્રીને સોમલ આવી પહોંચ્યો. મુનિને લોઈ ને એને વેર ઉત્પન્ન થયું. આણે વગર વાકે મારી પુત્રીનો જન્મ એણે ગુમાવ્યો. એણે મુનિના [વાળ વિનાના] માથા ઉપર માદીની પાળ બાધી, ને એમાં ખેરના ધગધગતા અગારા ભયાં

ભયંકર દુખ થયું તો પણ ધીંગવીર મુનિએ [કાયેત્સર્ગ જેવડા ‘મઃ અલરસ્ય જ્વલતે જલે’, પેતાત્મા અત્મમતી મ સુજાળ,

સીધી એમણે વિચાર્યું, જે દાણે છે તે મારું નથી, ઇલાદિ ઇલાદિ
[કવિ કહે છે,] જેને પરમ શુભલેખ્યા વરી હોય એને
ત્રિખંડનો અમિ પણ કેમ બાળી શકે? એણે પોતાના ધાતીકર્મ અપાવ્યા,
કેવળગાન પામ્યા, ને અતે મુક્તિધામ પહોંચ્યા સાતે દીક્ષિત ભાઈઓ
આ રીતે મુક્તિ પામ્યા

ત્યારે દેવતાઓએ ગજમુનિને કેવળગાન પ્રાપ્ત થયાનો મહોત્સવ
કર્યો, ત્યારે દેવકીએ મુરારિને પૂછ્યું [કે આ શુ થાય છે?] મુરારિએ
સર્વ વૃત્તાત કહ્યો આ વૃત્તાત ધર્મશાસ્ત્રમા વિસ્તારથી આપેનો છે

આ રીતે કૃષ્ણે ધર્મની દલાલી મરી અપાગ દ્રવ્ય અમ્યું એ
કૃષ્ણે ચતુર્વિધ મધને સહાય કરી તીર્થ કંઠ ગોત્રકર્મ બાબુ ત્રીજી
નરકથી નીમળી તેઓ જગતના અધારરૂપ અમમા નામના જિનેશ્વર
બનશે મર્મ અપાવી કેવળગાન પામી અતે મુક્તિ પામશે

હલશ્રી શ્રીનેમ સમલ મોહની જ જગ હોડનાર દેશવના બંધુ
ગજસુકુમાળને ધ ય હો અને શ્રી [જૈન] સધનું હલ્યાણ થાઓ *

આ સાગગ પરથી જણાશે કે આપણા કવિએ મૂળ વસ્તુમાં
ખીલ દેશાદ્ર ફેગારો મવા ઉપરાત આટલી માનનોમા વધુ વિસ્તાર
કે તીવગ્ધ કરેનું છે (૧) બત્રીમ વીમનોની પાદી (૨) દેવકીનો
ધાર્મિક રથ આ ગૌથી મદસ્વનું ને આકર્ષક (૩) દેવકી આ ગજ-
સુકુમાળનો અતિમ વિવાદ નીચે હુ જમા ઉત્તેજીયુ તે આ વિવચના
ખીલન શુભગતી દવિઓએ પણ સામાન્યત આમ જ ક્યું છે જો કે
વિવાદની C મના આપણા મિત્રો મૌથી રિ. ૯

હવે આપણે આ મપાદનમાં ઉપોગમા લખેલા દસ્તખતો અને
છાપેલી આટલિંગો સિયાર કરીશું

૩ પ્રતવિવચન પાડલેદો

દસ્તખતો (૧) પ્રત એસે બાધેનો ચુટો એ આનંદશામ
મદોદધિના મૌમિદો ૮ રોડ દે લા જૈન પુ ઉ હુમાથી સપાદન
કરનાર મારા પિતા શ્રી જીવજીવદ સાકરચદ જવેરી પાસે છે એ ચુટો

મારા વાંચવામાં આવતા તે ઉપરથી આ સપ્તદશકાર્ય મે હાથ ધર્યું અને એ રીતે જૈન પ્રાચીન કાવ્યોમાં ડોકિયુ કરવાની તક મળી. આ કાવ્ય આ પ્રતનો શબ્દશઃ હિતારો ■ (માત્ર, દેખીતી બૂલો સુધારી લીધેલી છે) આ રીતે એક પ્રતને મુખ્ય ગણી તેને સળંગ હિતારવી, અને બાકીની પ્રતોના પાઠભેદો દર્શાવવા એ પદ્ધતિ હાલ પશ્ચિમમાં વિશેષ પ્રચલિત બનતી જાય છે, ને હું તેને અનુસર્યો છું જોડણીદોષો પણ તે જ કારણે યથાતથ રહેવા દીધા છે એમ કરવાથી તે વખતની લેખનપદ્ધતિનો યથોચિત ખ્યાલ આપી શકે છે.

લગભગ ૨૨૫ પાનાનો આ ગુટકો જુદા જુદા કાવ્યોથી બનેલો છે. શરૂઆતના ૧૨ પાના ત્રુટી ગયેલા છે પાનાના આક ફેટલેક સ્થળે સળંગ નોંધાયા છે, જ્યારે ફેટલાક નવા કાવ્યની શરૂઆતથી ૧ થી લખવામાં આવ્યા છે. આ ' દેવકીજી છ બાપારો રાસ ' પાના ૪૬થી શરૂ થાય છે તે પાના ૭૭માં એટલે પાના ૭૮ની પૂર્વેથી બાબુએ પૂરો થાય છે. ગુટકાના પાનાની લંબાઈ સ્વાનવ ઇંચ અને પહોળાઈ પોણા છ ઇંચની છે અદરનું લખાણ ઊંચાઈમાં ૮ ઇંચ અને પહોળાઈમાં પોણાચાર ઇંચ છે લીટીઓની સખ્યા આશરે ૨૦ છે અક્ષરોની સખ્યા લીટી દીઠ ૧૦થી ૧૩ની છે

(૨) આ અ પ્રત થીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિ જૈન યાન-મદિર વિજયપુર (હિ ગુ) બડાગની છે એના પરની ગ્રંથપાલની નોંધ આ પ્રમાણેની છે: " પત્રાક ૨૭, બાપા ગુજરાતી, 'લોક સખ્યા ...રચના મ' .. લેખન સ ૧૯૭૦ પોથી ન $\frac{૧૫૩૪}{૩૦}$ [તથા એક ખૂણે ૧૯૨૩૧] " આમાં લેખન-સ ૧૯૭૦ અનુમાનથી નોંધ્યાનું જણાય છે, કાગળ કે અંતિમ લીટીમાં " સવત ૧૯૭૧ના વર્ષે સમાપ્ત થી સેતુગતપ્રસાદાદ્ " એ પ્રમાણે લખાયેલું છે આનો અર્થ કદાચ ૧૮૯૭ ંસાદિ પણ થઈ શકે પ્રત સો વર્ષ જૂનીયે હોઈ શકે ખરી. પ્રતની લંબાઈ ઇંચ ૧૧, પહોળાઈ ઇંચ ૪માં છે. લખાણનું માપ

સપ્તર્ષિ ૮૧૧ અને પહોળાર્ષિ ૩૧૧ થી ૪ ઇંચની છે. લીટીની સખ્યા ૧૦ થી ૧૨ છે, તેમાં અક્ષરો ૨૪ થી ૨૭ છે. પાડમેદો ૫૪થી ૪૪થી તેમ આ પ્રત કંઈક અશુદ્ધ છે, જે કે એમાં જે ચાર સ્થળે શબ્દતુ વધુ જૂનું રૂપ મળી આવે છે.

નીચેની ૬ પ્રતોની માહિતી આ આખું પુસ્તક છપાઈ ગયું, અને પ્રવેશકના પોષ્ટાત્રણ દ્વંમાં કેપોઝ થઈ ગયા તે પછી મને મળી, એટલે આ સપ્તર્ષિમાં એનો ઉપરોગ થઈ ગયો નથી.

(૩) છ ભાઈનો રાસ ભુજ (૧૨૭)માં ખરતર ગચ્છનો ભડાર, પોથી ૬, ન ૨૪ પાના ૨૧

(૪) દેવકીજીના નંદન છ ભાઈની સજ્જાય ભુજ (૬૨૭)માં અચન ગચ્છનો ભડાર ડાબડો ૨૦, કમાક ૧૭૪

(૫) છ ભાઈનો રાસ (ઉપરના ૪ મુજમ) ડા ૨૦, આક ૧૭૩ આપણી કૃતિની આ પાચ મિવાય ખીજ ૬ પ્ર મળી નથી

આ પ્રતો પૈકી ન (૫)ના આદિઅત નીચે પ્રમાણે છે. એ પ્રત આપણી ૬ પ્રત કરતાં કંઈક વિશેષ મારવાડી શૈલીની છે. આસ કરીને પછીનો રો પ્રલય ખ્યાન જે એ છે.

આદિ—તેમજિણુદ સમોસર્પા, તીન ઢાલરા જાણુ।

ભવ જીવાને તારવા, પ્રભુ મોહ્યા અશ્રુતવાણુ ॥ ૧ ॥

વાણિ સુધી શ્રી નેમની જૂઝ્યા હો કુમાર।

માતાપિતાને પૂછને લીધો સજ્જભાર ॥ ૨ ॥

વેગગે મજ્જમ લીધો, ધર્મસામગ્રી નીવ।

મેના બેનારે પારણે પ્રભુ માર્ષ દીપો જાવજીવ ॥ ૩ ॥

એક દિન બેતારે પારણે, વૈરાગી અજુગાર ॥ ૪ ॥

દાસ ૧ (વધાવાની દેશી તથા વીર વખાણી)

અર્પત—કર્મ અપાવી કેવલ લટી પોદયસે મુક્તિમોઝાર રે।

એવતું જાણી જે ધર્મ આદરે, તે લદસે જાવજસ પાર રે,

સો ॥ ૧૫ ॥

પ્રતિ શ્રી દેવકીનંદન ૭ લાઈની સંજાય ઉગણીસ દાલે કરીને સંપૂર્ણ ૧૮૭૯ વર્ષ શ્રાવણ સુદિ...સોમે શ્રી અંબાર નગરે દેવકીનંદન સંજાય વાયનાર્થે લિખી છે.

છાપેલી પ્રતો : (૧) છાપેલી 'પ્રતો' માંની સૌથી નૂની ચિલાછાપની છે. " ૭ લાઈનું રાસ...મુખર્ષ મધ્યે નારાયણ બીકશેટ ખાતુએ પોતાના છાં [પખાનામાં] છાં [પી] પ્રાં [ગટ] કર્યો. સંવત ૧૯૪૧ વિક્રમાં સને ૧૮૮૫ ઇ. સં. " આ એકંદરે શુદ્ધ પ્રત છે. લખાણ માયુ' બાંધી (માથે લીટીઓ દોરી) ગુજરાતી લિપિમાં છાપવામાં આવ્યું છે. પાઠભેદો માટે આને પ્રત ઘ ગણી છે. આ પ્રત પંડિત વીર-વિજય ઉપાશ્રય, ભઠ્ઠીની બારી, અમદાવાદમાંથી જોવા મળી છે.

(૨) છાપેલી પ્રતમાં સમયાનુક્રમમાં કદાચ બીજી આવતી પ્રત ગુજરાતી ટાઈપમાં છે. ટાઈપલ ક્વર તુટી ગયેલું છે, પણ અમદાવાદમાં છાપેલી હશે તેમ અનુમાન છે, કારણ પુસ્તકો વેચનારનું નામ છેલ્લા ટાઈપલ ઉપર આ પ્રમાણે છે : " પોપટલાલ મોતીલાલ શાહ. જૈન છુકસેલર અને કમીશન એજન્ટ, સારંગપુર—અમદાવાદ. " આ પ્રત અમદાવાદ કાલુપુરના શ્રી વિજયદાનસરિ જ્ઞાન ભંડારની " ક્રમાંક ૧૦૬ " અને " વિષયાંક રાસ " માં નોંધાયેલી છે.

(૩) સમયાનુક્રમે ત્રીજી પ્રત મિશ્ર જૈની દેવનાગરીમાં છાપેલી છે : " શ્રી દેવકીજના ષટ્પુત્રનો રાસ ભવવૈરાગ્યરૂપ તથા મૂર્ખ મનુષ્યના અપલક્ષણોનો સંગ્રહ, આ પુસ્તક સંસારની અસારતા દર્શાવનારું હોવાથી સર્વ કાર્ષને ભણવા વાચવા માટે ઉપયોગી બનણીને શ્રી મુંબાપુરીમાં આવક, બીમસિંહ માણેક માટે નિર્ણવસાગર છાપખાનામાં બાળ-કૃષ્ણ રામચંદ્રે છાપ્યું. સંવત ૧૯૬૫, મને ૧૯૦૯ પોપ સુદ એકમ. " બીમસિંહ માણેકની સર્વ આવૃત્તિઓની જેમ આ પુસ્તક સુદર મોટાં બીબાંમાં ખૂબ શુદ્ધિપૂર્વક છપાયેલું છે. મૂળ પ્રત કે પ્રતોને યથાતથ રૂપમાં છાપવાને બદલે એમણે તત્સમ જોડણી ધસ્યાદિ બને તેટલા શુદ્ધ રૂપમાં છાપવાનો અગ્રહ સેવ્યો જણાય છે. દેશવ દર્ષદ ધ્રુવ (ભાલજીની

‘કાદંબરી’), શુનિશી જિનવિજયજી ઇલાદિ વિદ્વાનો આ પદ્ધતિનું સંપાદન કરતા હોય છે, અને એ પદ્ધતિને પણ વિદ્વાનોનો ટેકો છે. એનાં ઉદ્દેશોં ૭ પાનામાં મૂર્ખોનાં ૧૦૦ લક્ષણોં છાપવામાં આયાં છે. આ મૂર્ખ-લક્ષણાવલિની ભાષા પણ જૈન પર પગની છે, ને એ ટાઈક જૂની પ્રતમાંથી લીધેલાં જણાય છે. આને પ્રત ખ ગણી છે. આ પ્રત બહુ શુદ્ધ હોવાથી સર્વ છાપેલી પ્રતોમાં આને વધુ પ્રધાન ગણી છે, અને ૬ પ્રતનાં ગાળમાં પણ ધણેખરે રચે (ચોરમ દૌસમાં) આ પ્રતમાંથી પૂર્ણ છે, આ “ખ” પ્રત એ ટેકાણેથી જોવા મળી છે. શ્રી જૈનાર્ણવ પુસ્તકાલય, ગોપીપુરા, સુરત; શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકાલયાર કંઠ, ગોપીપુરા, સુરત ખીકાનેરમાં શ્રી નાદટાજીના સમક્રમાં પણ એ છે.

(૪) અંતિમ છાપેલી પ્રત દેવનાગરી ટાઈપમાં છે. જૈન પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરનાર-વેચનાર કીકા ભટ્ટની પોલ અમદાવાદવાળા શ્રી બાલાભાઈ જગનલાલ શાહે આવૃત્તિ ૨ જી તરીકે સવત ૧૯૭૭ અને ૧૯૨૧માં બ્લાઈથ પ્રેમ અમદાવાદમાં છાપાવેલી છે. આમાં કેટલેક રચે અનુ-સ્વારનો પ્રયોગ વધુ કઠાવેલો જોવામાં આવે છે તેટલું બાદ કરતાં આ પ્રત બીમસિંહ માણેકની “ખ” પ્રતની લગભગ સર્વાંશ નકલે નકલ છે. ઉદ્દેશોં ૭ પાનામાં પ્રત ખ ની પેઠે મૂર્ખનાં લક્ષણોં પણ છાપેલાં છે. પાંદખેદોં માટેની આ ૩ પ્રત કાલુપુર, અમદાવાદના શ્રી વિજયદાનસૂરિ ચાન ભંડારની છે.

(૫) સુગતના કીકાભાઈ પરજી ૧મ મ પાદિત ‘જૈન કાવ્યમ ગ્રંથ’ (સવત ૧૯૩૨, અને ૧૯૭૬)ને ઉદ્દેશોં પાને, વેચવાની ચોપડીઓમાં, ‘૭ ભાઈઓનો રાસ ૦-૪-૦’ ની જા. ખ છે ધણે ભાગે આ આવૃત્તિ ‘ખ’ કરતાં જિન છે. આ પ્રત અને મળી નથી આ ઉપરાંત પણ આ ગ્રંથ કદાચ બીજા પ્રકાશકોએ પ્રગટ કર્યો હશે એવું અનુમાન થાય છે. આ વિવિધ પ્રકાશકોએ વાપરેલી ૬ પ્રતોની કરી માહિતી નથી, પણ બીમસિંહ માણેક કચ્છના હોવાથી એમણે ૪ ૪૪ પર ઉદ્દેશોં ૭. પ્ર (૩, ૪, ૫)નો ઉપયોગ કર્યો હોય એ મતલબ છે.

૪: આ જ વિષયની અન્ય કૃતિઓ

૫ ૨૭-૨૯ પર ઉલ્લેખિત ઢાલસાગર અને સાધુવંદનામાં આપણી કૃતિનો વિષય, અન્ય અનેક બાબતો સાથે, પ્રમગપ્રાપ્ત આંબો હતો. પણ, જેમાં 'દેવકીજી' છ લાપારો રાસ 'ની જેમ માત્ર દેવકીના સાત પુત્રાની જ કથા છે એવી પણ અન્ય ગુજરાતીમારવાડી કૃતિઓ હરતલિખિત રૂપમાં ઉપલબ્ધ છે. એની વીગતો આ પ્રમાણે:

૧. દી[દે]વકીં કર્તા: શુભવર્દનજીના શિષ્ય. સત્તરમી સદી. (મી અભય જ્ઞેન ગ્રંથાલય, બીકાનેર, બંડલ ૮૧, ક્રમાંક ૩૭૨૮, પાનાં ૬). આદિ—દેસ સોરઠ દ્વારામતી, નવમ તિહા વાસદેવ એ ।

દસઘ દંસાર તે રાજિયા, બાધત્ર શ્રી બલદેવ એ ॥ ૧ ॥

ઝી રે જી રે સામિ સમોમયાં, હરપિઉ ગોપીનઉ નાય એ ।

નેમિ વદન મનિ અલકયુ, અલજયુ ભદ્રવ-સાધુ એ ॥ ૨ ॥

અંત—(કુહા) શુભવર્દન શ્રી ગુરુરાયા, નિત પ્રણમઉ તેદના પાપ ।

જયો ગયસુકુમાલ મુણિદ, જસ વડેઉ નેમિ-જિણિદ ॥ ૬૭ ॥

જયો ગયસુકુમાલ મુણી, સા શ્રી સા[સિ]ધ દીપ્ત આસીસ ।

જસ નામિ પરમાણંદ, તસુ ગાવતા હવર્ષ આણુદં ॥ ૬૮ ॥

આમાં છેલ્લી પંક્તિનો પરમાણંદ શબ્દ, કર્તૃવાચક નથી. અન્વય પુરોગામી પંક્તિ સાથે છે.

આની એક બીજી પ્રત પણ કદાચ એ બંડારમાં હતી.

૨ દેવકી પુત્રની ઢાલ: કર્તા: અઘાત અદારમી સદી. લખ્યા સં. ૧૯૧૦ (અભય ગ્રંથાલય, બંડલ ૮૧, ક્રમાંક ૩૭૩૧, પાનાં ૮: ૨, ૬ નથી) સારી પ્રત.

આદિ—ભદ્રપુર નામે નગર, બરીયા રીધ બંડાર ।

તિહા ગસ [વસે] નાગ ગાયાપતી, મુલમા તિજુરે નાર ॥ ૧ ॥

મુંલમ હે મૃત-બાઝડી, તિજુ ધણી પુત્રની આપ ।

હીરજખેલી દેવરી, એવ કરે ચીત લાઈ ।

અન્ત—એહ ચરિત્ર ગજસુખમાલનો, જે સુણસી નરનાર રે ।

સાધ આવગનાં જૂત આદરે, કર દે ખેલો પાર રે ॥ ૧૬ ॥

ઈતિ શ્રી દેવકી પુત્રી દાસ ॥ ૧૮ ॥ સંપૂર્ણ ॥ સંજલ ૧૬૧૦૦૦
લિપિકૃતવ ગોવિંદ ઉચ્ચવાલરે, આતમ-હેતવે દેવતપુર નગરે મધ્યે ।

આની બીજ એક પ્રત એ જ લંડારમાં હોય એમ લાગે છે.

૩. ॥ ભાર્ગવી દાસ : કર્તા : લોકાગચ્છીવ નાથાજી-શિષ્ય
માલમુનિ. સં. ૧૮૫૭ (પુણ્યવિજયજી હસ્તકોનો ચતુરવિજયજી લંડાર)

આદિ—અથ ૫૮ ભાર્ગવી ૨૧ દાસીયા સિધ્યા છે...

તીર્થ કરે બાવીસમો, જાદવકૂસમાદિ ચંદ ।

બાલજલધારી સદા નયુ, પ્રણયુ નેમ-નિષ્કંદ ॥ ૧ ॥

રાજેશ્વરી જિજ્ઞે પરદરી, લીધો મંથમજાર ।

કેવલ લહી પદ પાંખીયા, તારે લરી સંસાર ॥ ૨ ॥

કાવ્ય આપણા વિષય કરતાં આગળ વધી દારિકાના નાથ સુધીનો વૃત્તાંત
આપે છે.

અંત—સંવત સતાવના વરષે પ્રકાશ્યો, કાલી ચોમાસે શુપકાર રે ।

માંડવી બિહર અતિધણું સંદર, લોકા ગજ શ્રીકાર રે ॥ ૨૨ ॥

ગજપતી શ્રી પૂંચચંદ્ર વીરાજે, તમ મામન સુવદાયા રે ।

પૂજ્ય નાથાજીએ શુપમાએ, માલ-મુનિ શુચ ગાયા રે ॥ ૨૩ ॥

ઈતિ શ્રી ૫૮ ભાર્ગવ મહાશુક્રમાલજી કૃષ્ણ ગણપદજીના અધિકારની એકવીસ

દાસ સંપૂર્ણ ॥ પૂજ્ય કાપી શ્રી ૫ માલજી તત્ત્વ સિધ્ધ પાંડવ [પાત્ર]

તંત્રમધ્યે લિપિકૃત અગ્નિ સિવજી માલજી શ્રી માંડવી બિહરે સ. ૧૮૬૧ના

ચૈત્ર શુદ્ધ ૨ રવો પચ્ચોપચારાવ લિપિકૃતમ્ સંધવી શ્રી ૫ જગદ્દેવચંદ

તત્ત્વ શ્રી સુઆવીઝ ભાર્ગવ નાથીને અર્થે એ રાસ લખ્યો છે. જ્યારે

વાંચો તોવારે અમને સંભાળ્યો જ ॥

૪. દેવકી દાસ : કર્તા : અચાત. ઓગણીમગી સદી ? (અભય

અ-ચાલય, બંડવ ૮૧, ક્રમાંક ૩૭૩૨, પત્ર ૧-૧૪: ૧૨, ૧૩ નથી)

આ કૃતિ અનુગમી દેવકી કથા માથે સારા પ્રમાણમાં ચંદ્રચ: સમાન છે.

(માત્ર આદિ-અંત વાંચવાથી એ પ્રતીતિ નહિ થાય)

આદિ—નેમ જીણુંદ સમોસર્યા રે, લક્ષ્મપુરરે વાગ રે ॥ ભવિન્નિણ ૧
સુણને લોક રાજી હુવા રે, ઘણાં જીવાં રે ભાગ હો ॥ ૭૦ ॥ ૧ ॥
સદસ અડારે સાધી રે, આર્જાવા ચાલીમ હઝાર હો ॥ ૭૦ ૧
તિણની આન મનાવના રે, સાસણના સીરદાર હો ॥ ૭૦ ॥ ૨ ॥

અંત—મસાંણુ-ભૂમકા રે-મોવ, કાઉસ[ગ] દીના ઠાય ૧

ધોર પરીસા [પરિષદ] સહી મુગને ગયા જી ૧

ધનધન ગજસુકમાલ, વાદે જાને ચિરકાલ ૧

ધનધન કરણી જાં એસી કર[રી] જી ॥ ૭૧ ॥

ઇતિ શ્રી દેવકરી દાલ સપૂર્ણ ॥

૫. દેવકી કથા : કર્તા : અજ્ઞાત. ઝોગણીસમીને પ્રારંભ ?
લખ્યા સં. ૧૯૧૮ (ચતુરવિંશતી જાહાર, નં ૧૭૬૮, પત્ર ૧૨) બાપા
મારવાડી અસરવાળી શીખાઉ લલિમાએ ગાળકા પાડી અશુદ્ધતાથી લખેલી.
આદિ—લક્ષ્મપૂર પધારિયા ॥ બાવીસમા જીજુરાય ॥

જ બાઈ વેરાગીયા ॥ તે સુણજ્યો ચીત લાય ॥ ૧ ॥

દાળ પેદલી (ધીજ કરે સીતા સતિ રે લાલ ॥ એ દેશી ॥)

નેમજીણુંદ સમોસર્યા રે લાય ॥ લક્ષ્મપુરરા વાગ રે ભવિકજન ॥

સુણને લોક રાજી હુવા રે લાલ ॥ ઘણા જીવાને ભાગ હો ॥ ૭૦ ॥ નેં

અંત—સેરિ-વાટે હરિ આવતા જી, સોગ ધરિ અભિરાંમ,

સોમલ સાસે હી મુવા જી, કીધારા ફલ પાંમ રેં ॥ ૫ ॥

જે હુવા જિ ત્રલવનપતિ જી, તેદનો સોગ ન કોય,

કિધા હરિ-સમગવણી જી, નેમજીણુંદ જોય રેં ॥ ૬ ॥

શ્રી દલધર-સુ કહે જી, પુન્ય ઘટ તો આય,

દિસે છે ધણુ કારણે જી, હિપજ્યો એલ સતાપ રેં ॥ ૭ ॥

ઇતિ દેવકીરી ચોપી (ચોપાઈ) દાવ અપૂર્ણ : ॥ સમત ૧૯૬૮ રા

[?] મીતી ૩ ॥ દેવકી કથા જ બાયાની ॥

— ૬. દેવકીકથા જ પ્રજા ત્રિજીએ રાજા. કર્તા સાવકાસીતિ

ને ગા. ૪

લખ્યા (૧) સંવત ૧૮૭૭ (અભય મન્દાલય, જાંડલ ૮૧, ક્રમાંક ૪૭૨૭, માનાં ૬)

આદિ—ગિરેમિ નામેં દુવા, લખણ સર્વ સંયોગ
આઠ સદસ લક્ષણ ધરે, બાવીસમ સિવભોગ ॥ ૧ ॥
સદમ આકારે સાધ જી, અગિયા ચાલીસ દળાર ।
મોટા મોટા મુનિવર, વિચરે જ્ઞાંત્રી લાર ॥ ૨ ॥
બસુદેવજીના દીકરા, દેવકીરા અંગજત
સુલસાનેં ધરે બધા, સંભલજ્યો સાખ્યાત ॥ ૩ ॥

અંત—જાંદિવાંન હોડવિયા રે, સગલ નગર મંજારે
મુદ-માંગ્યા દીવા ધણા રે, મણિ-માણિક લંડારે ॥
મણિ-માણિક બહુ દીધા દાધી, મનરીઃજીવજી કૃપા ન રાધી
લાવનદીરતિ દાલજબાધી, ચૌથી-પાંચમી એસકુસાધી
જી દેવકી જી હો ॥ ૬ ॥

ક્રિતિ થી દેવકીજી કે જહ પુત્રોંકા રાસ [સં]માત્રમ્ ॥ સં. ૧૮૭૭
૨૧ મિતી માધ સુદિ ૬ વાર [?]

આ પ્રતની કથા ગજસુકુમાલના જન્મ સાથે પૂરી થાય છે.
કર્તાનું નામ માત્ર હેલી પંકિતમાં એકવાર આવે છે. આ રીતે
આ સાચેમાચી જ પુત્રની જ કથા છે.

૬ જ. દેવકીઃ : કર્તાઃ લાવણકીર્તિ (અમરસિંહ જૈન જ્ઞાન
લંડાર, બીકાનેર પો. ૧૨, અં. ૧૦૪. અંથપાલે બંધનપત્ર [૨૫૨]
પર લખ્યું છે : “ સજ્જાય સંગ્રહ, પત્ર ૧૯ ”)

મને આ પ્રતનાં પહેલાં પાંચ પૃષ્ઠ અંથપાલે મોકલ્યાં છે. એમાં પૃ.
૪ (૧)ના અંતિમ બાજ સુધીમાં સ્વરૂપ પાઠભેદોએ ઉપરવાળી કૃતિ જ,
લાવણકીર્તિના નામવાળી મળે છે. તે પછી કથા આગળ વધે છે. તે
પૃ. ૫ (૧) પર પૂરી થાય છે, ને તેમાં (અ) કુંવરે દક્ષિણ લીધી, મુક્તિ
પામ્યા એટલી જ વાત છે, સોમલનો પ્રસંગ નથી. (આ) આ અંથ-
વિસ્તારમાં કર્તાનું નામ નથી. આ બે કારણોને આ કાર્ષ્ણીજીએ
કરેલો ઉમેરો હોય એ છેક અસંભવિત નથી. એ વિસ્તારનો અંત—

માલા મોતી હાર, ગદલ્યાં સહુ ધો[ખો]લીયા [= કાઢી નાખ્યાં] ।
 'હો સાંભી ! દિધ્યાં લો શ્રીરી નેમ ।' કંવર ધમ મોમી[સિ]યો । ૩૬ ।
 તન-મન વશ કરે ।

હો સાંભી તાપ-પરીસો સહિ પહુતાં સેવપુરી । ૩૭ ।
 ધતી શ્રીરી દેવકીની દલા સંમપુર્ણ ।

આ પછી તરત એ જ લીટીથી હારિકાનગરીનું વિસ્તૃત વર્ણન શરૂ થાય છે. એનો આદિ—

શ્રી વીતરાગાય નમુ ।

દુહા અસુભ કરમકે હરણુકો બાપીસમા શ્રી નેમ જીણુંદ એ ।

છોડી દિધા તે સંસારના ફંદ એ ।

૭. દેવકી વ્યાખ્યાનકંઠ : કર્તા : અગ્રાત. સંભવતઃ આગ-
 શીસમીનો પ્રારંભ. લખ્યા સં. ૧૯૫૦ (મોહનલાલજી મહારાજના
 પ્રશિષ્ય શ્રીમન્નિજનરિદ્ધિસૂરિના શિષ્ય શ્રી ગુલાબમુનિજી પાસેની.
 પ્રતલેખક ગુલાબમુનિજીના પૂર્વના સ્થાનકવાસી ગુરુ શ્રી રૂપચંદજી; પૂજ્ય
 જયમલજી સંપ્રદાયના સાધુ સુરજમલજીના શિષ્ય)

આદિ—દાલ ૧ (જગતગુરુ ત્રિસલાનંદન)

નગરી ઉત્તમ દ્વારકા જી, રાજા કૃષ્ણ નરેસ,

લોકે સહુ સુખીયા વસેજી, દુઃખ નહીં લવલેય,

જિનેસર જમગુરુ નેમજિણુંદ ॥ ૧ ॥

સમોસર્યા તિલુ અવસરે જી, કરતા જગ આનંદ,

ધણા સાધુ સું પરવર્યા જી, જિનવર નેમ જિણુંદ. જી ॥ ૨ ॥

અંત—સોમિલ વપુની તર્જના રીસે, બહુન કરી દરિયાય,

બંધવ મન સંભારતો સોચે, હરિ આવ્યો ધરમાંદિ રે મુ ॥ ૭ ॥

સમતા રસ મુનિ પૂરણ પીધો, ધન ધન ગજસુખમાલ,

કર જોડી ત્રિકરણ મન શુદ્ધે, વાદે શ્રી ગોપાલ રે મુ ॥ ૮ ॥

મહાપરીસદ્ધ ધતર પ્રવળ્યા, મુનિવર શિવપુર પાયો,

અંતગઢને તીજે વર્ગમાં અધ્યયને, અષ્ટમમે જિન ગાયો રે મુ ॥ ૯ ॥

ધતિ દેવક વ્યાખ્યાનકં । લે. સંવત્ ૧૯૫૦;

૫ : પરસ્પરાવલંબન

કુવના અંતિમ ભાગમાં 'આપણે આપણી કૃતિ સાથે ખીંછી બે આનુષંગિક 'કૃતિઓનું ઓછુંવત્તું સામ્ય જોયું, ને અનુમાન 'કર્તુ' કે કવિઓએ એકબીજાની કૃતિઓ વાંચી પણ હોય. આ અનુમાન અત્ર મંપાદિત કૃતિ ઉપરાંત આ વિષયની જે ખીંછી સાત કૃતિઓ આપણને ઉપલબ્ધ છે (અને આ સિવાય ખીંછીએ કદાચ કોઈક હશે, જેની માહિતી મને ન મળી હોય) તેનાથી વધુ પુષ્ટ થાય છે. આમાંનું કેટલુંક સામ્ય વિગતોની સમાનતા અને રૂઢમયોગો કે શબ્દોની સમાનતાને લીધે હોઈ શકે; પણ તે જાદ કરતાં ચે ધણું એવું સામ્ય મળી આવશે કે જેનો ખીંછી કોઈ ખુલાસો ન હોઈ શકે એમ આપણને લાગે છતાં આ સંદર્ભમાં ખીંછી બે જાખનો પણ ગણનામાં લેવી જોઈએ. એક : તે વખતનો પ્રત વાચનાર-લખનાર સાહિત્યરસિક વર્ગ જાતે પણ અન્ય કૃતિઓના અંશો પોતાની પ્રતમાં સમન્વિત કરે એવો હતો. ખીંછી : ધણા લલિતાઓ, નવગ પડે સારે, લલિત્યમાં આવકો કે લંકાર-દરરીને વેચવા આવી પ્રતો તૈયાર કરી રાખતા. એ પ્રતો જુદા કવિની કે જુદી કૃતિ છે એમ ખતાવવા, અને કેટલીકવાર કંઈક ઉપકવિ સુલભ શોખથી, એમાં થોડા ફેરફારો કરી એને નવો રોમાન ચઢાવતા હશે. આવા નવા આકારથી એને વેચવાનું વધુ સુગમ બનતું

આપણી આ કૃતિઓમાં આ ત્રણે કારણોએ ઓછાવત્તો ભાગ ભગવ્યો હશે. પેણુ, આવો મોટો ફરક આ વિષયની કૃતિમાં જ દેખાય છે. આ બધી કૃતિઓની તુલના રમિક ને ઓધક ચર્ચ પડે, પણ સ્થલ સ કાયને કારણે, લલિત્યમાં કોઈ એ કરે એમ ધ્રુવવી, જતી કરશુ.

૬ : ઉર્લુવ

આપણી કૃતિની સર્વ ઉપલબ્ધ હસ્તપ્રતો અને જે ચાર છાપેલી આવૃત્તિઓ મને જોવા મળી છે તેમાં એકમાં કર્તાનો નામોદ્ઘોષ નથી. ખીંછી પડે, મનસુખલાલ કિરતચંદ મહેતા અને મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ 'જૈન શીસમાલા'માં આ રીતે નોંધે છે: *દેવકીના ૭ પુત્ર,

[કર્તા] પરમાનંદ. મુદ્રિત.* હવે છ ભાષ્ઠના રાસને નામે પ્રકટ થયેલી કૃતિ આપણાવાળી એક જ જણાય છે. એટલે, આ ઉદ્દેશ આપણા કવિની કૃતિ વિશેનો જ છે એમ માનવામાં હરકત નથી. તેઓએ આવું અનુમાન પૃ. ૩૪, કડી ૧૧ માં આવતા 'પરમ આનંદ' (પાદભેદે સર્વત્ર પરમાણુદ) પરથી ક્યુ* હશે. પણ એ શબ્દ કવિવાચક નથી, ક્ષત્રાનંદવાચક-મુક્તિવાચક છે. અન્ય કવિઓમાં (ઉ. ત. માલ મુનિની* અને શુભવર્દનના શિષ્યની કૃતિ ૪ માં) પણ પરમાણુદ શબ્દ મુક્તિના અર્થમાં જ આવે છે.

દૃઢમાં, આ કૃતિમાં નામોદ્દેશ ન હોવાથી તેના કર્તા કોણ છે તે નક્કી થઈ શકે તેમ નથી. પણ, સુલસાએ હરિજીગમેથી દેવની મૂર્તિ બનાવી તેની ઉપામના કરી એવો અંતગડવાળો ઉદ્દેશ આમાં નથી (આ વિષયના ખીજા કાઈ કાવ્યમાંયે આ ઉદ્દેશ નથી) તે પરથી અને કંઈક ભાષા-શૈલી પ્રસાદિ પરથી એવું અનુમાન થાય છે કે આના કર્તા ધ્યાનકવાસી યા લોકાગચ્છીવ જ્ઞેન મુનિ હશે અક્ષબત્ત, તે સમયે થી નેમિનાથજી વિવિધાન હોવાથી મૂર્તિપૂજનો ખીજો કશો અવકાશ આ કૃતિમાં નથી.

૭: રાસની ભાષા*

ભાષા પગલે ટિપ્પણુ ને શબ્દસૂચિ ઉપરાત વિશેષમાં આદ્ય* કડી શકાય:

વર્ણુવ્યવસ્થા. આ રામમાં સામાન્ય રીતે તત્સમ તેમ જ તદ્ભવ*શબ્દોમાં નીચેના સ્વર અને વ્યંજન વપરાયેલા છે.

૧. સ્વર: અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, એ, ઓ.

* સાત ભાઈ મુગતે ગયા, વાદી નેમ જિણુદ રે

એહવા મુંની ગુણુ ગાવતાં, લહીઈ પરમાણુદ રે. (૧૭-૧૧)

* આ વિભાગમાં શ્રીયુત કે કા. શાસ્ત્રીની વિપુલ સહાય છે. એમાં ઉદ્દેશેના શબ્દાદિનું સ્થાન, કેટલીક વાર, યુસ્તકને અંતે આપેલી શબ્દસૂચિ પરથી ખસશે.

સામાન્ય રીતે તત્ત્વમ શબ્દોમાં ઝઠ, ઝે, ઝો વપરાવા જોઈએ. છતાં આ રામમા દોડા, કનૈયા (પૃ ૧૮), વૈષ્ણવિ એટલા અપવાદો બાદ કરતાં એ જોવા મળતા નથી. એ-ઓના વિરૂદ્ધ ઉચ્ચારણોની તો કોઈ શંક્યતા નથી.

અવ્યયરૂપ દ્વંતના મધ્યમલીન ગુજરાતીના પ્રચલિત ફૂં-દાગ્ને રથાને, નારીજનિના ફૂંદાગ્ને ગ્થાને અને નગ્નનિના ફૂંને રથાને પણ, મોટે ભાગે જ વપરાયો છે. વાણિ, સુણિ, નેમનિ, પુછિને, ધ ધ. ખરેખરી અવ્યયા આની દો એમ માનવું મુશ્કેલ છે છતાં રામની ભાષાનો એક અર્વાચીન માગ્વાડી તરફનો હોવાથી અવ્યયરૂપ દ્વંતના ફૂંને મમથન મળી શકે, (જે જ દિન્દીમા તો અમગ્ના રૂપમા સ્થાપિત થઈ ગયો છે) વગ્નુત આખા ગસમા ફૂં મોટે ભાગે જ લખાયો છે આને લલિયાની અગત ટેર ગણવી વધુ ઉચિત છે .

૨ અનુસ્વાર આપણી પ્રતમા વર્ગોવ વર્ણની પૂર્વે અનુસ્વાર મળે છે જિજ્ઞુદ, ભગવત, જીભાલ, કસુચ, તત્ત્વમ મદાગિ, વાત

૩ અનુનાસિક ગુજરાતી ઇચ્છાદિ ભાષાઓમા સ્વરવર્મ તરીકે ઉપયુક્ત થતું આ અનુનાસિક ઉચ્ચારણ તદ્દત્ત શબ્દોમા સ્વાભાવિકતાથી નિયમ પ્રમાણે અનુસ્વાર કે વર્ગોવ અનુનાસિક વ્યજનને ધસારે આવી રહ્યું છે સાબત, જોતુ, બેસતુ ધ ધ

એકાઠ ઉપર આવતો અનુનાસિક મધ્યમલીન ઉચ્ચારણમા વૈકલ્પિક હોય. અદ્દ/અદ્દ પુગીને, બેવાને, પાગણે, કરીજે, હે, જૂના ઉદાહરણ મહારિષ, કલિષ, પ્રમુજ્જ, લલિષ ધ ધ આને પણ સૌરાષ્ટ્રમા એકાઠ વ્યાપક છે

વિસર્ગની આ ભાષાશૂભિકામા જરૂરિયાત જોવા નથી મળતી હુ ખ હુ ખિણી શબ્દો પણ દ્વ, દ્વણી લખાયા છે.

૪ વ્યંજનો . ક ખ ગ ઘ, ચ છ જ ઠ, ટ ઠ ડ ઢ ણ, ત થ દ ધ ન, પ ફ ન જ મ, ય ર લ વ, મ ઢ

ઉમાશ્વરમા, ખ પ્રતમાથી પૂરેલા ગાનડા બાદ કરતા, સર્વવ

માત્ર દસ સ જ વપરાયો છે. લેખનમાં ૫ ખૂબ જ સામાન્ય છે+ છતાં એનું ઉચ્ચારણ સર્વત્ર જ છે પણનો, પડ, વિષક = ખિપક <ક્ષપક, વિમાવત = ખિમાવત <ક્ષમાવત, પેકારી = ખેકારી <ક્ષપકારી, વિણુ = †ખિણુ <ક્ષણુ, પોષધસાલ = †પોષધસાલ પટ્કાયનો ઉચ્ચાર પણ યજુર્વેદીઓની જેમ †‘ખટ્કાય’ જ હતો.

બે અપવાદોમાં કદાચ ધનો ઉચ્ચાર જ નહિ પણ પ કે સ હોય ખરો શિવ(બ્ય), ધનુષ

વર્ગીય અનુનાસિક વ્યંજનો ણ, ન, મ મળે છે ર બ નથી

ભાષાની બીજી વિશેષતાઓમાં માગવાડી લાક્ષણિકતા, જૂની પ્રાકૃત અસર, ક્ષાત્રી શબ્દો, ટેલક લાક્ષણિક ધ્વાનપાત્ર શબ્દાદિ, ને જૈન પરિભાષાઓ એ પાંચ બાબતો ખામ ધ્વાન બેચે છે

જૈન રામાઓમાં બે વિશેષતા ખાસ હોય છે એક તો ભાષાનાં જૂનાં રૂપો—પુરાભાષાપ્રેમ, અને બીજું ભાષાનું મિશ્ર સ્વરૂપ જૈન રાસોની ભાષા એવી હોવાના કારણે આટલા છે

અ જૈન સાધુનો મતત નિહાર (પ્રવાસ) તેઓ ઉત્તરહિંદ, મારવાડ, કચ્છ, સૌરાષ્ટ્ર, ગુજરાત ઇલાદિ સ્થળે વિચરતા પગિણામે હિંદી, માગવાડી-રાજસ્થાની, કચ્છી, કાઠિયાવાડી, ગુજરાતી ઇલાદિ સર્વ બોલીઓ બોલતા ગૃહસ્થીઓના સપર્શમાં આવતા, ને એમની સાથે વાત કરતા એ સર્વની બોલીની અસર એમના પગ પડતી

ઘા એક જ સંઘાડા (સાધુમુદાય)માં એકથી નિશન પ્રાતના સાધુઓ વમતા ગુરુ એક પ્રાતના હોય, ચેલા બીજા પ્રાતના ને સહગુરુ ત્રીજા જ પ્રદેશના, એમ વાર વાર બનતું આથી પણ એમની ભાષા જરા મિશ્ર બનતી

હ સાધુઓ આવક કરતા જુદો સમુદાય છે અને દરેક નાના

+ ૫ ૧૪ ઇલાદિ ને કોઈ સ્થળે જ છપાયો છે તે પ્રતમાં તો ૫ જ છે † આરા ખિતા આલીશ વર્ષ ૫૨ નેના વતન સુરતમાં સામગતા.

જુદા સમુદાયની ભાષા પ્રજાની ભાષા ક્રમતા જુદી પડવાની જ (ઉ ત પારસીઓ, મેમલો, વોંગ, ખોમ્મ, ખવાસી, અતીતો ઇની ભાષા) જગી પારસીઓની જેમ એમા કદાચ, સતત ને એમ્ધારા લોકસપર્કના અભાવે, ભાષાનું વધુ જૂનું રૂપ જળવાવાનું †

ઈ ખાસ તો, જૈન સાધુઓને અર્ધમાગધી, પ્રાકૃત ઇલાદિનો અભ્યાસ કરવાનો રહેતો, ને આ અભ્યાસ એમનામા જૂના રૂપો પ્રેરતો

ઉ જૂના ગમાઓના વાચનથી આ પુગભાષાભક્તિ (આર્ક-ઇક્રમ)ને બા મળતું

ઝ જેમ મન્દ્રન લોકમોલી મગી જતાયે એને કાન્યભાષા ગણીને એનો પ્રયોગ થાય છે, તેમ જૂનું ભાષાસ્વરૂપ આધુ-વત્તુ બદલાયુ હોવા છતા જૈન સાધુઓ એ ભાષાસ્વરૂપને કાવ્યભાષા તરીકે અપનાવતા જૂના વાચન-પકનના સ્મૃતિ-અખ્યાસોનો આમા ઠીક ફાળો ગળે

વ જૈન સાધુઓને ભક્ત્યર્પ કરાવ્યાત છે ભક્ત્યર્પાદિગ્રન્થ પૌરુષ દેહલીકતા ભાષાના અર્થ પ્રયોગો કે જૂના પ્રયોગો રૂપે રકુરે છે, ઉ ત ખૂબ પૌરુષવાળા (ને ઉત્તગવગ્ધામા વિદુર) બ કે કાકારની ભાષા હવે આપણે ઉપર ઉત્તેજેલાં પાચે વિશેષતાઓના દર્શાવો જોઈશું

(૧) મારવાડી લાક્ષણિકતાઓ

૧ ગુજરાતીમા અ હોય તેવા શબ્દોમાં મારવાડીનો આગમુક દ્વ દિશા (દશ), અગિલાન (અલપદાન), ધિપી (રથાપિ) જિન (જન) (પૃ ૨૩), ધ

૨ અસ્વરૂપ ક્રાન્તમાં ક્રાન્ત દ્વ

૩ છઠી વિકલ્પિતમાં 'નું' ગાથે વધુ વ્યાપકતાથી 'સ' નો પ્રયોગ સાધુસૌ, જોગનસૌ, કરોડગ, પદારા, દાચારી, આગનારી, સોમરી, ધ ધ

† પારસીઓની બોલીમા ગુજરાતીનું વધુ જૂનું રૂપ મળે છે એ હું એકાદ જુદા લેખમા કઈક વિસ્તારથી બતાવવા ધારુ છું

૪ નાન્યતરને સ્થાને નરજાતિનો પ્રયોગ. નારીજાતિને સ્થાને પણ દેટવીકવાર તેમ જ નાન્યતર ૩ નારીને સ્થાને નરજાતિમાં:—

અમરદાન, નામ, અચરજ, આવસ, વચન, હિયડો, સંગપણ, અણુગારપણો, ઓઢણો, નીર, સૂતો (સૂત્ર, રાચન), દુ ખ, રાજ્ય, વેગ, કરમ, પૂછો, દ્રવ, જોત, જ જલ, કચન (૫ ૧૫), ધણુ (૧૫), કણુ (૧૫) અપવાદ: [નિ] ધણું સોદામણુ (૫ ૧૧)

૫ ક્રિયાપદોમાં (અ) દિયો, તિયો, આયો જેવા પ્રયોગ (આ) વર્તમાન-કૃદ તના 'જેવના' જેના ૩૫ (ઇ) ભવિષ્યકાળના 'ભવસુ' જેવા ૩૫ (ઈ) ભારવાડી અસરે પાગશે આવશેના પાસિ, આમિ એવા ઉચ્ચારણુ (ઉ) બોગિએમા વગેરે (જિ) ય-કારવાળા જોડાક્ષરનો અભાવ ("કયા" ને જાણે 'કયા') (ઝિ) સ્વરજાતિયુક્ત રૂપાખ્યાનનું ખાદુદ્ય (ડયોને સ્થાને ડગિયો) (ઞિ) સદાયક 'કરી' આટના માગ્વાડી ક્રિયાપદો દેખાય છે હુઈ x, આયા x, આય, મિલિયો જતાય x, દેજો જતાય ન, હોડ નિયો, મતિ કરો દરાય નિયો, આય ઠ, નિજાઈ ઠ, લાયો ઠ, સુલિદે, નિલગાય, ગુમાઈ, ગમાને, તેડાય, ભઈ, લાય, પોદાય, દાચ જોડ x, નચાયે, નડી નિયે, નમાય, લગાય, તિયા, દાલ (કર), લેણિ, બોગિએમા, બોલાય, ખુલાય, નમિ કરી, સુલિ કરી, નિરખી કરી, જુવા આયા, જુલાનો તો, આયાઠ, નિજુ કલો, હોતીઠ, હોસેઠ, જેવની, રેવની, રેવતાં, મમકાય, દિજો, કિજો જિયો x, પાસેઠ, પાસિ, આસિ, ઇ

યકારી જોડાક્ષરનો અભાવ (જિ) સમેભગ, સચરા, ઢતા, વૂડા, આવા, જાણો, જાણા, કરા, ચાલા, રહા રહો, રમા, નાથો, જુઝા, ર્યો, ઠહ, કહો, સીખનો, ચડો, નાણો (ન આપો), પૂઝો વળી અવી. (ક્રિયાપદ સિવાયના તપમા, પુનાઈ, પ્રને રાજ ધ) એથી ઊલટા સમેસર્થા, વર્ધા, ભર્ધા, લેખ્યો, ધખ્યો, જોતખ્યો, લખ્યો (અને પ્રત્યે)

x હિંદીમાં પણ નજીકની જાતીમાં પણ વપરાય છે મિશ્ર રૂપાખ્યાન સામાન્યતઃ ગુજ કે આરથી સાર થઈ તેથી જિલટથી અંત પામતો રાખ

સ્વરભક્તરૂપો (ઝે) આવિયા, પધાગિયા, જાણિયો, સુણિયો, વદિયા, રમિયા, ભમિયો, પામિયો, જુજિયા, નિવારિયા, વધિયા, આલોદિયા, સણગારિયો, ડરિયો, ફગિયો, મરિયો, અવતરિયો, રિઝીયો, રલિયો, પોચાવિયા ઇં એઘી ઊલટ. સમોસર્પા, વર્ધા, ભર્ધા.

૬ પ્રત્યયો. અવરા, મોતિયાઃ, દામિયાઃ, ગીતા, મનમેઃ, કાપુરુષમેઃ, અવામમેઃ, તાપસેઃ, માયસુ પડીના જોજનરો, કરોડરા ઇં.

૭ મારવાડી સર્વનામો - જિસેઃ, મો, મોસુ, તોસુ, મોય, તોય, મોરી, યારી, મોરા, યાળા, તુમેઃ, ધણુ, કિણુ, જિણુ, નકોણુ નગરી, કોણુ ગામ

૮ વિગેયણુ દસરીઃ, તીસરીઃ, દોઃ, દોનુંઃ, દૂળ, દોય, તીનઃ, બડીઃ, ચોડીસીઃ, દોણુ, કટ્યેન

૯ અવ્યયો (કોઈકજ) મતિ (મત્તા), છુપુ, હિજ, વિણાં (ચીન).

૧૦ નામો સામાન્ય નામ સેદરોઃ, લંડીઃ, માય, બાજી, જોતઃ, હાસરોઃ, અઃ (ઇં), તુબનિઃ ભાવવાચક નામ. આવમગનઃ, લાઃ પુનાઇ, મગનિ

૧૧ જોડાક્ષર (કે મધુસ્ત સ્વરો) નો લગભગ અભાવઃ પ્રતિવાહિતે, ત્રોટો, પ્રકાર, ચક્રી, લેખ્યો, ભર્ધા, ચોત્રીમ, જૂત ઇં. જોડાક્ષરોના કંતા વર્ધરાગે, સામગરી, અમરત ઈજા, કઉમુદિ, કપ (ઇં), પરાણુ, દુઃ, બીજુ, નિસચય, જનમ ઇં. વિયુક્તરૂપો લગભગ સવાત્રય માકાનજુ ગણા છે

૧૨ રૂઠપ્રયોગ 'બને જાવસુ' નેવા

૧૩ લાક્ષણિક વાક્ય 'માયસુ મેરો મન પીતર ગયો' નેવાં.

(૨) પ્રાકૃત અરો

નીચેના ઘણાં રૂપો લગભગ પ્રાકૃતમનીન થા તેની નિષ્ટનાં છે, અને તે જોનારો પુગભાષાપ્રેમ સૂચવે છેઃ

વિગેયનામ કડકરિ સામાન્યનામ - કણુગ, કડગ, તુડિય, ગય (ગજ), વજ (પ્રા વજ્જ), સધ (પ્રા સિંધ), માય (પ્રા માર્દ),

રયણ, અમીય, નિલાડ, જિણ, પડિમા, પુત, જલદહિ, હેદ. ભાવવાચક નામ: પકુતર (પૃ. ૯૧), વાય (વાક/વાદ). વિશેષણ: આસંસ, મુદા, દલદા, અવિહ (પ્રા. મમીદ). ક્રિયાપદ: માયા, ઠવિયા/ઠાર્ષ, લહસે, દરિજે, દ્વવાં, સરદર્ષ. અલ્પચ: તામ (પ્રા. તાવ).

આ ઉપરાંત અપભ્રંશ અંશો ઘણા છે, જેમાંના કોઈક 'લાક્ષણિક' ધ્યાનપાત્ર શબ્દ 'ની યાદીમાં ઉતાર્યા છે, અને સાં જોવા મળશે.

આટલાં જ્યાં પ્રાકૃત રૂપો—ખાસ કરીને મુદા, પરમુદા ને અમુક અપભ્રંશ રૂપો—કાવ્યને બહુ જૂનું દેરવે. પણ આ પ્રાચ્યપ્રેમ જૈન રાસાઓની લાક્ષણિકતા છે, એટલે એટલા પરથી આ કૃતિનો કાલનિર્ણય ન થઈ શકે.

(૩) ફારસી-અરબી અસર

રામમા નીચેનાં ફા.અરબી રૂપો (એક ચિલ) ધ્યાન ખેંચે છે:

સામાન્ય નામ: દિદાર, સુરત, જિલાજ, દોલત, પજનો, ફાજ, જંગ, ચાકર (દસેક વાર), નીજર (ત્રણેક વાર). ભાવવાચક નામ: અરદાસ, ગરજ, હુકમ, યાદ, જોગ, હોસ (૮૬૫મા, ૫૫૪, સતાબ્ધ (વેગ) સાધિત ભાવ૦ નામ: સાહેબી, તિવારી, દલાલી વિશેષણ: દિલગીર (ખેત્રણ વાર), જોગવર, રાજી. અસરકાર (૧). ક્રિયાપદ: શુમાવે. અલ્પચ: વિગર.

મિત્ર ભાષાના શોખીન જૈનોના કાવ્યમાં આટલાં ફારસી રૂપો બહુ ન કહેવાય. ઈ. ૧૩૯૮માં રચાયેલા રણમલ્લ હંદ કરતાં અહીં સંખ્યા ઘણી જ ઓછી છે. છતાં સાધિત ક્રિયાપદ, દલાલી અને તિવારી જેવાં સાધિત ભાવવાચક નામો, ચાકર, દિલગીર, રાજી, જેવા શબ્દોનો સહજ પ્રયોગ, હવસનો હોસ સુધી પહોંચેલો અર્થવિકાસ ઇત્યાદિ સૂચવે છે કે કેટલાંક રૂપો તો લોકઔલમમાં સ્વીકારાર્હ ગયાં છે, ને મુસ્લિમોનું આગમન થવાને કેટલોક સમય વીતી ચૂક્યો છે.

(૪) લાક્ષણિક-ધ્યાનપાત્ર શબ્દ, રૂપ, આદિ

સાસુવે, ફરસિયો, શુઝિયા, હુમયે, આથો, લાર, પિમામેવ,

ભા, દેખાણપિયા, લગત, છત્રે, સંહારિ દેમુ, પોથી ને આય, માયા (મય્યા), િશા (દશા), જની ને વળી પોચાવિયા, જમા, ભુને આયા, અચગિજ, રાગિયો (ગાગ), વિવવિવ કગની, અધકાર, કણુગ, કિણુવિધે, અજ (સજ્જ), વિમરાધ, બાહેરલી, આડમર (સાગ અર્થમા), કાર (જગા), સિયાય, એક લગન (પૃ ૧૬), એમણુ નાને, ઉમાર્ષ, તુમલિ (માયુ), દિણ્ણ, દેખસા, મૈમુગમેગ, પાનેમ, મનામ-સ, કડકિ-મૂત, તેમ જેમ, મરદર્, કર્ષ, અવગ, વગતગ, ભેવતી, રાવતી, લણિ, વાગિ તાહરી, હએ એણીપગ ભેય, જાઉ પુછી એહ નિવાગ, સિકલિ (સાંકગ), ધિપિને (સ્થાપિને), જિભડી, ધુવેય, મસો/માસો (મશય), પૂછણુ માગણુ, વોરણુ, પાએ ને આણુવાણુ, અનેરી (બીજી), તે દેત (તે દેતુથી) મયા, આમી, નન-વનહ મુઝાર, તામ, તે, સાજ (મદાય) બતિમા, બિયમો, અધેન, કાર, જામણુ, વિહોયા, એણુ દારણુ, જિમવાદે, આપરયે, બાદિમો, ચાપસે, ભોગીએગા, પાસી, આસી અમ, મુજબણિ, પ્રભુજી, અમતાઈ, દ્વિષ્ટ (વિધ્યર્થ), મામડી, ગગ/ગગે અવેનુ કાવ, અવગ, અવધારો, હોતિ, તિયાર, ચગ્ગે ને ચાસુ, સધ (સિદ્ધ) ડેમુગણુ, હવિયા, મિહ (સુ ? (પૃ ૨૭)), બોદોત, તેમદિજ, ધ મમદિજ, ધ

(૫) જૈન શબ્દો

કાગ્યમા નીચેના જૈન શબ્દો ભેવા મળે છે

અ પારિભાષિક : લવિમ/લવ્ય, મજમ, જયણુ, બેઝા, દેશના, લેશ્યા, મયારો, મધાડો, આગ તિરથ, ગોચરી/ગોચરિષ, વના (?), પગિમદ મુણ્દ (મુનોદ્ર), રભેદગણુ, પ્રતિષામતુ, પાતગ, અતિચાગ, મધ, તિણે કાને, કાઉમગ, આર્તધ્યાન, ર્ધ્યાન, શુભધ્યાન, વાસુદેવ, ચગ્ગે (ચરિત્ર-દીપ), જિણુ, અવધિતાન, રેવલતાન, રેવતમહોત્સવ, પાતીકર્મ, મોહનીકર્મ, આદેશ, ક્ષપકચેગી, ચવવુ, દિક્ષા, સમતા, ધર્મ્યાસમિતિ, અભિગમ, ચારિત્ર, અતિચય, પુરુષ, પુરવ-સગ ધી (દિવતા), વિહાર, ઉમ વિહાર, શુક્રિયા, મમાધિ (? ૫ ૩૪), પડમા,

ઉવડાણમાલ, લોચ, વરોગવતું, સાધ, મહાવત, ગુણધાર, ચડને વાન
(?), પોળધસાલ, ધ

આ : પારિભાષિક, સિવાયના પળ સામાન્યતઃ જોનોમાં જ
દેખાતા : ગજગદેવ, મયા (કૃપા), તામ (તેને), વાદી, લહેશે, ફગિયો,
સરદર્ભ, ફવિયા/કાષ, મતપતું, પત્તાતું, મહાગુ (સહરતુ, ઉપાડી
લાવતું), ધ્યાતુ, વાદુ

ભાષાનો મમમપણે વિચાર કરતાં લાગે છે કે બનાસકાંઠામાં છેક
મિરોલી સુધી જે મિશ્ર લાક્ષણિકતા છે તેવી જ અહીં દેખાય છે * એવું
અનુમાન થાય છે, કે દર્તાની અને એ પ થકના શ્રોતાઓની આ નિલના
વહેવારની ભાષા દોને આ ભાષાને શુદ્ધ માગવાડી કહેવા કરતા માગવાડી
અસરવાળી મિશ્ર ગુજરાતી ભાષા કહેવી વધુ ઉચિત

માગવાડી અંગે બાદ કરતાં યાદી ગ્રહેતી ગુજરાતી ભાષાતું
સ્વરૂપ ઉત્તર ગુજરાતી-અમરાવાદી જેવું છે, દક્ષિણ ગુજરાતીત્વ મિલકુલ
નથી. (કાર્મિક સ્થળે કાઠિયાવાડી અસર પણ જણાય છે વાતું, કડગ,
ચાપસે (ધામે), થીલા, ગીચો (?))

સિધ્ધિ : આપણી પ્રતની તિપિ ઇંગ્લેન્ડ-ગ્વાલિયર તરફની
'ગ્વાલિયરી' નથી કે તે તરફ પ્રયોજનની પડિમાત્રાનીયે નથી x

* એ નોંધવા જેવું છે કે ગુજરાત-મારવાડની સીમા ઉપર જે મિશ્ર
બોલીઓ બોલાય છે, આ સસની, પાવણપુર-આખૂ બનાસકાંઠાથી માંડીને સિરોહી-
સાદી-મુઢેરા-પિંડરાડ વચ્ચે બોલાતી, અને બીજી ઈડર તરફ બોલાતી

આ બંને સ્થળોના વેશમાં પણ પરસ્પર ભિન્નતા છે ઈડરની પ્રભુ પાધડી
મારવાડી-રાજસ્થાની બાવે છે, અને ધૈતિયુ ગુજરાતી ઢબે પહેરે છે આથી
ઈડર 'મારવાડનું માથું ને ગુજરાતની ગુદા' કહેવાય છે પાવણપુર પથક
પાધડી ગુજરાતી પહેરે છે, પણ ધૈતિયુ મારવાડી-રાજસ્થાની પેઠે કંઠા
વાળીને પહેરે છે આથી પાવણપુર 'ગુજરાતનું માથું અને મારવાડની ગુદા'
કહેવાય છે ('ગુદા' એ મૂકેલું શબ્દ રૂપ બોલાય છે અશિષ્ટ 'માં' .)

x પડિમાત્રામાં માના અક્ષરના ઉપર ન મૂકવા એની પૂર્વે કાનારપે

એ પૂરેપૂરી મારવાડીયે નથી, કે નથી પૂરેપૂરી હિંદી-ગુજરાતી. એ જોની-દેવનાગરી મિશ્ર લિપિ છે.

૮ : સમય

રચનાસમય : એક નાકે પ્રાકૃત-અપભ્રંશ, વચ્ચે મારવાડ-ગુજરાતમાં એક ભાષા બોલાતી તેની જાણે યાદ આપતો હોય તેવો મારવાડી-ગુજરાતી મંકર, આ નાકે મુસ્લિમ આગમન દ્વં ચર્ચ હોય તેમ સૂચવના થોડા ફારસી પ્રયોગો—આવા કાવ્યને ક્યા કાળનું ગણવું ? આ પૈકી પ્રાકૃત અક્ષર જોન લાક્ષણિકતા છે; મારવાડી-ગુજરાતી મિશ્ર અંશે છે, પણ ભાષા શુદ્ધ પ્રાચીન પશ્ચિમ રાજસ્થાની નથી; અરબી-ફારસીનો અમુક-ભલે રવૈય-ભાગ રાસની રૂઢ ભાષાના અંગરૂપ બની ગયો છે.* કવિ અને કાવ્ય કદાચ વધુ પ્રાચીને હોય, પણ ઉપકૃત સર્વ બાબતો અને ભાષાના કાંઠે પરથી લાગે છે કે આપણને મળેલો જોનો ભાષાપાઠ બસો બહોસો વર્ષથી વિશેષ જૂનો નથી.

કથાનો સમય : આપણી કથાનો કાળ તે શ્રી નેમનાથજીનો કાળ છે. જોન અનુશ્રુતિ પ્રમાણે “શ્રી નેમિનાથ પ્રભુના નિર્વાણ પછી ચોર્યાશી હજાર વરસે શ્રી મહાવીર પ્રભુનું નિર્વાણ થયું;” (કલ્પસૂત્ર, વ્યાખ્યાન સાતમું) અને શ્રી મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણને ૨૪૮૩ વર્ષ વીત્યાં છે. આમ આ કથા આશરે સાઠાછવાસી હજાર વર્ષ પરની છે.

જૂનાગઢ, પો'દશમ, સોમવાર.

વિ. સં. ૨૦૧૪

બિપિન જીવણચંદ્ર ઝવેરી

મુકાબ ૩૩ ૬ જા રવિતના = ચેતના. માથે જે માત્રા હોય ત્યારે : રવોદું = ચૌદું. ઈવેરાગ = વેરાગ. આપણી પ્રત્યક્ષ ફાદમાંના કેટલાક શબ્દો પડિમાત્રામાં આ પ્રમાણે લખ્યા હોત : મન્ય જીવાનં તારવા. નિરંતર તપસા ફારં છપામાટા ઝળગાર. વીર ચપાણિ.

* લગભગ વધુ જોન શરોમાં ફારસી શબ્દો હોય છે.

· પ્રવેશક અને પાઠ્યોદ્દેશમાં ઉલ્લેખેલી ઉપરાંતની
મહત્વની અનુદિધઓ

પૃષ્ઠ	કડી	અનુદ્ધ	છંદ
૧૩	૬	ચરણ-તારણ	તરણ૦
૨૦	૨	આવ-સગત	આદ્ય૦
[અનુભવગ્રણ દિનના ઉપવાસનું મત]			
૨૬	૯	જેમ...શીજે.	[જેમ...શીજે.]
૩૬	લીટી ૧	ગોચરી	ગોચરી/
૫૪	નીચેથી ૮	ઉપાન:	ઉપાનહ
૯૬	૩	જે ?	x
૧૦૧	નીચેથી ૨	હિંદુ માટે	x

પૂરવણી, નવા વિકલ્પો, ઇ૦

(૧) મજસુકુમાલ વિશેનાં બે દૂકાં સ્વયંપૂર્ણ કાવ્યો છે. વિજયરાગસુરિ-શિષ્ય દાનવિજયજી (૧૭ કડી, ૬૮ લીટી) અને વિનયવિજયજી (૧૯ કડી, ૩૮ લીટી)ની સંજ્ઞાઓ.

(૨) દેવકી અને કૃષ્ણ પરત્વેની હિંદુ અને જૈન અનુશ્રુતિઓ વચ્ચેનો તફાવત આશ્ચર્ય પમાડે તેવો છે. એ પરત્વે જૈન-હિંદુ દેવકી-કથાની તુલના માટે હિંદુ અનુશ્રુતિના ઓછા જાણીતા એક અંશ તરફ ધ્યાન દેવું જોઈએ. દેવકી કૃષ્ણને વિનંતી કરે છે કે મારાં જ મૃત પુત્રોનાં દર્શન કરાવ, અને કૃષ્ણ તેમ કરે છે. (પૌરાણિક કથાકોશ પૃ ૧૪૮)

(૩) ડુપ્. ૫૭-૮. પ્રેમાનંદના નાગાખ્યાનમાં 'માગિયું' જેવાં રૂપો ૧૫૭ છે, જ્યારે 'માગ્યું' જેવાં એનાથી પાંચગણા કરતાંયે વિશેષ છે.

(૪) વ્યુત્પત્તિ આદિ પરત્વે નવાં સૂચનો

પૃ.	સંખ્યા	નવાં સૂચન ઇ૦
૩૮, ૧૧૧, ૧૧૨	મુઝાર	મઘ્યાગારે > મઝ્જાઘારે > અપ.
		મઝ્જારિ/રે
૪૩, ૧૧૭	સારપિ	સહસિકા; પૃ. ૫૦ ઉપર સવૃક્ષ

એ ઐ॥

અથ શ્રી દેવકીજી છ ભાચારો રાત્ર લખ્યંતે

દોહા

શ્રી નેમ નિષ્કુંડ સ્ત્રીસરા, તરણે કામના ભંધુ;
ભવ્ય જીવને તારવા, બોધ્યા અગરિત વાંધુ. ૧
વાંધુ સુધિ શ્રી નેમનિ, છુટા જીએ કુમાર;
માતપિતાને પુછિને, સિધો સંજમ-ભાર. ૨
વધરાગે સંજમ સિધો, ધરમ-સામગરી નિમ;
બેઠા બેઠાને પારણું, મનુ કરાય દિયો જનવજીવ. ૩
નિરંતર તપસ્યા કરે, જીએ મોટા અણુગાર;
આગના લેઈ ભગવંતનિ, કરે આતમ-ઉધાર. ૪
નેમ નિષ્કુંડ સ્ત્રીસરા, દ્વારકા-નગરિ મુકાર;
પં. ૧૦ એક દિન બેલાને પારણું, વૈધરાગિ અણુગાર. ૫

અથ હાલ પેહુલિ લખિ છે

(વિરે વખાણિ રાંધિ ઉપાધ્યા રેર છ એ દેસિ)

આગના લેઈ ભગવંતનિજી, જીએ બંધવ સાર,
ગાયરિ કરવાને નિકલાનિ, દ્વારકા-નગરિ મુકાર;
સાધુજી ભલે રે પધારાનિ આજ એ આકાં ૧
અનેક સ-યા આદે કરીજી, જીએ સરખાં અણુગાર;
રૂપસુદર અતિ સોભતાનિ, નલકુબેર અનુકાર.

ત્રણ સંધાડે' કરિ સંચરાજિ, મુનિવર મહા ગુંથુધાર;
ધરજી-સુમતિછે આલતાજિ, પટકાચના દિતકાર.

સાં ૩

પાડે પાડે' ફિરતાં ચક્ષુજિ, ગોચરિછે તે મુનિરાય;
મુનિવર દોય તિહાં આવીયાજિ, વસુદેજના ધરમાય.

સાધુજિ ૪

દેવકી દેખિ રાજિ હૂઈજિ, ભલે' પધારિયા મુનિરાય;
સાત-આઠ પગલાં જાઈને'જિ, સલિલલિ લાગે'છે પાપ;

સાધુજિ ૫

હાથ જોડ વંદના કરેજિ, 'તરણુ-તારણુ મુનીરાજ;
દરમણુ દિહાં સાંભી તમતણુજિ, ભવભવનાં દૂષ જાય.

સાં ૬

આજ ભલિ જાગી દિસાજિ, ધન દિવસ મારો આજ;
મુનિવર અમ ધર આવિયાજિ, તારણુ-તરણુ જિહાજ.

સાધુજી ૭

મોહ-માઝા પાસા દલાજિ, દુષે વુઘાજિ મેહ;
આજ ફિરતારય હું ચર્છિજિ, આંધુ ધણે' ધરમ-સનેહ.

સાં ૮

મોહિક-ચાલ 'ભરી કરીજી, વોરાવે' ઉલટ-ભાવ;
મિષ્ટાણુ જમણુ-તણાં લાયને'છે, દેવકિ મન દરપિત થાય.

સાધુ ૯

જાતિ ને' વસિ પોઆવિજી, મુનિવર ગયા પોલ ખાર;
ચોડિસી વેલા હૂઈ જીએજી, વસિ આવા દોય અણગાર.

સાધુજિ ૧૦

દેવકિ રાંધિ મન ચંતવેજિ, જુલિ ગયા જી અણગાર;
વડી પુનાઈ છે માદરિજી, જુલે આવા દૂમરી વાર.

સાધુ ૧૧

સાત-આઠ પગલાં જાયનેજિ, લલિલલિ લાગેજિ પાય;
આજ કિરતારથ હું ચક્રિજિ, મુનિવર ધરા આગણે પાય.

સાધુ૦ ૧૨

મોદિઃ-ચાલ બારિ કરિજિ, વોરાવેં દુસરિ વાર;
કરન-જમણ-તણાં લાયનેજિ, હયડેં હરથ અપાર.

સાધુ૦ ૧૩

વસિ જાતાનેં પોચાવિયાજિ, મુનિવર રૂપ અગાધ;
ઘોડીસિ વેલા હૃષ્ટિ જિસેજિ, ત્રિજે સંધાડે આયા સાધ.

સાધુ૦ ૧૪

દેવકી તવ રાજી હૃષ્ટિ, મનમાંહે ઉપનો વિચાર;
આહાર નવિ મિલીયોં એહનેજિ, કે બુલા આયા અણુગાર.

સાધુ૦ ૧૫

બુલાનો તો કારણ કાઈ નહીજિ, દિસંતા મોટા અણુગાર;
તિસરિ વાર એ આવિયાજિ, નહિ એ તોં સાધુરો આચાર.

સાધુજિ૦ ૧૬

રૂપ કલા યંજી આગલાજિ, દિસંતાં સમયાકાર;
પહેલાં જો એહનેં પુછ્યુંજિ, તો નહીં લિયે અગ્ર ધરે અહાર.

સાધુ૦ ૧૭

મોદિઃ-ચાલ બારિ કરિજિ, વોહોરાવેં તિસરિ વાર;
૪૭ કરન-જમણ-તણાં લેઈનેજિ, દેવકિ-મન ભાવ બેદાર.

સાધુ૦ ૧૮

ટોહા

મુનિવર તે પ્રતિલાભિનેં નિરથેં મુનિ-દિદાર;
મનમાં સંસ[ય] ઉપનો, તે સુણ્યજો સુવિચાર. ૧
વાર્ત જ એ અચરિજ સારથિ, મોસ કહિ ન જાય;
કલો સવાદ ન નિપજે, વિણ-કલો કંમ રેવાય. ૨

દેવકી એમ મન ચિંતવિ, પ્રભુમિ બે કર જોડ;

૫૩ સાધુ પ્રતે પુજતિ, આધમ અલગોં છોડ. ૩

અથ દાસ રજિ લખિ છે

(દેસિ મૃગાપૂત્રનિં)

મુનિવર નગરી દ્વારકાંજી, બાર જોજનરોં મંડાણ;

કરન નરેસર રાજિયોજિરે, જોની તણ ખંડમાં આણ.

મુનિવર એક કરે અરદાસ. ૧ એ આંકણિ

બહુતેર કોક ઘર બાહરેજિ, માહે સાત કરોડ;

લોક બહુ સુધિયાં વસે જિરે, માહે રામ-કૃષ્ણની જોડ ર.

મુનિસર ૨

લાખ-કરોડરોં ધણી વસે જિરે, નગરિમાં બહુ દાતાર;

માહરે પુન તણે ઉદેજિરે મુનિવર આયા તિજિ વાર રે.

મુનિ ૩

વડી પુનાઈ છે તાહરિજી, એમ જોલ્યા મુનિરાય;

દેવકિ મનમાં બાણિયોજિરે, એને વખર ન કંપ રે.

મુનિ ૪

હું પુણું એણે કારણેજિરે સાધ ન લાધો અદાર;

માહરે પુન તણે ઉદેજિરે, મુનિવર આયા ત્રિજી વાર.

મુનિ ૫

મુનિવર જીતર ઇમ કહેજિરે, નગરિમાં બહુ દાતાર;

તણ સંધાડેમું નિકલાજિરે, અમે જીએ અણુગાર.

દેવકિ લોભ ન હેલ લગાર ૬

વસતા તે મુનિવર ઇમ કહેજિરે, તું સદા મતિ આણ;

અમ પેહેલાં ગોરી ગિયાજિરે, તે મુનિ દગ્ગા બંજી રે.

દેવકી ૭

દેવકિ મન અચરજ થયોજિ, એ કિણ માય ભયા રે પુત;

રૂપસુદર અતિ સોલતાજિરે, મુનિવર કડ કરિ બીત.

મુનિ ૮

આડી ફરિનેં ઇમ કહેજિરેં, તમે સાંભલજો મુનિરાય;
ઉતપત તુંભારી કીહાય છેજિરેં, તે દેજો મુજ ખતાય.

મુનિસરં ૯

કોંણુ નગરિયા નિકલાજરેં, તમે વસતાં કોંણુ ગાંમ;
કોહોનાં છો તુમેં દિકરાજિરેં, કેહેજો તેહનો નાંમ.

મુનિં ૧૦

નાગસેઠનાં અમેં દિકરાજિરેં મુલસા અમારિ રેં માય;
ભદલપુરનાં વાસિયાજિરેં, સંજમ લિધો છયેં બાય રે.

દેવડી લોભ ન છેહ લિંગાર. ૧૧

ખત્રિસ ખત્રિસ રંભા તજિજરેં, ખત્રિસ ખત્રિસેં રે દાસ;
કુટમ મેલાં અમેં રાવતાંજિરેં, વિલવિલ કરતિ માય રે.

૮૧ દેવડી લોભ ન છેહ લિંગાર. ૧૨

ઇતિ દાસ ર જિ સંપૂર્ણ

દોહડા

મુનિવર વચન શ્રવણેં મુંણિ, ચિંતેં ચિત મુઝાર;
એહવો પરિવાર કેમ તજિ કરી, લિધો સંજમવાર ? ૧

હાથ જોડિ ઇમ વિનવેં, સાંભલજો મુનિરાય;

૮૫ સિયા દૂધધિ તુમેં નિકલા, તે દેજો મુજ ખતાય. ૨

અથ દાસ ઉ જિ લખતે

(અથ રાગ માઝિની દેસિ છે.)

જાતો કાલ ન જાણુતાં સાંભલ રે બાર્ધ;

રહેતાં મેહેલ મઝાર. સાંભલ રે બાર્ધ.

દાસ દાસિ પરીવારસું, સાં

વસિ ખત્રીસ ખત્રીસ નાર સાંભં

ગ કરિસ મન જિયાટ સાં

૧ એ આંકણિ છે

ભગવંત નેમ પધારિયા સાંભલ૦
 સધા રે પરીવાર સાં
 અમે ભગવંતને વદિયા સાં
 વસિ સુષ્ટિયો ધરમવિચાર સાં મ ૨
 વાંછિ સુષ્ટિ વેરાગનિ સાં
 જાણે અમે અથીર સંસાર સાંભ૦
 સુખ જાણ્યા બહુ ઠારમાં સાં
 અમે તો ક્ષિયો સજ્જભભાર સાંભ૦ મ ૩
 ચાર મહાવ્રત આદર્યા સાંભલ૦
 ચારે મેર-સમાન સાં
 તનિ સંસાર સંજમ લિયો સાં
 દિયો છકાયનો અભિદાન સાંભલ રે મ ૪
 માતા મેલિ અમે મૂરતિ સાં
 તનિ બગિસે નાર સાં
 સપદ્યા વિલવલતા રહ્યા માં
 અમે તો છોડ દિયો સસાર સાં [મ૦] ૫
 બેલા બેલાને પાગલે સાંભ૦
 જાણિવ નિરધાર સાં
 અંતર તેમાં ક્રોધ નહિ સાં
 હમ હવ તે તપનો વિચાર [સાં] મ ૬
 આજ બેલાને પારલે સાંભલ૦
 અમે આવ્યા નગરિ મુઝાર સાંભલ૦
 દો દો મુનિવર જુજવા સાં
 ૧૧૫ અમે આવા ત્રિજી વાર સાંભલ૦ મ ૭

વલિ વલિ કીધી વીનતિ, તુમે મોટા મુનિરાય;
 ધરમાં ત્રોટો સિયો પજો, તે દિયો મુજ ખતાય. ૧
 વલતા મુનિવર બોલિયા, તુંમ સુણિને બાય;
 ૧૧૬ ધરમાં ત્રોટો જે પજો, તે દિઉં તોય ખતાય. ૨

અથ હાલ ૪ થિ લખિ છે

(દેસિ પુનનિ છે)

ઉચા મેહેલ સોહામણી, રમિયા વિવધ પ્રકાર રે માર્છ;
 તદવદ રૂપે રંભા સારખિ, પરણાં બનિસે નાર રે માર્છ.

પુન તણાં ફલ મિઠાં જાણો. ૧ એ આંકણિ
 પરણિને જવ ધરે આવિયા, સાસુને લાગ્યા પાય રે માં
 તવ વહને રિધી જે ધણિ, આપિ તે મુજ માય રે માર્છ.

પુન્ય તણાં ૨

બનિસ કોઠ સોનીયા જાણો, બનિસ કોઠ રૂપીયા સાર રે માર્છ;
 બનિસવિધ નાટકના રેટોલાં, રિધી તણાં નહિ પાર રે માર્છ.

[પુન્ય ૦] ૩

એમ વસતું અનેક પ્રકારે આપિ, કુડલ હાર સણગાર રે માર્છ;
 એકાવલિ મુગતાંવલિ જાણો, કણુગ રથણુ વલિ સાર રે માર્છ. પુ. ૪

બનિસ હાર મોતિયાં તણાં, બનિસ ગતનના જાણુ રે માર્છ;
 નિસર મોસર હાર અધ-હાર, એમ કડમ તુડીય જાણુ રે માર્છ. પુ. ૫

બનિસ સોનાના દોલિયા, બનિમ રૂપાનાં જાણુ રે માર્છ;
 બનિસો સીંહાસન સોનાનાં, ઇમ કહિજ કલસ વપાણુ રે માર્છ. પુ. ૬

બનિસxસોxસોનાની કચરોટિ, બનિસ રૂપાની જાણુ રે માર્છ;
 બનિસે તવા સોનાના, તેમ હિ જ ચાલ વળાણુ રે માર્છ. પુ. ૭

હય ગમ રથ તે દાસ ને દાસિ, બનિસે જોખલ જાણુ રે માર્છ;
 બનિસે સોના રૂપાના દિયા, વલિ દરપણુ આરસિ વળાણુ રે માર્છ. પુ. ૮

જનિસ પાટ સોના-રૂપાના, ઇમ દિ જ ધરેણા અમુલ રે માર્ધ;
 પગે પડતા સામુવે દિધાં, એકસો બાણું જોલ રે માર્ધ. પુ૦ ૯
 ઇમ હયે બંધવ મસિ નારિ, એકસો બાણું જાણું રે માર્ધ;
 એકસો બાણું રિધી આપનિ, આગમ-વચન પરમાણુ રે માર્ધ. પુ૦ ૧૦
 xઇમx એણિ પરે સુખ ભોગવતાં, નિગમતાં દિન-રાત રે માર્ધ;
 ત્રોટા તો અમને કાંઈ નવિ હતોં, અમે હયે હયે ભરાતરે માર્ધ. પુણ૦ ૧૧
 ઇતિ દાસ ૪ થી સંપૂર્ણ ૪

દોહા

૧૪૪ વાર વાર ઇમ વિનવે, તુમે મોટા મુનિરાય;
 વૈષ[શ]ગ પાંખા કિણુ-વિધે, તે વિધી દિયો બતાય. ૧
 અથ દાસ ૫ મિ લખિ છે

[(અશ્લિક મુનિવર ચાહ્યા ગાયરીએ એ દેશી)]

નેમ જિણુંદનિ રે વાંણિ સાંભલિ, જાણો અધિર સંસારોજિ;
 કાયા માયા રે જાણિ કારમિ, કારમાં કુટમ-પરિવારોજિ.

મુનિવર જાણે રે મંકા મતિ કરે. ૧ એ આંકણિ છે
 લાખ્યોરાસિ માંહે આવિયો, ભમિયો અતિ બારોજિ,
 જનમ-મરણે રિને કુરમિયો, ન રહિ મણાં લિગારોજિ.

મુનિ૦ ૨

કરમ નઆયે રે તેમ એ નાચિયોં, વિવધ બણાવિ વેસોજિ;
 પાતિક કિધા રે જિવે અતિ ઘણાં, નહિ સુણિયોં ધરમ-ઉપદેશોજિ.

[મુનિ૦] ૩

એકવિ દેમના રે અમે સાંભલિ, જાણિ સરવ અમારોજિ;
 હયે બંધવ તનવિણુ સુઝિયા, સિધો સંજમ-ભારોજિ.

મુનિ૦ ૪

પુનને ભોગે રે નર જાવ પાંખિયો, લદિ ધરમનિ આયોજિ,
 એ સુખ જાણા રે અમે તો કારમાં, સિધો મુગતિનોં સાથોજિ.

મુ૦ ૫

એહવા વચનં મુનિના સાંભલિ, દેવકી કરે વીચારોનિ;
 બાલા વયમાં રે સંજમ આદરો, ધન એહનો અવતારોનિ, મુ.
 છપન કોડી રે મારે સાહેબિ, સાડાત્રન કોડ કુમારોનિ;
 દિકા સઘલા રે મારા રાજમાં, કાચ નહિ એણે અતુહારોનિ. મુ.
 એણિ વયમાં રે સંજમ આદરો, [પાલે નિરતિયારોછ];
 ધન ધન માતા રે તાહરિ કુષ્ણે, જયો રતન અમુલ્યસારોનિ.

સાધુજિના દરસણુ દેવે દેવકી.

અંગ ઉપજિ રે સઘલાં સુદરિ, સોમવદન મુખ-સિમોનિ;
 ઝાલિ પાંતરાં લિધા હાથમે, તન સુકમાલ મુનિસોનિ.

સાધુજિનાં

ગજ જિમ આલે રે મુનિવર મલપતા, બેલે વચન વિચારોનિ;
 રાજકુમરનિ રે દિજે આપમાં, જાણે કાઈ દેવકુમારોનિ.

સાધુજિનાં

ધન ધન માતા એ જોણે જનમિયોં, દરસણે દોલત માયનિ;
 ૧૬૬ નાંમ લિધાંયિ રે નવ નિધ સપજે, પાતિક દર પલાએનિ.

સાધુજિનાં ૧

ધતિ હાલ ૫ મિ સંપૂર્ણ

હોહા

આડી દિરિતે નિગધિયા, ધન એનો અવતાર;
 ૧૭૧ છય સહોદર સારીયા, દેપિ એણે અતુહાર. ૧

અથ હાલ ૬ ઠિ લખિ છે

(ધારણિ મનાવે રે મેષકુમારને રે એ દેસિ છે.)

નયણે નિહાલે રે રાણિ દેવકી રે, મુનિવર રૂપ રસાલ;
 લક્ષણુ-ગુણે કરિતે સોલતા રે, વાંણિ જેહેનિ વીસાલ.

નયણે નિહાલે ૦ ૧ એ આંકણી

નિષ્ઠા ધરયિ એ પુતર નિકધા રે, સુ રહ્યો હોયો તેહને સાર;
 દિસંતા દિસે ધણું સોહાંમણાં રે, નલકુબેર અણુંહાર. નં ૨
 એણે અણુંહારે મારા રાજમાં રે, અવર ન દિસે કાય;
 જો છે તો એક મારો કરન છે રે, ઇમ મન અચરીજ હોય. નં ૩
 સિધો સગપણ કાય દિસે નહિ રે, મારો હમણાં તો જેમ;
 સુધી પપર જ કાંઈ પડે નહિ રે, ઇમ કેમ જાગો મારો પ્રેમ. નં ૪
 આવકનો તો સાધું ઊપરે રે, હોવે છે ધરમ-સનેહ,
 ધણા સાધુ રે દિદા પૂરવે રે, હમું જાગ્યો કેમ પૂરવ-સનેહ? નં ૫
 જાતાં દિદા રાણિ દેવકી રે, ધણું યઈ દિલગિર;
 ૧૮૩ હિપડો ફાટો તેનો અનિ ધણો રે, નયણું નિષ્કુંટા રે નિર.

નયણું ૦ ૬

ઇતિ દાસ ૬ કિ સંપૂર્ણ

દોહા

બાલપણે બોલ્યો હતો, એમંતો અણુગાર;
 આઠ જણિય બાઈ દેવકી, જાગ્યો કોઈ નહિ જાત મુઝાર. ૧
 એકવા પુત્ર જનમાં વિના, કેમ થાયે આણુંદ;
 માહરો સંસવ છે ધણો, તે જાંગે નેમ નિષ્કુદ. ૨
 દેવકી મન મંમય થિયો, જાઉં પુત્રિ એક નિવાર;
 કેવલગિનાનિ મન તણાં, સંમય જાગનહાર. ૩
 ઇમ ચિતવી ગણિ દેવકી, વંદન જિનરાય;
 ૧૮૧ સંમગરિ સરવે સંજ કરિ, હરણ ધરી મન માહે. ૪

અથ દાસ ૭ મિ લપિ ૭

[(દો ૨ લાલ સિયજમુરગા માનવી એ દેશી)]

હરેલાલ આકર પુરવ તેજાવિને, દેવકી રાણિ બોલે ઇમ વાંચુ રે લાલ;
 પિમામેવ લા દેમાણૂપિયા, તુરત વેગે રથ જોતર આપ રે લાલ.

નેમવંદણ જાપસં ૧ એ આંડણી છે

ચાકર સુષ્ટિ દરપિત થયો, ગિયોઝઝિહાઝ રથસાથા માંહે રે લાલ;
તિહાં જઈ નેં સજ કરા, રથ રૂડા વિસતરાલ રે લાલ.

નેમ૦ ૨

ચાલે ચાલ ઊતાવલિ, ઉપગરથ હલવા જાંણુ [રે લાલ;]
ખાહેરલિ ઉવઠાણુસાલમેં, રથ ઉભો રાખો આંણુ રે લાલ.

નેમ૦ ૩

ઘોલાં નેં માતા ધણાં, વલિ છોટિ મિગડીયાં જાંણુ રે લાલ;
દિસેં ધણું સોહામણું એહવા વૃષભ તું આંણુ રે લાલ.

નેમ૦ ૪

સરપા નેં વલિ ચાદાં નહિ, એહવિ જુવાન બલધનિ જોડ રે લાલ;
ચાલે ચાલ ઊતાવલિ, જેહને સિગેં પૂઝે નહિ પોડ રે લાલ.

નેમ૦ ૫

હારેલાલબલધાં નેં મૂઘ સોજાતિ, વલિસોનાનિ નાયરસિલ રે લાલ;
સોને મદિ તે સિગડિ, વલિ ગલે ધુધરમાલ રે લાલ.

નેમ૦ ૬

પેચિત સોનાંનિ રામડી, વલિ સોના પટારા જોત રે લાલ;
માથે તે ધાલો સેહરો, તું એણિ પરે કરે જોડોત રે લાલ.

નેમ૦ ૭

વલિ રથ તે સથગારિયો, તે સુત્ર છે વિસતાર રે લાલ;
બલદ જોતમ્ જોતરિ, લાયો ઉવઠાણુસાલ મુગર રે લાલ.

નેમ૦ ૮

નાઈ-ધાઈ મંજન કરિ, વલિ પેહેરાં નવ-નવા વેસ રે લાલ;
મોણિક-મોતિની સુદીકા, વલિ ધરણાં હાર વિસેસ રે લાલ.

નેમ૦ ૯

આડંબર કરિ અતિ ધણાં, આવિ બેડા રથ માંહે રે લાલ;
આ[ગ]લ જાંદિ મિકલિ, રથ બેડા દ્રઢ થાય.

નેમ૦ ૧૦

માથે તે લિધી આદિલી રે લાલ, વલિ આલાં તે મધનનર રે લાલ;
ચતુર બેડો સારથીયો, એહ મહત તણોં આચાર રે લાલ.

૨૧૪

નેમવંદણું ૧૧

ઈતિ હાલ ૭ સંપૂર્ણ

દોહા

૨૧૬ નગર મધેથી નીકલિ, માથેં બહુ પરિવાર;
નેમ ગિયુંદ જિહાં સમોસરા, આલા તેણિ જ હાર. ૧

અથ હાલ ૮ મિ લપિ છે

(૪૨મ-૫૨જા[-૪૨૫] કુમર ચલો રે એ રેસિ)

ધગ નેં પતાકા હો દિહા ચંચિ દેવકી

એ પ્રભુ-અતિમયનિ રે વાત;

વિનય આદગી હો ઉતમ સદ્યુનો રે

એ તો છે જગતવિખ્યાત.

સાંસો તો નિવારો હો તમેં પ્રભુ નેંમજિ રે. ૧ એ આંકણિ છે

રથનેં ઉપરચિ હેડી ઉતરિ રે, દાસિયા નેં પરિવાર;

પાએ નેં અણૂવાંજો હો ચંચિ દેવકી રે, સાચવિ અભિગમ માર.

સાંસો ૨

દેઈ પરદયથાં વંદા નેંમજિ રે, પાએં અંજ નમાય;

દોગણુ દિયણુ હો છુતલ ધિયિનેં રે, મસતગ બોય લગાય.

સાં ૩

છય મુનિવર દેખિ સાંમે ઉપનો રે, હ કેમ ચર્ચ રે હિદાસ;

સાસો-નિવારણુ હો દારણુ આવિયાજ, આબ્યાં શ્રી નેમ જિણુ પોસ.

સાં ૪

ગુણ અનંતા હો પ્રભુજિ તમતણાં રે, એ હોએ જિલડી અનેક;

રાગ નેં ધુવેય હો સાંમિ નિવારીયાજ, મહ માથેં છે મન એક.

સાં ૫

ધન દિવસ હો ધન આજનિ થોડિ રે, બેટોં સરણુ-તારણુ જિહાજે;
મનનાં મનોરથ પ્રભુ માહરા રે, તુમેં દેખિ રહા છો મહારાજે.

૨૨૯

સાસો તો નિં ૬

। * ઈતિ દાસ દમિ સંપૂર્ણ

દોહા

દેઈ પરદપણા વાંદતાં, બોલા શ્રી જિનરાય;
જિણુ કારણુ તુમેં આવિયા, તે સુણુને ચિત લંગાપ. ૧
નેમ કહે સુણો દેવકી, સાસો ઉપનો તુજ;

છય મુનિવર દેપિને, તુ પૂછણુ આવિ મુઝ. ૨
તે હેત કહે વૃત દેવકિ, બોડિ દોનુ હાથ;
સામિ સંસો તે ખરા, તે બાપો શ્રી જનનાથ. ૩
એ છે તારા દિકરા, તું સંકા મ કરે કાપ;

૩૭ છય વોરણુ તે આવિયાં, તેનિ તુ છે માય. ૪

અથ દાસ દમિ લપિ છે

(પુત્ર તમારા દેવકી એ દેસિ છે)

તિન સંધાડે મુનિવર તુમધરે, આવ્યા ત્રિજ વાર;
તે દેખિને સાસો ઉપનો, છય એક અણુદાર.

૩૩ ૩પે રે પુત્ર તમારા, રાણિ દેવકી રે. ૧
નાગસેડ-સુલસા-ધર વધીયા, મ કરે સકા સિગાર;
દેવકી રાણિ તારા જનમા, નલકુબેર અણુદાર.

૩૩ ૩પે એ આઠણિ છે. ૨
નહિ નિસચે સુલમાના જાયા, માનો વાત હમારિ;
ઉદર તમારે એ આલોટીયા, નહિ કોઈ માતા અનેરિ.

૩૦ ૩

કિણુવિધ પુત્ર અમારા પ્રબુજિ, બોડી દોનુએ હાથ;
એ જાયાનો મરમ નહિ જાણ, તે બાપો મુઝ નાથ.

૩૦ ૪

જિવજસા તાહરિ બોજાઈ, બોલિ તે અણુ-વિમાસ;
એમંતો રૂપિ આવંતો દિઠો, તેહનિ કીધી હાંસ.

૩૩૦ ૩૫

ધન-જોવન-મદનિ માતિ, બોલે તે પોટિ રિત;
આવો ને એમંતા મુનિવર, મલિને ગાઈ ગિત.

૩૩૦ ૩૬

મુરખણિ, ગિતાની માતી, અખર પડેં લાતારિ;
દેવકી-ગરલ જે સાતમેં યાસે, તે તારા કુલનેં ખેડારિ.

૩૦ ૩૭

જરાસંધનિ તૂં થઈ દિકરી, કંસ તણિ ધણિયાંણિ;
મારો બોલ પાછો નવિ રેં, તે તે વાત ન જાણિ.

૩૦ ૩૮

એહ વચન સુણિ કરિનેં, કંસનેં જાણ પુકારિ;
અંમંતે રૂપિય વચન કહાં જે, તે મુઝનેં દગારી.

૩૦ ૩૯

તેહ વચન સુણિએં એતે, કિધો એક બપાવ;
વસુદેવજિ પાસેં બોલ જ લિધો, દેવકી-ગરલ જે થાવ—

૩૩૦ ૪૦

તે બાલક તો અમ ધર વાધે, તવ xતેx માંનેં વસુદેવ;
કંસ રામ તિહાં રાજી હવો, સુષ બોગવે નિતમેવ.

૩૩૦ ૪૧

જે જે ગરલ ધરે છે દેવકી, તવ તિહાં કંસ રામ;
સાત ચોકી તે ઉપર મેલે, કપટેં એલેં દાવ.

૩૩૦ ૪૨

ઇતિ દાલ હ મી સંપાણું હ

દોહા

તિજેં કાલેં તિજેં સમેં, લક્ષ્મણ હે ગાંમ;
નાગસેક તિહાં વસેં, સુલચા ધણિ નામ. ૧

ધણ કંણ કંચન અતિધણાં, ગિધી તણા નહિ પાર;
 પણ ચરત-વણ તે સહિ, સેચે રદવ-ગોઝાર. ૨
 તવ તે છાર કારણે, હરણુગમેષિ દેવ;
 ૨૬૮ આરાધે એકે મને, નિત નિત કરતિ સેવ. ૩
 અથ હાલ ૧૦ મિ લખિ છે

(દેસિ પૂનઝીં)

કદલે કાલે સેવા કરતે, તુઠે દેવ તિહાં આપ રે માર્છિ;
 કિણુ કારણુ મુજને રે સેવે, સિયાનિ છે તુને ચિતાપ રે માર્છિ.

પુન્ય તણા ફલ મિઠાં જાણો ૧ એ આંકણી છે.
 વલતી મુલસા એણિ પરે બોલે, જોડી દોનું હાથ રે દેવા;
 નિણુ કારણુ મેં તુઝને આરાધો, તે મુજને તુમે નાથ હો દેવા.

પુન્ય ૨

ધન તો મારે જારીયા જાંઝાર, તેનિ ગરજ કાંય ન દેવા;
 મુવા ખાલકને જિવતા થાયે, તે મુજ સગતિ કાઈ આપો હો દેવા.

પુ ૩

વલતું દેવતા ઇણિ પરે બોલે, તું સાંભલ મોરિ વાત રે માર્છિ;
 મુઆ ખાલકને જિવતા થાએ, તે મુજ સગતિ ન કાંય રે માર્છિ.

પુ ૪

વલતિ મુલસા એણિ પરે બોલે, તુ સાંભલ મોરી વાત રે દેવા;
 મુવાં ખાલકને તુઝશિ ન જિવે, તો દિયો અવર જાપાય હો દેવા.

પુ ૫

કાચલિમાં જે તું નાંજૂ બાલે, તેતણુ નિકલાય રે માર્છિ;
 પુરવેં પુન સંચા રે હોવે, તો સરવે વાતુ ચાપ રે માર્છિ.

પુ ૬

વલતિ મુલસા ઇણિ પરે બોલે, સાંભલ તું ચિત લાપ રે દેવા;
 તુઠો પણુ અણુઝૂકા સારખો, મોરી ગરજ સરિ નહિ કાંય હો દેવા.

પુ ૭

વલતો દેવતા ઇણિ પરે બોલે, તું સુણજે ચિત લાય રે માર્છ;
તરત કાલે જે બાલક જનમે, તે તુઝને દિલ લિયાય રે માર્છ.

પુ. ૮

મલતિ સુલસા ઇણિ પરે બોલે, સંભલ તું સુપદાય હો દેવા;
મ્હં જાણું તું કાઈના રે લાવે, તે મુજને ન સુદાય રે દેવા.

પુ. ૯

કંસ રાય જે મારણ માગ્યા, દેવકી કરા નંદ રે માર્છ;
તે તુજને સંહારિ દેસું, કર દેસું આણુંદ રે માર્છ.

પુ. ૧૦

સુલસા સુણિને રાજિ હર્ષ, દેવ ગિયો નિજ કામ રે માર્છ;
૨૯૧' અવધી-ગિયાને વિચારિ જોઉં, અનૂકંપા મન આણું રે માર્છ.

પૂ. તથા ૧૧

કવિ દાસ ૧૦મી સંપૂર્ણ

હોવા

તુમ ને સુલસા બેહં જણાં, ગરબા મમકાલે કિધ;
જનમ-અવસર જાણિને, તુઝ કુવર તેણે લિધ. ૧
તે લેઈ સુધસાને દિયો, કુબર અતિ સુપમાલ;
મરતક બાલક સુલસા તણાં, તે લેવે દેવ તતકાલ. ૨
તે લઈ તુઝ પાસે કબાં, જ્યે એણિ પર જ્યેય;
નિદરા મુકિ ગરબા પાછો, તે નવિ જાણે કાપ. ૩
મરતક બાલક કંસે લિયા, તે જાણે સદુ કાપ;
જ્ય કુવર મોટા થીયાં, લાણિ અણિ પંડીત હોય. ૪
બનિમ બનિમ કંન્ના વરયા, એક લગન સુપકાર;
પંચ વિષયસુખ ભોગવે, દેવ દોષધિક અનુદાર. ૫
વાંણિ મુણિ વંધરાગનિ, જ્ય લિયો સંજમ-ભાર;
એ જ્ય પુત્ર હે તાહરા, તું સંકા મ કરે સિગાર. ૬
તવ સંકા સદુનિ દલિ, વાંદિ નેમ જિજ્ઞાસ;
૩૦૫ માધુ પાસે આળ્યા સદિ, આણિ અધીક આણુંદ. ૭

અથ હાલ ૧૨ મિ લખિ છે

(ધન ધન જે મુનિવર રંગે રમા એ દેસિ છે)

દેવકી તો આઈ હો નંદન વાંદવાજિ રે,
 હયડે ઉત્તસિખતપ્ત હરપિત યાય રે;
 નિજ બાછરૂ નિરપિ કરિ રે, જેમ નવ-પરસુતા ગાય રે
 દેવકી તો આઈ રે નંદન વાંદવા રે એ આકણિ. ૧
 દેહ પ્રકૃસિત તિહાં અતિધણિ રે, રોમરોમ ઉત્તસિતતનસાર રે;
 તટકેં ત્રુટિ કેંસ કેંચુવા તણિ રે, ચાંને વધુંદિ દૂધનિ ધાર રે.

દે૦ ૨

બલિમાં બાહમાં [માયે] નહિ રે, જોવતાં લોચનત્રપત ન યાય રે;
 તન મન રોમાચિત હવા રે, નજર ન પાછી પેચાય રે.

દે૦ ૩

છપ સંકોદર દિહા સારિયા રે, દેવકી તો રહિ સાંમુ નિહાલ રે;
 નેત્ર ભરાં આમુડા થકી રે, જાણે ત્રુટિ મોતિડાનિ માલ રે.

દે૦ ૪

વલિ નિજ અગજ નિરપિ કરિ રે, ઉત્તસો અતિધણો નેહ રે;
 ધરે જાતાં પગ વહે નહિ રે, ફિરી ફિરી વાદે વલિ તેહ રે.

દે૦ ૫

વંદિ ભગવંતને બસે ભાવમુ રે, દિહા બેડા નેં ઉભાય રે;
 અધેન અપૂન અકલ્પ અંતવે રે, મોહ-તણેં વસ દૂપણિ યાય રે.

દે૦ ૬

ધરે આનિ ચંણિ દેવકી રે, આરત રૂપ મન ધ્યાય રે;
 ઠર૦ એહવે અવસરે કસન આવિયા રે, માતાના વાંદવા યાય રે.

દે૦ ૭

ઈતિ હાલ ૧૨ મિ સંપૂર્ણ ૧૧

દોહા

કુને દૂરચિ દેપિને, આજ પરાં દિલગિર;
પગે સાગો જાણું નહિ, નપણું [ઝરે] તસ નિર. ૧

કહો માતા કેણું દૂડવાં, કેણું લોપિ તુજ કાર;
વસિ વસિ કુનગિ વીનવે, પણ ભિતર ન દિયે લિગાર. ૨

૨૨૬ મુજને વાત કીહા વિનાં, ગરજ સરે નહિ કાંપ. ૩

અથ ઠાલ ૧૨ મિ લયંતે

(રાંણપુરા રલિયામણેં ૩ લાલ એ દેસિ છે)

હ તુજ આગલ સિ કહું કેનીયા, વીતક દુષડાનિ વાત રે
ગિરધારિ લાલ
દુષણિ નારિ છે ધણિ કનીયા, પણ ધણિ ચારિં માય રે
ગિરધારી લાલ

હ તુ ૧ એ આંકણિ છે
જનમાં મે તુજ મારીયા કં એકણુ નાલે માત રે ગિં
એક મે દુલગલ્યો નહિ કં ગોદ લેઈ પિણુમાત રે ગિરધાં

હ ૨
તે વછ વધીયા સુવમા-ધરે કેનીયાં હં નિજ રે આઈદેય રે ગિં
વાત કહિ પ્રભુ નેંમગિ કં જિણુમેં મિન ન મેય રે ગિરં

હ ૩
છ તો નાગ-ધેર જીઝરા કં સુવમાનિ પુરિ આમ રે ગિરં
રાજરિષ છોડી કરિ કં દિવમા લિધી પ્રભુપાસ રે ગિરં

હ ૪
છ તો વય અલમ્બા ગદા કં એક આયો તુ મૂઝ પામ રે ગિં
તુને પણ નવિ માયગ્યો કં મુજ આલ્યો તું છદ મામ રે ગિરધાં

હ ૫

સોલ વરમ અલગો વધો કં તું પણ જમુનાને તીર રે ગિરં
નંદ-જસોદને ધેર રે કં તે નાંમ ધરાબો આદેર રે ગિરધારિં

હં ૬

સોલે વરમ અલગો રહો કં પછે ઊઘડિયાં ચારાં ભાગ રે ગિરં
જલજમુનામે જાયને કં તે નાથો કાસિનાગ રે ગિરં

હં ૭

બાલપણના બોલણ કં મેં એકે ન પુરી આસ રે ગિરં
આસ-વલુધી હં રહિ કં ભારે મુર્ખ દમ માસ રે ગિરધારીં

હં ૮

હલકે ન દિધો હાલરો કં પારણિયે પોહાય રે ગિરં
હાલરિયા દેવા તણિ કં મારિ હોસ રહિ છે મનમાહ રે ગિરં

હં ગુજ ૯

જગમેં મોટિ મોટિ મોહનિ કં ઉદવ યઈ માહરે આજ રે ગિરં
કે જિવ જાંણે માહરે કં કે જાણે શી જિનરાય રે ગિરધારીં

હં ૧૦

આગણે ન કરાઈ થકિ કં આગલિઈ વીલગાય રે ગિરં
સાઈ માઈ ન મિલીયો કં હ જા મણ કિમ કેવરાય રે ગિરં

હં ૧૧

કિધાં યાદ આવેઆ નહિ કં મેં કીયા કરમ કઠોર રે ગિરં
લવાંતરે કીધા દસે કં મેં કર્મ પાપ અધોર રે ગિરં

હં ૧૨

મેં પપિ-માલા ત્રાડિયા કં કે જલ વિડાયાં કીધ રે ગિરં
૩૫૨ જિવજયણા કીધી નહિ કં કે કુડા આલ દિધ રે ગિરધાં

હં ગુજ ૧૩

દોહા

૩૫૪ પુરવ-સમઘી દેવતા, તેડાવું મોરી માય;
તુજ મનોરથ પૂરવા, કરિસ કોડ બિપાય.

અથ ઢાલ ૧૩ મિ લખ્યંતે

(દેસિ ચંદશવલ્લભિ ચ)

વક્તા કરનજિ ધંમ કહે હોં, માજિ ચંતા મ કચે સિગાર રે;
જેમ તુમ નંદન થાયસે હો, તેમ હું કરિસ વિચાર.
તેમ હું કરીસ પીચાર રે માર્ધ, મનમે ચિન્તા મ કરો કાર્ધ;
દેખે મુજને ભલિ વધાર્ધ, જળ જનમે મારો નાંતેરો ભાર્ધ.

જિયો માતાજિ જીયો. ૧ એ આંકણિ

માતાનાં ચરણ નમિ કરી હો, આયો પોપધસાલ રે;
હરણકમેપિ દેવતા હો, મન સમરે તતકાલ.
મન સમરે તતકાલ મુરારિ, આવ-ભગત ચિતમે ધારી;
દેવતા કહે આય તેણિવારી, એહવો સંકટ કર્યો કંમ ભારિ.

જિયો કાંનજિ જિયો. ૨

દેવ કહે કરનજિ પ્રતે હો, કેમ તેડાવ્યો મોય રે;
કારજ કહે મૂજને મહિ હો, જે કરવું હોય [તોય રે].
[જે કરવું હોય] કાંમ તે ભારિ, અમે છજી તુમને દિત જ કારિ;
[આદેશ દો અમને સુખકારી] કાંમ કહે તે તે મુજ સારિ.

જિયો કાંનજિ જિયો. ૩

દેવ પ્રત્યે કરનજિ કહે હો સુંજો તમે ચિત ધારિ;
લઘુ બાંધવ માયુ સહિ હોં, ક્રીપા કરો [તુમે સારી].
[ક્રીપા કરો] હરણકમેપિ સારી, હોવે બાલક સિલાકારિ;
મુખ પામે જીયુ માતા હમારિ, જાલવકુલમાં જેજેકારિ.

જિયો દેવાજિ જીયો. ૪

દેવદીનંદન આઠમો હો, જેમ થાએ તેમ જેમ;
એણુ કારણુ તુમને મમર્ષા હો, ઉર નહિ ક્રોધ પ્રેમ.
ઉર નહિ ક્રોધ પ્રેમ હમારે, બાલકનિ લીલા મનમે ધારે;
માતાજિને હોએ જમ આધારે, પુત્ર દેશે માતા જિમવારે.

જિયો દેવાજિ છયો. ૫

અવધીગિનાંન પ્રયુજિને હો, દેવ કહે તેણિ વાર રે;
દેવલોકથી ચથી કરી હો, દેવકી-કુષે અવતાર.
દેવકી-કુષે અવતાર તે થાસે, [સવા નવ મામ છવારે થાશે];
પુત્ર જનમે મહા સુખ પાસે, દરસણુ જેહને સહનો સુહાસે.

જિયો કાંનજિ છયો. ૬

ભણિ-ગુણી જેવન પામસે હો, પુત્ર હોસે માહા મોટા;
પણુ દિપમા લેમે મહિ હો, વચન નહિ હમ પોટા.
વચન નહિ હમ પોટા થાએ, માતાને દિધી આપ વધાર્ષ;
માતાને દગડે દરમ ન માય, કરનજિ મનમે આર્ણદ પાય.

જિયો માતાજિ છયો. ૭

વક્તા કરનજિ ઇમ કહે હો, સાંભલો મોરિ માય રે;
દેવકી કુવર હોસે હો, [દેજે મુજ વધાય].
દેજે મુજ વધાર્ષ રે માતા, પુત્ર હોસે જગત-વિખ્યાતા;
મનમે રાયો તમે સુખ-માતા, થાસે લધુ બધવ મુજ ભગતા.

જિયો માતાજિ ઝીયો. ૮

વચન મુણિ કરનજિ તણા હો, બપનો મન આર્ણદ રે;
વક્તિ દેવકીજી ઇમ કહે હો, તુ મૂજ કુલનો ચંદ.
તુ મુજ કુલનો ચંદ રે ભાર્ષ, મારિ ચંતા દર ગુમાર્ષ;
કરને મતોપિ ની જમાર્ષ, પછે સુખ વિલસે અવાસમે ભાર્ષ.

જિયો કાંનજિ છયો. ૯

એણુ અવસરે દેવકી ચધિ હો, દેવકી-દેહર ઊતપન;
સહ સુખન દેયિ કરિ હો, મનમાંહિ દર્ષ પરસન.

મનમાંહેં હૃદય પરસન સોભાગિ, ભય પિઉને પુછવા લાગિ;
પિઉ કહે સુણો વડભાગી, પુત્ર હોસેં વલ્લિ ગુણુનો ગાગિ.

જિયો કુંવરજિ છયો. ૧૦

એહ વચન સુણિ કરી હો, સુખે ગુમાવેં કાલ રે;
સવા નવ માસે જનમિયો હો, કુવર અતિ સુધમાલ.
કુઅર અતિ સુધમાલ દેપિને, [નામ દીઓ ગજમુકુમાળ દરપીને];
હરથ પામે ગજસુધમાલ નિરપિને, રિઝી મહૂકાં ગુંથુ પરપિને.

જિયો કુઅરજિ છયો. ૧૧

હવે માતાજિ નીજ પુત્રને હો, રમે રમાડેં બાલ રે;
મનના મનોરથ પુરા કરે હો, હાથેં હાથ વિસાલ.
હાથેં હાથ વિસાલ રે બાઈ, રમે રમાડેં બાલ ઉમાઈ;
હાલરડાં-હાલરડાં ગાઈ, દિન ગમાવેં રાજિ થાઈ.

છયો કુઅરજિ છયો. ૧૨

ગજમુકુમાલ મોટો હવો હો, બહુ ઉઠવ રંગ ભણાધો;
૩૫ વિચસુણુ બાંણિને હોં, સોમલ-ધરે વરાધો.
[મોમલ-ધરે વિવાહ મનાયો,] બહુ ઉઠવ રંગે વીવા મનાયો;
[દિન દિન વાધે તેજ સવાયો,] જતો જાણે ન કાલ ગુમાયો.

૪૦૪

જિયો કુઅર[છ] જિયો. ૧૩

ઇતિ દાલ ૧૩ મિ સંપૂર્ણ

હોદા

ઇજેં અવસર થી નેંમજિ, કરતા ઉઘ વિહાર;
ભવિક જિવને પ્રતીબોધવા, છોડવતા સસાર. ૧

એક દિન નેંમ પધારિયા, સોરડ દેસ મુઝાર;
દ્વારકાં-નગરી આવિયા, નંદન-વનહ મુઝાર. ૨

આગના લેઈ વનપાલનિ, ઉતરિયા તિલુ કાર;
૪૧૦ સંજમ તયેં કરિ સોભતા, બહુ ગુણુ બાંડાર. ૩

અથ હાલ ૧૪મિ લખિ છે

(એ દેસિ પરવસન સોહાણા રે એ દેસિ છે)

ને મ જિણુ દ મોમરા રે [લાલ], નિલોલિ નિર-માય રે,
જિણુ દ ગય

દરસણુ દિઠો તેહનો રે લાલ, લવભવના દુષ જાય રે,
લવિક જિન

ને મ જિણુ દ મોમરા રે લાલ ૧ એ આકણિ છે

સેહેમ અઢારસે સાધુજિ રે [લાલ], માધવી ચાલિસ હજાર રે,
લવિક જન

જાણે આણુ મનાનતા રે લાલ, સામનતા મિરદાર રે,
જિણુ દરાય ને મ જિણુ દ ૨

ચોત્તિસ યતિસયસોભતા રે લાલ, વાણિ પાત્રીસ સાર[રે] જિણુ દ ૦
સુભ લક્ષણુ સોહામણા રે લાલ, આર ને એક હજાર રે
લવિ ૦ નેમ ૦ ૩

મનુ દરસણુ દેવિ કરી રે, દરથે વાદિ પાય રે જિણુ ૦
વનપાલ તવ જિતાવનો રે લાલ, કરનજિ પાસે જાય રે
લવિક ૦ નેમ ૦ ૪

વનપાલ તિહા આવી કરિ રે, જોડી બેહ દાય રે જિણુ દ ૦
શ્રી કરનજિ પાસે જાય એમ કહે હો લાલ, તુમે સાલતજો નરનાથ રે
લવિક ૦ નેમ ૦ ૫

દરસણુ જોહનો ઈછતા રે લાલ, કૃતાં મનમે આય રે લવિક ૦
પિહરીયા પટકાયના રે લાલ, શ્રી નેમ જિણુ દ રાય રે
લ ૦ નેમ ૦ ૬

નામ-ગોતર સુણિ રીઝા રે, ધૃતા મન અભિલાષ રે સુગણુ નર
તે થી નેમ પગારિયા રે લાલ, વનપાલ એ માહા દાય રે
લવિ ૦ ને ૦ તારણુ પુરય પગારિયા રે લાલ.

દિલ્હી દેવ વધામણિ રે લાલ, પાંચમન આંજુદ રે સુગણુ નર
તેહ વચન મુણિ કરિ રે લાલ, તવ તે દરખા ગોવિંદ રે.

ભવિકં નેમં ૮

આસનથિ ઉદિ રાણ્યો રે, સાત આઠ પગ સાંમેં જાય રે સુગં
પ્રભૂજિનેં દિધી વંદના રે લાલ, પછે જોડા નિજ ઠાંમ રે.

ભવિકં નેમં ૯

કસ્તનેં દિધી વધામણિ રે લાલ, જોલિ મધુરિ ભાંપ રે સૂં
સોનીયા દિધા માંમટા રે લાલ, માઢિ બારે લાપ રે સુગણુ.

નેમં ૧૦

વનપાલ આવિ કરી રે લાલ, પછે આકરનેં તેડાય રે સૂં
કહિમુદિ-મેર વજડાવીયાં રે લાલ, તે સાંભલિ સજ મહ યાપ રે.

સૂં નેમં ૧૧

ઉડોનેં લોક સતાગ-સૂ રે લાલ, રવે અવેધુ યાપ રે સુગણુ
એક ધડી દરમણુ વિનાં રે લાલ, વિણુ લાગેણિ જાય રે સુગં.

નેમં ૧૨

કોઈ કહે દરમણુ દેખમાં રે લાલ, કોઈ કહે સુલુવા વાંજુ રે સુગં
૪૩૬ કોઈ કહે માંમે છેદમાં રે લાલ, કોઈ કહે [કો]તુલસ જાંજુ રે.

સુગણુ નેમં ૧૩

ઈતિ દાલ ૧૪ સપ્તમી

દોહા

ઈમ વિવિધ પર ચિતવી, નરનારિનાં ૧૬;

૪૩૮ પંચ અસિગમ માંચવિ, જઈ વાલ નેમ જીજુદ. ૧

અથ દાલ ૧૫ ત્રિ લપિ છે

(સોરઠી દેસિ છે)

સોરઠ દેસ મુઝાર દ્વારકા-નગરી સાર;

આજ હો વસુદેવ રાજ રાજ કરે તિહા જ. ૧

ભાઈ દસે દસાર, બલભદ્ર કાંનકુમાર,
આજ હો દિપે રે સોહાગણુ રાણિ દેવકી ૭ ૨
તત પુત્ર લધુ રસાલ, નામ ગજસુખમાલ,
આજ હો માતાપિતાને વાનો પ્રાણુચિ ૭ ૩
આવા સુણિ નેમ જિણુદ, સાથે સુગિ નર વૃદ્ધ,
આજ હો માંમ સુખદાયક મમોસર્ધા ૭ ૪
બદ્ધ બહુ પરિવાર, મન ધરી હરપ અપાર,
આજ હો કરનાદિક મહુ ઉછરે બર્ષા ૭ ૫
કરિને બહુ તમામ, વણુ નેમ જિણુદ સામ,
આજ હો ગજસુકમાલને સાથે લેઈ ને જિ ૬
વીધીસુ વાદિ જીનવર-પાય, તવ તે દોનુ બાય,
આજ હો હિમિત થાનક આવિ ખેડા સહિ ૭ ૭
તવ તે જિન હીત આણુ, બાપે મધુરિ વાણુ,
આજ હો ધરમ-કથા બહુ વિસતારયિ ૭ ૮
સુણિ દેવના તેણિ વાર, જુઝા નર ને નાર,
આજ હો વાદિ વરત ગ બહુ વિસતારયુ જિ ૯
વાણિ સુ જિ કરનારાય વાદિ જીજીવર-પાય,
૪૪૮ આજ હો જેમ આબ્યા તેમ નિજ ધરે ગયા જિ ૧૦
ઈતિ ઢાન ૧૫ સપ્તર્ણુ

શૈલ

જિનવર-વાણિ અવણે સુણિ, જુઝા ગજસુકમાલ,
૪૫૦ ધરે આવિ માતા લણિ, ખોલે વચન ગમાલ ૧
અથ હાલ ૧૬ મિ લ૦

(નહિ જમુના કે તિર ઉડે દોય પથિયા એ દેસિ છે)

વાણિ થી જિનરાજ— તણિ કાને પડિ
[રે માર્ક] અતર હવાની આપ આજ મારિ—ઉધરી

- વત્તતિ તે જોલે માતા
 ૨ જાયા પ્રયુજિનિ વાંણિ
 દહિ છે શ્રી જનરાજ
 ૩ માઈ લાગિ મિડી જેમ
 દીઝઈ અનુમત મોય
 ૨ માઈ મ કરે આગનારિ દીધ
 આજ સમાજે ધરમ
 ૨ માઈ મુજને રૂપો તેહ
 એ મંમાર અમાર
 ૨ માઈ જનમ-મગજ દુષ-કપ-કરણ
 શ્રી જિનમારગ કારણ—
 ૨ માઈ એ વીના અવર ન કોય
 કારાગાર મમાં
 ૨ માઈ તગવો મઈ ક વાર
 એક મઈ આજુગાર—
 ૨ માઈ માત દિગો અનુમત
 નંદન-વચન મુણિને
 દિન આણિ દુષ-વાંણિ
 વાંણિ અપુગવ માત
 ૨ જાયા ધણૂં મુજાંગન આઈ
 લાધારી ચૂડિ માથે
 ૨ જાયા દૂઉ જોડણે દૂર
 મોહ-તણે વસ આંય
 ૨ જાયા મિતલ વાય મએન
 કુવરજિ મામુ માય
 ૨ જાયા મોહ-તણે મય જોલ
 તુજ અપમાયિ વછ
- હ વારી તાહરી
 પુ-પાઈ તાહરી. ૧
 સાયિ મે સરદઈ
 માકર દુષ [ને] દહિ
 સજમ લેમુ સદિ
 પુતરઈ લાસડી કહિ. ૨
 વપાંણો જિનવરે
 છેલ સકલ દુષનો કરે
 કે છાર મમો લેખો
 જલથુ જલે ધખ્યો. ૩
 કારણ જોલખ્યો
 મકલ સાસને લખ્યો
 આગર વિદાર છે
 આપરપે તાપ-મે. ૪
 પવો સુલકાર છે
 વાત ન કગવિય છે
 તરત જવજલિ
 લાપે થઈ મલમલિ. ૫
 પુતરની માંભલિ
 પ્રમકી ધરણિ દહિ
 કેમ વિપરિ કરિ
 આલિ ધરણિ દહિ. ૬
 મુરત કાપિ થઈ
 ચાય જોડિ લાઈ
 રહિ છે જોવતિ
 કે માતા રોવતિ. ૭
 વાણિ એ કેમ પડી

રે જાયા માહરે છે તુજ ઉપ—
 હ મુખમાધિ તુજ નામ
 રે જાયા તુ જિવન પરાણ
 ચારિત્ર છે વછ દુકર
 રે જાયા સુગીરી તોલવો બાહે
 ઉપાડી લોહ ભાગ
 રે જાયા તુ સૂર સુખમાલ
 દોષ ખેતાતિસ ટાલ
 રે જાયા ભમવું ભમરા જે મ
 ડનક-કચોલો છોડ
 રે જાયા જનજીવ નિરધાર
 જે ઈલ નોકિ આ[સ]સ
 રે માર્છ કાયર ને કાપુરપ—
 રે માર્છ ધીર વીર ગબીરને
 રે માર્છ માત કરી એ વાત
 પરીસદ કરિ ફેજ
 રે જાયા સજમ-નગર સભાવ
 તારે વછ તુજ જોગ
 રે જાયા પુન અમારે તામ
 કોટે સુભટ મનો—
 રે માર્છ સત-રૂપક કોડો
 ગમતા-નાલે ગિનાનને
 [રે માર્છ પરિમલ કરી ફેજ
 રામ-ધુવેષ દો ચોગ
 રે જાયા પુન્ય-પગિનો-માવ
 કાતુ પિજુ વછ
 રે જાયા મવ કેરિ હોમ

રે આસા અતિ બડિ
 ન મેલું અધ ધડી
 તુ અધા-લગડી ૮
 અસિધારા મહિ
 કે તરવો જલદહિ
 કે ગિરી ચઢવું સહિ
 પાલે કે મ ચિર રહિ ૯
 કે કગવિ ગોચરિ
 ચતા માને લોચનિ
 લેણિ વછ મચનિ
 વાટ ન જોવિ પાઠલિ ૧૦
 કે પગ લોકે પરમુદા
 મે એ મરવે દનકા
 મિલ દુકર મહા
 બાહિબો સુ મુદા ૧૧
 આવિ જામ લાગસે
 કોટ તર લાગસે
 કામ નવિ કાવમે
 વચન મન આવમે ૧૨
 રથ ચોકી બેમાગસુ
 [માહે] સમાગસુ
 ગોલા જરી માગસુ
 આવતી નાગસુ] ૧૩
 નોરાવર છુટસે
 અમુલ ન છુટમે
 કપામ તે આવસે
 મન માહે મમાવસે ૧૪

પેરિ બિહ-અનાદ	પ્રાન્ન-ધનુષ અદિ
૨ માઈ થિગતા પલુડે બઈ—	ગમ બાણ મરિ
મામા પેહેનિ મુઠે	દશ્મુ તે મદિ
૫૧૦ રે માઈ મમતાઈ મત્મ	પાવમ્ નિમચ્ચ મિ ૧૫

ઈતિ દાલ ૧૬ મિ સપ્તર્ષ

દોહા

૫૧૨ વલિ માતા ઇમ મહે, ભોગવો મમાગિ ભોગ,
ભુગત ભોગિએના પડે, તમે લેજે મન્નમ ભોગ ૧

અથ દાલ ૧૭ મિ લપિ છ

(દેસિ પુરવલ્લિનિ છ એ દેસિ)

તમે સ્વલનોની મોગી માત[૧] એ તો વિરીવાગમ દુપાતા રે,
હે નિજ [મન] મમકાય રે[૧] મોરિ માતા
એ તો જનમ મરણ દુઃસાતા રે, હે નિજ મનમમકાય લો મોરિ માતા,
જેણે ન મિધા ધગમ વિગાર, તે તો પોહતા નગ્ન મોઝાર

હે નિજ ૦ ૧

જે જે મગ્ન મિધા અમાગમે, તે તો ભોમવે નેહ પરમારે રે,

હે નિજ ૦ ૨

ઈણુ ભવ પિડા પાવે, તે મુલ કાપ ન મિટાવે, હે નિજ ૦
કુમ મયિ મહ કો આવે, પલુ દા કાપ ન દાવે રે

હે નિજ ૦ ૩

તો પરલવે આમિ કાણુ જીવે મિધા પાપ પુન વામિ રે, હે નિજ ૦
તે એશ્વરો દા પામિ, નિજે કાઈ આડો ન આસિ

હે નિજ ૦ ૪

ઈણુ ભવયિ દ કીયો, લા એશમિ માહે કીયો, હે નિજ ૦
આલમરણ દ મગિયો, વાર અનતિ દ અવતરિયો]

હે નિજ ૦ ૫

રમણિ-રંગ પતંગા, ન પાલે પ્રિત અલંગા; હે નિજઃ
રમણિ કરાવે બહુ જંગ, તેસું કોણુ કરે ચંગ.
હે નિજઃ ૬

વચન સુણા નેમજિનાં સાચાં, આ તો ગઢ મઢ મંદર કાચા રે; હે નિઃ
એમાં પ્રાણિ જે માચા, તે તો મુરખ કહિષ્ઠ સાચા રે.
હે નિઃ ૭

એ સંસારનો જમડો કુડો, મે તો જિનમારગ પાયો રૂડો રે; હે નિજઃ
[હું રાચું નહીં એમાં ઉડો, જેમ પાંજરામાંહે સૂડો. હે નિજઃ ૮]
માતાજિ અતુભત દિજે, ઘડી એકનિ દીલ ન કિજે રે; હે નિજઃ
માતાજિ મયા કરીજે, જેમ મુજ કારજ શીજે.
હે નિજઃ ૯

શ્રી નેમીસરનિ પાસ, હ તો પુરિસ મનનિ આસ; હે નિજઃ
પરમાઇ જાણો કુમર બદાસ, કરે વસિ ઉતર તાસ
હે નિજઃ ૧૦

છાનિ ઢાલ ૧૭ સપૂર્ણ

હોહા

વક્તવું કહે રાણિ દેવકી, પુત્ર તું લઘુ-વેસ,
૫૩૪ મંજમ ફરે છે મહિ, તે તુ કેમ પાલેસ. ૧

અથ ઢાલ ૧૮ મિ લપિ છે

(પુરવણિ ત્રિપદનિ દેસિ છે)

વસિ ઇમ કહે કુંમાર, આણિ પ્રેમ અપાર
આજ હો અઘીય-સગાણિ વાંણિ સાંભણિ ૧ એ આંકણિ છે
ઉપનો મન વૈષ્ણરાગ, સંજમ હિપર રાગ
આજ હો ધન-સગન સહુ દિમે કારમોં જિ. ૨
મે જાણો અતિ રે સંમાર, એક ધરમ જયકાર
આજ હો જે કર બોડિને ગાયને વિનવે જિ. ૩

- માતપિતાના પાપ, પ્રણમે સુત મુખદાય
આજ હો અનુમત દિગે માતા મુજ લાલિ ૭ ૪
- મુણુ વછ તુ લઘૂ-વેગ, હ દીમ દેહ આદિમ
આજ હો તુજ સૂત પાપે માગડી કેમ ગહે જિ. ૫
- વચન અપૂર્વ એહ, શ્રવણે મુણા ગજગહેવ
આજ હો જલભર નયણે બોલે રાણિ દેવદી ૬
- તે પુત્ર ન પને જિ, પાલવિ મદગુર મિપ
અજ હો ધેગ-વર બીપમા ભમતા દોદેવિજી ૭
- જનનિવ નિગ્ધાગ, આનવો ખાડાધાગ
આજ હો બાવિમ પગિસ બલવતા જિતવાજી. ૮
- સાલ-દાલ ગરત-ધોલ, કાંણુ દેસે તમોલ
આજ હો કેમરિયે વાધે કેમ કાણુ બાધમે જિ. ૯
- નિત નવા મણુગાગ, કવ્વા મનોહર અવાર
[આજ હો અગ્ન નિગ્ધ આદાર ને] મેલા કપડા જિ ૧૦
- સેજ બીજાઈ ફૂલે માર, તો પણુ આવે નહી નિદ સિગાગ
આજ હો ડાવ મથારે મુવો દોદિયો જિ ૧૧
- પિતો જિ ઉનો નિર, સેહવો દૂધ સગિર
આજ હો ભુખાઈ કગિ સાગગ તરવો દોદિયો જિ ૧૨
- બાવલ દેવિ ૭ બાથ, લોહ મણુ લેઈ દાથ
આજ હો મિષ્ઠારે [દાતે] આવણુ દોદિવા જિ ૧૩
- વતનો કુવર અવિહ, વચન કહે જેમ મિદ
આજ હો કાપરતુ કપડૂં કપે અનિધમૂ જિ ૧૪
- હ તો સિંદ જેમ મુર, પાતુ સજમ બગપૂઠ
આજ હો ચારિત્ર પ સિસિ વર મજિવર જિ. ૧૫
- અંગ અદ્ર નાગંદ્ર, દાંબુવ દો મુજુદ
આજ હો અધિગ સમાગમે મનવ કેઈ આયમે જિ. ૧૬
- નિગ્ધાગ ગજાધાગ, વાસુદેવ અદિ નર
આજ હો એકવા વિગ પણુ મોઈ ધિર નધિ રહા જિ. ૧૭

- તો અવરા કોણ વાત, એમ અવધારો માત ૧
 આજ હો મોહ નિવારો માયડિ મુજ-તણો જિ ૧૮
- તોસુ અત તર સનેહ, જાણે એક જિવ દોષ દેહ
 આજ હો તુજ રે નિરહણિ માતા કેમ રહે જિ ૧૯
- રૂપ-કના-ચુણ-પાત્ર, નિરૂપમ નિરમલ ગાત્ર
 આજ હો સોમગિ બેટિ પગણો પદ્મણિ છ ૨૦
- મિડી પ્રભુ અમગત-વાણુ મે કિધી માતા પરમાણુ
 આજ હો માયસુ મેસા મન ઠિતર ગયો જિ ૨૧
- જાણો મે તો અતિર સમાગ, લેસુ સજમભાર
 આજ હો માતા મયા કરિ અનુમત દિગ્દષ્ટ જિ ૨૨
- પછે લેજો મજમભાર, આદરજો આચાર
 આજ હો કન્વા વિગ્દહણુ પગણો વાડ ? છ ૨૩
- પુત્ર મો-મન હોતિ ચાત, જાણુ ગમાડીમ વહના જાલ
 આજ હો તુજ ઉપર મુજને આમા કે ધણી જિ ૨૪
- માતા પિતા ને ભાય, ધણુ મોહ લપટાય
 આજ હો મ્હ ન માને કુઅર સનસણો જિ ૨૫
- ધણુ રે ચર્ષ દનગિર, નયણે વણ્ટા રે નિગ
 આજ હો વિનાય કૃષ્ણે વસુદેવ-દેવકી જિ ૨૬
- હલધર-માધવ ભાય, તતપિણુ વિગગ બોભાય
 આજ હો મધુરે વચનસુ માધવ ઇમ કહે જિ ૨૭
- કરનજિ કહે ઇમ વાય, સુણુ સુણુ મોરા છ ભાય
 આજ હો રાજ બેસારે દ્વારામતિ-તણો જિ ૨૮
- વરતાવુ તાહરિ આણુ, મ્હ દ દ કમ પરિમાણુ
 આજ હો આણુ વરતાવુ મધને તાહગિ જિ ૨૯
- મુન ગહા તેણિ વાર, કરસનજિ હરપા નિવાર
 આજ હો મજન પરિવાર સહુ ગજિ દુઓ જિ ૩૦

- કરવા, તે કરનજિ ઠાજ, લેઈ જોમારિ રાજ
આજ હો ફકમ ચાલે હવે કેહનો જિ. ૩૧
- કરનજિ કહેં છમ વાંણુ, ગય-હૈંકમ પરિમાંણુ
આજ હો દાય જોડિ માધવ છમ કહે જિ. ૩૨
- વરતાવો તમારિ આંણુ, કરો તમે હુકમ પરિમાંણુ
આજ હો આંણુ વરતાવું તાહરિજી. ૩૩
- વરતાવો મારિ આંણુ, કરો તમ હુકમ પ્રમાંણુ
આજ હો જિમા-મોહરિ તીયારિ કરી જી. ૩૪
- શ્રીમંઝર પુણાય, નવાણુ કોઠ નાણું ક્ષાય
આજ હો વેગે રે મગાવો રય-દગણુ પાતરાં જિ. ૩૫
- નારાયણે નિમ કીધ, આગના મેવકને દિધ
આજ હો માંમરિ સરવે મજ કરો જિ. ૩૬
- કુચરને નિમચલ જાણુ, માતા અમરત-વાંણુ
અજ હો આમિસ દિયે છે ગંણિ દેવકી જી. ૩૭
- ધન દિદાડો માવો આજ, મરણ દેખા મુઠં કાજ
આજ હો ચણેં ને યામું શ્રી ને મનાયને જિ. ૩૮
- વાળાં ને રે નિમાંણુ, જોસાડી મિનિકા આંણુ
આજ હો આંણિ મોપા છે શ્રી જગનાથને જિ. ૩૯
- રહે તે, જોહને મત, તત હનો ઇજ ને કાંત
આજ હો તમને સોપુ છુ પ્રમુજિ મિત જાણિ જિ. ૪૦
- પ્રમુજિ દિક્ષા રે દિધ, કુચરનું કારજ મિધ
અજ હો માતપિતા કુચર પ્રને છમ કહે જિ. ૪૧
- ધરજો મન મુજ ધીર્ધાન, દિન દિન ચાહને વાંન
આજ હો મધ-તણિ પરે મજમ પાલજો જિ. ૪૨
- તવ તે દેવકી નાગ, કહે પ્રમુજિને તિવાર
આજ હો તવ કરતાં જોહને વારજો જિ. ૪૩

- એણે એ લવહ મુઝાર, દૂધ ન દિઠો લિંગાર
આગ હો દેવ તણિ પરે સુષ ભોગબ્યા જિ. ૪૪
- ભુપ-ત્રિપાની રે ચાલ, કરજો નિત સંભાલ
આગ હો જલવળો રૂડિ પરે એહને જિ. ૪૫
- માહરિ પોથી ને આય, તે દિધી તુમચે હાથ
ફપર આગ હો જોમ જાણો તેમ હવે એહને રાપજો જિ. ૪૬

ઇતિ ઠાલ ૧૮ મિ સંપૂર્ણ ૧૮

દોહા

- ઇમ કહિને પાછા વલિ, દેવકી ને પરિવાર;
પછે કરનજિ પણ વાંદિ તે, પોહોતા નગર મુઝાર. ૧
- પ્રભુજિઇ દિપસા દેઈ, સિપવો સદ્ આચાર;
પ્રભુજિ પાસે વિનય કરી, સુત લણ્યાં બહુ સાર. ૨
- ઈરમદી ગુણે સોભતા, થયા ગજ અણુગાર;
૬૫૮ છકાય તાણુ રિપસા કરે, પાસે પંચ આચાર. ૩

અથ ઠાલ ૧૯ મિ લખ્યંતે

(દેસિ બેઇરગનિ છે)

- દિક્ષા લેઈ પ્રભુજિને વાંદિને રે, સમસ તે સંજયાકાલ રે;
પડમા ઠાઈ કાલિસગ વિષે રે, તિહાં સોમલ આયો ચાય રે
સોભાગિ મુકલધ્યાને ચડો રે ૧ એ આદિણિ છે
- મુનિ દેવિને વેર જલસો રે, થયો કાપાતર કાલ રે;
વિણુ અવગુંણુ મુઝ પૂત્રીનો રે, જનમ પોયો તે આલ રે.
સોભા ૦ ૨
- ઇમ વહારિ ચે પગલિ રે, જાંધિ માટીની પાલ રે;
ફસુવરણા માથે ધરા રે, ધગધગતા પેર-અંગાર રે
સોભા ૦ ૩

તાપે તુંગસિ પદ્યદે રે, કુટકુટ કૂટે દાડ રે;
ચાંચ ચડેડે નાંચાં તડતડે રે, લોહિ વહે નિવાડે રે.

સોભા૦ ૪

ધિર ધીર ધ્યાને ચડો રે, કરતો ઋનિગઋ આતમ-સંગ્રાહ રે;
જે દાઝે તે મારું નહિ રે, પણુ મે મન નાંચો દાહ રે.

સો૦ ૫

અનાદિ કાલનો જિવડો રે, કરે પરવરતિનો સંગ રે;
પુત્રગણ-રાગે તે રિઝીયો રે, નવ નવે તે રંજે રે.

સો૦ ૬

કુમતિ સમાવે વસ પડો રે, જિવ તું રસિયો સંસાર રે;
અનાદિ કાલનો ભુતિ ગિયો રે, હવે કરે નિજ વિચાર રે.

સોભાગિ૦ ૭

સમતિનિ વરતિ અંગે કરિ રે, દાવિ અનાદિની ઉપાધિ રે;
પિમા-નિરે આતમ જિયીયો રે, આનિ પરમ સમાધિ રે.

સો૦ ૮

અપૂરવ સુકલ ધ્યાનનો રે, ત્રિમે પાયો વિપક્રેષ્ટિ રે;
પરમ સુકલ લેસ્થા વરિ રે, તો સુ ખાલે અગનિ ત્રણ ખંડ રે.

સો૦ ૯

લાંતિકરંમ પ્રપાવિયો રે, દાસ્યો કરમ-વિકારે રે;
કરમ દાસિ દેવલ લોહિ રે, પોતા મુગતિ-મોઝારે રે.

સો૦ ૧૦

સાંત સંહોદર મુગને ગયા રે, વાંદિ નેમ છુલુંદ રે;
ઝંડવાં મુનિને સંભળિયો રે, લહિયો તે પરમ આશુંદ રે.

સો૦ ૧૧

દેવલ-મોહવ સુર કરે રે, પછે પુહો દેવકિ મુરારે રે;
સૂરવ ચિરતંત તિહાં કહો રે, તે સુત્રે નિમતાર રે.

સોભાગિ૦ ૧૨

ધરમ-દક્ષાલિ કરને કરિ રે, પરચિયો દ્રવ્ય અપાર રે;
ચાર તિરચનિ સાજ કરિ રે, વધાંમણિ દિધી સાર રે.

સો ૧૩

તેણું તિરચંકર ગોત્ર ખાંધાયો રે, મુણ્ણને સહુ નરનાર રે;
ત્રિજીયા નીકલિ અમમા નાંમે રે, જિણ્ણ હોસે જગત-આધારો રે.

સો ૧૪

કરમ પપાવિ કેવલ લહિ રે, પોચસે મુગતિ મુઝારો રે;
એહવું જાણિ ધરમ આદરે રે, તે લહસે લવજલ પાર રે. ૧૫

૬૬૧

સોભાજિ સુકલધ્યાને ચડો રે. ૧૫

અથ કલસ

ધન કેસવ-અધવ નાંમે અગસુકમાલ;
રૂપે અતિ સુદર પિમાવંતનોં જાલ. ૧

શ્રી નેમ સમિપેં છાડો મોહજનન;
શ્રી ભાણિ પડિમા ગમે મસાણેં કાવ. ૨

દેધિ સોમલ કાપ્યો ખાધી માદિની પાવ;
ધેરના અગારા સીર કવિપા અગરાજ. ૩

મુનિ-નીજર ન પંડીત મેટી મનનિ જાલ;
પરીસહ પમિ મુગતિ ગયા તતકાલ; ૪

૭૦૦ શ્રી મધને હોળે મગલ માવ. ૪

ઈતિ શ્રી દેવકિશ્નુ ■ લાચરો તસ સપૂર્ણ ॥ કિલિંજમસ્તુ

શ્રી

શ્રી

શ્રી

શ્રી

દિપ્તિમાં વપરાયેલા સંક્ષેપો અને

ક્રેટલાંક ચિહ્નો

અ. = અર્થશ

કાઠિ = કાઠિવાણી (હાલના સૌરાષ્ટ્રની)

ગુજ. = ગુજરાતી

જો કે. = જોડણીકાશ

જે. = જૈન પારિભાષિક

દે = દેશ

ન = નપુમ્સલિંગ

પુ. = પુલિંગ

મા. = માફત

કા = કાશી યા અરબી

ખો. = ખોદ પાગિલ, પિક

મા, માર = મારવાડી અથવા રાજસ્થાની

લા. = લાક્ષણિક અર્થ, લક્ષણ

મ્ર = મજ લાપા

હિં. = હિંદી

સં. = સંસ્કૃત

* બ્યુત્પત્તિનો અવાતર, વ્યુત્પાદ્યનો, ક્રમ

/ અથવા. > બન્ધો. < હતો. .. માટે.

૦ તે શબ્દ અને તે પછીનું આખું અરજુ કે પકિત

— પુરોગામી ભાગ સાથે જોડાય છે.

હિંદી, મારવાડી-રાજસ્થાની ને કેટલીક વાર સંસ્કૃત શબ્દો દેવનાગરીમાં આપેલા છે, પણ એ કંઈ લાપાનો શબ્દ છે એ સહેલાઈથી સમજાય તેમ હોઈ પ્રત્યેક રચના લાપાનો નિર્દેશ કરવાની જરૂર નથી જોઈ એમની મુશ્કેલીથી—એ ગદ્યારામ દોવાથી—ખેતાદિની કેટલીક એકવાક્યતા ને ત્રીકુટ માધી નથી સમજાઈ.

ટિપ્પણ

ભાયાસો = માગ. પુત્રાનો.

ઐ : સરસ્વતીવાચક બીજાક્ષર. તે પછી 'નમઃ' '૦' થી મમજી સેવાનો છે.

પૃ. ૧. દાહા (૨)

તેમ : નેમિનાથ, તેમનાથ; આવીસમા જૈન તીર્થંકર.

જિણુંક : સં જિજ્ઞેદ્ જિન રૂપી ઈદ્ર (ઈદ્ર સમાન).
[જિનઃ આંતરિક રિપુઓ ઉપર જય મેળવનાર. જૈનોના તીર્થંકરને જિન પણ કહેવાય છે તીર્થંકર (જૈ) : તીર્થના પ્રણેતા અર્થ થાય છે, જેમાં 'સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શાવિકાધિક્તા જૈન સંઘ' એ અર્થ પ્રધાન છે આવા તીર્થંકરે કરનાર, સ્થાપનાર.]

સમોસરા : સમોમર્થો, આબ્યા. [સરખાવો સમવસરણુ, સમોસરણુ = પ્રભુના પ્રવચન માટે દેવોએ તૈયાર કરેલું વિશિષ્ટ વિશાળ પ્રણ ગઢવાળું અદ્વપકાલીન વપ્રચનગૃહ.] આ ક્રિયાપદ મૂળે માત્ર જિન, તીર્થંકર માટે જ વપરાતું હતું, જો કે તે પછી એ કેવલજ્ઞાની કે મહાન મુનિ માટેયે પ્રયોગયેલું જોવા મળે છે.

[પાકમેઃ ક. કીલાણુ : કલ્યાણુ. તીર્થંકરોના પાંચ કલ્યાણુ અથવા કલ્યાણુકઃ અવન (અન્ય યોનિમાંથી અવી જાતી માતાના ગર્ભમાં આવતું), જન્મ, દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન, મોક્ષ. પણ અહીં આ અર્થ પ્રેમતો નથી. એટલે 'કલના' એવી વાચના મેં શાધી છે.]

ભવ્ય : અથવા ભવિ : જે નિશ્ચિત ભવોમાં મુક્તિ પામનાર હોય તે. હિંદુ 'મુમુક્ષુ'માં અને આમાં થોડો અર્થભેદ છે. અમ[ર]ત : અમૃતમય. ત્રિલોક્ય. યા, સમાસમાં નામ. - અમૃત જેવી.

વાંણુ : વાણી.

પ્રુઠા : શુદ્ધિ, શુદ્ધિ, બોધ પામ્યા,

હમે : હમે.

સંજ્ઞા : સંજ્ઞા; 'દીપ્તિ', માધુર્ય.

ભાર : (લા.) જવાગદારી. જોન માધુર્યો 'અદાર હાનર શીલ-અંગ રૂપી રચની ધોમરી વદનાર' છે. માટે 'ભાર'.

વર્ધરાગે : વૈરાગ્ય. આંમમરી : આમમી.

નિમ : નીમ, નિયમ. બેલા : બે ઉપવાસ. બેસુનું બ.વ.

પારણું : ઉપવાસની પૂર્ણાદિતિ પત્રીનો આદાર.

કરાય દિયો : કરાવી દીધો, કરાવ્યો.

બેલા ઇ. : પ્રમુખે (નેમિનાથે) અમને યાજ્ઞવલ્ક્ય-જીવન-બર માટે બે ઉપવાસ, એક દિવસ પારણું, પાંચ બે દિવસ ઉપવાસ, એનો નીમ કરાવી દીધો.

તપસા : તપસ્યા.

અલુગાર : અનગાર (ધર વિનાના), મુનિ, સાધુ.

આગના : આગા. હવારકાં : દારકા.

મુહાર : મન્યઘાર > દિ મમઘાર > મ. મઘાર > મોઘાર, માં.

પાંચમા દુહાનો અંત જોતાં તે પત્રી જોઈ દેહો હશે એવી અપેક્ષા થાય છે, પણ એકે પ્રતિભા એમ નથી. એટલે, અહીં દુહાનું અંતિમ ચરણ આપણી અભ્યારની કવિતાની જેમ તે પત્રીની હાલમાં વહી મધ્યકાલ પરત્વે પ્રવાહિતાનું વિચક્ષણ ને અપૂર્વ ઉદા-હરણ પૂરું પાડે છે એમ, ગણવું હોય તો, ગણી સકાય. એ જ રીતે ઉપર ત્રીજા દુહામાં બીજું ચરણ ત્રીજા-ચોથા જોડે કઈ રીતે સંકળાયેલું તે જુઓ.

પૃ. ૧. દાલ ૧ :

વીરે : મહાવીર સ્વામીએ. જોનોના ચોવીસમા-છેલ્લા તીર્થ કરે.

છેલણા < ચેલણા < ચિહ્વણા. વિગેષનામ. શ્રેણિક ઉર્ફે જિનિસારની પટરાણી સુકતાળીમ મહામનીઓમાંની એક, મહાવીરની સમકાલીન. એના ને શ્રેણિકના સૌન્દર્યનો ખૂબ નાટ્યાત્મક ઉલ્લેખ જોન મધોમા થયેલો છે. એ ખૂબ રસિક પણ છે.

ગાયરી : ગૌચરી ગાયરી કરવી : (અહીં) નિહા લેવા જવું. (બીજો અર્થ : ખાવું.) જૈન સાધુઓ દાર્દ એક સ્થળેથી બધી બીજા ન વહેરતાં (સ્વીકારતાં) ગાય દરેક સ્થળેથી થોડું થોડું ખાય છે તેમ, જુન જુદા ધર્મોમાંથી થોડી થોડી નિહા લે છે.

સંન્યા : સંન્યા જોઈએ, સંતા, શાગીરિક ચિત્તો.

આદે : આદિએ.

પૃ. ૨. અનુહાર : (અનુહરણ : નકલ) —ના રૂપ, —ના સમાન.

સંઘાડો : સાધુ કે સાધ્વીનો સમુદાય. તથા સમુદાયમાં. ૬-૩-૩ એ બેના મનુષ્યો જૈન સાધુ કે સાધ્વી સાવ એકતા રહી કે વિચરી ન શકે; કારણ એકલ અવસ્થામાં પ્રસોબનનો અપ વિશેષ.

સંચર : સમર્થ, ગયા. અહીં વિચરતા—ફરતા રહ્યા.

ગુણધાર : જોઈએ ગુણોને ધારણ કરનાર. સરખાવો : છત્રીલ ગુણો ગુરુ મજ્જ (પંચેદ્રિય સત્ર) એ ગુણો એ સત્રમાં આપેલા છે.

ઈરણ સુમતિઈ : ઈર્ષ્યા સમિતિએ / થી (ઈર્ષ્યા (સં) અર્થો, અર્થવું)

સમિતિ : જૈ. સંયમ; જાગૃતિ. હરવા—ફરવામાં જાગૃત રહેવું, કે જેથી જીવવિદ્યા ન થાય. સમિતિએ કુલે પાંચ છે : ઈર્ષ્યા, બાધા, એયશ્વ, આદાનભંડમત્તનિખેવણા, પારિષ્કાપનિકા વિશેષ માટે જુઓ 'અતિયાર'. પાંચ સમિતિ અને તથા ગુપ્તિ એ આઠ ચારિત્ર-આચાર. [અતિયાર : જૈ. એવા આચારોનું અતિક્રમણ, ઉલ્લંઘન]

ધરકાય : ૭ કાવના જીવો. પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેજકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રસકાય (હાલતાંચાલતાં). આમાં પ્રારંભના પાંચ પ્રકારના જીવો એકેદ્રિય છે. “ સાત લાખ પૃથ્વીકાય, સાત લાખ અપ્ [પાણી] કાય, સાત લાખ તેજ [તેજ] કાય, માત લાખ વાહિ [વાયુ] કાય, દસ લાખ પ્રત્યેક-વનસ્પતિ-કાય, ચૌદ લાખ સાધારણ વનસ્પતિ-કાય.” ત્રસમાં “ જે લાખ બેદ્રિય, જે

લાખ તેદ્રિય, જે લાખ ગૌરેન્દ્રિય, ચાર લાખ દેવતા, ચાર લાખ નારદી, ચાર લાખ તિર્થંચ પંચેન્દ્રિય, ગૌદ લાખ મનુષ્ય " જાનિઓ. દાદતી-આદતી વખતે આવા કાર્ષ જીવની દિશા ન થાય તેનાય જોનોએ ખ્યાલ રાખવો જોઈએ. (અવતરણે ' અતિચાર ' સૂત્રમાંથી)

પાડો : મહોદયો. ફિરતાં : ફરતાં.

ગોચરિધં : ગોચરિધ, ગોચરીએ / માટે એમ લેવું વધુ ઠીક. ઇં લખએ તો *ગોચર-ગોચરી વહોરતા ફરે એમ અર્થ લેવો.

' ગોચરી કરતાં [= ખાતાં] ' અર્થ તો ન જ લઈ શકાય.

ધરમાય : -માંવ, -માં.

લસિલસિ : લળીલળી, નમીનમી

જોઠ : જોડીને. સરખાવો દિ. જોડ કર

તરણુ : તરણી, હોડી . તારણુ : તારનાર.

તંતાં = હોડી (રૂપ) ખીનીને તાગનાર, ઉદારનાર.

વંઠના : જો. ધંદન.

સાંમી : સ્વામી. દૂધ : દુઃખ. લસિ : લલી.

દરસણુ દિઠાં : ' દિદાર ' દિકા.

દિશા : (૧) (ભાગ્ય) દશા. નીચેની જે રીતે શબ્દ ધટાવી

શકાય : (૨) (પૂર્વ) દિશા (૩) દીમ, દિવસ. આજનો દિવસ જોએ (સારો) જાગ્યો. (ઊંચો). (૪) ખાપેલી ખોલો ' દિશા ' જ આપે છે. ' દિશા જાગી ' એમ. પણ (૧) સર્વોત્તમ છે.

તારણુ-તરણુ : અહીં આ શબ્દ આખો—સમાસરૂપે—ઉદારકના અર્થમાં લીધો જણાય છે. ઉદારક જલ્દાજ. અને શબ્દ છટા લખએ, ને તરણુનો અર્થ હોડી કરીએ તો તરણુ અને જલ્દાજ એ દ્વિરક્તિ ગણવી પડે. જો કે મધ્યકલીન કવિઓ (ઉ. ત. મામળ)માં એવી દ્વિરક્તિ ધણીવાર દેખાય છે. [ખને કડીમાં જ. સા. રહેરી કહે છે: પોતે તરનાર ને ખીનને તારનાર.] વળી જુઓ જો. કા.

ગોદ : મુદ્ધ > મા. મુદ્ધ > * મોઢ > મોં. દસા : દસા, પડા.

પુઠા < ઘુઠ < ઘૃષ્ઠ : વરસ્યા. દૂધના મેદ વરસ્યા.

કિરતારથ : કૃતાર્થ.

ધરમસનેહ : ધર્મરનેહ. ધર્મનો, ધર્મ ઉપરનો.

મોદિક : મોદક. ઈનો પ્રક્ષેપ. મધ્યકાલીન સાહિત્યમાં ઈનો

પ્રક્ષેપ ખૂબ વ્યાપક છે.

વોરાવે : (સાધુને જિજ્ઞાસા) લેવડવે, આપે. ઉલટ : હોંસ.

લાયને : લા(ય) કર, લાવીને.

હરપિત : હરખિત < હર્ષિત.

જાતિ ને : જાતી અને, જઈને. હસ્તદોષથી કાનાનો પ્રક્ષેપ

ગણી 'યતિને' ન ઘટાવવું, કારણ આ કવિએ યતિ શબ્દ કરો

વાપર્યો નથી. વળી આ સ્થળે માત્ર 'યતિ' શબ્દ કંઈક તોછડો

પણ લાગે છે. માટે, જઈને પોંચાવિયા, વળાવ્યા. 'જાના-જાવું'

એ હિંદી ભારવાડી પ્રયોગ કાઢી. 'જાવું'ને ઇટલો મળે છે !

પોણ : પ્રતોલિ દરવાજો. રાજમંદિર છે એટલે પે.જ =

શેરી કરતાં, દરવાજો એ અર્થ વધુ ઠીક. જો કે, કવિએ રાજ-

મંદિર જેવું ચિત્ર બહુ ઓછું આપ્યું છે-દેવદીનું ધર સામાન્ય

આવિકાના ધર જેવું વધુ ચિત્રણ્યું છે.

જીસે : જિસે, જે (=એ) બનાવને.

અંતવે : ચિતવે, શોધે, ધારે.

પુનાઈ : પુણાઈ, પુણ્યની અવસ્થા.

ભુલે : ભૂલથી. ગૌ-ચરી વૃત્તિથી રહેનાર હોવાથી સાધુથી

એકના એક સ્થળે બીજી વાર ન આવ્યા.

પ્ર. ૩. ધરા : ધર્મા.

કરેન : કૃષ્ણના જન્મણ (માટી)ના મોદક લાવીને વહોરાવે (છે).

ત્રિજેન : એ સાધુઓનો ત્રીજો સંવાદો આપ્યો.

સાધ : સાધુ. 'સાધ-સાધી' એવો પ્રયોગ જોનોમાં આજે

મધ્ય વ્યાપક છે; જો કે કવિએ ઉદ્ધરને સ્થાને અક્ષર લખ્યો

છે તે પ્રાસ માટે ધ્રુવપ્રતિમાં એમણે 'સાધુ' જ વાપરી છે
ઉપનો : જીપ-નો, જન્મ્યો, આનો.

આહાર નવિન્ પીજે એ આહાર ન મળો એટલે
એક ને એક ઘડમા ત્રીજી વાર, ગોચરિયા મિદાતી વિરુદ્ધ પણ,
આ રા અથવા, (ધર) બૂઝ્યા ઝો આવ્યા પણ આ સાધુ
મેળા(મહાન) દિમે-દેખાય છે, એ જૂને એવું કોઈ કારણ લાગતું નથી
સાધુરો નો પડીનો મારવાડી (ને જુ રુજ) પ્રસય

સમયાકાર સમ-આકાર, એમરખા યકારનો પ્રક્ષેપ થતો
પ્રક્ષેપ આ કા રમા પીજે એ ત્રણ ગ્યજે પણ દેખાય છે આપણા
ધણા ગાનારા આજેયે લહેરમા અને રથાને મ્દી મ્દી ય ઉચ્ચારે છે
હિ ત 'પાવિયો' અથવા 'સમા ર' ને રથાને કવિ કે લહિયાની
જૂલ પણ ગણી શકાય પણ, તણે છાપેની પ્રતો 'મમ આમર' એ
અસપુક્ત રૂપ જ આપે છે આમ દેવકી મનમા નિર્ણય કરે છે કે
આ એના એ સાધુ છે, જુદા (અન્ય) નથી

પ્રુછશુ 'ત્રીજી વાર કેમ આવ્યા' એમ

અહાર આહાર માત્રાના મેળ માટે આનો અ
પ' ૪૮ થી ઢાહા (૨) દેવકીની અવદવ ને વહોરાવવાની તાતીવેની
તથા સાથે જ માધુને ફરજનો ખ્યાલ આપવાની ઇચ્છા, સરસ
રીતે આલેખાયા છે

પ્રતિલાલજી વહોરાવવાના અર્થમાં ૩૬ છે સ્વેતાનર નૈનોમા
સાધુ ખારણા આમગથી પસાર થતા હોય સારે વહોરવા બોલાવવા
માટે, અને ગોચરી (જિણા) લઈ પાછા જતા હોય સારેયે,
'લાલ દેને જી / સાહેન' એમ કહેવાનો રિવાજ છે સાધુ ધરમા
દાખત થતા, ને ગોચરી લઈને (કેટલીક વાર અત્યુત્તર રૂપે) કહે છે,
'ધર્મલાલ' પ્રતિ ધર્મનો લાલ પાગી મામે અનનો લાલ
આપવો એ અર્થ હશે ? (સરખાવો 'પ્રલસ') (ધર્મનો સફળ,
પરિણામકારી ઉપદેશ આપવાની ક્રિયાને 'પ્રતિપોધ' કહેવાય છે)

‘પ્રતિ’ ઉપમર્જને આ બંને સ્થળે માત્ર અભિમુખતાના અર્થનો
પણ ગગી સમય

નિરપે નીરમે દ્વિદાર ચક્રે નોધપાત્ર કારસી પ્રયોગ
મનમા -મા લહિયાએ અનેક સ્થળે અનુભવાનો પ્રયોગ
પ્રેરો છે, તો કેટલેક સ્થળે એ છોડી પણ દીના છે

સંસ સસય > સસે > સસ સસો, સસય ને કે ય
લહિયાથી રહી ગયાનો સભવ વિશેષ છે

સુણુને • ભાવકને કપિનું ઉદ્દેશધન આવા ઉદ્દેશધનો નેતા
કવિ શ્રાવક નહિ પણ સાધુ જણાય છે ને કે આ તત્ત્વસરણી
પર વધુ પડતો મદાર ન બાધવો નોઈએ

અચરિજ અચરજ આશ્ચર્યમાથી, અચાન્તર ક્રમો દ્વારા
સારધિ સદશી > સગિખી > સારખી મરખી આ બીજો
હોદ્દો દેવકીની મનોમન વિચારણાનો છે

મોમુ મારાથી / બે મારવાડી પ્રયોગ સરખાવો
ચુરા લેલન મેં ગયો મોસે ચુરા ન કોય (કખીર)
કહ્યો • હેરામા મર્મમજા-માન નથી વળી સરખાવો અગ્રેષ્ઠ
પ્રયોગ have a bad taste in the mouth
વિશુ વણ

રેનાય રહેનાય ગ્રી શકાય
પૃ ૪ આલસાં કર્તા દેવકી આળમ છોડી ને માત્ર પૂરક
પાદ ગણવા કૃતા ‘પ્રમાદ છોડી—ફરજ બળવવા ઉદ્ધતા થઈ’ એમ
પટાવતુ વધુ ઉચિત છે

દાસ બીજી

લોજનરો -નો વધી પ્રત્યક્ષ મંડાણ વ્યાપ ક્ષેત્ર area
નરેસગ નરેશ્વર મરખાવો સુરેસર ગજેમર જિનેસર
ઉદ્દગણ (૧) પ્રથમ જિનેમર પ્રણીમીએ, જમ સુગંધી રે કાય
(૨) ક્ષાત્ર જિનેમર ત્રિતમ માદરો રે,
ઓં ન આદ રે ક ત (આનંદનંદ)

રાજિયો : રાજ્યી મગખાવો :

માંડવ ગઢનો રાજિયો, નામે દેવ સુપામ.

[મુપાસ : સુપાર્થ.]

અરદાસ : અગ્નિ. અરબી અર્ધ + (સ્વાર્થિક) દાસ્ત. (શ. દાસ્તન = રાખતુ)

બાહરે : નગરની-કોટની બહાર.

માંહે : લયની દૃષ્ટિએ વિચારતાં આ અરણ્યમાં 'છે' શબ્દ, લલિયાપી, પડ્યો છે. તથા જાપેલી પ્રતો એ આપે છે.

રામ : બલરામ, બલભદ્ર.

લાખ-કરોડરો : એટલા રૂપિયાના માલિક (ધગવનાર.)

ઉઠે : ઉઠ્યે. પુણ્યોદય થતાં દેવકીનો વિનય જુઓ

કડી ૩ : વિચક્ષણ દેવકીએ વિનયની મર્યાદામાં રહીને કશું કે સાધુ ત્રીજી વાર આવ્યા 'એકના એક સાધુ' એમ એ બોલી નહોતી એટલે સાધુઓ એનો જુદો અર્થ સમજ્યા—તથા વાર (જુદા જુદા) સાધુઓ આવ્યા એથી કહે છે કે તારી પુણ્યાર્થ એટલી મોટી છે કે તને એક જ દિવસમાં તથા વાર સાધુને વહોરાવવાનો લાભ મળ્યો. અને પછી માયી પરિસ્થિતિ દેવકી મમજે છે, કે ત્રીજી વાર આવ્યા વિશે હું કહું છું તે આ સાધુઓ કાંઈ સમજ્યા લાગતા નથી. એટલે એ પોતાનું વચન વધારે સ્પષ્ટ કરે છે : આપને બીજે આદાર ન મળ્યો ? મારા મહિમાન્ય કે ત્રીજી વાર મારે ત્યાં પધાર્યા.

એવું : એ.

કડી ૬ થી મુનિઓ ખુલાસો કરે છે.

ઉત્તર : કિતર. કર્મ > કમ્મ > કમ સદય સરલીકરણ પ્રક્રિયાથી.

સંકા : સકા. મતિ : મત, ન, નહિ. દુગ્ધ : બીજ.

કિણુ : કાણ, કોન, કઈ. માય : માતા(એ).

જાયા : જનયનિ, જન્મ આપ્યો. અથવા, જન્મ આપેલા.

માયજાયા : સમાસ તરીકે પણ લઈ શકાય. માનાએ જન્મેલા, જન્મ આપેલા.

પુત < પુત < પુત્ર

૬૯ કરિ ભુત અર્થ આ રીતે બેસાડી શકાય

(૧) જટકર = મહાદેવ મૂત = બનેલા મહાદેવ જેવા બનેલા કે દેખાતા આ અર્થ ઉત્તમ છે મહાદેવનું કામવિજેતાત્વ અહીં અભિપ્રેત છે જેનોમા એ અર્થમા મહાદેવની ઉપમા અપાય છે સરખાવો છ સા ઝવેરી, માગગદ્મસ્ટિ વિષે

૨મઃ-૬૭-સમો સ્વામી, કામદેવ પ્રજાળતો

(૨) કટ = (૧) ખાતુ (૨) ખાવા યોગ્ય પદાર્થ કરિ = કર મુક્ત = ખાતા પાત્ર વિના હાથમા જ ગોચરી લઈ તે ખાતા ક્યેએ આ અધરી મમાન રીત અપનાવી છે આ અતુ-માનમા સકારથાન એ છે કે સાધુઓ પાત્ર વગેરે લઈને આવ્યાનો આ રથળે ઉત્તેજ નથી, તોયે એમણે (નયમદેવની જેમ) ત્યા જ ગોચરી કરી એવો અસ્તિનાયક ઉત્તેજ પણ નથી અને, પાત્ર-વાસણનો ઉત્તેજ પાછળથી (દાદ ૫ કડી ૯) આવે છે પણ આ ઉત્તેજ કઈક માધુત્વ વર્ણવવા પૂરનો થયેલો છે સતારા કૌલેજના પ્રાકૃતના પ્રાધ્યાપક શ્રી ચૌગુણેએ મને કહ્યું કે આ અર્થ અ પામે વધુ રીક છે

(૩) કર કરી મૂત = હાથ ૨ (-રી) જેવા થયા હતા, સૂઠ જેવા હતા આગતા ચરણના વર્ણન સાથે આ વધુ નધ બેસે છે છતા કામવિજેતા મહાદેવ જેવા એ જ સર્વોત્તમ વળી જુઓ જાપેની પ્રતોના પાકબેદ

પૃ. ૫. કડી ૯

આડી ફરિનં બહાજ જવાનો માર્ગ અટકે તે રીતે દરવાજા વચ્ચે બિલી ગઈને

દેજો મુજ બતાય મને બતાવી દેજો, હેજો

નામ હિંદી-મારવાડી રીતે પુસ્તિગમા

વાસિયા વાગી નિવાગી

કુડી ૧૨ : દાસ (તથા દાસી)ની ચે સંખ્યા પત્નીઓના જેટલી જ. બત્રીસ બત્રી સેં (૧૦૦) (૩૨૦૦-૩૨૦૦) એમ ગણવાની જરૂર નથી. આ પહેલા ચરણમાં તેમ દાસ ૩, ૬ ૧માં ૩૨ના અંકમાં એકાર (બત્રીસે) નથી. પણ ૪-૧માં એથી ઊંચટી પરિસ્થિતિ છે. આમ એકાર વ્યાવર્તક નથી. આ સર્વ જોતાં સર્વત્ર બત્રીસસો નહિ પણ બત્રીસ લેવું જ યોગ્ય છે. જુઓ પ્રવેશકમાં મૂળ કથા અને પાઠ્યોદા. એકાર 'બત્રીસે બત્રીસ—બધા'ના અર્થમાં ગણવો.

ભાષ : ભાષનો મારવાડી પ્રયોગ. માર.માં બીજો અર્થ : પુત્ર.

રોવતાં : માર. ? રોતાં, રડતાં.

વિલવિલ કરતી : વગવગતી, વિહ્વલ થતી. સુંદર ભાષા-પ્રયોગ.

ચિંતે : ચિંતવે, વિચારે. સિયા : સ્ના, શા, કપા.

ઉદા. શા સુખે સુનો, સંભાર શ્રી નાથને. (નરસિંહ મહેતા)

દૂપ : દુઃખ.

જાતો : (એવા સુખમાં આનંદતા હતા કે) સમય કેમ વીતતો હતો તેનીયે ખમત પડતી નહોતી.

પૃ. ૬. સધા : સધા, બધા (પરિવાર સહિત).

વંદિયા : વદા, વાંધા, વડન કથું. અધીર : અરિયર.

ચાર મહાવ્રત : અર્ધિસા, રસ, અસ્તેય, 'સત્યાઓ સહિ-જ્ઞાવાણાઓ વૈરમણ' એ ચાર વામ. આ એવામાં સહિજા એટલે મૈથુન (દશ વૈદિક સૂત્ર (૨)) અને જ્ઞાન એટલે પરિચ્છ (સ્થાનાંગ સૂત્ર (૪), (૭)ની ટીકા) એ બેનો સમાવેશ છે. મહાવીર સ્વામીના મમવથી પાંચ વ્રનો જાળખાય છે :... (૪) લજ્યયર્ (૫) અપરિચ્છ. ત્રણબેવના સમયમાં પણ આ રીતે પાંચ વ્રન હતાં.

દિધો : હકાવને. (અર્થ માટે જુઓ આ પૂર્વે દા. ૧,

ક. ૩નું દિપ્પણ, પૃ. ૩૬ને અંતે) અભિ(અને, અભય)દાન દીધું.

રહાં : રહાં.

ભવજિવ યાવજ્જીવ, આખા જીવન માટે જુઓ હા ૧, ૩ ૩
 ધમઠ આમ જોય તે તપો વિચાર આ યો-ગદ્વલ ક્યુ
 જુજવા જુદા જુદા. સગખાવો.

• નામ ૩૫ જૂજવા, જતે તો હેમનુ હેમ હોયે. (નરસિંહ મહેતા)

પ્ર. ૭. દોહા (૪)

ત્રોટા તોટા બાય બાઈ તોય તને

હાલ ચોથી

પુનનિ પુણની

તદવદ < તદવત < તદ્વત્ = તેના જેવી, બરાબર, આખાદ

['૦ લા' શબ્દ શેષક ન ગણીએ તો રૂપે બરાબર રહ્યા જેવી]

પરણિને ૦ આવિયા તારા બત્રીસે નાર

સોનીયા સોનૈયા, અશરફી

રિધી ગિદ્દિ, મમદિ, વસ્તુઓ

બત્રીસવિંદ બત્રીસ જાતના નદસમૂહો નદમડળીઓ નાદક

એ જમાનામાં, મુઘલમ કાળ પછીની જેમ, અનુચિત નહોતા ગણાતા
 (આ બધો વૈભવ જોતા જા પૂર્વે ૨૦૦ નોકર જ ગણવા જોઈએ
 એમ કહ્યુંલગ ખોટો ભાસ થશે)

કડી ૪

કુહલ કુહન

મુગતાંવલિ મુક્તાવલિ, મોતીનો હાર

કણુગ ગ્રા કણય / કણમ, કેનક, સોનુ

રયણુ (ગ્રા) [ગ્રાત—રૂપ નહિ પણ] રતત, રતન

તિસર ૧ણુ સેર (૨ સેરી) વાળો, ૧ણુસેર એ જ

રીતે ચોસ

અધ અર્ધો ગાના આગવા ભાગમાં આવે એવો હશે

કડગ કટક, કડા

સુગ્રીય : તોડા. .- કચ્છ-તોડાં. ઢોલિયા : પલંગ.

કહિ જ : કે રાખીએ તો કહિ : કઈ હી, કંઈક, અતેક. પણ,
કે ન રાખીએ તો એકલો હિ પૂર્વપદ સાથે બહુ સારો બેસે છે.

જ : હિમાં જકાર આવી ગયો છે એ ખ્યાલ ન રહેવાથી
(અથવા વિશેષ બાર માટે) કરેલી દ્વિરકિત.

કલસ : કલસ, લોટા.

રૂપાની માત્ર ખત્રીસ ? જુઓ મૂળ આધાર, પ્રવેશકમાં.

તેમ હિ : તેમ જ. વિશેષમાં જ માટે જુઓ ઉપર કહિ જ.

હય : ઘોડા. ગય < ગજ, હાથી.

ખત્રીસે' ગોકુલ : ખત્રીસ ગાયનું એક કુલ (સમૂહ) એમ
અર્થ ન ધરાવવો; ખત્રીસ (ગો)કુલ.

પૃ. ૮. અમુલ : અમૂલ્ય.

સામુવે' : સાસુએ.

બોલ : શીખામણના, શીખના. આમાં ઘોડાક સમકક્ષીન—
લેખકકક્ષીન રંગ પણ દેખાય છે.

આપનિ : આપણ ? પણ પાઠભેદો જુઓ. બીમસી માર્ચક
(ખ) તથા ગનો વધુ સારો છે.

આગમ : તીર્થંકરપ્રણીત સ્ત્રોત; તીર્થંકર આદિ આપ્તોરચિત
ધર્મગ્રંથો.

નિગમતા : (અમે) નિર્મમતાં, વિતાવતાં.

અમે' : અમે છે એ બાઈને કશો તોડો નહોતો. મા, અમે
છે એ બાઈએ જ છીએ (માટે સમાન દેખાયા).

કિણ્વિધે' : કઈ વિધે, રીતે.

વિધી : રીત. (લા.) સમગ્ર પ્રકાર.

ઢાલ પ

જા'લો : જાણ્યો, જ્ઞાના.

લાંચે : કે પ્રતમાં લાંચ હતું, પણ લાંચેજ હોઈ શકે = ભાણે,

કહે. નહિ તો 'અમો મુનિવગ્ની ભાપ = ભાપા, વાણી, તેમાં શંકા ન કરો,' એમ લેવું રહે પાકભેદો 'ભાષે, ભાષે' જ છે.

અનિ : અનેક. બારો : વારે, વાર.

ફરસિયો : સ્પસિયો; સ્પશિયો.

બહુવિ વેસો : વેશ (અવતાર) બનાવી

પાતિક. પાતક, પાપ ઇકારનો પ્રક્ષેપ.

દેસના : દેશના, જિનેશ્વર આદિનો ઉપદેશ

અસારો : અસાર.

તતપિણુ < તતખણુ < તત્ક્ષણ

બુઝિયા : બુઝતે [સાચો ધર્મ] સમજ્યા, નો બોધ પામ્યા.

આથો આથ સાથોની સાથે પ્રાપ્ત મળે તે ખાતર

ઓ નો આ.

મુગતિનો : મુક્તિનો સાથ

૫. ૬. કડી ૮

નિશ્ચિત્યારો : અતિચાર વિના [અતિચાર : દોષ]

અમુલ્ય સારો. અમુનખ, અમુદ્ય, આગ, આગમૂત

દરસણુ દર્શન

દેવે દેવે

ઉપાંગે : ઉપાગ પાનું મુદરિ મુદર

મુપ-સિસો મુખ અને શીંગ, માથું

પાંતરાં (જો) સાધુના પાત્ર મારેનો રૂઢ શબ્દ, પતરનું બ વ

ઝાલિ પાતરા ગખવા મારેની, ચોગ્ગ કપડાના છેડા બાધીને

બનાવેલી

મુકમાલ < મુકમાર < મુકમાર

મુનિસો મુનીરાવ બ વ ગણી ચકાવ પણ સોને છટ્ટીનો

પ્રલય ગણનો વધુ ઉચિત, કાગળ અપત્ર તમા છટ્ટીનો મુ પ્રલય છે,

જૂની ગુજરાતીમાં સ છે

ને ૪

મહાપતા : દે. મહાપિચ્છ, મરાઠી મહાપણે. દિસાથી બચવા
(ઘોરવાન્વિત રીતે) ધીમે ધીમે ચાલતા.

રાજકુમાર : -કુંવર, -કુમાર

ઓપમાં : ઉપમા.

જનમિયાં : જનમિયા. સરખાવો :

મારી માતાએ બેઠું જનમિયા, તેમાં હું નટવર નાનડો.

(નરસિંહ મહેતા)

ઢાસત : (મુક્તિ રૂપી) ધન. (ફરી ફારસી પ્રયોગ નોંધો.)

નવ નિધ : નવ નિધિ.

સંપળે : સંપન્ન થાય, પ્રાપ્ત થાય. સરખાવો : નીપળે.

પુલાએ : ભાગે, પક્ષાપન કરે. જૈન દંત્યોમાં 'પાતિક

પક્ષાંચે' એવો પ્રયોગ ઘણી વાર થાય છે.

દોહા (૬)

નિરખિયા : નીરખિયા, નીરખ્યા.

સારીયા : સારિખા, સરીખા, મરખા : સદશ.

ઢાલ ૬

ધારણિ : વિશેષ નામ. શ્રેણિકની બીજી ચણી. ધારિણિપુત્ર

મેઘકુમારની કથા સુંદર છે.

વીસાલ : વિશાલ.

પૃ. ૧૦

પુતર : પુત્ર.

સુ૦ : પત્ની તે ધરના માણ્યોતે જીવનમાં શેા લાર (મા) =

ઉમંગ બાકી રહ્યો દશે ?

ત્રિધો : સીધું.

કોય : કાર્ષ.

મુધી ખખર : સાચી (મુધાનુ સીવિંગ) ખખર. શુદ્ધમાંથી.

મારોઠ જેમ : અત્યારે મારે બીજાઓ મ થે (અથવા મુખ્યત્વે

માથે) જેવું મગપણ છે તેવું (આમની સાથે નથી)

કેડી ૫

ધર્મનેહને બદલે પૂર્વનેહ કેમ જાણ્યો ?

આ આખો પ્રસંગ ખૂબ ભાવાત્મક ને કવિત્વમય છે.

જ્ઞતાં : એ જે સાધુઓને જ્ઞતાં.

હિયડો ફાટો : હૈડું ફાટ્યું. હિંદી, મારવાડીમાં નપુંસક લિંગનો અભાવ હોવાથી ગુજરાતીના ઘણા નપુંસકલિંગી સખો આ રાસમાં પુલ્લિંગમાં દેખાય છે.

વિષ્ણુદા : વિ + છટ્યાં, વછટ્યાં, સયાં.

દોહા (૭)

ખાલપણું : દેવકીના ખાળપણમાં.

એમંતો : એમંત, એમનો < અતિમુક્ત વિશેષનામ.

બિજોડ : આખા ભરતમાં એના જેવા ખીલ કોઈ નહિ હોય.

આવા આકાને જન્મ આપીશ એમ એમણે કહ્યું હતું. એવાઓને જન્મ આપ્યા વિના કઈ રીતે આનંદ થાય ?

સંશયઃ : આમના પ્રત્યે પૂરવમનેહ જેવું લાગે છે તે. આ પૂરવસનેહ અને એમંતા અબુગારની વાણીને એવું મન માંકણી લે છે, ને ભાવક માટે રસ ઉત્પન્ન કરે છે.

જાઉં : બ્યાડરણુતી દષ્ટિએ જરા અરપટ છે આમ ગણવું શીક છે : જઈ, પૂછીને એ નિવારું. જો કે નિવારનો કાઠ કિંશાપદને બદલે નામ જેવો છે.

કેવલગિનાની : કેવલતાની. જેને કેવલ (સપૂર્ણ, નિતાન્ત)નું યાન હોય તે. સર્વથ તેઓ મનના મચય, પોતાના યાનથી, ભાંગી શકે છે.

વંદન : વંદનાર્થ. કદાચ વંદન પદીનો 'વી' રાજ્ય લખતાં પડી ગયો હોય બાકીની ત્રણે પ્રતો 'થી' આપે છે.

સાંમગરિ : સામગ્રી.

સંજ : સંજ.

માલું : પ્રાસ દષ્ટિએ વિચારતાં ઉચ્ચાર 'માલ' જેવો છે.

ઢાલ ૭

હરે : હાં રે. જુઓ કડી ૬ નો પ્રારંભ.

પુરુષ : પુરુષ. નોકર માણુચ.

પિમામેવ : પિમામેવ, સિમ્મમેવ, જલદી.

હા દેવાણુપિયા : હાઈ દેવાણુપિય. અન્ય પ્રનોમાં : હો. જોત આગમ સાહિત્યમાં 'દેવાણુપિય' સંબોધન વારંવાર પ્રયોગપેદ્ધ છે.

જોતર આય : જોતરી(ને) આવે. આગાર્થ વિધ્યર્થ = આવ. પાકમેદો જુઓ : જોતરાવ, જોતરાએ.

પૃ. ૧૧

જિહ્વા, માંહે : જ્યાં, માં. દિગ્ગિજ જોતું. જ્વાહરણની દૃષ્ટિએ આ બંને સાથે નુ આવી રહે. પણ 'જ્યાં...તે મહિ' એમ આવી રહે. પાકમેદોમાં આમ નથી. મારે જિહ્વા ક્ષેપક.

વિસરાણ : વિસાણ ઉપગરણ : ઉપકરણ, સાધનસામગ્રી.

હસવા : વગનમાં હસવા.

ખાહરણ : ખાહરની, ખદારની. જૂ. ગ્ર.માં પખીને હા પ્રસવ છે. અમદાવાદમાં આજે જે 'ખડાસ્થી/ખદારથી વાડી' વગેરે બોલાય છે.

ઉપકાણુસાલ : ઉપસ્યાનશાલા, બેઠની જગા. ∴ ખદારની બેઠ.

હસો રાખો આંણ : આણીને લીધો રાખ્યો.

ધોલાં ને માતા : સ્નેહ અને પ્રેમ

સિગરીયાં : ચીમટીઓ.

ત્રીજી કડી આગળ રથ આવી ગયાનું વર્ણન પૂરું થાય છે. પણ કવિને જગદો ને એમનાં ઉપકરણનું વર્ણન કરવાની હિમિ યર્ષ આવતાં તેવા નિરુત્તર વર્ણનની ચોથીથી આગમી કડી નોકરને આગા રૂપે રચી છે એવો તર્ક કદાચ થાય. પણ એ રીતે મટાવતું કે પડેવીવાર નોકર ને. મુંદર રથ હાઓ હતો તેથી મંત્રુદ ન થતાં પરમાત્માને પાંડવા જ્વાનુ દોવાથી દેવડીએ સર્વોત્તમ રચની આગા

કરી આક્રમી નીનો વનિ ('કરી વળી' એવો અર્થ નેતા) એ જ
અર્થકરુણે પુષ્ટિ આપે છે

સરપા : સરખા આદા આદા, (લા) વાળન, કાધ
સિંગે પૂછે શીગડાથી પૂછા સુધી કુચે અણિશુદ્ધ,
નખશીખ નગવા

પોઠ • ખોડ

ખસધાં ખળાયા ખ વ

નાથ રસિલ દિ રસીલ, રસીલી, સુદર અર્થવિસ્તારથી
મુઠ, મુનાયમ લઈ શકાય નાગ = નાકમાં નખાતી દોરી
ચેચિત • ખચિત, ખચિત સોનાના તાર જેમા વળેના છે
એવી, રાસ, અઠોડો, લગામ

સોના • સોનાના પટાના (રા = પછી પ્રસય)

જોત દિ જોત, ગુ જોત, જોતરુ (ધૂમરી માથે બળદ
જોડવાનો પગ)

સેહરો જરીનો પટકો, મહીત ઉત્તર હિંદમા લગન વખતે
વગેચ્ચાના કપાજે અને વાળના મધિસ્થાન પર બધાય છે હિંદીમા
સેહરા વાચના એ 'લગન કવવા'ના પર્યાયરૂપ છે પણ અહીં. કપાલી
જોડાત મ હિ ઉદિત, કહેલુ અથવા બ્યાકરુદિપિત
'ઉદ્બુક્ત કરે' વસ્તુત 'થય'

તે • વિસ્તૃત વાત છે, તે દ્રઢમા (સત) એવી કે—
વિસ્તારનું સત એ કે—

પહેરાં : પહેર્યાં

આડંબર સજ્જાગ, લપકો

આલખાં • સિંજાવાએ, માકે આલખો દર્ધ, નું આલમન
લઈ, તે પછીને ચડી લે ગ ન લઈએ તો

પૃ. ૧૨

એહ • સારા વસ્ત્રાજૂથો પહેરી, પસિંગ લઈ પ્રગુને વાંદવા

જતું (જુઓ ક્રુપ પંક્તિ ને નીચેનો દુદો) એ આવક (ગૃહસ્થી) નો
ધર્મ-આચાર છે.

દોહા (૮)

કાર : હિ. કૌર, કામ; મ્યજે.

પરક્ષા : પરીક્ષા.

અતિસય : નૈ. અનિશય = પ્રભાવ. તીર્થ'કરને યોત્રીસ
અતિશય હોય છે; કેટલાક દેવદત્ત, કેટલાક પ્રકૃતિદત્ત. અતિશય કહેવાનું
કારણ કે એ વિશેષ પ્રભાવ તીર્થ'કર સિવાય બીજા કોઈને હોતો
નથી. કેવલગ્રાનીને પણ નહિ. સરખાવો : યોત્રીસ અતિશય હોતો
છે, પાંત્રીમ વાણીએ ગાતો છે. (સીમંધર સ્વામીનું સ્તવન).

વળી સરખાવો :

ચાર અતિશય મૂળથી [જન્મથી]

આગણીસ દેવના કીધ [દેવે રચેલ]

કર્મ અધ્યાત્મી અગિયાર

યોત્રીસ ધંમ અનિમયા

સમવાયગિ પ્રમિદ. [મમવાયાંગ મત્રમાં]

(દનમવિગ્રહકૃત આદિનાથ સ્તવન)

દાસીયા : દાસ, દાસીનું બંધન

અલ્પવાણે : અલ્પ + -વાણ : (ઉપાન, બેસા વિના).

અલ્પવાણે, ઉપાડે પગે.

અભિગમ : નૈ. દહેગમરે કે ગુરુને વાંતો જો વિનય અને
મુદિના નિયમો પાળવાના દોષ છે ને.

દાગુજુ : દિગુજુ, ભેરડ.

ચિધિ : ચાપી, રચાપી.

મગતગ : મરનક.

બોધ : બોધ

અનેક : ' ...નો એ વર્ણવી શકાય ' એટલું અર્થદાર છે.

ધુવેષ : દેવ.

પૃ. ૧૩

સરણુ : સરણે આવેલાંને.

તુમે : તમે.

દોહા (૯)

તે હેતુ . તે હેતુથી.

વૃત : વૃત, વૃત્તાંત.

દોહા : દોનો, બને.

ભાંધો : ભાખો

કાંચ : કાંચ, કાંધ.

વોરણુ : વોરણે, વહોરવા.

દોહા ૯

નિસચે : નિચયે.

એ જાયાનો. એમને જન્મ આપ્યાની કશી વાત હું તો જાણતી નથી.

પૃ. ૧૪

પોરિ : ખોરી

કહી ૭

કહી ૭, ૮ એમતા અણુગારની છે, કંસપત્નીને શાપ રૂપે છે જોન સાહિત્યમાં એ અતિમુક્તક (એમંતા) આવે છે. એક 'અતદ્વૃત્તદશામ' અને 'અગવતી'માં આવતા બાલબલ્લથારી, જે ઠીક ઠીક જાણીતા છે. બીજા 'યાદવચરિત્ર'માં આવે છે. આ 'યાદવચરિત્ર'ના છે. એનો મૂળ હિલેખ 'અનુત્તરેપપાતિક'માં છે. મહાવીરકાલીન બાલદીક્ષિત એમંતાની કથા વિજયવલ્લભીચરિત્રના ઉપદેશપ્રાસાદ, જિનસાબચરિત્રના આત્મપ્રબોધ ધસાદિમાં પણ છે. નેમનાયકાલીન એમંતાની કથા જોન હરિવંશ, ત્રિશષ્ટિ શલાકાપુસ્તક-ચરિત્ર ધસાદિમાં પણ છે.

ગિતા : કવિરચિત મૂળમાં ગીતાં (માર બ વ) લેઈ શકે ગીતમાં મસ્ત.

ખખર : તારા જેવીને તો સાતની જ / સાતથી જ ખખર પો માન રાખે આવે

ખેડારિ : સપદારી. તે તે : તે તે અથવા તે તે.

આ ચાપ હિંદુ ઋષિમુનિઓના શાપને દેટલો મળતો છે !

માત્ર ત્રણચાર ચરણમાં જ ઠવિએ પ્રમત અને પછી દુઃખપુકાર કરતી નિવગસાતું સુંદર ચિત્ર ઉપસાચું છે, અને એ ચિત્ર તે સમયનાં પાત્રોની અદ્વસંપત વૃત્તિઓનો પણ સરસ ખ્યાલ આપે છે.

મુણિકેઠ : સુત કદ, માંભગીને (કંસ) ચેને છે.

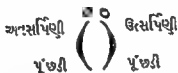
નિતમેવ : નિત્ય ધર્મ, હમેશ.

કપડે : કારણ કે એણે મોંએ તો એવો ઢાલ આપ્યો હતો કે 'અમ ધર વાધે'; મારવાની વાત કરી નહોતી.

દોહા (૧૦)

તિજેઠ : તે કાલે, તે મમમે. સરખાવે નૈન અર્ધમાગધી પ્રથાની રીતિ : તેળ કાલેળ, તેળ સમવળ. ને તેળ કાલેળ તે કાળ. દસ કોડાકોડી સાગરોપમની એક ઉત્સર્પિણી અને દસ કોડાકોડી સાગરોપમની એક અવમર્પિણી એમ ૨૦ કોડાકોડી સાગરોપમનું એક દાગચક્ર થાય છે એક ઉત્સર્પિણી કે અવમર્પિણી (પ્રત્યેક દસ કોડાકોડી સાગરોપમના)માં ૭ આરા હોય છે. પહેલો, બીજો, ત્રીજો, ચોથો, પાંચમો અને છઠ્ઠો એમ અનુક્રમે ૭ આરા હોય. અવમર્પિણીમાં પહેલો આરા સુખ'સુખા, બીજો સુખ', ત્રીજો સુખંદુ.ખં, ચોથો દુ.ખંસુખં, પાંચમો દુઃખં, છઠ્ઠો દુઃખંદુઃખા હોય છે. ઉત્સર્પિણીમાં તેથી જીવદુ' પહેલો આરા દુઃખંદુઃખા, બીજો દુઃખં, ત્રીજો દુઃખંસુખં, ચોથો સુખંદુઃખં, પાંચમો સુખં, છઠ્ઠો સુખંસુખં. અવમર્પિણીના પહેલા આરામાં પૌંદ્રમલિક સુખ તથા પુણ્ય ખૂલ હોય છે, અને પ્રત્યેક આરામાં તે ક્રમસઃ ઝોઝા થતું જાય છે. એમાં હેડતો આરા મદાદુઃખનો હોય છે. તેથી જીવદુ' ઉત્સર્પિણી કાળમાં પહેલો આરા મદાદુઃખનો અને ક્રમસઃ સુખ વધતું જાય છે. હેડતો આરા મદાદુઃખનો હોય છે.

અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણીનું સ્થાપતીશ્રેણી આકૃતિ-દર્શન :
બે સર્પો મોઢાં ભેગાં કરીને લાંગા ચઢેને પડ્યા હોય છે તે મુખ્ય છે.

મોઢાં પાસેના જાડા ભાગમાં મુખ અને પછી પાતળા ભાગ આવે તેમાં દુઃખ. ચોવીસ તીર્થ'કરો થાય છે તેઓ દુઃખમુખતા કાળમાં-દુઃખ ધણું અને મુખ થોકું તે કાળમાં-થાય. અવસર્પિણીમાં ચોવીસ તીર્થ'કરો ચોથા આરામાં હોય અને ઉત્સર્પિણીમાં ચોવીસે તીર્થ'કરો ત્રીજા આરામાં થાય. જૈન સત્રીમાં આરાને કાળ કલ્લો છે, એટલે જ કાળની વાત ચાલતી હોય તે આરો સમજવો. અહીં જ કાળ નેમનાથ પ્રભુ વિચરતા હતા તે આરો-ચોથો આરો-લેવો.

ચોથો આરો તો એક કોડાકોડી આગરોપમમાં ૪૨૦૦૦ વર્ષ ઓછાનો હોય. ત્યારે તે આરામાં કયા વખતે? તો કે: સ્તેષાં સમયેણ તે સમયે, તે વખતે; એટલે હરિદ્રપુર ગામમાં નાગશેઠ ગાથાપતિ વગેરે રહેતા તે સમયે. આ કાળ અને સમયની વ્યાખ્યા છે અને જૈન સત્રમાં રથજે રથજે આ શબ્દો આવે છે.

નેમનાથ હવે આ નવો પ્રસંગ કહે છે.

ધરણિ : શ્રદ્ધિણી. સરખાવો :

તસ ધર ધરણી નિર્મળ ચિત્ત, ગૌતમ નામે પુત્ર વિનીત.

[લાવણ્યસમય કૃત ગૌતમ (અષ્ટક) ૭૬]

૫. ૧૫

મરતવજા : મૃતવ્યસા, જેને મરેલાં વત્સો, હોકરાં અવતરે છે એવી

હરણુગમ્ભિઃ હરિનૃગમેષિ, વિશેષનામ. આ દેવ અંગે જૈનોમાં એક પ્રસંગ ખૂબ જાણીતા છે ;

હેલા તીર્થ'કર મહાવીર સ્વામી પૂર્વ ભવમાં કયમદેવના પુત્ર
ભરત ચક્રવર્તીના પુત્ર હતા. તે વખતે જોનને એવો કુદમદ થયો
હતો કે મારા દાદા તીર્થ'કર, આપ ચક્રવર્તી, કાકા આદ્યપદ્મિ જેવા
નરપુંગવ, ને હું પોતે ચોવીસમો તીર્થ'કર થવાનો !

આથી એમના અંતિમ ભવમાં તેઓ ગાગકુળમાં ન આવતાં
દેવાનંદા નામની બ્રાહ્મણીની કુળમાં આવ્યા. હવે એવો નિયમ
છે કે, ભગવાન અન્ય સ્થળેથી આવેલાને માતાની કુક્ષીમાં આવે
એટલે ઇંદ્રનું આમન ડાલે. તે રીતે ખખર પડતાં એ સાત પગલાં
સાક્ષી ભગવાનની 'નમુત્યુર્ણ અરિહંતાર્ણ મગર્વંતાર્ણ' ('હે
અગ્રિહંત ભગવાન, તને નમું છું')થી શરૂ થતી સ્તુતિ ગાય.
આવી સ્તુતિ ગાયા પછી ઇંદ્રને ખ્યાલ આવ્યો કે ૩૬ નિયમ એ
છે કે તીર્થ'કર (મધ્યખંડમાં જાને) ગાગવી કુળમાં જ આવનારે, અને
આ તો બ્રાહ્મણીની કુક્ષીમાં આવ્યા. આથી ઇંદ્રે વિમાત્યું કે શું
કરું ? એણે અવધિ ઝાન (અર્થે પૃ. ૫૬ ઉપર) વડે જોયું કે
ત્રિશલા ક્ષત્રિયાગ્રીની કુળમાં પણ એક મામાન્ય ગર્ભ છે આથી
તેમણે હરિગુપ્તમેથી દેવને બેના ગર્ભો અદલાબદલી કરવાની આજ્ઞા
આપી. (દેવાનંદાનો પુરુષ ને ઉત્તમ ગર્ભ ગયો, ને હાકરીનો
સામાન્ય ગર્ભ એના પેટમાં આવ્યો તેનું કારણ એ કે પૂર્વ ભવમાં
દેવાનંદાએ ત્રિશલાનો દીમતી ગતકાર ચોરી લીધો હતો.) સૂક્ષ્મ
(બહુ નાનું) સ્વરૂપ ધાગજુ કરી તેમણે આ કામ પાર પાડ્યું.
હરિનગમેથી નખ વડે આ નાનુક ક્રિયા કરે છે, પણ તેથી ગર્ભની
આમડીને યે કદી ઇંદ્ર થતી નથી એવો ખુલાસો શ્રી મહાવીર સ્વામીએ
શિષ્યની સંદા પગલે કર્યો છે.

આ દેવ પગલે આ મિત્રાચ બીજે કાર્ધ ખાસ પ્રસંગ માગ
વાંચવામાં આવ્યો નથી એ દેવ વિગેના ૩૬ સંકેતનો આપણી
કથામાં સુરસ્ર વિનિયોગ કરી લેવામાં આવ્યો છે.

મુલસ્રાએ હરજુગમેળિની, પુત્ર માટે ઉપાસના શરૂ કરી. ઉપારવ-

દેવ તરીકે સુલસાને આ અપહરણકાર દેવ યાદ આવ્યા. એ યોગના પશુ સરસ છે.

ઢાંસ ૧૦

કટલે : ઉત્તર ગુજ. કાઠિ. કટલે.

સેવા : સેવા કરતાં દેવ ત્રુકયા, તુષ્ટ થયા, ને ભાં આવ્યા. સિયાનિ : શાની.

સગતિ : મા. શક્તિ. એરી કાઈ શક્તિ મને આપો.

કોથલિં : અનુગામી પંક્તિ માટે દર્શાવે.

પુરવેં : પૂર્વ ભવોમાં પુણ્ય સંખ્યાં હોય તો...

વાતું : વાતો. સૌરાષ્ટ્રી પ્રયોગ કાય : કાંપ.

પૃ. ૧૬

સિયાય : લે જાય. લઈ આવી દઉં.

સુપ : સુખ. સૂ : શું સૂહાય : શોભે અથવા ગમે.

સંહારિ : સંહરી, સારી રીતે હરીને.

કરં : આનંદ કરી દેશું દેવની આ ખોલવાની રીતમાં પશુ મારવાડી-સૌરાષ્ટ્રી રંગીનતા છે: લીલા લહેર કરાવી દર્શાવું !

અવધીં : હું મનમાં અનુકંપા લાવી અવધિગાનથી વિચારી જોઈશ, (અને યોગ્ય ક્ષણ દેખાતાં તને પુત્રો મેળવી આપીશ.)

અર્થ અન્વયમાં ૨૯૧ માં પક્તિ પહેલી, અને ૨૯૦માં પછી લેવાતી છે. નહિ તો, ઘેર ગયા પછી દેવે વિચારી જોયું.

અવધિ જ્ઞાન : જ્ઞે. પાત્ર જ્ઞાન : મતિ, શ્રુત, અવધિ, મનઃ-પર્યવ, કેવલ. અવધિ: પદાર્થ, નિશા અને કાલમાં સંપૂર્ણ (કેવલ) નહિ પણ અમુક અવધિ (મર્યાદા) સુધીનું (નિશ્ચય માટે જુઓ પંક્તિ સુખતાલછ સંપાદિત તત્વાર્થસૂત્ર, પૃ ૪૮-૫૨ ગૂ. ત્રિલોચીક, અમદાવાદ)

મરતક : મૃત(ક), મરેલાં. લેવે : મા લે.

છયે એણિ પર જોય : જોની બાજનમાં એણી પેરે, એ પ્રેકારે વાત બની એમ તું સમજ.

જોય : તું જુઓ. આ કંઈક પૂરક શબ્દ જોવો છે.

નિદરાં : આતું કાર્ય કરતાં હજુમમેયિ દેવ અને સ્ત્રીઓમાં નિદ્રા પ્રેરે છે.

મહાવીરસ્વામીના પ્રમંગમાં એમણે ગર્ભ પલટ્યો હતો, અહીં જન્મ પછી (તરત) બાળકો બદલે છે. એનામાં મૃત્ત્યાં શ્રવણ કરવાની શક્તિ નથી (જુઓ દાસ ૧૦, કડી ૪), પણ આ છપા હરણની શક્તિમાં એ નિષ્ણાત છે.

એક સુગત : એક સુગત—એક જ મુદ્દને.

દોગધિકં : જો. દોગધિક દેવલોક. એ અતિ સુખસંપન્ન દેવલોક છે. સાંના દેવોના જોડણું અપૂર્વ.

પૃ. ૧૭, દાસ ૧૧

રમા : રમ્યા. નિજાં : અતિ સુંદર ઉપમા.

સાર : મુખ્યત્વે પાદપુતિ અને પ્રાસ માટે. જૂના કવિઓમાં ધણીવાર એમ જોવા મળે છે.

તરકે : રવાનુસારી. તરક કરતી તરી. સરખાવો :

અઝા ઘલયા મહિદિ ગય, અઝા ફુદ તઝસિ ।

(હેમયદ્રે સંપારેસા અપમંચ દુદા)

(વિદેશથી આવેલા પતિને ઓચિંતે જોતાં સ્ત્રીને પરેશાં આઘાત ને પછી આનંદને લીધે શરીર વિક્રમ થતાં અનુક્રમે) અઝા વલય મહી-પૂચી પર પડી ગયા, ને અઝા તરક કરતા તર્યા.

શી વિનવવિજયજી ઉપાખ્યામના પ્રસિદ્ધ 'મીપાદ રાસ'માં વીણાના તાર તરવાનું આતું જ રવાનુસારી વર્ણન છે :

તટ તટ તૂટે તાંત કે વીણુ વળવતાં દો લાલ, કે વીણુ વળવતાં.

અસિમાંં : અલેયાં દાઘમાં ન મગાયાં. ઉપરના અપમંચ દુદામાં વર્ણવું છે તેમ તરી ગયા

તપત : તપ્ત. જાણે : સારી ઉપમા.

ઉલસો < દુલસો < ઉલસ્યો, ઉલ્યામ પામ્યો, (લા.) કીજ્યો.

પહે : ઉપડે, ચાલે.

વાંદે : વંદન કરે.

ભલે : ભલા (સારા) ભાવથી.

દિક્ષા : ભગવંતને ભિક્ષેત્રા ને બેઠેલા જોયા એ વાત અપ્રસ્તુત છે; તીર્થંકર માટે ગૌરવસ્પદ પણ નથી. એટલે (૧) પુત્રોને બેઠેલા ને ભિક્ષા જોયા અથવા (૨) દેવકીએ ભિક્ષાં ભિક્ષાં અને બેઠાં બેઠાં (પ્રભુને વાંદતી વેળાએ પણ) (સાધુ કે ભગવાનને વાંદતાં પણ વાર પંચાંગ નમસ્કાર કરવાના હોય છે, આમાં ભિક્ષા ને બેઠી એ બંને અવસ્થા આવે છે) પોતાના પુત્રોને જોયા. અનુસ્વારની ખાખતમાં લલિયાએ સંપૂર્ણ અરાજકતા કરી હોવાથી આ બેમાંનો કયો અર્થ કવિને અભિપ્રેત છે (બેઠા-ભિક્ષા કે બેઠાં-ભિક્ષાં) તે સ્પષ્ટ નથી; પણ પાછળે અર્થ વધુ કવિત્વમય છે. પણ 'ભલે' ભાવસુ 'માં ભગવંતના વંદનની ક્રિયામાં જે એકાગ્રતા સૂચવાય છે તે એ અર્થની વિરુદ્ધ છે. સમગ્રપણે વિચારતાં, એને પુત્રો પરત્વેજ ગણવું યોગ્ય લાગે છે.

દીક્ષિત પુત્રો પ્રત્યેનુ વાતસમ્ય ધર્મદષ્ટિએ અફસ છે.

અધ્યેન : ય-એનો અભેદ જોતાં અધ્યન, એટલે અધન્ય (વ્યસય).

અધ્યેન : મોહને વશ અધન્ય ને અપુણ્ય એવાં અફસો ચિંતવતી, વિચારતી એ દુઃખિની થાય છે.

આરત રૂદ્ર : જો આર્ત ને રૂદ્ર નામનાં ધ્યાન. એ બંને પાપકારી છે, ને મોહવશ જીવો એવાં ધ્યાન ધ્યાય છે.

ધ્યાય : જો. ધ્યાન, ભાવના ઇત્યાદિ વિચારવા, મનથી સેવવા પરત્વે આ ધ્યાવું ક્રિયાપદ વપરાય છે. ધ્યા = ધ્યાન કરવું.

૫. ૧૮. દોહા (૧૨)

પહેલી કડી વ્યાકરણદષ્ટિએ પૂરેપૂરી શુદ્ધ નથી. કૃષ્ણે દ્વરથી, ઉમરેથી જ એમને ખગં દિલગીર જોયાં. (કારસી શબ્દ નોંધો.) એ ખગે લાગ્યા તે પણ દેવકીએ જાણ્યું નહિ

તસ : તસ્ય. તેને નયણે નીર હતાં.

ફલવાં : ફલગ્નાં.

કાર : વક્ત્ર, શાખ (ભે.કા.). આ શબ્દ મં માંથી છે, કા.માંથી નથી.

કીહા : કલા, કીધા.

હાલ ૧૨

રાંણપુરો : રાણકપુર, આજની ઉત્તરે. જૈન યાત્રાધામ.

થારિ : મા. તારી.

એકણ નાલો : એકધારા માતે. ઉ. ત. એણે એક નાડે છ ડોકરીને જન્મ આપ્યો. (ખીચડિવાથી જાનટી સ્થિતિ)

એક : એક પત્ન.

પિણમાત : કણમાત્ર.

ફૂંઠ : એ વછ વસેને હું નજરેનજર જોઈ આવી.

ઉઝરા : (પાગ્ગી) ઉધર્મા, બીજ્યાં, મોટા ચપા. પાગ્ગીઓ, ધણીવાર આ પ્રયોગ કરે છે. (વળી શબ્દ પરત્વે જુઓ 'મૃગ સાધનો'ના 'ત્રિપટ્ટી યજ્ઞાકાપુર'માંથી કરેલો ઉત્તરો.)

વય : આખી જિંદગી કુતાં જે, તેઓ છ, એ અર્થ વધુ કીક.

૫. ૧૬

આહિર : હિંદુ કાવ્યને ઝટ્યુ મળતુ !

માસ, મોગ વર્ષ હંસાદિ જૈન કથાના આંશ છે. હિંદુ કથા-માગવત કરતાં એની વીગતો કીક કીક જુદી છે.

બેલડા : (કાવાયેલા) બેલ. 'મેં ન માંગ્યા' એટલું અધ્યાહાર છે.

આસ-વલુધી : આસ-વજૂધી, -(વિ)ગુપ્ત. ગુરખાવો :

જેમ ગર-વજૂધી જુલ્લી, તેનું મન તે પ્રીતમ પાસ. (અબો)

હલકે : હલકથી.

હાલરો : 'હાલરા [હિંદુ હાલના] ચર્ચોનો લેકર દિલના-

હુલાના.' (સંક્ષિપ્ત ' દિલી શબ્દસાગર ') હાલા, હાલા. .

હાલરિયા : ગુ. હાલરુંનું જ. વ, સ્વાયિક્ક હ્ય સાથે. સરખાવે
ડાલર, ડાલરિયા.

મોહનિ : જૈ. કર્મનો એક પ્રકાર; એ પ્રકટ થયું, એનો
' ઉદય ' થયો. પણ અહીં સાદો મોહિની અર્થ દેવો વધુ ઉચિત છે.

થડિ : થયંડિલ, ગુરથંકા. આજે સાધુ ગુરથંકા માટે જમ
તેને ' હલ્લે જવું ' કહે છે; સાધુના મલને ' થ/કંડિલ, હલ્લો.'

આંગલિંઘ : આંગળીએ.

વીસગાય : વગગાડી.

જમણુ : જણુનાર, જન્મ આપનારના અર્થનો ખુબ વિશિષ્ટ
પ્રયોગ.

દીયાં : કર્વાં, કરેલાં.

મેંઠ : હિંદુ સાથે કેટલું સામ્ય !

જયણુ : જૈ. યજ્ઞ, પુરુષાર્થ. (લા.) બચાવવાનો પુરુષ.

૫. ૨૦. દોહો (૧૩)

પૂરવ-સમંધી : પૂર્વ (ધણી વાર : જવ)નો મંજંધી.

દોહાના પ્રારંભથી કૃષ્ણની ઉક્તિ શરૂ થાય છે.

લાલ ૧૩

ચંદરાવલા : ચંદ્રાવળા (હંદ)

નંદન : પુત્ર. જિયો : મા. (ધણું) જીવો/જમ પામો.

પોપધસાલ : જૈ. પોપધ, પોપો = આવક બાર યા ચોવીસ

કલાક માટે લગભગ સાધુના આચાર પાળે તે વ્રત. સાલ : શાલા,
કરવાનું સ્થાન. પણ લક્ષણથી ધર્મધ્યાન કરવાનું સ્થાન એવા
મામાન્ય અર્થમાં વપરાય છે. માટે ઉપાશ્રય સુખી માણસો અને
રાજાઓ પોતાના મદનમાં જ જુદી પોપધશાળાઓ રાખતા.

હરણુઃ : ગને સ્થાને જૂનમા પણ કે લખાયો હોય. નહિ
તોયે સમરયા પીવ અન્નપ્રાણુ-મહાપ્રાણુની અદલાબદલી વાઝવાપારમાં
જણીતી છે.

આપ : આપીને.

જે દેવ સુલભાને બારે તપ પછી જ તુષ્ટ થયેલા તે જ કૃષ્ણે સમસ્તાં જ આવે છે, અને તેયે કંઈક દામ્ભાવે.

એલ્લેલો : આતું ભારી સંકટ કેમ (હરી) કહું, થયું, પડ્યું (કે મને આમ થાદ કરવો પડ્યો) ?

સંકટ પુ. માં, કારણ મારવાડીમાં ન. નથી.

સારિ : સારજૂત. લગભગ પૂરક કબ્બ. સાર : પ્રભુએ, દેવે, આપ્તે માનવને કરેલી સદાય પરથી, 'હું તમને શી શુભ સાર, વાર, મદદ કરું તે કહો' એમ પણ લઈ રાખ્ય.

કવિએ આપું ચરણ પાંચમામાં પુનરુક્ત કરવાની ચંદ્રાવળાની પદ્ધતિ સર્વત્ર જાળવી રાખી છે.

કેડી ૪

જાદવકુલમાં : બાળક એવું થાય.

સામાન્ય રીતે મા બાળકની હોંસ પૂરે છે, અહીં એથી જલદું બને છે. અને તેયે કેવી હોંમ !

પૃ. ૨૧

તેમ જેમ : જેમ તેમ. જૂની ગુજરાતીમાં 'જેમ તેમ' એ ભારવાચક પ્રયોગ છે.

બાલકનિઃ : 'મારી એટલી જ કબ્બા છે કે.. એમ કરો' એટલું આ ત્રણ ચરણની બને બાજુ અધ્યાકાર છે.

માતાજિને : મા જિવાંદે, ત્યારે પુત્ર લુએ, ને એ પુત્ર જગતમાં—જીવનમાં આધારરૂપ બને.

અવધી : દેવ અવધિજ્ઞાન પ્રયોજીને કૃષ્ણને કહે છે.

ચવી : જી. અવી, ખસી. અન્ય રચાનેથી, ખાસ કરીને દેવલોકમાંથી બીજી યોનિમાં, ખાસ કરીને માનવ યોનિમાં, પડી.

પાસે : હિ. પાના, ગેજવડું પરથી ગુજરાતી લખ્યા કાળનું રૂપ.

જેહને સહુનોં : પ્રલયો જીલ્લાસુલટી થયા છે. જુઓ પાઠભેદો.
જેનો દર્શન (ગુજ. ન.) સૌને સુહાશે, ગમશે.

દિપસા : દીપ્તા.

સુખ-સાતા : જૈ. સુખ-શાતા, શાંતિ. સામાન્યતઃ આવકા સાધુ યા સાધ્વીને પૂછે છે, 'સુખ શાતામાં છે, સાહેબ ?' (સાધુ પરત્વે સાહેબ શબ્દ જૈનેતરીને જરા વિચિત્ર લાગશે. પણ, 'મહારાજ સાહેબ' એ પ્રયોગ જૈનોમાં અત્યારે વ્યાપક છે.) તપસ્વી આવકને પણ 'શાતા' પુજાય છે.

ભરાતા : ભ્રાતા. ઊપનો : ઉપન્યો, થયો.

ગુમાર્થ : હિં. જેવું. આપણે એવો શબ્દ પસાર્થ છે. જૈન શાસ્ત્રોમાં પસાર્થ ઠીક ઠીક વાર પ્રયોજાય છે.

-ની જમાર્થ : -ને જમાડી. મોટાં ધરોનું અને માનવ સ્વભાવનું કવિનું અપલોકન કેવું સચોટ છે ! પણ 'કસ્તે...નીજ માર્થ' જ ઉચિત.

જાઈ : દેવકી, પોતાના આવાસમાં.

સહ : સિંહ. કદાચ હસ્તદોષથી સ લખાયો હોય.

પૃ. ૨૨

પુછવા લાગી : સ્વપ્નોનો અર્થ.

ગજઠ : ગજસુક્રમાલ. એના પુત્રનું વિશેષ નામ.

રિઝી : રિઝે. એટલે વસ્તુનઃ રિઝઈ / ઝિ જોઈએ.

નીજ : 'નિજ'નો હસ્તદોષથી બલ્કલ યઈ પ્રતમાં 'છન'

લખાયું હતું.

ઉમાઈ : ઉમંગિષ, ઉમગે, ઉમંગથી.

ઉછવ : ઉત્સવ. કવિને 'કિસાહે' અભિપ્રેત છે. 'રંગ', રંગેનો અર્થ પણ એ જ છે.

સોમલ : ગજબના સસરાનું વિશેષનામ.

દોહા (૧૪)

ઉત્ર (વહાર : જો. એકે રથને એકમે દિવસથી વધુ કરી હામ ન થનાં કરાતો પ્રવાસ

ભાવિક : જુઓ ભાવ્ય, પૃ. ૩૭.

પ્રતિઃ : 'પ્રતિબોધતા' હોય તો વધુ ફીક.

વનહુ : વનની, હ વધીનો પ્રસવ.

આગના : આજ્ઞા. જોન માધુથી દાર્ઘ્ય પણ રથને કે વસ્તુ માલિક (યા તેના પ્રતિનિધિ)ની રજા વિના ઉપયોગમાં ન લઈ શકાય. નહિ તો અદત્ત-આદાન—ચોરીનું પાપ લાગે.

સંજમ : જો. માધુત્વ. અહીં માત્ર 'મંચમ' એ વાચ્ય અર્થે અભિપ્રેન નથી.

પૃ. ૨૩. દોહા ૧૪

દેશીના શબ્દોમાં સહેજ બૂલ લાગે છે. 'મે' દેખ્યા 'છતાહિ જોમએ. જાપેથી પ્રતો 'શણુપુરો રદિઆમણો રે લાલ' આપે છે. બંને દેશીના લય એક જ છે.

નિર-ભાય : ભાષા વિનાના.

ભાવિક : જો. 'ભાવ્ય.' (અર્થ માટે જુઓ પૃ. ૩૭.)

'ભાવિક' પણ લઈ શકાય : (ધર્મ પર, પ્રભુ પર) ભાવ રાખનાર.

જિન : જન, જલ્મ. જુઓ નીચે, એ બે શબ્દોની પુનરુક્તિઓ.

સેહેસ : સદસ. નેમનાયના અદાર હજાર સાધુ-પરિવારનો ઉલ્લેખ. અદાર પછી આવતો 'સે' નિરર્થક યા લલિવાની બૂલ નથી. 'મહ'ના અર્થમાં છે. પાકમેદો સદસ અદારે.

જાહે'૦ : કર્તા : નેમનાય. આ સાધુ-સાધ્વીઓ રૂપી મૈત્ર્ય સાથે જાણે એ શાસનપતિ જોન શામનનો વિશ્વ કરતા આપુ પ્રવર્તવવા ('મનાવતા') ન નીકળ્યા હોય ! જોન ધર્મ 'જિન-શામન' (જિનેશ્વરની આરા પ્રમાણે ચાલતો મનઃસુખ) કહેવાય છે એને યથાને કોઠવો શામન રાખે પણ વપરાય છે (જિન અધ્યાદાર ગણી).

મુભ૦ . ૧૦૦૮ લક્ષ્યો વાદિ : વાદી, વદન કરી

ચાય : ચાહ, ચાયના, ચાહના, ચાહના

પિહરીયા : છ કામના જીવોના પિયરિયા રૂપ, પિતા રૂપ

પૂમ વિશિષ્ટ પ્રયોગ

નાંમ૦ જેનું નામ ને જોત્ર સાભળી તમે આનંદ પામતા

મુગણુ' : મુગુણુ પ્રત્યેક લીટીએ વારાફરતી આવતા ' ભવિક
જન ' અને ' જિલુ દરાય ' ને સ્થાને નવી આકૃષ્ટી

વન૦ : એ મહા (વાત) વનપાલે દાખવી, કંઠી પાકમેદ જુઓ.

હિલુઈ૦ : હે મૃણુદેવ, મને વધામણી (તે માટેનું ધનામ)
દીજો, આપો.

મુણિ કરિ : મુણી કરી, સાભળીને સહાયક ' કરી ' જૈન
કાબોમા ક ઈક વિશેષ વપરાય છે એ હિદીની એવી બ્યાપક રૂઢિ
(સુન કર, વેલ કર, ચલ કર ઇત્યાદિ)ની અસર હોઈ શકે

સામોં . ભગવાનની દિશામા (જુઓ ઉપર મહાવીર સ્વામીના
અવન વિશેની મમજૂતી, પૃ ૩૭)

આવી આવીને ચાલે ' આપી 'નો સભવ લાગે છે
વનપાલને આપીને

પાકમેદો ' વિદાય કરીને. '

કઉમુદિ હોર ભેગ નોખત, નગર મદનભેર લાલુ રણુશીયુ
કૌમુદીભેર એ કોઈક પ્રકારનું સીયુ કે દોલ મહાવે છે કદાચ મદનભેર
સુદ માટે ઉચ્ચકરણુ હશે, આ ઉત્તમ માટેનું દેવ, " ભેરી, નહેરી " દરો

સતાખ-સૂં . કા સિતાખ (હિતાવગ) સાથે જલદી, ઝડપથી
સગાવો તાથી સીતાળી નીકળી, ગાફેન હુ ગાડો ચ્યો (કલાપી)

અવેલુ અ + લેલા વેગા વહી વનવ કવેણુ, મોકુ ચાય

પૃ ૨૫. હાલ ૧૫

ભાઈ૦ . વસુદેવ અને જીગ્મ નવ, એમ અર્થ મળી દશ તેઓ
દશાઈ કહેવાતા

સાંમ < સ્વામ < સ્વામી.

દેસના : જો. દેશના, જિનેશ્વર અથવા પ્રદાન માધુને। ઉપરેન.

વરતંગ < વરતણ < વરતનું ઉત્તમ યરીરચાગા (પ્રત્યુ).

(૨) વાણવચનાના કાંઠામાં કર્મ વહેતી નથી, 'વિસ્તાર' વિશેષજ્ઞ
આ અર્થ સાથે કંઈક અસંમત લાગે છે, ને ચરે જાહેરો મનના
અંગીકરણ પરત્વે છે, ને જોનાં 'વરન અંગ, મન અંગ, મનો અંગીકાર
હતી' એનું અર્થકરણ કંઈક વધુ કીક.

દાદા. ભણિ : પ્રત્યે (ઉદ્દેશીને).

અહીંથી દેશીના જીવનની નવી ને અંતિમ કસબનાનો પ્રરેખ.

પૃ. ૨૬. લાક ૧૬

કરવિય છે : સાગ્દર્શક 'કરવીય છે' એમ પણ લર્ષ ગદ્યાયઃ
કદાય. પણ 'કરવીય છે', અછે, છે વધુ ઠીક છે :

અસ્તિ > અર્થ > અર્થિ > અછે.

હિત : પોતાનું હિત મનમાં. પાઠભેદ : હિત વાણી 'દુઃખ આણી.
કેડી ૬.

આર્થ : નીચે 'આવિ' છે એટલે અહીં 'માતા' અર્થ વધુ ઠીક.
નહીં તો, બંને સ્થળે 'આવી.' મૂર્છાંગત 'અર્થ', ને તે પછી ધરતી પર
હળી 'પડી.'

હાથા-રીઠ : પડી ગઈ એટલે હાથની ચૂડી માથે ગઈ પહેાંચી.
અથવા, હાથની ચૂડી પર પડી. વળી જુઓ પાઠભેદ; સારા છે.

વસ આંધ : વસ આવ, આવી, અર્થ.

સિતલઠ : શીતલ વાયુથી સમેત અર્થ; પછી જેડી લર્ષ, અર્થ.
વાયુ કદાય પુત્રે દોળ્યો હોય.

મોહ તણેઠ : કવિ કહે છે, સચ, ખરે, મોહના. બોલથી-
એવા બોલ બોલની-માતા રહી હતી.

૫. ૨૭. ચારિત્ર : જો. સાધુત્વ. દુકર : દુષ્ટર.

જલદહિ : જલદહિ, હિદહિ. ઘલ : ટાળીને.

ચંતા : ચિંતા. માન : હિં. માન, માયું.

લોચ : જોન સાધુઓ માથાના વાળ મુંઝાવના નથી, લોચ કરે
છે, ખેંચાવી કાઢે છે. લુચ્ચ, લુચ્ચતિ.

કાયલિ : જો. ? 'કાયલું/કાયલી', નારિયેળમાંથી ખતેલું
કાયલી જેવુંજ પાત્ર. વળી (લા.) લિસાપાત્ર-ગરીબીનું પ્રતીક.

પાછલિ : સ્વાગેલી; સંસારની, મુખની. ફરીને [ન] બેની.

કેડી ૧૧

અહીંથી ગજસુકુમાલ જવાબ આપે છે. આ સંવાદ કંઈક
ત્રેમાનંદના સુદામા ને એની પત્નીના સંવાદની યાદ આપે છે.

તે ઈલ્લ : લેઓને આ લોકમાં (સુખાદિની) આશા દોષ છે, કે લેઓ પરલોક વિશે પર-સુખ, પરાસુખ દોષ છે તેવા કાચર બાવલાને વિશે તમે વર્ણવેલી ગદી બાબતો (આધુત્વના પરિપદ) દુર્લભ દોષ છે..

સિદ્ધ : શું દુષ્ટર કહેવાય ? એક વિદ્વાન મને કહે છે : '...મંબીર' અને સિદ્ધ (સમાન પુરુષો) દુષ્ટર (દુર્લભ) કથા છે.' છાપેલી પ્રતોનો 'શી' પાડ, અને દુષ્ટર વિશેષણ દુર્લભના અર્થ માથે પૂરું સુસંગત નથી તે બે બાબતો આ અનુમાનને પોષક નથી.

બાહિયો : વાહો, હજો, જોડે માર્ગે દેશ. (સરખાવો : ફતિયે, જાનીએ ૪૦.) પડભેદ : ખીડાવો.

મુદા (પ્રા) : મુઘા, બર્થ, ફાદ, નકામાં.
હી ૧૩. દેવદી ઉવાય.

પરીમલ્લ : જો. પરિપદ : માત્ર અવરથામાં પડનાં સારીરિક
૧૪.

ફાજ : કા. ૯૨૩૨. પગિવદ્ધી ફાજ : ઉપગતિપરી આવતાં
૧૭૧.

તામ : તારે.
હી ૧૩. પુત્રની ઉક્તિ. દેવે મંત્રાદ બગાવર મને છે.

કોટો : ફાદ પર મનોરથ—૬૬ મનોજગ રૂપી ચોરી બેસાડ્યું.
રૂપક : રૂપી.

સમતા જો : સમતા. સંતિ, નિનિધાના અર્થમાં ૧૬ છે.
નાલ : નોપ. (સં. માલિકા, નાત પરથી).

ગિનાનને : જાનના.

હી ૧૪ દેવદીની ઉક્તિ. દેવદીના જપ્ત કર્યો દેવદી પરત્વે તે બગાવર છે, પણ માથે બે કર્યો (પુત્રના ચોર્ય કિલ્લ દાવા)

કવિનું ઉપદેશ આપવાનું કાર્ય ખૂબ સફળ—અને એટલી જ કવિત્વમય રીતે સાધે છે.

કાંતુડ : હે વત્સ ! કાંતુડ પીંજ્યું કપાસ [કાપૂસ] થશે. દીક્ષા લઈ કરેલી મહેનત ધૂગમાં ભળશે. - ।

પૃ. ૨૮. કડી ૧૫. પુનર્ની ઉક્તિ.

સનાહ : અખતર.

થિરતા : સ્થિરતા રૂપી પલ્લવ—પ્રત્યુપની દોરી અને વૈરાગ્ય રૂપી બાલ્યથી.

મુકે : હિં મુઠમેઢ, ટકર, લડાઈના અર્થમાં. રાગ-દ્વેષ એ અંતરંગ શત્રુઓને ઢણીયું.

દોહો. જોગ : જે પાકમેસે : યોગ. સ્વરૂપાંશે પૂરક છે. 'પ્રસંગ' એ માદા અર્થે કરતાં 'યોગત્વ' વધુ ઠીક.

હાલ ૧૭

આ આખી હાલ ઉપદેશાત્મક છે.

મુલ : કુઃખમળ.

કુટમ : કુકુંળ.

પરભવે : જે પુણ્ય વાસીને, પુણ્યનું દાર વાસીને પાપ

કીધાં, કર્યાં (કર્યું) તો પર-ભવે કયા જીવમાં, યોનિમાં આસીં, આધસિં, આવીશું ?

તદ્વત અણતત હિંદુ માન્યતા પ્રમાણે. કદાચ, ૮૪ લાખ યોનિમાં વારાફરતી ભમ્યા પછી એક વાર નરભવ મળે છે. જોન મત પ્રમાણે જીવ (પોતાના કર્મ પ્રમાણે) ગમે તે યોનિમાં પડે, માનવ યોનિમાં ૮૪ લાખ યોનિ કરતાં ઝાઝાવતા ભવે પણ આવે.

પાસિ : પાશે, પામશે. આસિ : આવશે.

પૃ. ૨૯

ચંગ : (૧) હિં. પકડ. ∴ 'આલિંગન.' મરાઠી 'લગ્ન' (નિકટતા)ના અર્થમાં છે. વળી જુઓ 'ચંગી = કાઝડી છટો' માથેનું સામ્ય. (૨) મજેદારીવાલો અથવા મનોહર પ્રમોદ વિહાર. જુઓ : ચંગ રક્ષુરંગ મંગલ દુઆ અતિધણા, ભૂરિ રણુર અવિદર (વિનયવિજયકૃત શ્રીપાલરામ) વાળે.

કડી ૭

માઝા માઝા, મઝા.

મયા દરીજે : કૃપા કરો (વિધ્યર્થ)

શીજે : સિદ્ધે, સિદ્ધ થાય.

નેમીસર - નેમીધર.

કડી ૧૦

કવિ ભાવકને કહે છે.

તાસે : તસ્ય > તસ, પ્રા. તસ્સ > તાસ. તેને.

કાલ ૧૮

અમીય (પ્રા) : અમી, અમૃત

જાણો : જાણ્યો, અનુભવી લીરો

અતિ રે : બને બેગા મણીએ તો, અચિરે, અસ્થિર

પૃ. ૩૦. કડી ૫

આદિસ : આદેશ, (દીક્ષા મારેની) રમ

ગજગહે(ય) : ગદગદે, ગદગદિત થાય, 'રડે (?) (મરખાવો એ જ અર્થનાં મગડી કિ ગદીવરણે, ગદીવરૂણ યેજે.) આ અનુમાન સામે જૂ લેન ચ. મા આવનો લગભગ આ જ વર્ણવાનો પણ વિરુદ્ધ અર્થનો (ઉત્સાહ ઉત્તામવાચક) કદીક અનિશ્ચિતતાથી (loosely) પ્રયોગીતો ગદગદવુ બોમો રહે છે [સરખાવો :

જિમ બૃમિપનિ જુપમન અમકે, જિમ જિનમ દિર ઘંટા રણે,

તિમ ગોવમ લખે ગદગદે એ (ગૌતમગમ, ઈ સ ૧૩૫૬.)

નીર-તર કક જિમ તે વદતા, સમવગ્રણુ પુહતા ગદગદતા (એ જ)]

પણ ગજગદ ને ગદગદ ચમ્દો એક જ હોય તો, આવા ઉત્સાહવાચક રૂઢ અર્થમાં 'ઉત્તામગમ-ય ગદગદિતતા' એવો મૂળ અર્થ મળવો લેઈએ. સરખાવો 'ગદગદિયા' (કરવામાં આવેલી ગલીપત્તી, લા અતીત આનંદ, મુખ, લીનાવહેની અવસ્થા) એનો અર્થ પણ ઉપર પ્રમાણે ઘટાવી ચકાવ

તેમ છે. રોમહર્ષણ શબ્દ સુખ, લગ્યાદિ જોમ જાંને પ્રસંગે વપરાય છે તે પણ આ અનુમાનને કંઈક પુષ્ટ કરે છે.

તેં : તારાથી.

દિય : દીક્ષા.

પલે : પગાય.

સહગુરુ : એ જ ગુરુના ખીમ શિષ્યો, ગુરુભાઈ. જુઓ પા. ભે.

તેં પુત્ર : અથવા, (૨) આગલી પંક્તિની સાથે : એ દીક્ષા

ગુરુ અને એના ખીમ શિષ્યો સાથે—આવા બહોળા લિતરુચિ સમુદાય વચ્ચે આચરવી... આ અર્થ વધુ સારો છે.

લીપસા : ત્રિક્ષા (માટે). દાહુલિ : મુશ્કેલ, કુખર.

ચાલવો : (જેન સાધુને વાહન નિષિદ્ધ છે માટે) આખી જિંદગી ચાલવું પડશે, ને તે કાર્ય ખાંડાધાર જેવું છે. (૨) દીક્ષાનું વત ખાંડાની ધાર પર ચાલવા સમાન છે.

પરિસ : પરિપહ.

ગરત < ધરત < છૂત, ઘી. દાલભાતમાં ઘી કાણુ ઘોળા દેશે, ઘી ઘોળેલાં દાલભાત કાણુ આપશે ?

તંબોલ જે. : સુખવાસ.

કેડી ૧૧.

હાવ < ડાહ < વર્મ.

સંથારો : પાતળી શમ્યા.

ઉનો < પ્રા. ઉન્હ < ઉણ. લિંગેજુ. જેનો, સાધુઓ તો અવશ્ય, માત્ર એ જ પાણી પી શકે. ચોમાસામાં ત્રણ ને ખાંડો ચાર પ્રકર સુધી એમાં જીવો પેદા થતા નથી તેથી. એ રોચક, સ્વાદિષ્ટ નહિ લાગે.

દોહિલો : < પ્રા. દુહલો < દુર્લભ. અધરો.

મિણા : મીણના નતદન નરમ, કુમળા. કુમળા હાંતે લોહાના,

ચંદ્રા ચાવવાનું ખૂન મુશ્કેલ.

અવિહ : અવિદ, એ દહીંમોથી ન વિધાયેલો, પરાજીત ન થયેલો.

(૨) અખીલ પશુ જોન કાવ્યોમાં ઘણીવાર પ્રયોગ્ય છે. ન બીધેલો. સિદ્ધગર્જના જેવું વચન કહે છે

કડી ૧૫

ચારિત્ર૦ : વર (ભીયા) મણિ જેવું વર (ગિયું) ચારિત્ર (માધુર્ય) હું પાળીશ. પશુ વધુ સારું અક્ષર-વિભાજન : પાલિ સિવ-રમણિ વર.

અંદર : ઉદ્ધ.

નાગંદ્ર : નાગેંદ્ર.

કેઈ : (ઉપર ગણાવ્યા તેવા) કઈ, અનેક.

વાસુદેવ : આ (જે) ત્રિપદિ શવાકા પુરોનો ઉદ્દેશ આને છે. કૃષ્ણ જેવા (જે) વાસુદેવો એ ચાલતીયી બેનરતા, (જેને આને માત્ર ત્રણ ખંડ ભૂમિના બોક્તા) હોય છે.

નર : સર્વત્ર પાકમેદ : સાર એમાં ધાર સાથે પ્રાપ્ત મળે છે.

પૃ. ૩૧

અવરં, અવરંનું બ. વ.

અવધાગે : જો. મનમાં સમજો, ધારો, મહણ કરો.

કડી ૧૬

દેવકીની ઉક્તિ.

અતંતર < અતંત્ર

કડી ૨૦

ગજસુકુમાલની પત્નીને દેવકી વર્ણવે છે એથી પિંગળાવવા.

સોમરિ : સોમની, સોમલની.

કડી ૨૨ ગજસુકુમાલની ઉક્તિ.

અતિર > અધિર > અસ્થિર. સરખાવે ૫ ૭૨, 'અતિ ૨.'

કડી ૨૩

દેવકી ઉવાચ પરિણીતાની સ્મૃતિ કરાવતાં મન પાછું ફરવું

નથી તે નવી સ્ત્રીની સાથે દાખવે છે.

ચાલ : અણુતરી, ખાંધછોડ.

કડી ૨૫

કવિ ઉવાચ.

વિગર ખોલાય : વસુદેવકે દેવકી જોમને સચવે-કહે તે પહેલાં જ.

વાય પ્રા. : <વાયા <વાચા; વાણી.

રાજા : (દ્વારામતીને) 'રાજ્યે' આમાનીથી લઈ સકાય; પ્રત

ખગ પણ 'રાજ્યે' આપે છે.

પરિભાંણુ : પ્રમાણુ, તે પ્રમાણે. તારા હુકમ પ્રમાણે.

મુન • (ગજસુકુમાલ) મૌન રહા. સરખાવો : જૂ. ગુ. મુન્ય

(<મૌન).

પૃ. ૩૨

તે પછી કૃષ્ણે જોને ગાદીએ બેસાડ્યો.

કડી ૩૧

હુકમ : હવે બેમાંથી કોનો હુકમ ચાલે ?

કડી ૩૪

કુમારની વાણી. 'હે કૃષ્ણ, તમે મારી આણુ પ્રવર્તવિ,
મારો હુકમ પ્રમાણુ કરો. દીક્ષામહોત્સવની તૈયારી કરો અને કડી ૩૫
પ્રમાણુ કરો.' કૃષ્ણે જોયું કે રાજગાદી પર પણ એ અક્ષર જ રહ્યો છે
એટલે એ અંતે જોની રહ જીકારે છે.

કડી ૩૫

રયહરણુ : રજહરણુ, રજોહરણુ. જૈન માધુઓ ત્રીણા જાંતુઓ
ન મરે તે માટે જીકારાં બેસતાં જગા જેનાથી પોંજે (પૂંજે, સાદ કરે
[મરખાવો : કચરો-પૂંજે]) છે તે જનનો 'જોરો' - પોંજી જેવો.
રજોહરણુ અને પાત્ર એ સાધુતાનાં ઉપકરણુ

નારાયણુ : ફરી હિંદુ ચંદ

ચરણુ : ચારિત્ર નેમનાયનો ચારિત્રમાર્ગી ચપાઈય, ચઈય.

કડી ૩૬

: સિખિકા; સિખિકા, માલખી; જેથી જધા જોઈ સકે. પાલખી

ખુશી હોય છે, મેનો બંધ હોય છે.

સોપા : સોપા.

કડી ૪૦

કૃષ્ણ ઉવાચ.

રહેતે એની માત માથે રહેનો ત્યારે એને (તત)... પણ બાકીની પ્રતો 'રહેતી એ(હ)ને' આપે છે. એમ સમજે તો દેવની ગજસુકુમાલના તંત્રે રહેતી.

મુક્ત : મુક્ત. ચારમાંનું એક ખ્યાન. જે અશુભ ઉપર આવી ગયા : રાગ, દ્વેષ.

અકતે માંન : નૈ. 'અકતે પરિમાણ/પરિણામ' એમ બોધવાની રીત છે. = અકતા ભાવે; વધતા ઉત્થાસે, પણ અહીં હંદની જરૂરિયાત પૂર્ણ કરવા કવિએ એને રથાને વાંન શબ્દ મૂક્યો છે. છતાં ભાવાર્થ એ, જ છે. વાન < ઘર્ણ, રંગ; અકતે રંગે.

સંધ : સિદ્ધ; જુઓ પા. ભેદ. (૨) નૈ. અનુવિધ સંધ—સમુદાય; સાધુ, સાખી, આવક, આવિકા અહીં સાધુમય (ના નિયમ) પ્રમાણે.

પૃ. ૩૩, કડી ૪૫

ત્રિપા : ત્રિપા, તરસ.

ચાલ : બ્યવહાર; હિ દંગ, ગત.

પોથી ને આથ : પોથી (પોટલી) અને અર્થ—મિલકત; '

મારા 'જીવનની મૂડીરૂપ પોટકી, 'આથી-પોથી', 'આતો-પોનો.'

તુમચે : તમારે. એ મરાઠી ને જૂ. ગુ. પછી પ્રસય.

ઈરમદી : ઈર્મ્યા—(જુઓ પૂર્વે પૃ. ૩૯, વચ્ચે) આદિ.

દોહા ૧૯

ગજ : નામ દુઃખવ્યું છે.

રિપસા : રક્ષા. ઈકારનો પ્રચ્છેપ તથા અવરભક્તિ.

દોહા ૧૯

૧. ઉપરના દોહા ૨, ૩ માં કવિએ જે વર્ણન કર્યું છે તે ભાવક

સાધુઓને પ્રેરણારૂપ, શિક્ષણરૂપ થાય તે માટે છે. બાકી આ દાસનો બનાવ—સોમલે ભરેલા અંગારા (કાચની એ પરાકાષ્ટા છે)—દીક્ષાની સાંજે જ બને છે; વચ્ચે દિવસો વીતતા નથી.

‘સમસાને’ : સમસાને.

પદમા૦ : કાલિસગ્ગ (કાલોત્સર્ગ—એકે આસને ધ્યાન ધરવું)માં પ્રતિમા રચાપી. આ શ્રમણ કે બીજુ—પ્રતિમાનો કાલિસગ્ગ ખૂબ વિશિષ્ટ હોય છે; એમાં પ્રતિમા કે વૃક્ષ જેવા સ્થિર રહેવું પડે છે. સરખાવો : ‘પાદપ [વૃક્ષ] પેરે કાલિસગ રહ્યા.’ આજે એતાંબર જેનોમાં પ્રતિમા—કાલોત્સર્ગનો શિવાજ બહુધા ચાલુ રહ્યો નથી—કદાચ કુશ્વર છે તેથી.

વિષે : —માં.

ચાય : ચાહીને. સરખાવો : કાડિ. પ્રયોગ : ચાપ—કરીને = જાણી લેઈ ને, જાણી છુટીને, હિં. જાન ચુક્ય કર.

સોભાગી : સૌભાગ્યવંતો (નાયક).

કડી ૨. સોમલ વિશે છે.

હિલસો : ઉલ્લાસો, —નો ઉલ્લાસ, ચડતી, ભરતી, થઈ.

કોપાતર : કોપાતુર : આલ : ખોટો, એલે.

વહુરિ એ : (એના મનમાં) વહુરિ (બહુ) એ (એહ, અમિ)....

પાદભેદ : બહુ રીસે.

‘ખાંધિ’ : ગજસુકુમાલના માથા પર.

કેસુવરણા : કેસુકાના રંગના. અંગારાનું વિશેષણ.

પેર : ખેરના.

આમ છતાં પ્રતિમા—કાલિસગ્ગ—ધ્યાને હોવાથી નાયક જરાયે ચળતો—દાસતોયે—નથી. શરીરથીયે નહિ, મનથીયે નહિ.

પૃ. ૩૪

તુંબલિ : તુંમડી ગુ. (લા.), હિ. માથું. તે વખતે માથાના અર્ધમાં આ શબ્દ તિરસ્કારવાચક નહિ ગણાતો હોય એમ લાગે છે.

ચાંબ < ચમ્મ < ચર્મ, ચાંબડી.

નિલાઠ : લલાટ, કપાળ. સરખાવો પ્રા., અ. શ્વિડલવઉ.

કેડી ૫

જે દાઝે તે : આ શરીર, બાહ્ય પદાર્થ.

પણુ : પણ મનમાં યુક્તો ન આવ્યો, અને નીચે પ્રમાણે
(કેડી ■ સુધી) શુક્લ (શુભ) ધ્યાન ધ્યાયું.

કાલનો : કાલથી.

પરવરતિ : પ્રવૃત્તિ.

પુદ્ગલ : પુદ્ગલ જૈ. ખો. શરીર. સખાવે : સ્વભાવે.

કેડી ૭

જિવ૦ : આ બધાને પરિણામે હે શુભ ! તેં કરી કરીને, શી
કમાણી કરી? અનંતા સંસારની/ના ભ્રમણારૂપ. (૨) અથવા—

રાસિયો : રાસિયો રૂપઆવે કે રોણાયો.

કાલનો : કાલથી/યર્ષા.

ભુલિ ગિયો : અનાદિકાળ ભ્રમવાથી આત્મા (નો વિચાર) ભૂલી

ગયો.

કેડી ૮

અહીંથી કવિ ગજસુક્રમાલની ધ્યાનશ્રેણીનું કમરૂ; આરોહણ
વર્ણવે છે; પારિભાષિક ભાષામાં.

સુમતિની વરતિ : સુમતિની વૃત્તિ. પા. બે. સુમતિ-નિવૃત્તિ.

અંગેઠકરિ : અંગીકારી, અંગીકાર કરી.

ધિમાનિરે : ક્ષમા-નીરે. આનિ : આણી.

પરમ સમાધિ : ઉત્કૃષ્ટી સંત ભાવના, સંત ભાવ.

પાયો : પગથિયું, શ્રેણી.

ધિપક - જૈ. જ્ઞપક. આ શ્રેણી (કક્ષા) સુધી જેનો આત્મા
જાયે એક છે તેને પતનનો સંભવ રહેતો નથી.

લેરયા : જૈ. લેરયા; શુભાત્માના અધ્યવસાય—જેવા વડે શુભ
શુભાશુભ કર્મ બાધે છે તે અવસ્થા. જેને પરમ ધિંચી (પુણ્ય

બાંધનારી) છટી લેસ્થા (શુકલ લેસ્થા, તેમાં ચે પરમશુકલ લેસ્થા)
 વરી હોય તેને ત્રણ ખંડનો અગ્નિ પણ બાળી ન શકે, તો ખેરના
 અંગારા શી વિસાતમાં ? અર્થાત શરીર અને છે, પણ આત્માનું એ
 તરફ લક્ષ્ય જતું નથી.

ધાતિકરમ : જો. ધાતિકર્મ. તે ખપાવ્યાં, તેનો ક્ષય કર્યો.
 કર્મો આદિ છે, ચાર ધાતિ, ચાર અધાતિ. ચારે ધાતિ કર્મોનો ક્ષય
 થતાં કેવલજ્ઞાન થાય છે. તે પછી ચાર અધાતિ ખપી જતાં મુક્તિ,
 મોક્ષ મળે છે

લેહિ : લહિ, પ્રાપ્ત કરી. લગ્નવા.

પોતા : પ્રા. પહુત > જૂ. ગુ. પહોંતા > પહોંત્યા.

કડી ૧૧

સાત : પૂર્વોક્ત છ અને ગજસુકમાલ. (પૂર્વના છના મુક્તિધામ
 પરની ડેરી ને મુંદર દામોત્સર્ગી પ્રતિમાઓ યત્રુજ્ય પર રથાપેલી છે.)

સંભારિધ : સંભારીએ.

કેવલ-મોહવ : કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્તિનો મહોત્સવ.

મુરાર : મુરારિને. ફરી હિંદુ પ્રયોગ.

વિરતાંત : વરતાંત, વૃત્તાંત. મુત્રે : ધર્મસત્રોમાં.

પૃ. ૩૫. ચાર તિરથ : ચતુર્વિધ સધને.

સાજ : સાદાગય. વધાંમણિ : વધાવો, ખુશખખ્તી.

સાર : શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ. પૂરક શબ્દ. તેણે : કૃષ્ણે.

કૃષ્ણ વિશેની કથા જોનોમાં આ પ્રકારે છે: તેઓ વાસુદેવ [ત્રણ

ખંડ પૃથ્વીના માલિકએવા પ્રતિવાસુદેવ (આ દાખલામાં જરાસંધ) પાસેથી
 એની ભૂમિ આંચકી લેનાર] હોવાથી, યુદ્ધાદિ અને વિદ્યારાદિ કર્મોને
 કારણે, સાતમી નજ્જે જવાય એટલાં કર્મો તેમણે બાંધ્યાં હતાં. એકવાર
 નેમિનાથ અને એમના ૧૮૦૦૦ માધુને તેમણે ત્રણ ત્રણ ખમાસણાં
 (પંચાંગ નમસ્કર) દર્શ લાવપૂર્વક વંદના કરી. આથી એમની ચાર નરકો
 ઝાડી થઈ—એમણે માત્ર ત્રીજી નરકનું આયુષ્ય બાંધ્યું અને સાથે
 જ ત્રીજી પૂરી કર્યા પછી આગામી દિવસે પાંચમાં બારમા તીર્થંકર

થવાનું [અને ગિરનાર પર મોક્ષે જવાનું] પુણ્ય પણ બાંધ્યું. આ પ્રસંગ જૈનોમાં એટલો જાણીતા છે કે એના દિલ્લેખમાનથી કવિ ભાવકોનાં માયાં ભક્તિથી ડાલાવે છે.

જિણુ : જિનેશ્વર, તીર્થંકર, .

કલશ. ધિમાવંત : ક્ષમાવંત, પછીની ક્ષીમાં કલા તો નેમનાથ. એનો શિષ્ય, માટે જાણ. (૨) ક્ષમાવંત, ક્ષમામૂર્તિ સમો. સરખાવો : 'ભડનો દીકરો,' વસ્તુતઃ ભડ. આ પાછો અર્થ વધુ ઠીક છે. જો કે હવે 'દાનવીરનો દીકરો' ઇત્યાદિ 'જાળ હોઈ દીકરો' - વાળા પ્રયોગો કટાક્ષમાં, વિપરીત લક્ષણમાં વધુ પ્રયોગ્ય છે.

કાચ : કાયોતસર્જે.

હવિયા : મૂક્યા. સ્થા પરથી. સરખાવો મરાઠી કેવળે, મૂકું.

અસરણ : અંગારા સાથે આ શબ્દ વિ. 'ભયંકર'ના અર્થમાં વપરાય છે. વ્યુત્પત્તિ બેઉ રીતે સકચ છે, ને છપા, ભયંકર, કુદ પુરુષ એ ત્રણે અર્થો અહીં જાય એસે છે. અ અસાર > અસરાર > દિ. અસરણ. છપાં .- છપી રીતે વિ. (૨) દે. અસરાસમ ના. (દેશી નામમાલા, ૧-૪૦) [અસુરાશય ?] (નિધુર)માંથી વ્યુત્પન્ન થઈને અમરણ ?

નીજર : નજર (કા.) કાલિસગમાંથી આંખ પણ ન જોલી. અથવા, વધુ મારો (૨) જૈ. નિર્જરા. પાપની જે એકધારી નિર્જરા કરી રહ્યા હતા તે જરાયે ખડિત ન થઈ. મર્વ કર્મનો સંપૂર્ણ ક્ષય તે મોક્ષ; કર્મનો આંશિક ક્ષય તે નિર્ગલ (વધુ માટે જુઓ 'તરવાર').

જાણ : જાણું. સરખાવો પત્રવિજયજીવું સ્તવન :

પરમત્સર-કર્મ ખંધાણું, તેણે પામી કુઃખખળ.

સંઘ : જૈ. અતુર્વિધ.

મંગલમાલ : યજ્ઞાં જૈન ક્રમોને અને આવો પ્રયોગ જોવા મળે છે. માંગલ્યની પરંપરા. દરેક સપ્રતાપમાં ભદ્રવચન વા આરીવચન હોય છે તેવું જ જૈનોમાં પણ હોય છે.

કિલાંજુમસ્તુ : કલ્યાણમસ્તુ.

પાઠભેદો

અં અને ક સિવાયની બધી પ્રતો જાપેલી છે, અને એમાંની ધણી તે પહેલાં જાપાયેલી કોઈ ને કોઈ પ્રતને અમુક રીતે અનુસરે છે. આથી માત્ર અર્થ, લાપાસ્વરૂપ ઇસાદિની દૃષ્ટિએ મહત્વના હોય તેવા પાઠભેદો જ આપ્યા છે. તેમાંયે જોડણી, અનુસ્વાર આદિના ભેદો તરફ ઉત્તરોત્તર ઓછું ધ્યાન આપ્યું છે, કારણ મધ્યકાલની એ બાબતની અરાજકતા સુવિદિત છે. પાઠભેદની એવી ત્રીણી વીગતો ગુજરાતીમાં, સંસ્કૃતમાં થાય છે તેવી, ઉપકારક પણ નથી નીવડતી.

જે જે સ્થળે એકથી વિશેષ પ્રતોના પાઠ એક સાથે આપેલા છે તે પહેલાં ઉલ્લેખેલી પ્રતની જોડણી આપેલી છે, અને ઉલ્લેખિત અનુગામી પ્રતોમાં જોડણીમાં નજીવો ભેદ હોય તો તે જુદો પાડી નોંધ્યો નથી. પણ આમ કરવામાં એક સ્થળે અપવાદ કર્યો છે. 'અ અને ખ બે પૈકી અ પૂર્વોદ્ભવિત હોવા છતાં સામાન્યતઃ સત્તરમી હાલ સુધી ખની જોડણી (શુદ્ધતર હોઈ) આપી છે, અને નહિ. અર્થ આદિ કોઈ ને કોઈ કારણે મહત્વના પાઠભેદ ને કનું બહુતર અક્ષરવિભાજન કે બૂલ ઘેગ અક્ષરોમાં જાપ્યાં છે.

ચિહ્નો: કડીનો આંક દો સમાં મૂક્યો છે, તે પછી ધણી વાર લીટીનો આંક પણ આપ્યો છે, અને તે હાલન મૂકીને, વિના કો સે ઉ ત. (૪)-૩ = ચોથી કડીની ત્રીજી લીટી

= બાકીનો ભાગ અહીં જાપેલા પૂર્વગામી પાઠભેદો પ્રમાણે.

= સામાન્યતયા એ સૂચવે છે કે અનુગામી શબ્દ લીટી યા ચરણમાં હોયો છે.

= સામાન્યતઃ એ સૂચવે છે કે અનુગામી અક્ષર પુરોગામી શબ્દ સાથે જોડાયેલો પ્રત્યય ઇસાદિ છે.

તે જ પાઠના ભેદો ચાલુ હોય ત્યારે અલ્પવિગમ, તેવા પૂરા થાય ત્યારે પૂર્ણવિગમ.

દોહા (૧) દડી (૧)-૧ ક તણ દીલાણુ જાંણુ, ખમ તવ દાલના. અય તણ દાલના. (૩)-૧ અખગધય નીવ. (૩)-૨ અખઃ છઠ છઠને, ધ છટ છટને, ચ છટ છટનાં. ખ ગ ધ ચ દર. (૫)-૧ અખગ છઠને, ધચ છટને.

દાલ (૧) દડી (૧) અખગધય 'પધારિયા છ' પછી 'આજ' નથી. (૨) અખગધય ઓએન આરે. (૩)-૨ ખગય સમિતિયે. (૪) ખ ગોચરીયે, ગધ ગોચરીયે, ચ ગોચરીએ (૫) ખગધ ખમ સાદમા જઈ છ, અય સામી જાધને છ. (૬) અખગધ મુનિગમ. (૬)-૨ ચ દર્શન દીધે. ગધ જવ લપનાં. (૭) અખગધય તરણ તાગણુ. (૮) અખગધ મુઠ, ચ મો. (૯) અ જરીજરીછ અખધય દૂધ્યુ જિમણ, ગ દૂધ. અખગધય દેવકી દર્શિત. (૧૦) અખગધય જાતાને. અ મુદ્યાધ્યા, અય પહોંચાડીયાં, ગ પોહોંચાડીયાં, ધ પોંચાડીને. (૧૦)-૨ અખગધય વાર. ગ આબ્યા હોય [છપમૂલ]. (૧૧) ચ ભસે. (૧૨) અ થયા [થયા ?] અંગણુ. (૧૪) અખગધય જાતા ને વસી. (૧૫) અ એદને મુજતો છ. ખગધ કે જુએ, ચ જુસે. (૧૬)-૧ ખગધય કારણ એ નહીં છ. (૧૬)-૨ જ સાધવિચાર. (૧૭)-૧ ખધય ગુણે ખગધય સમ આકાર. (૧૮)-૧ અ જરી જરી છ. (૧૮)-૨ અખગધય સાતીને છ.

દોહા (૨) દડી (૧)-૧ અ પ્રને, ક મુનિપરતે, ખગધય પ્રતે અખગધય નિરખી (૧)-૨ અખગધય મંશય. (૨) ખગધય મુખમુ. દહા વિણુ. ચ સ્વાર્થ ન. (૩) અખગધય પૂજની દવી.

દાલ (૨) દડી (૧) અ જોજનનો રે માંન, ખગધ જોયણને માંન, ચ જોજનને માંન. દડી (૨) અખગધય માક. (૩)-૧ અ સાધા-કોડાગ. (૫)-૧ ખગ સાધા ન લીધો (૫)-૨ ધમાં 'હિરેછ રે' છપાયું નથી-પડ્યું છે. (૬) ખગધયમાં નવી આંકણી અદો નથી, પણ દડી ૭ ને અંતે; આ મુજબ: દેવકી લોભ નહીં છે કાંપ. અ નકામ. (૭) અ વસતાં, ખમ વસતો મુનિવર અ ચાદરે પહેલા,

ખગધય તાહરે પહેલા. (૮) ખગ મુનિવર દાકંડી, જ દાંદડી, અય દાંદડી. (૯) ખગધ આડી કરીને. (૧૦)-૨ અ કણુરા. (૧૨) અ બત્રીસે રંમા દાત, ખગધય ...દાય. અ માત.

દોહા (૩) કડી (૨)-૨ અ કિસ્યા, ખગધ કિસ્યા, ચ કિયા. અ મોય.

દાલ (૩) કડી (૧) અ બણુતો. રહેતો. આ દાલમાં અમાં સર્વત્ર એકવચન છે. (૨) અ સાધારે, ખગધય સાધુને પરિવાર. (૩)-૧ અધય વૈરાગીયા. (૩)-૨ અખગધય સહુ. (૪)-૪ અ મેં તો દીયો છકાયા દાન. (૬)-૧ ખગ છં છંતે, ધય છં છંતે. (૬) -૨ અ અંતરો, અય અંતર હમારે કો, ગધ અંતર હમારે કોય. ખગધય 'છે' એ તપ તથો. છાપેલી પ્રતોમાં સર્વત્ર 'એલા' ને રચાને 'છં/છં' છે. (૭)-૨ અ ધમ આવ્યા, ખગધય એમ આવ્યા.

દોહા (૪) કડી (૧) અખગધય થેં મોટા. ક દિને. (૨) અખગધય વતાય.

દાલ (૪) કડી (૧) ક રચિયા [/] બનાવ્યા. અખગધય 'રંમા' નથી. (૨) અખગધય લાગી. અ આપી તે મુઝ માયે માય રે માઈ. (૩) અખગધય બત્રીસ રૂપૈયા. (૩)-૩ અય બત્રીસ બંધ, ખગ બત્રીસ બદ્ધ, ધ બધ. (૪)-૧ અ બત્રીસ મુગટ મુગટ પવર ઇમ કુંડલ ને હાર રે માઈ, ખગધય બત્રીસ મુગટ મુગટ પવરુ, હેમ કુંડલ ને હાર રે માઈ. (૫)-૨ ખગધય તીસરા ચૌસરા હાર અને વલી. ધય છુરીય. ખગધય બત્રીસ. સર્વત્ર પાઠોમાં 'બત્રીસ' છે, 'બત્રીસે/સો' નથી. અખગધ ધમહિ જ, ચ એમહીજ. ખગ કુલશ. અમાં (૭)-૨ નથી. (૮) અખગધ વલી આરીસા, ધ વળી આરીસી. (૯) અખગધય પીક. (૧૦) અખગધય બંધવતી. (૧૦)-૨ ખગ એકશો બાલુને જદ્દિ અપાણી, અ આપાણી, ચ અપાણી. (૧૧)-૨ અ અમે એ છએ સાત, ખગ એ અમે છએ

દાહા (૫) કડી (૧) અગધય તે દીઓ મુજ.

ઢાલ (૫) કડી (૧)-૨ ચ માયા ઝે. અગ કારિમી. કારિમો.
(૧)-૩ ક બાંપ. (૨) અગ ચોરાશીરે જીવ્યોનિમાં. અઅગય
અનંતી વારો, ધ અનતી વારો. (૨)-૨-૧ ખાગ ' (પાઠાંતરે||જન્મ
મરણે કરી બહુ વેદન સહી.)' (૩) અ નવી આવ્યો. (૫)-૨
અગ કારિમાં. અઅગધય કીધો મુગતીનો. અ આથોજ રે. (૬)
અગ વયણાં, અધ વયણુ, ધ બાલી વયમાં. (૭) અગધય માહેરી.
(૮)-૧ અ ધણે ધણુ, ગ ધણેધણુ. (૮)-૩ અગ દીકાં. ઝે આંકણી.
ધયમાં (૮)-૩ નથી. 'મુની' છે. (૯) અઅગધ મુંદર, ચ મુંદર,
અગધય સૌમ્ય.

દાહા (૬) કડી (૧) અઅગધય ફરિ ફરિ. અ નેરપીયા.
અગ નહી દેખું, ચ ન દેખું.

ઢાલ (૬) કડી (૨) અગ જિજ્ઞે. (૪)-૧ ચ સીધિ. (૪)-૨
ક હમણા સગપણુ તો. (૫)-૨ અઅગધય પૂરવ નેહ.

દાહા (૭) કડી (૧) અઅગય બીજી નહીં, ગ નહી કાઈ.
(૩)-૧ અઅગધય સાંસો. અઅગધય જર્મ પૂછું મણી વાર. ક એહતી
વાર.

ઢાલ (૭) કડી (૧)-૨ અ પીપાવમે, અગ પિપામેવ ભો,
ધય પિપામેવ ભો. અગધય તું રમ વેગો જોતરાય. (૧)-૩
અઅગધય નેમવંદણુને. અન્ય સર્વ પ્રનોમાં દરેક કડીને પ્રારંભે 'હાં
રે લાલ' છે. (૨) અ ગયા જિહાં કાનસાલા માંહે રે લાલ, અગય
ગયો જિહાં યાનસાલ રે લાલ, ધ નનસાળ. (૩) અ રાપે,
અગધય રાખી. (૫)-૧ અઅગધય ચાંદી. અગય જોવા મરખી બલન્ટી,
અધ જોવાને બળન્ટી (૬)-૧ અઅગધય રમાલ (૭)-૧ અગ જે ચિત,
અધય ધાંચીત. અગ પટાલા જોત, અધ સોનાના પટાના, ચ સોનાના
પટા. (૭)-૨ અઅગધય કર ઉઘોત. (૮)-૧ અઅગધય સૂત્રે. (૮)-૨
અઅગધય જુગનરું (૯)-૧ અ મડલ [મંગલ ?] કરી, અગધ મંગળન. ક

નવવા [= નવવા, ભારદર્શક]. (૧૦)-૨ ક આલ. અખગય બાંધી શીકરી,
મ બાંધી સાકરી. (૧૧)-૨ અખગય બેકો સાંધડી. ચ બેકો સાંધડી.

દોહા (૮) અખગય મધ્યે થઈ. અ તેણીહીજ, અગધય તિણુહીજ.

દાલ (૮) કડી (૧)-૩ અ વિનય ને આદર હો. (૨)-૨ અખગ
પાયને. અ અભીગમન. (૩)-૨ અ દો ગુડા દીયણુ, અગય દો ગુડા
દો દિયણુ, ધ દો ગુડા દીયરણુ. (૪)-૧ અગય સંશય. એમ, ધ એમ.
અમા ' નિવારણુ હો ' પછી ' અનંતા હો ' સુધીની એક લીટી
પડેલી છે. (૬)-૨ અખગધય તરણુ, અગ ગુહાજ.

દોહા (૯) કડી (૧) અખગધય ચિત્ત લાય. (૩)-૧ અખગય
તહતિ કહે તવ, ધ તહત કહે તવ. (૩)-૨ અ હા સ્વામી સાંસો પરા,
અગધય હા સ્વામી સાંસો પડયો. અ ભાગો, અગધય ભાગો. (૪)-૧
અ એ છેએ, અગધય એ છેએ.

દાલ (૯) કડી (૧)-૨ અખગધય એકણુ. (૧)-૩ અ રૂપે
રુઝારે પુત્ર તમારા દેવકી. (૩) ગ. આવીયા. (૭)-૧ અખગધય માની.
અ પડેલી તારી, અગ પડે શી મારી, ધ પડે સી તારી, ચ પડે શી
તાહરી. (૭)-૨ અગધય કુલક્ષયકારી. (૮)-૨ અગય તે' તે, અધ તે
તે'. (૯)-૧ અખગય ભાષ, ધ બઈને. (૧૦)-૧ અખગધ વધણુ.
અખગધય સુણીને કંસે, (૧૨)-૧ અખગય તિહાં તે કંસ. (૧૨)-૨
અખગધય દાય.

દોહા (૧૦) કડી (૨) ચ મૃતવંઝી.

દાલ (૧૦) કડી (૧) અગ શાની છે તુજ આપ રે, અધ
સ્વાંની, ધય ચાહ રે. (૨) અગ દોની, ધ દોન. (૩)-૨ અગધય તે
મુજ આપો વાવ. (૪)-૧ અગ વાવ. (૫)-૧ અખગધય મોરા ભાવ.
(૬)-૧ અગ જે નાણુ, ચ જે તું ધાલે. અ તેતહું તે, અગધય તેતહું તે
(૭)-૧ ક લાય તું દેવા. (૭)-૨ અખગ કાંમ, ચ કાંઈ. (૮)-૧
અખગધય ચિત્ત હાય. (૮)-૨ અ તેતકાલે, અગય તેતકાલનાં, ધ
તેતકાળ. અ દેનું, ધ દઈ. અખગધય લાય. (૯)-૨ અગ દેહના.

(૧૦)-૨ અ સંદરિ દેસાં, ખગધય તુમને હું આણી દેઈરા. અખગધ
કરી દેયાં. (૧૧)-૧ અખગ કાંણુ. (૧૧)-૨ અ જુઈ, ખગધય જોવે.

દોહા (૧૧) કડી (૧)-૧ અખગધય દેવકી ને સુલસા તણા.
(૧)-૨ ખગ કુમરાં. (૨)-૧ અ દીઈ, ખગધય દીયા. કડી (૩)
અખગધય પાલટયા. (૬)-૧ અ વેગગથી, ખગ વૈરાગથી, ધ વૈગગણી
(૭)-૧ અખગધય સહુએ, ખ સહુ એ.

ઢાલ (૧૧) કડી (૧)-૧ અ ઉલસી, ખગધ ઉલસિ, ય હીં
હરખીત. અ નવસતા. (૨)-૧ અ પરકુસી, ગધ પ્રકુસી. અખગધ
ઉલસી. (૩)-૧ ક ખલિમાં ખાહમાં નહિ રે, ખગ ખલ દૈયામાંહે તો માવે
નહીં રે, અખ બળીયા માંહે તો બાવ માંહે નહીં રે, ય બલિયા
ખાંહ માંહે તો માથે નહી રે. ખગધય તૃપ્તિ. અ તન-મન
રોમાંચીત ઉલસ્યો રે, ખગય ...રોમાંચિત દૈયકું ઉલસ્યું રે, ધ
દૈયકો ઉલસે રે. (૪)-૨ અ ધંચાવ. (૪)-૧ ખગ એહ સહોદર.
અ નેહાલ. (૫)-૧ ખગ અનિ ધણો ધણો. ખગ ધગ માહમા વહે.
(૬)-૧ અ દીઠા બેઠાને ઉલ્લાય રે. ખ દીઠા બેઠા ને, ગ દીઠા
બેઠાને, ય દીઠા બેઠાને.

દોહા (૧૨) કડી (૧) અખગધય દેખીયાં. ખરી. લાગ્યો
ખણ્યો. ક નયણે તસ નિર. (૩)-૨ ખગધય તુમને.

ઢાલ (૧૨) સર્વત્ર: અ કાંનઈયા, ખગ કાનૈયા લાલ, ધય
કાનૈયા. (૧)-૨ ક કાનૈયાં ખગકુખણીતાહરી, અધય કુખણીધણીતાહરી.
(૩)-૧ અ તેછ. નજરે. ખગધય એ છયે. નજરે. ક નિજરે. (૪)-૧
ખગધય છયે તો. અખગધય ઉછર્પાં. (૫)-૧ અ છ તો હવે અલગા...
ખગધય છએ તો હવે અલગા... (૫)-૨ અ આવે તું છતે,
ખગધય માહરે આવ્યો તું છહે, ધ માહરે આવે તું. (૭)-૧ અખગધય
સોલ વરસ છતો વખ્યો. (૭)-૨ અધ નાથી. (૮)-૨ અખગધય
-વિહુધી, મ વિહુણી. ખગધય સવા નવ માસ રે. (૯) ધ હાલરે.
ખગય ગાવા. (૧૦)-૧ અખગધય 'મોહરી' એક જ વાર. (૧૦)-૨

અગધય તે જીવ. (૧૧)-૧ અ આંગણી ન કરાઈ ઘડી, ખગ
આંગણીયે ન કરી ઘડી, ઘ આંગણી ન કરી ઘડી, ચ આંગણીએ ન
કરી ઘડી. (૧૧)-૨ અખગધય સાહી સાહી, ગ મિલ્યા. ખગધ
ખગધુ કેમ કરાય, ચ નાયણુ કેમે કરાય. (૧૩)-૧ અખગધય કે
પખી. વિહાહા. કડી ૧૪ થી ૧૭ અન્ય સર્વ પ્રતોમાં છે. તે પછી
એક [પહેલો] દોહો પણ વધારે છે. ખ:

મે જીવાણી દોલીયા કાં કે મે મારી જૂ લીખ રે ગિં
તડકે જીવ મે શેકીયા કાં બહુ જીવ કીધો સંહાર રે ગિં હું ૧૪
કઠિન કમ્ તે મેં કીધાં કાં કે તોડી સરોવર પાલ રે ગિં
જાણે વિંછી આંપીયા કાં ન કરી મેં શીલ સંભાલ રે ગિં હું ૧૫
પાતિભેજ મેં કીયા કાં ઈર્ષા નિંદા શરાપ રે ગિં
કામની ગભજ ગાલીયા કાં કે મેં કીધાં ઔઠાં પાપ રે ગિં હું ૧૬
અણુગલ નીર મેં વાવરયાં કાં કે મેં પાકયા અંતરાય રે ગિં
કે સાધુને સંતાપીયા કાં તે ફલ આવ્યા ધાપ રે ગિં હું ૧૭
[દો. ૧૩]

દોહા

માતા વયણુ શ્રવણે સુણી, તવ તે યાદવ રાય;
હાથ જોડી વિનયે કરી, બોલે મધુરી વાય. ૧

દોહા (૧૩) સર્વમાં સર્વત્ર : કાનાજી. અમાં જીહો...જીઓ.
ચમાં સર્વત્ર હરિણુગમેથી. (૨)-૩ કે આઠમભગત, અ અષ્ટમભક્તિ,
ખગય અઠમ ભકતાજ, ઘ અઠમ ભક્તિજ. (૨)-૪ ખગધય કષ્ટ.
(૩)-૪ ખગધય -ને તે, ઘ સુભકારી. (૪)-૧ અક કહે. પ્રતો.
(૪)-૨ કે બંધાવ. અખગય કૃપા કરો હરિણુગમેથી સાર, ઘ કૃપા
કરો હરિણુગમેથી. (૫)-૨-૩ અખગધય જોર નહોં. (૫)-૩ ખગધ
ચિત્તમેં, અચ ચિત્તમાં. (૫)-૪ અખગધય એહ સીને. (૫)-૫
કે માતાજી. (૬)-૧ અ પ્રણુજને, કે પ્રણુજિને. (૬)-૪ અ
ખગ જોહનો સહુને, ઘ જોહનો સહુને, ચ જોહનું સહુને.

(૭)-૧ 'જગધય હરજોવન વધ પામશે' હો. અથ મહોટા
(૭)-૨ અથ ખોટા. (૮)-૪ જગધય 'માતાજી યાજી મુજ' થ
આતા. (૯)-૨-૩ અખગધય તું તો મુજ. અમાં ત્રીજી લીટીન
ખીજ પાદથી ચોથીના અંત સુધીની ૧૥ લીટી પડી છે (૯)-૨
કખગધય કૃષ્ણે મંતોપી નિજ માર્ક. આવાસે (૧૦)-૧ અખગ
ઉપજ. (૧૦)-૨ અખગવય સિદ્ધસુપન. (૧૦)-૫ જગધય માતાજી
(૧૧)-૨-૩ અ સુકમાલ, જગધય સુકુમાલ (૧૧)-૪ અખગધ
હરખ પામે દેવકી નિરખીને. રીઝે. (૧૨)-૧ અખગધય નિજ પુત્ર
હો. (૧૨)-૨-૩ અખગધય હાથોહાય. રમાડે માતા હરખ ઉમાર્ક
(૧૨)-૪ અખગધય થાએ. (૧૩)-૧ અખગધય ઉછરંગે. (૧૩)-૨
અખગધય સોમલધર મનાય (૧૩)-૩ ...દેવકી માતા આણુંદ પાયો
(૧૩)-૪ અખગધય ન જાણે.

હોહો (૧૪) કહી (૧)-૨ અખગધય પ્રતિજ્ઞાધતા. (૨)-૧
અખગધય દેશ ઉદાર. (૩)-૨ અખગધય જાવતા.

હાલ (૧૪) 'જિણુદ રાજ'ને રચાનેય મર્વત્ર 'ભવિક જન';
અમાં 'સુગંધુ નર...ભવીજન.' કહી (૧)-૨ અખગધય કીં.
(૨)-૧ અખગધય સદમ અદારે (૨)-૨ જગધય નિજ આણાને.
(૩)-૧ અખગધય અનિશયે' મિગજતા રે, ધ અતિસવં (૫)-૨
અ કૃષ્ણજી પ્રતે કહે રે લાલ, જગય કૃષ્ણ નરેશરને કહે રે લાલ,
ધ કૃષ્ણજી પ્રતે આવી કહે રે લાલ. (૭)-૨ અ વનપાલે
ઇમ હાય રે, જગધય વનપાલે એમ હાખરે (૭)-૩ જાણેલી
કોઈમા 'તાગ્ધુપુરુષ' નથી (૯)-૧ અ મન અઠ સામે (૯)-૨
અખગધય હાયરે. (૧૦)-૧ અ કૃષ્ણ, જગધય કૃષ્ણે (૧૧)-૧
અ વનપાલને વઢાય કરી રે લાલ, જગધય વનપાલકને વિદા કરી
રે લાલ. (૧૧)-૨ અ-પડહ, ખ હેર વળડીને, ગ વળડીને,
ધ હેર વળડાવને રે, ય બેરી વળડાવીને રે. (૧૩)-૨ અખગધય
કોઈ કુવડલ.

હોહા (૧૫) કડી (૧) અખગધ ધરે, ચ ચેરે અખગવચ
ખહુ નાગીના કની જે લીંગીની વચમા ખાગીની પ્રતો ખીજી જે
લીંગી આપે છે ખ

સ્નાન કરી સિંગુગારીયા, મનમા ધરી આણ્ડ [૧]

નગર મધ્યે યર્ષ નીકલ્યા, ચઢી હસ ગથ મપદ,

હાલ (૧૫) કડી (૩)-૧ ખગધ તસ લધુ પુત્ર, અચ તસ
લધુ પુત્ર (૪)-૨ અ સેવે રે સુખદાયક એ સમોમરચા છ, ખગધચ
આજ હો સે ના રે સુખદાયક સ્વામી સમોસગચા છ (૫)-૨
ક કેસ્નદિડ (૬)-૧ અખગધચ ખહુ અતિ ચામ તેમી સ્વામ
(૭)-૧ અખગવચ જિનપાય ગામા (૭)-૨, (૮) ૧ ગહી ગર્હ છે
(૮)-૨ ખગધચ કયા ઝહી બહુ (૯)-૨ અ વાહી વત ઝહી, ખગ
વાહી રે વત ઝહીને, ધચ વાહી ને વત ઝહી (૧૦)-૧ ખગ
નિજ નિજ ધગ ગયા છ (૧૦)-૨ ખગચ નગરે

હાલ (૧૬) 'રે માર્ષ રે જ્યા' જાપેલીમા માત્ર પટેલી કડીમાં
ને ખીજી કડીના પહેલા ચગલમા જ છે, પડી નથી કડી (૧)-૧ ખગધ
વાણી સુણી જિનરાજ (૧)-૨ અ હર્ષકાની આપ ખ હેપકાની આપ, ગગ
હેપકાની આપ ધ હૈકાની આપ એકેમા 'ખાજ નથી (૨)-૧ ખગ
સર્વહી અધ સરહદી (૨)-૪ ક પુતર ધસીડી, ખગ પુતે ઐસી અધચ પુ
એસી (૩)-૩ અખગધચ લખ્યો (૩) ૪ અ જનમ મરના દુખ-જા
ધખ્યો ખગવચ દુખઝણુ જતણુ જને ધખ્યો ક ઝગણુ (૪)-
અ તારણુ- ધ વારણુ- (૪)-૩ અ કારા અગારે અખગધ
સમાન આગાર (૪)-૪ ખગધચ આખગ પટેલા પટે (૫)-
અખચ અઢે, ગ અઢે (૫)-૩ અખગ એમ જનની જલકી
ધચ જગદગી (૫)-૪ અ હેત, ખગ હિત વાણી દુખ આણી
ગ લાવે (૬)-૨ ખગચ ચાચ, અધ આચ (૬)-૩ અખગ લાગ
દાયારી ચૂઢ ધ લાગી દાયારી, અચ લાગી દાયારી ખગ
માથે કેસ વિખર્ષો, ધ માથે કેસ વિખરી વધી (૬)-૪ અ દુચા

ઝાતણો, અગય વલી દુઝો ઝાઢણો. અગય દૂર ધસકી ધરણી, અ
 ઢલણી, અગ ધસકી ધરણી પડ્યા. (૭)-૨ અગધય શીતલ વાય સચેત
 થઈ બેઠી બાઈ, અ ંથાય૦. (૭)-૪ અઅગધય વસ બોલે (૮)-૧
 અ મુખમાં વજ વાંણી દા કિમ, ગ માણી ઝે. (૮)-૨ અગધય
 વડી. (૮)-૪ અગધય 'પ્રાણુ તું' નથી. લાકડી. (૯)-૧ અ દુઃકર,
 અગધય દુઃકર. (૯)-૩ અઅગધય વડી. (૧૦)-૨ અઅગધય
 ચિંતા. લોચરી. (૧૦)-૩ ધ દામલી. (૧૧)-૧ અ જે એક લોક
 સંસાર પરલોક પરમુદા. (૧૧)-૨ અ કે પુરુષને એવી દુલહા,
 અગય કુપુરુષને. (૧૧)-૩ અગય ગંબીરને શી, ધ ંસી. અગ દુઃકર,
 ય દુઃકાર. (૧૧)-૪ અ મત, અગ માન, ય માતા. અ બીહાવસો
 મુદા, અગધય બીહાવો. ધ રથો. (૧૨)-૨ અ સખા. તખ. (૧૩)-૧
 અઅગધય શુભ મનોરથ શુભટ. (૧૩)-૨ અ સ્તવ રૂપ પડકોડા,
 અગ સ્તવ રૂપ પડકોટ તે માંહે સમારથું, ધ સ્તવ૦ પરકોડો, ય
 ંપડકોટ માંહે૦. (૧૪)-૧ અગધય સખાદ. (૧૪)-૨ અ -કે બાંણુ
 પુ'ઠી લહી, અય સ્થિરતા પણુજ વૈરાગ કે બાણુ પુ'ખી કરી, ગ
 ધિરસા૦, ધ ંપુષી સહી. (૧૪)-૩ અ પુઠે. (૧૪)-૪ અગધય
 વીરજનની તુજ નામ કહાવીશ તે વહી. અ વીરજનમી૦.

દોહડા (૧૭) અઅગધય વલતી. અ શુક્તભોગી દુઆ પછે;
 તેમે૦, અગય શુક્ત ભોગી દુઆ પછી, ધ ભોક્ત૦.

દાલ (૧૭) અગમાં ધ્રુવપંક્તિના પ્રારંભનો હે પૂર્વપંક્તિએને
 અંતે લખાયેલો છે. કડી (૨) અ કીધાં જે કર્મ ઇચ્છે સંસાર,
 અગય જે જે કીધાં ઝેચ્છે સંસાર, ધ ંધણે૦. અઅગધ તે તેદની
 આવે લાર, ય ંતેહીની૦. (૩)-૧ અ તે તો મુરખ કાઈ મટાવે,
 અગધય તે તો મૂલ. (૩)-૨ અ કોઈ ન વીચાવે, અગય ંવહે'ચાવે,
 ધ વિહિયાવે. (૪)-૧ અઅગ તો પરભવ કુણુ આસી, ધ તે૦,
 ય તો પરભવ કોણુ આશા. અઅગધ જીવ કીધાં પાપ
 પુન્ય વાસી હે, ય ંપાસા હે. (૪)-૨ અ આસી, અગધ પાસી,

ચ પાશે. અખગધ યાસી, ચ યાશે (૬)-૧ અખગધય પતંગ. અલંગ.
(૬)-૨ અખગધય ...સગ (૭)-૧ માત્ર અ ક્રમાં છે અ સુંસો
માણ માયા. (૭)-૨ ગધય ... જાયા ક્રમાં (૮)-૨ને બદલે (૯)-૧
[કુલે બે વાર] લખાયેલી છે

દોહા (૧૮) કે સિવાયની સર્વ પ્રતોમાં યશ્મા એક દોહો
વધુ છે અ.

ધનાદિક બહુ નિર્મત્રી [અ મત્રવી] ઉતર-પડુતર કીધ

તેહ વીસ્તાર છે ધણે અતગમ પ્રસીધ [૧]

દોહા (૧૮) કડી (૩)-૧ અખગધયમે જાણ્યો અસાર એક જ
ધર્મ આધાર (૫)-૧ ખગવય .. ઉપદેશ (૫)-૨ અખગધય હો સુત
(૬)-૧ અધય ગજગેહ, ખગ ગજગેહ (૭)-૧ અખગધય સુગુરુ (૭)-૨
ખગધય વિદ્યા ભમતા દોહિલીય (૯)-૧ અ ધૃતધોલ, ખગય ધૃત
ગોલ, ધ ધૃતધોળ (૧૦)-૧ અખગધય નિત નવા વસ્ત્ર સણગાર.
(૧૧)-૨ અ આજ સયારે, ધ સયારે (૧૩)-૧ દેખી [=દેશે?].
(૧૩)-૨ ખગ મીણુ તણે રે (૧૪)-૧ અખગય અખીહ, ધ અખીહ
(૧૫)-૧ કે તો સહ (૧૫)-૨ અખગધ પાલિ સિવરમણિ વર જિ
(૧૬)-૧ અખગધય ચ દ નરિંદ (૧૬)-૨ અ સસારમે સહ દો
ખગધ આથડે (૧૭)-૧ અ ...નાર ખગધય .. સાર (૧૭)-૨
ખગ વીરપણા (૧૮)-૧ અ અખલા (૧૯)-૧ અખગધય-શુ અસત
(૧૯)-૨ અખગય વિહણી, ધ વિહણી ૧૯-૨૦ વચ્ચે સર્વે નીચેની
કડીઓ છે અ

તું મુઝ જીવન-ગ્રાણી, કીકી કા[જ]લ-સમાન

આ. ઉતર-પુક [કુલ] પરિ, સણતા દોહલો જી [૨૦]

કે કત પીય ગોય, તું મુઝ વીસામો હોય

આ. મુઝ મન આધાર, વાલો ધણો જી [૨૧]

તું પુત્ર નાનો જાલ, ફલ-ગર્જી સુકમાલ

આ. ભોગભોગ અવરત, છે તાહરી જી [૨૨]

કડી (૨૧)-૨ અખગધય માયામુ, ચ માયાથી. (૨૨)-૧ અખગધય
અંધીર. ૨૭-૨૮ વચ્ચે બાકીનીમાં નીચેની ચાર કડીઓ આવે છે. ખ:

ટાપુ લાઈ તાહરું દુઃખ, વિલસો મનોહર સુખ
આજ હો વાય વિના દુઃખ નિવારું તાહરું છ. [૩૧]

જનમ-મરણ વારો મોય, સુખ માની રહું તોય
આજ હો દુઃખહરણ સુખહરણ તુમે બાંધવા છ. [૩૨]

દેવ દાણુવ ઇંદ્રાય, એ કલેહી ન મિટાય
આજ હો કર્મક્ષય થકી મદુએ દસે છ. [૩૩]

ક્ષય કરવા નિજ કર્મ, લેણું સંપદમર્મ
આજ હો અનુમતિ દીજે બાંધવ મુજઅણી છ. [૩૪]

કડી (૨૮)-૨ અ ગત્ય, ખગ રાજો. અય તણે ખગ દ્વારામતિનું
એ સહી છ. (૨૯)-૧ અ કરું દુઃખ. અખગધય પ્રમાણ. [કડી

૩૨, ૩૩માં પણ] (૩૦)-૧ અખગધય દરખા નિરધાર. (૩૦)-૨
ખગધય સતજન. (૩૧)-૧ અ બેમાત્ર, ખગ બેસાડપા, ધય

બેસાયા. (૩૧)-૨ અગય ચલાવે ગજસુકુમાલનો છ. (૩૩)
અન્ય કોઈમાં નથી. (૩૪)-૧ અ કરો દુઃખ, ખગધય કરો દુઃખ.

(૩૫)-૧ ખગધય સ્વમંદાર. અખગધય જન લાખ. (૩૫)-૨ અ
રણ્ય સીંહાચ્છુ પાતળીછ. (૩૬)-૨ અખગધય કરે. (૩૭)-૧ અક

કુંચરનો. (૩૮)-૨ અ ચરણે સીધુ થાયું, ખગય ચરણના શિધ
થાયું, ધ વ્યાઈ. ખગધય નેમનાયનાં. (૩૯)-૧ અ બેમારે કોણ.

(૪૦)-૧ અખગધય રહેતી એકને તાંત. અ દુંતો ઇંદ્ર કરંત,
ખગધય ...ંત. (૪૨)-૨ અખગધય મોદ તણી (૪૩)-૧ અ

વારેવાર, ખગ વારવાર, ધય વારંવાર. (૪૪)-૧ અ ભવન. (૪૫)-૧
ખગધ બુખ્યા તગ્યાની ચાહ. (૪૬)-૧ અ પોથીની, ખગ પોથીને,

ચ પોથીને. દીધી છે તમને દાધ. (૪૬)-૨ ક નણે. અખગધય
'એકને' નથી.

રાહા (૧૯) કડી (૧) અખગધય વચ્ચ. અખગધય વાનિ.

(૨)-૨ અખગધય વિનષ્ટ કરી, ભાણીયા અંગ ઇચ્છાર. (૩)-૧ કે ઇચ્છાર, અગ ઇચ્છારમિતિ, ઇચ્છાર સુમતી, અ સુમિતિ.

કાલ ૧૯ કડી (૧)-૧ અખગધય દીક્ષાદિન. અખગધય પડીમા કાષ્ઠ કાઉસગ રહા, ધ ઇચ્છાર. (૧)-૨ અ અખગધય આલ રે, અગધય આલ રે. (૨)-૧ અ ઇચ્છાર, અગધય ઇચ્છાર. (૨)-૨ અગધય તે. (૩)-૧ અખગધય બહુ રીસે. (૩)-૨ અ ધનધનતા અગાલ રે. (૪)-૧ અ તાપે તું ધધધ. ૬૩૬૩. (૫)-૧ અ ધ નીજ સંભાલ રે, અગધય નિજ ધર્મ સંભાલ રે. (૫)-૨ અ નાણો મન કાલ રે, અગધય નાણો મને કરી. (૬)-૧ અ જીવડે. અધય પ્રવર્તિ, અગ પ્રવર્તિ. (૭)-૧ અ કુમતી-સના, અગધય -સેનાને અધ જીવ તું રહ્યો, અ રહ્યો તું, અ રહ્યો તું, અ રહ્યો તું. (૮)-૧ અખગધય સુમતી નીવૃત્તી. (૮)-૨ અ નીધી સંવીઓ. કે આપનિ પરમ, અગધય આણી. (૯)-૧ અગધય અપૂરવ કરણ શુકલ. (૯)-૨ અ અગધય પીણ રે, અગ અગધય તણુ કીણ રે, ધય અગધય રે.

અન્ય સર્વમાં કડી ૧૧-૧૨નો ક્રમ ઉલટાયેલો છે.

કડી (૧૧)-૨ અ નીલ મુની એ સંભારીછ. (૧૨)-૧ અગધય કર્યો. (૧૨)-૨ અગ સુર વૃત્તાંત સવે, અ સર્વે વૃત્તાંત સુરે કહ્યો. (૧૩)-૨ અગધય સાલ. (૧૪)-૧ અગધય તિણે. (૧૪)-૨ અખગધય અમમ નામે જિન, ધ નીન. (૧૫)-૨ કે આદરો.

અન્ય પ્રતોમાં કલશની કડીઓ નથી.

શબ્દસૂચિ

શરૂઆતની બેત્રણ ઢાલો સુધી પ્રત્યેક શબ્દ નોંધ્યો છે, પણ પછીથી માત્ર વધુ મહત્વના શબ્દો જ. એકના એક શબ્દ જુદી જુદી નોંધણીથી એકથી વધુ સ્થળે આપ્યા છે, એટલે (૧) જેટલેક સ્થળે માત્ર 'ઉપર' કે 'નીચે' એમ કોંસમાં લખી સૂચવ્યું છે કે એની વીગતો લાંબુઓ. (કાર્ષ્ કાર્ષ સ્થળે કૌમમાં લખેલો શબ્દ નોવાનો છે.) (૨) વળી ધણે સ્થળે એક જ ધાતુ આદિમાંથી નીકળેલા શબ્દો પર કાળી બાજુ એકસરખાં ચિહ્ન કર્યાં છે, જેથી એકીનજરે એમને વિલોકી શકાય; એમાંના એકમાં બ્યુત્પત્તિ આદિ શોધી શકાય. વિ/ના = વિશેષણ/નામ. .: = લક્ષણા. સર્વ બ્યુત્પત્તિને અંતિમ કરતાં સ્વચ્છેદન ગણવા વિનંતિ છે.

અકલ્પ્ય અકલ્પ્ય વિ/ના ઢા - xઅણુહારે (જુઓ અનુહાર)

૧૧-૬

અગાધ સં. વિ ઢા ૧-૧૪

અંગેકરિ અંગીકૃતમ્ અંગી-

કારી, સ્વીકારી કિ ઢા ૧૯-૮

+અચરજ (જુઓ અચરિજ)

ઢા ૨-૮

+અચરિજ સાધ્યયં > પ્રા.

અચ્છેર/અચ્છેરય > અચ-

રજ > અચરિજ ના ઢા ૨-૨

+અચરીજ ઢા ૬-૩

અણુગાર અનગાર / અના-

ગારિક, ધર વિનાના; સાધુ

ના. ઢા ૧-૪, ૫; ઢા ૧-૨,

૧૦, ૧૧, ૧૫, ૧૬; ઢા

૭-૧ ૪૦

xઅણુહાર ઢા ૯-૨

[અર્ધમાગધિ, પ્રાકૃતમાં સં-

નને બદલે જા] ઢા ૬-૩

અણુવાંણે અનુ+ઉપાનઃ >

અણુવાણે, અણુવાણે, અણ-

વાણે, બોડા વિના વિ ઢા

૯-૨

xઅણુહાર (જુઓ અનુહાર)

ઢા ૯-૧

xઅણુહાર (જુઓ અનુહાર)

ઢા ૬-૨

અતંતર અતંત્ર બેઝામ; પાર

વિનાનો વિ ઢા ૧૮-૧૬

અતિ સં. વિ. ઢા ૧-૨ ૪૦

અતિર અસ્થિર > અધિર >

વિ ઢા ૧૮-૨૨

-અતિસય જે અતિશય
પ્રભાવ (જુઓ દિપણ ૫.૫૪)

ના ઢા ૮-૧

+અથિર અસ્થિર વિ ઢા ૫

-૧; ઢા ૧૮-૧૬

+અથીર અસ્થિર વિ ઢા ૩-૩

અંદર હંદ્ર > ઇંદર>. ના

ઢા ૧૮-૧૬

અધ- અર્ધ> પ્રા. અપ.

અચ્છ >. અઘી લંબાઇનો

(હાર) વિ ઢા ૪-૫

અધેન અધન્ય (હાર્ધ) વિ/

ના ઢા ૧૧-૬

અનુમત અનુમતિ ના ઢા

૧૬-૨, ૫; ઢા ૧૭-૬;

ઢા ૧૮-૪, ૨૨

xઅનુહાર અનુદરણ ના જેવા

વિ ઢા ૧-૨; ઢા ૬-૧; ઢા

૧૧-૫

xઅનુહારો-જિ અનુદરણ ઢા

૫-૭

અનેક સં. વિ ઢા ૧-૨

અનેરિ અન્યતર > પ્રા.

અળયર > * અર્ધેર >

અનેરું; અન્ય, ખીજ વિ

ઢા ૬-૩

અનંતા જે અનન્ત જેની

સંખ્યા કહી પણ ન શકાય
તેટલા. [એથી ઊલટું

અસંખ્યાત, અસંખ્યાતા

=જેની સંખ્યાનો આંક કાઢી

ન શકાય એટલા, અનંતાથી

ઓછા] વિ ઢા ૮-૫

અપાર સં. વિ ઢા ૧-૧૩

અભિગમ જે શુદ્ધિ ને

વિનયના નિયમો ના ઢા

૮-૨; ઢા ૧૫-૧

અભિ-દાન <અભે<અમય,

જીવત્દાન ના ઢા ૩-૪

અમ અમે સર્વ ઢા ૧-૭, ૧૭

અમમા અમમદેવ, આવતી

એવીસીના એક તીર્થ'કર

વિ.ના. ઢા ૧૬-૧૪

અમીય- અમૃત > પ્રા.

અમય ના ઢા ૧૮-૧

+અમુલ અમૂલ્યમ્ વિ ઢા

૪-૬

+અમુલ્ય અમૂલ્યકમ્ વિ

ઢા ૫-૮

અમૃત અમૃત વિ/ના ઢા ૧-૧

અરદાસ અ. અર્જુનકા. દાસ્ત

(રાખડું) અર્જુદાસ્ત >.

પ્રાર્થના, અરજી, વિનંતી

ના ઢા ૨-૧

અસંગો અલગ > અલગ >

અગંગો/ગી વિ દો ૨-૩

અવધારો જો ? - અવધુ

મનમાં ગ્રહણ કરો/કસાવો

દિ દો ૧૮-૧૮

અવધીગિનાંન જો અવધિજ્ઞાન

દિશા મા કાલની અમુક

અવધી (દહ) સુધીની ધણી

યા અર્થ બાબતો જોઈ

શકવાની શક્તિ, ક્ષમિષ,

-મિદિ નો દો ૧૩-૬

અવર મ. ખીજો વિ-દો

૬-૩

અવરો અવરની વિ દો

૧૮-૧૮, ૧

અવિહુ જામી > પ્રા. સવીહ

> ન ખીધેયુ, નિર્ભવ વિ

દો ૧૮-૧૩

અવેહુ અ-ચેલા મોહુ વિ

દો ૧૪-૧૨

અસરાલ અ. અસાર >

અસગર > દિ. અમરાલ.

હપા = હપી રીતે નિ (૨)

દે અસરાસમના [અસુ-

રાચય ?] નિષ્કર-હતી

એ પગથી ભયદર કસય-૩

અસારો અસાર વિ દો ૫-૪

અહાર આહાર નો દો ૧-

૧૭; દો ૨-૫; દો ૧૮-૧૦

આગણે અંગણ > આંગણે

નો દો ૧-૧૨

આગના < * આગના <

આગના નો દો ૧-૪; દો

૧-૧

આગમ-વચન સ યાચાતા

નો દો ૪-૧૦

આગર આગર મકાન નો

દો ૧૬-૧૪

આગલા-જિ આગના

વિ દો ૧-૧૭

આચાર મં. નો દો ૧-૧૬

આજ < પ્રા. અજ < અજ

આજે અ વ દો ૧-૧, ૭,

૭, ૮, ૧૨

+આણ (નીચે) દો ૨-૧

+આણ < પ્રા. આણ <

આણ નો દો ૨-૧; ૧૪

-૨; ૧૮-૩૩, ૩૪

xઆણ આણી દિ દો ૭-૩

xઆણી , દો ૧-૮

આતમ-ઉધાર આતમ-ઉધાર

નો દો ૧-૪

આધ < અધ < અધ

ધો ૧ નો દો ૧૮-૪૬

આથો-જિ આથ, ઓથ

અવ+સ્ત > શૌર. ઓચ્છર

> પ્રા. ઓત્યઅ > ઓથ

> આથ? ના હા ૫-૫

xઆદિસ આદેશ આરા ના

હા ૧૮-૫

આદે આદિ વિ હા ૧-૨

xઆદેશ સં. આરા ના હા

૧૩-૩

આપનિ આપન? સાંપડી?

કિ? જુઓ પા બે. હા ૪-૧૦

આપરપે' આત્મત્વેન આપણુપે,

આપમેળે અન્ય હા ૧૬-૪

+આયા હિ આયે કિ હા ૧-

૧૪, ૧૫; ૨-૩, ૫

આલે એળે અન્ય હા ૧૯-૨

આલસ આલસ્ય ના હા

૨-૦

+આવા આભ્યા હા ૧-૧૦, ૧૧

+આવિયા-જિ આભ્યા કિ હા

૧-૭, ૧૬

+આવીયા-જિ આભ્યા-કિ

હા ૧-૪

આસિ આશા હિ આસ

આશાએ હા ૧૭-૪-૧

આસિ આવસિ >. આવશે

કિ હા ૧૭-૪-૨

ને. રા. ૭

આસંસ < પ્રા. આસંસા

< આશંસા (ધ્ર્જા)

પરથી ધ્ર્જાવાળો, આસંકા

ના હા ૧૬-૧૧

આહાર સ ના હા ૧-૧૫

આંણિ આણી, લાવી કિ હા

૧-૮

ઇંમ ઘઘમ્ > પ્રા. ઘઘં/પમ

એમ અન્ય હા ૧૯-૩

ઇછતાં ફૂછ ધ્ર્જતા કિ હા

૧૪-૬

ઇણ આ સર્વ હા ૧૭-૩, ૫

+ઇરળ-સુમતિઇ' નૈ ફૈર્યા-

સમિતિ+એ આલવામાં સંયમ

+વડે ના હા ૧-૩

+ઇરળાદી નૈ ફૈર્યા આદિ >

ફૈર્યાડિ >. આલવામાં

જવાદિ પ્રત્યે સંયમ ધ્ર્જા ના

હા ૧૯-૩

ઉછરે' હર્ષેત્સાહે હા ૧૫-૫

ઉછવ ઉત્સવ ના હા ૧૩-૧૩

ઉછહ ઉત્સાહ ના હા ૧૬-૧૫

ઉતપત < .ઉતપતિ < ઉતપત્તિ

ના હા. ૨-૯

ઉદ-જિ-રે ઉદય+એ ના હા

૨-૩, ૫

ઉપગરણ ઉપકરણ સાધન ના

હા ૭-૩

-ઉપદેસો ઉપદેશ ના દા ૫-૩

×ઉપનો (ગિપનો) કિ દા ૧-૧૫;

દા ૮-૪; દો ૯-૨; દા ૯-૧;

૧૮-૨

ઉમાઈ ઉમંગિય ઉમંગીયા ના

દા ૧૩-૧૨

ઉલટ-ભાવ ઉલ્લામ, ઉમંગી

ભાવના ના દા ૧-૯

+ઉવઠાણુસાલ < ઉપકાન <

ઉપકાન < ઉપસ્થાનશાલા

બેઠકનું સ્થાન, બધારની બેઠક.

ના દા ૭-૩

+ઉવઠાણુસાલ ના દા ૭-૮

ઉઝરા ઉત્+શ્રી > પ્રા ઉઝર

> ઉઝરવું > ગિઝરવું > ગિઝરવું.

(સર. પારસી ગિઝરવું)

ગિઝર્યા કિ દા ૧૩-૪

ઉતર ઉત્તર, જવાબ ના દા

૨-૫

ઉઠાર ઉદાર વિ દા ૧-૧૮

ઉદાત ડહોત તેજ . બપોલ

(૨) ઉદિત ક્યેયું? વિ દા ૭-૭

×ઉપનો ઉત્પન્ન > પ્રા. ઉપન્ન

> . ઉપન્ન થયો કિ દા ૧૨-૯

ઉલસો ઉલ્લસ > . ઉલસો,

ગજાઓ, ગિમગાઓ કિ દા

૧૯-૨

એ યત્ > પ્રા યમ > . સર્વ.

દા ૧-૧૬, ૧૬; દો ૨-૨

એ ચે અગ્ય. દો ૧-૨

એકસં. વિ. દો ૧-૫; દા ૨-૧

એકસુ એક(જ). સરખાવો

ઉચ્ચારસામ્ય મરાઠી યકૂળ

(એકંદરે) વિ દા ૧૨-૨

એગાવલિ યક+માવલિ > .

એકસેરો (દાર) ના દા ૪-૪

એને' સર્વ. દા ૨-૪

+એમ અગ્ય. દો ૨-૩

+એમ અગ્ય. દા ૨-૪

એમંતો અતિમુક્ત > અ.મા.,

પ્રા. અમુક્ત > . વિ. ના.

[સા.નામ=માધરી લતા] દા

૬-૬

×એલ-ને' એમને સર્વ. દા

૧-૧૭

×એલ-ને'-જિ એને સર્વ. દા

૧-૧૫

ઓકલોં દે. ઓઠળ ઓઠણી

ના દા ૧૬-૬

ઓપમાં ઉપમા ના દા ૫-૧૦

હંમુદિ-લોર બેરીનો એક પ્ર-

કાર ના દા ૧૪-૧૧

હંચુવા કચ્ચુદક > પ્રા. ક-

ચુચ > હંચુઓ/વો > હંચુ,

ક્યુકી, ક્યુયો, કાંચળી (ખુલ્લા
વાંસાવાળું વસ્ત્ર) ના દા ૧૧-૨
કરલે કરલે અગ્ય દા ૧૦-૧
કડ કરિ ભુત મહાદેવ જેવા
(નુઓ દિપ્પણ) ના દા ૨-૮
કડગ કડક > પ્રા. કડય કડું
ના દા ૪-૫
કણગ કનક > પ્રા. કળય
સોનું ના દા ૪-૪
કર સં. હાથ ના દો ૨-૩
કરવા-નેં છુ કિ દા ૧-૧
કરાય મા. કૃ કરાવી કિ દો ૧-૩
કિરિ કૃ કરી (-ને) (૨) થી,
થકી કિ દા ૧-૩
+કરિ-છુ કૃ કરીને કિ દા ૧
-૧૩, ૧૮
+કરી-છુ કરી (-ને) (૨) થી,
થકી, વડે કિ દા ૧-૨
+કરી-છુ કરી (-ને) કિ દા ૧-૯
કરું કૃ કિ દા ૨-૧
કરે કૃ કિ દો ૧-૪
કરે-જિ કૃ કિ દા ૧-૬
કરેં છુ કરે કિ દો ૧-૪
કરેલ કોટિ > કોટિ > કોડ
> . વિ દા ૨-૨
કરેલ-રાં કરેલ રૂપિયાના વિ
દા ૨-૩

કલા સં. ના દા ૧-૧૭
+કહિં કથ > પ્રા. કહ >
કહીએ કિ દા. ૧૭-૭
+કહિં [ન જાય] કહી, વર્ણવી
[જાય નહિ] (ઉપર) કિ દો
૨-૨
+કહૂ (ઉપર) હિ કહા કહું, કહેલું
કિ દા ૧૮-૨૫
+કહે મા. (ઉપર) કિ દા ૧૪-૫
+કહો કહે, કહે કિ દો ૨-૨
+[(વિષ્ણુ)કહો કિ દો ૨-૨
કથ કપટ > . ના દા ૧૬-૧૩
+કહિસગ બે કાય-હસર્ગ >
પ્રા. કાય-હસર્ગ > કહિસગ
(કર્મ) અપાવવા માટે શરીરને
સ્થિર કરી કરાવું ક્યાન ના
દા ૧૯-૧
+કાજ કાર્ય > પ્રા. કાજ > .
કામ ના દા ૧૮-૩૧
કાર સં વકર, સાખ ના દો ૧૨-૨
+કારજ કાર્ય > . ના દા ૧૩-૩;
૧૯-૯
કારણ સં ના દા ૧-૧૬
+કારમિ કૃત્રિમ; અર્થવિસ્તારથી
ભાવંકર, અકારી વિ દા ૫-૧
+કારમાં કૃત્રિમ દા ૫-૫
+કારમાં કૃત્રિમ દા ૫-૧; દા
૧૮-૨

×दाय कायोत्सर्ग+अे अउसअे
ना कलश-२

कांय कति > प्रा. कइ ? >

। कंर्ध > कांर्ध > . वि ढा २-४

किणु क्या सर्व ढा १०-१

किणु कोणु, कर्ध सर्व ढा २-८

किणु कर्ध सर्व ढा ५-१; ढा ६-४

किरतारथ कृतार्थ ढा १-८, १२

○ कीम किम् ? कथम् ? अप.

अण. डम, कर्ध रीते ढा १८-५

कुडम < कुटंण < कुडुम्ब ना

ढा २-१२, ५-१; १७-३

×कुडां कूट > प्रा. कूह तीव,

अून भराण वि ढा १२-१३

×कुडा वि ढा १७-८

+कुभरे, कुमार ना ढा १७-१०

+कुभार भं. ना ढा १-२

के हा. कि अण्य ढा १-१५

केर्ध (प्रा) कंर्धक सर्व ढा १८-

१६

○ केभ (अप) < किम् ? कथम् ?

ढा २-२

केसु-वरणु < प्रा. केसुव-

< अर्ध भा. किसुय - <

किशुकवर्णी केयअ रंगना (ला.

अंगारा) ना ढा १६-३

केर्ध (प्रा) < कोऽपि सर्व

ढा १-१६

△कोड < प्रा. कोडि < कोटि

करोड वि ढा २-२; ५-७; ढा

१३-१

कोपातर कोप+आतुर कोधाय-

मान वि ढा १६-२

+कुरेन कृष्णु वि.ना. ढा. २-१

+कुरेन-जमणु कृष्णु ना. ढा

१-१३, १८

+कुरेननी वि.ना. ढा २-२

अड खण्ड लौगालिक विभाग

ना ढा २-१

भिक्षुभात क्षणमात्र अण्य हा

१२-२

भेकारि क्षयकारी वि ढा ६-७

गजगह्वय गद्गद् + अे ? गह-

गहित याव ? (अण्यो द्विपणु

पृ. ७२) कि ढा १८-६

गय (प्रा. अप) < गज हाथी

ना ढा ४-८

गया कि ढा १-१०, ११

गरत < धरत < घृत धी ना

ढा १८-६

+गुणु गुणु ना ढा १-१७

गुणु-धार गुणुने धारनार ना

ढा १-३

×गोयरि नै गोचरो साधुनी

बिद्या ना ढा १-१

×મોચરિય' ને મૌચરી+એ ના

હા ૧-૪

ઘણોં વિ હા ૧-૮

+ધર પ્રા. < મૂદ ના. હા ૧-૭;

૨-૨

+ધરમાય ,, ધરમાં ના હા ૧-૪

ધરણિ મુદ્દિની > પ્રા. ઘરિણી

> ના હા ૧૦-૧

+ધરે ધર ના હા ૧-૧૭

ધાતિ-કરમ ને. આત્માના

સ્વાભાવિકશુભોનો ધાત કરનારાં

ચાર કર્મો ના હા ૧૬-૧૦

ધોલ ધોળકું ફિ હા ૮-૯

ચંગ દિ. પકક .: આલિંગન

.: નિઠટતા (૨) મહેદાર

આનંદપ્રમોદ? ના હા ૧૭-૬

×ચંતવે-જિ ચિંતવે- ફિ હા

૧-૧૧; ૧૧-૬

×ચંતા ચિંતા ના હા ૧૨-૧,

૬; ૧૬-૧૦

+ચવિ (નીચે) ફિ હા ૧૩-૧૦

+ચવી ને ચ્યુતિ ચ્યવું, પડવું

(દેવ—કવચિત નારક—ચોનિ-

માંથી માનવચોનિમાં), ગર્જમાં

આવું ફિ હા ૧૩-૬

ચિયાય ચાવના, ચાહના < ચાહ

ધચા ના હા ૧૪-૬

ચિયાય ચાહ ચાહીને, જણી-

શુક્રીને ફિ હા ૧૯-૧

ચારિત્ર ને. સાધુજીવન, સાધુ-

ત્વ ના હા ૧૬-૬; ૧૮-૧૫

ચાલ સલ્ મત, સંતા ના હા

૧૮-૪૫

ચાલતા-જિ ફિ હા ૧-૩

×ચિંતવી ચિન્ત ચિંતવી, વિચારી

ફિ હા ૭-૪; ૧૫-૧

×ચિંતવિ ફિ હા ૨-૩

ચે < ચેચેહ < * ચેચ < *

ચિચ < પ્રા. ચિચા <

ચિતા ચેહ, અગ્નિ ના હા

૧૬-૩

ચો-સર ચારસેરો (હાર) વિના

હા ૪-૫

+છ પ્રા. < વદ્ વિ હા ૧-૧

+છએ છે વિ હા ૧-૪; હા

૧-૧,૨

+છછ વઢ છે વિ હા ૧૨-૫

છર પ્રા < છાર રાખ,

ધૂળ ના હા ૧૬-૩

†છ અસ્તિ અપ. અછદ > છઠ

> છિ >. ફિ હા ૧-૧૧,

૧૧; હા ૨-૪

છેદસાં છિદ્ છેદાયું/છેદવા માટે

ફિ હા ૧૪-૧૩

છેલ્લે અસ્તિ છે કિ દા ૨-૬
 છોડ છોડી કિ દો ૨-૩
 છોડ દો. છોડ/છોડર > છોર
 (સર. હિ છોદરાછોરા)
 છોડર ના દો ૧૦-૩

જ પચ, પ્રા. જ્ઞેષ, ચૌર.
 જિવ > અપ. જિ > જાર-
 વાયક, પૂરક અપ્ય દો ૨-૨

† જનમાં જન્મન્ > જન્મ્યા; (૨)
 જપ્યા કિ દો ૭-૨

જમણુ જમ્ (ખાણું) > જોજન
 ના દા ૧-૬, ૧૦, ૧૮

- જયણુ ને યત્ન > યત્ના/યતના
 > જતના > જયના > જયણુ
 (જવહિસા ન થાય તેની)

કાળજી, યત્ન ના દા ૧૨-૧૩
 જસહિ-હદયિ > -દયિ >
 જસસમુદ્ધ દા ૧૬-૬

જસણુ ઉચલેન અગ્નિ ના ૧૬-૩
 +જાધને-જિ (કાઠિ.)યા > પ્રા.
 જા જાધને કિ દા ૧-૫
 +જાતિ કાઠિ. જાતી, જાતી; જાધ
 કિ દા ૧-૧૦

† જામણુ જન્મન્ > જાણનાર,
 જન્મ આપનાર ના દા ૧૨-૧૧
 +જાય યા > પ્રા. જા કિ દા ૧-૬;
 દો ૨-૨

+જાય-ને-જિ કિ દા ૧-૧૨

જાયા-નો જન્ > પ્રા. જા >
 જાણું (મર. જાત > પ્રા.
 જાય) જન્મ દીધો, જપ્યા-
 કિ દા ૬-૪

×જાણુ જાત > પ્રા. જાણ જાણુ-
 નાર ના દો ૧-૧

×જાણિયો-જિ-રેં માર. કિ
 જાણ્યું દા ૨-૪

+જાયસું હિ જાવેને કાઠિ. જાણું.
 જાણું કિ દા ૭-૧

Δજાવજિવ યાવજીવ આજી-
 વન, જીવ છે સાંસુધી અપ્ય
 દા. ૩-૬; ૧૮-૮

Δજાવજીવ દો ૧-૩; દા ૧૬-૧૦

○જિ જી પૂરક અપ્ય દા ૧-૧,
 ૧, ૨, ૩, ૩, ૪, ૪, ૫, ૫, ૬,
 ૬, ૭, ૭, ૭, ૮, ૮, ૮, ૧૧,
 ૧૨, ૧૨, ૧૩, ૧૫, ૧૫, ૧૬,
 ૧૬, ૧૭, ૧૮ ૪૦

જિણુ હિ. જ.વ. જિન ને સર્વ
 દો ૬-૧; દા ૧૦-૨

જિણુદ ને જિન+ઈંદ્ર, જિનેંદ્ર
 > પ્રા. જિણ+ઈંદ્ર, જિણિંદ્ર/
 જિણંદ્ર રામદેવ આદિને જિતેલા
 ∴ તીર્થંકર ના દો ૧-૧,
 ૫ ૪૦.

જિણડી જિહા > જિહ્મા (પ્રા.

જીદા) > છાનડી ના દા ૮-૫
 ડિગિમવાર < અપ. જિવાર,
 સુરતી જિવાર. જ્યારે અવ્ય
 દા ૧૩-૫

+જિસે-છ દિ. જે (ખનાવ)ને
 સર્વ દા ૧-૧૪

જિહાજ દા. જહાજ ના દા
 ૧-૭; ૮-૬

○છ પૂરક દા ૧-૧, ૨, ૪, ૫,
 ૬, ૬, ૧૦, ૧૦, ૧૧, ૧૨,
 ૧૩, ૧૪, ૧૪, ૧૫, ૧૭,
 ૧૮ ઇ○

છયું દિ જ્યું, જ્યોં જેમ, જે
 રીતે અવ્ય દા ૧૩-૬

છપ સં. ના. દો ૧-૧

Δછવારે (જિમવાર) દા ૧૩-૬

+છસે-છ જિસે (દિ) જેને
 સર્વ. દા ૧-૧૦

જુજવા જુદા (સરખાવો જુઆરું
 -જુદા પડી નવું માંડેલું થર)
 વિ દા ૩-૭

જે-ની સર્વ દા ૨-૧

જો < જહ < યદિ અવ્ય દા ૧-૧૭

જોજન-રેં યોજન તું ના દા ૨-૧

જોઃ દિ જોડીને કિ દા ૧-૬;
 દો ૨-૩

જોડ-રેં જોડી, યુગ્મ ના દા ૨-૨

જોત દિ. જોતરું, ખજાને ધૂંસ-
 રીએ જોડવાનો પટો ના દા ૭-૭

+જોવતાં ઘોત > પ્રા. જોત > પ્રા.

જોમ > પ્રા. જોષ > .

(જ્યોત થવી, પ્રકાશવું, ∴)

જોવું. જોતાં કિ દા ૧૧-૩

+જોવતિ જોતી કિ દા ૧૬-૭

ઝલઝલિ જાજ્વલ, પ્રા. જલ-

જલ ઝગઝગું, ઝગઝગવું, બળવું

∴ ઉદ્દીપ્ત થવું કિ દા ૧૬-૫

ઝાલ < જ્વાલ જ્વાલા, ઝાળ
 ના દા ૧૬-૩

+ઝવિયા < પ્રા. ઠવ (સર○
 મરાડી ઠેવણે / ઠેવલે) <

સ્થાપ મૂક્યા કિ કલશ-○

+ઝવ્યા < પ્રા. ઠવ (સર○
 મરાડી) < સ્થાપ કિ દો ૧૧-૩

+ઠાઈ < પ્રા. ઠા < સ્થા સ્થાપી,
 -માં સ્થિર થઈ; પ્રદણ કરી
 કિ દા ૧૬-૧

ઠાર < પ્રા ઠાળ < સ્થાન
 (સર○ દિ ઠોર) સ્થળ, ઠામ ના
 દો ૮-૧; દો ૧૪-૩

ઠાવ દર્મ > પ્રા. દમ્મ >

ઠાલ > ઠાલ > . ના દા ૧૮-૧૧

ઠલા-જિ દો. ઠલ > ઠાવું
 ઠળ્યા કિ દા ૧-૮

+તણા અપ તણ પ્રત્ય દા ૧-૧૮

+તણાં દા ૧-૯, ૧૩

+તણાં-જિ દા ૧-૬

+તણે દા ૨-૩

તત તત્ તે. તે, નેનો? સર્વ
દા ૧૮-૪૦

તતપિણુ તત્પણ અબ્બ દા
૫-૪; દા ૧૮-૨૭

તદ્વદ્ તદ્વદ્ બરાબર (સરખું)
વિ દા ૪-૧

તપસા તપસ્સ તપસ્યા ના દા
૧-૪

તમ પ્રા. તુમ્હ > હિં તુમ
તમે, તમે સર્વ દા ૧-૬

તરણુ-તારણુ હોડીરૂપ બનીને
તારનારું વિ દા ૧-૬

તવ (દિ સ્થ) સારે દા ૧-૧૫

તવા તપક > પ્રા. તવચ >
તવો. મોટી તાવી, લોટી ના
દા ૪-૭

તસ તસ્ય તેને મર્વ દો ૧૨-૧

તારણુ-તરણુ તારનારી હોડીરૂપ
ના દા ૧-૭

તામ તાવત્ > પ્રા. તાવ >
સારે? દા ૧૬-૧૨

તારવા તરાવવા કિ દો ૧-૧

તારે અપ તિવાર મુરતી તિવાર

તિવાર > સાર > સારે > .

તે વારે, તે વખતે દા ૧૬-૧૨

તસ તસ્ય તેને મર્વ દા ૧૭-૧૦

તાહરિ-જી તારી સર્વ દા ૨-૪

તિજિ (ત્રિ > પ્રા. તિ)

તૃતીય > અપ. તરજિ

*તરજિ > ત્રીજી વિ દા ૨-૩

તિણુ તેનં > પ્રા. તેનં > તે

સર્વ દો ૧૩-૩

+તિણું તેણે દો. ૧૦-૧

તિમ અપ, જૂ.ગુ. તેમ દા ૧૮-૩૬

તિવાર અપ તિવાર મુરતી

તિવારે, તે વારે, ત્યારે દા

૧૮-૩૦, ૪૩

તિસર ત્રિ. ત્રિસેરા, ત્રણ સેરા
(હાર) વિ/ના દા ૪-૫ .

તિસરિ દો. ત્રીજી વિ દા

૧-૧૬, ૧૮

તિહાં સાં અબ્બ દા ૧-૪

તીયારી અરબી તૈયારી ના દા

૧૮-૩૪

તુંઠે તુષ્ટ > પ્રા. તુઠ પ્રસન્ન
ચાચ કિ દા ૧૦-૧

તુડીય (પળેનો) તોડો દા ૪-૫

તુંબસિ તુમ્હ > પ્રા. તુંબ >

તુંબ + ડી. [લા] માથું ના

દા ૧૯-૪

પુમચે અપ. તુમ્હ + જૂ. યુ,
 મરાડી ચે તમારે મર્વે દા ૧૮-૪૬
 પુમે અપ. તુમ્હ > . તમે સર્વ
 દા ૮-૬
 +તે સર્વ. દા ૧-૪; દો ૨-૧
 +તે સર્વ દો ૨-૧
 +તો અપ. દા ૧-૧૭
 +તોં તો અપ. દા ૧-૧૬
 xતો-મુ મા. તારી માથે સર્વ
 દા ૧૮-૧૯
 xતોય તુમને, તને સર્વ દો ૪-૨;
 દા ૧૩-૩
 ત્રટકે તડક કગતી રવા. અપ
 દા ૧૧-૨
 Δત્રણુ વિ. દો ૧-૧; દા ૧-૩;
 ૨-૧
 Δત્રિજે ત્રીજે વિ દા ૧-૧૪
 xત્રૂદિ ત્રી કિ દા ૧૧-૨, ૪
 xત્રોટો તોટો, ત્ર ના દો ૪-૧, ૨
 xત્રોડિયા તોડયા કિ દા ૧૨-૧૩
 +ત્યર્થ-જિ કિ દા ૧-૮
 +ત્યર્થ-જી કિ દા ૧-૧૨
 થકાં-જિ અપ. દા ૧-૪
 થડિ સ્યંદિલ ને કલ્પો ઝાડો
 ના લુઓ પા બે દા ૧૨-૧૧
 +થાય કિ દા ૧-૯
 થિપિ સ્થા સ્થાપી, માપી,
 કિ દા ૮-૩

+થોડિ-સી હિ. થોડી ૧૧ દા
 ૧-૧૦
 +થોડી-સિ હિ. થોડી વિ. દા
 ૧-૧૪
 દરસણુ < દર્શન ના દા ૧-૬;
 ૧૪-૧૨, ૧૩ ધ.
 દક્ષગિર કા. દિલ્હીર. ઉદામ,
 શોકાતુર વિ દા ૧૮-૨૬
 દસાર (પ્રા) < દશર્ણ વિ. ના.
 વાસુદેવ આદિ દમ બાર્ધ ઝા
 દા ૧૫-૨
 ઢાતાર વાતા ના દા ૨-૩
 ઢાપ < અપ. વાક્ષય < પ્રા.
 વસ્ત્રવ < વર્ણવ દાખ,
 દાખનુ કિ દા ૧૪-૭
 ઢાસિયા હિ વાસિયાં ખ વ.
 ના દા ૮-૨
 દિઠાં < પ્રા. વિઠ્ઠ < હુટ નોયાં
 કિ દા ૧-૬
 દિશુધ મં. પ્રા. વા દીજિયે,
 દો, આપો કિ દા ૧૮-૨૨
 દિન સં દિવસ ના દો ૧-૫
 દિયો માર. દીધો કિ દો ૧-૩
 દિવમ સ. ના દા ૧-૭
 દિહાડો < અપ દિમહડ <
 પ્રા દિમહ < દિવસ ના દા
 ૧૮-૩૮

*द्विप दीक्षा ना दा १८-७
 *द्विपसा-दीक्षा ना दा १८-३४
 नदिसंता < प्रा. दिस्त < दृश
 कि दा १-१६
 +दिसंता कि दा १-१७
 दिसा-नि विशा दा १-१७
 †दुकर दुष्कर अपर वि दा
 ११-६
 दुसरि डि भीष् वि दा १-१३
 †दुकर दुष्कर अपर वि दा
 ११-११; दा १८-१
 ॥दृग् भा. < प्रा. दु < द्वि(म्)
 भीष् वि दा २-७
 दृधे दुग्घ > प्रा. दुद्ध >.
 दृधयी ना दा १-८
 दृल्लहा दुर्लभ > प्रा. अप.
 दुल्लह+आ वि दा १६-११
 *दृषारकां द्वारिका ना दा
 १-५. दा १-१; दा १५-१
 *दृषारकां-नि ना. दा २-१
 दृष दुःख > प्रा. दुक्ख >
 दृष ना दा १-६
 दृषति दु स्त्रिनी दुभयि दु भा
 ओ वि/ना दा ११-६
 दृसरि दि भीष् वि दा १-११
 +द्वेपकिं देवक+ई देवनी पुत्री वि.
 ना. दा १-१८; दा २-४ छ०

+द्वेपकि-रांणि वि.ना. दा १-
 ११ छ०
 +द्वेपकी वि.ना. दा १-५, ६,
 १५; दा २-३
 द्वेपसां दृश > प्रा. देवस
 > देवपु. देभीशुं कि. दा
 १४-१०
 देसना नै देशना उपदेश ना
 दा ५-४; १५-६
 दोग धिक् नै ओक विशिष्ट देव-
 लोक ना दा ११-५
 ॥दोगुणं विगुणं जेवउ वि दा
 ८-३
 ॥दोनुं दि. दोनो अ ने वि. दा
 ८-३
 ॥दोय दि दो, जे वि दा १-४,
 १०
 +दोदिलो दा १८-११, १२
 +दोदेलि दुर्लभ > प्रा. दुल्लह
 > *दोव्यल्लह ? *दोवल्लु वि
 दा १८-७
 धलु धन पैमा ना दा १०-२
 धली धनिर् > प्रा. धणि
 > धनिक (२) भासिक ना दा
 २-३
 धन धन्य वि. दा १-७
 धरम-सनेह धर्मस्नेह धर्म-
 न्य प्रीति ना दा १-८

ધરમ-સાંભગરી ધર્મ-
 સામગ્રી ના દે ૧-૩
 ધરા ઘૃ ધર્મા કિ. દા ૧-૧૨
 ધ્યો પ્રા. ઘગઘગ (૨૧૦)
 > ધખધખ, ધખ > ધખ્યો,
 ખખ્યો કિ દા ૧૬-૩
 ધુવેધ દ્વેષ > ના દા ૮-૫;
 દા ૧૬-૧૪
 ધૂસકી ધૂસકી, ધૂસકે ધૂસકે રહી
 (૨) ધૂસ કરતી (૨૧૮) દા
 ૧૬-૬
 ધ્યાય ધ્યા ધ્યાન કરે, ચિત્તવે
 કિ દા ૧૧-૭
 ન નહિ અબ્ધ દો ૨-૨, ૨, ૪ ધં
 ઋગરિ નગરી ના દો ૧-૫;
 દા ૧-૧ ધં
 ઋગરિ-માં ના દા ૧-૩
 ઋગરી ના દા ૨-૧
 નિચાથે નૃત્ય > પ્રા. નચ્ચ
 નચાવે કિ દા ૫-૩
 નરેસર નરેશ્વર ના દા ૨-૧
 નલકુબેર વિ ના દા ૧-૨ ધં
 નસાં દે. ણસા, નસો, નાડીઓ
 ના દા ૧૮-૪
 નિનાચિયોં નૃત્ય > પ્રા. નચ્ચ
 નાચો કિ દા ૫-૩
 નનવિ < પ્રા. ણવિ < ન અપિ
 નવ, ન અબ્ધ દા ૧-૧૫; ૯-૮

નહિ નદિ અબ્ધ દા ૧-૧૬ ધં
 નહી અબ્ધ દા ૧-૧૭ ધં
 નહી-જિ અબ્ધ દા ૧-૧૬ ધં
 નાલે નાલ+એ માતા ને ગર્ભને
 જોડનાર નાળ ના દા ૧૨-૨
 નાલે (સં) નળી, .'. લા. નાળ,
 તોપ ના દા ૧૬-૧૩
 નિ પઠી પ્રસય દો ૧-૨ ધં
 નિકલા નિર + કાસય ? >
 પ્રા. ગિક્કાલ નીકળ્યા કિ દા
 ૧-૧
 નિકલાય નીકળે કિ દા ૧૦-૬
 નિગમતાં નિર્ગમતાં, વિતાવતાં
 કિ દા ૪-૧૧
 નિહ < (દિ) નિદ < નિદ્રા ઊંધ
 ના દા ૧૮-૧૧
 નિપળે નિપ્પાદ કિ દો ૨-૨
 નિમ નિયમ > નીમ વત ના
 દો ૧-૨
 નિરતિચારે-જિ જો નિ+
 અતિ+ચાર અતિચાર (૫૫)
 લાગે નહિ તેમ દા ૫-૮
 નિર-માય નિર-માયા માયા
 રહિત વિ દા ૧૪-૧
 નિરયે નિરીક્ષ નીરખતુ કિ
 દો ૨-૧
 નિરંતર અબ્ધ. દો ૧-૪

નિલાડે નિટિલ > ગ્રા. જિ/
 નિડાલ > (બલવથી) નિલાડ
 ઠપાળ/જે ના હા ૧૯-૪
 નિસાંણ < દે. જિસ્સાળ
 < મિઃસ્થન? ડંકા ના હા
 ૧૮-૩૯
 ની પાળી પ્ર હા ૨-૨ ઈ
 નીજર ને નિર્જરા, પાપક્ષ
 (૨) અરખી નજર, હટિ (પાત)
 ના હાથ - ૪
 ને અને અમ્ય હા ૧-૧૦
 નેમ વિ.ના. હા ૧-૧, ૨ ઈ.
 નેમ હા ૧-૫ ઈ.
 નેમીસર નેમિ+ઈશ્વર વિ.
 ના. હા ૧૭-૧૦
 પગલાં દે. પગય = પગ. + હું
 ના હા ૧-૫, ૧૨
 પટા-રો પટકં > * પટક
 > પટો. પટાનું ના હા ૭-૭
 પડમા < ગ્રા. પટિમા <
 પ્રતિમા ના હા ૧૯-૧
 પધારા-જિ પદ + ધૃપમધારા :.
 પાવધાર્યા, પધાર્યા કિ હા ૧-૧
 પધારિયા ,, કિ હા ૧-૫
 પરદપણા પ્રદક્ષિણા ના હા
 ૮-૩; દે ૯-૧
 પરમુહા પરાહ્મુખ+આ વિ
 હા ૧૬-૧૧

પરપરતિ પ્રવૃત્તિ ના હા ૧૯-૬
 પરધિ-ને પરીક્ષ પરખી-પારખી
 કિ હા ૧૩-૧૧
 પરિમાંણ પ્રમાણ પ્રમાણે ના/
 અમ્ય હા ૧૮-૨૯, ૩૧, ૩૨ ઈ.
 +પરિસહ ને પરિષદ દુઃખરૂપે
 થતી દેહ અને આત્માની તાવણી
 ના હા ૧૮-૮ ઈ.
 +પરીસહ ના હા ૧૬-૧૨, ઈ.
 પરે પ્રકાર > પમાર > *
 પમાર > પેર. પેર, રીતે ના હા
 ૧૮-૪૪
 પલાએ ને ? પ્રલય ? (સર.
 મરાડી પલળે) પળે, બાળે
 કિ હા ૫-૧૧
 પાપે પક્ષ > ગ્રા. પક્ષ >
 પખે > પાખે, પાખી, વિના
 અમ્ય હા ૧૮-૫
 પાડે પાટક > ગ્રા. પાટ, પાટ્ય
 > * પાટક > * પાટુ >
 પાડો. મહોત્સો ના હા ૧-૪
 પાડે પાટક પાડો ના હા ૧-૪
 પાતરાં ને (પાતડુંનું બ. વ.)
 (દિ પાતર [રામપાતર]) પાત્ર
 > પાતર > પાતડું. લાકડાનું
 વાસણ ના હા ૧૮-૩૫
 પાતરાં હા ૫-૯

પાતિક < પાતક પાપ ના ઢા
૫-૩, ૧૧

પાય < પાદ પગ ના ઢા ૧-૫
૧૨, ૧૭ ધ

પાયો માગ પ્રાપ્ત પ્રા પાવ હિ
પાયા પ્રાપ્ત કર્યો કિ ઢા ૧૭ ૮

પારણે પારણ ઉપવાસ પછીનો
આહાર, તે માટે ના ઢા ૧-૩, ૫

× પાલળે પાલં કિ ઢા ૧૮-૪૩

+ પાલિસિ? જુઓ ટિપ્પણ પાળાશ,
પાળાથુ કિ ઢા ૧૮-૧૫

+ પાલેસ પાળાશ (પાળશે) કિ ઢા
૧૮-૧

પાવે હિ પામે કિ ઢા ૧૭-૩

પાસા પાશન > પ્રા પાસગ >
રમવાના દાવ ઢા ૧-૮

પાસિ હિ પાના પાશે, પામશે
કિ ઢા ૧૭-૪

પાસે હિ પા(ના) અને શુ
(પામ)શેનો સકર? કિ ઢા ૧૩-૬

-પુછતિ પૂછછ પૂછતી કિ ઢા ૨-૩

-પુછસુ પૂછીથુ કિ ઢા ૧-૧૭

-પુછિને કિ ઢા ૧-૨

× પુતર પુત્ર ના ઢા ૬-૨

× પુત (અપ) પુત્ર ના ઢા ૨-૮

પુદ્ગલ પુદ્ગલ શરીર ના ઢા ૧૯-૬

+ પુન પુણ્ય ના ઢા ૨-૩

+ પુનાર્થ પુણ્યાર્થ ના ઢા ૧-૧૧;
ઢા ૨-૪

પુરપ પુરુષ ના ઢા ૧૪-૮

પૂછણ પૂછને પૂછવા કિ ઢા ૯-૨

પહેલાં દે પહિલ્લ પહેલા વિ
ઢા ૧-૧૭

+ પોઆવિ છ પ્રાપ્ત > અપ
પહુત્ત > પહોચ પહોચાડી કિ

ઢા ૧-૧૦

+ પોઆવિયા-છ સરખાવો હિન્દી
પહુંચવાયે પહોચાડ્યા કિ ઢા

૧-૧૪

પિતા પ્રાપ્ત > અપ પહુત્ત >
પહોતા > પહોચ્યા કિ ઢા ૧૯-૧૦

પોલ પ્રતોલિ ના ઢા ૧-૧૦

પિહોતા પ્રાપ્ત > અપ પહુત્ત
> પહોચ્યા કિ ઢા ૧૮-૧

પોપધસાલ ને પૌપધશાલ
સામાયિક, પૌપધ આદિ ઠર-

વાનું રચન ના ઢા ૧૩-૨

પ્રણુમિ પ્રણુમી, પ્રણુમ કરી
કિ ઢા ૨-૩

પ્રતિ લાલિ-ને વહોરાવીને, લિક્ષા
આપીને કિ ઢા ૨-૧

પ્રને' પ્રતિ પ્રત્યે અગ્ય ઢા ૨-૩

પ્રણૂ સ પ્રણુ ના ઢા ૧-૩

ફરસિયો સ્પર્શ > પ્રા ફરિસ

> . સ્પર્શો કિ હા ૫-૨
 ફિરતાં < પ્રા. ફિરફરતાં હા ૧-૪
 બણાવિ હિ. ચનના-ચનાના
 મરા. ચનળે-ચનવિળે બનાવી
 કિ હા ૫-૩
 †બંધવ બંધુ ના હા ૧-૫
 બલિયા બ. વ. < ચલચ
 બલેયાં ના હા ૧૧-૩
 બહુ વહુ વિ હા ૨-૨, ૩
 બહૂંતેર બેતેર વિ હા ૨-૨
 બાહરૂં ઘાસકકૌ > પ્રા.
 ઘણહુડ > હિ. ઘણહા વાળુ
 > વાહરુકું હા ૧૧-૧
 બાંદિચદ બાંધી કિ હા ૭-૧૦
 †બાંધવ બંધુ ના હા ૧૩-૪
 +બાર ઘંદિર બદાર અગ્ર હા
 ૧-૧૦
 બાર દ્વાદશ > પ્રા. દુવાલસ/
 વારસ/વારહ ૧૨ વિ હા ૨-૧
 +બારો-જિ બદાર હા ૫-૨
 બાહ પ્રા. < વાહુ બાવડું
 ના હા ૧૧-૩
 +બાહરે-જિ ઘંદિર બદાર
 અગ્ર હા ૨-૨
 બાહિબો વહુ ? > પ્રા. વેદવ
 > વાદવું, ઠગવું. વાહો, ઠગો
 કિ હા ૧૬-૧૧

બીજાઈ હિ. વિ + હાદય
 બિહારી, બિહાવેલી કિ હા
 ૧૮-૧૧
 +બુઝા જો ? મુદ્ધ ૦ > પ્રા.
 મુજ્જહ > બોધ પામ્યા,
 સત્ય તત્ત્વ સમજ્યા કિ હા
 ૧૪-૬; હા ૧૫-૧
 +બુઝિયા ,, કિ હા ૫-૪
 ‖બે-નિ < દિ વિ હા ૨-૩
 +બે-લા જો. બે ઉપવાસનું મત
 ના હા ૧-૩; હા ૩-૫
 +બેલાને જો. બે ઉપવાસના મતે
 ના હા ૧-૩, ૫
 બેલયા પ્રા. મુલ-બોલ કિ.
 હા ૧-૧; હા ૨-૪ ધ.
 ભગવંત-નિ ના હા ૧-૪;
 હા ૧-૧ ધ.
 -ભણિ તરફ .-ને અગ્ર હા
 ૧૮-૪
 ભરાંત < આત ભાઈ ના હા
 ૪-૫
 +ભરિ કરિ-જી ભરી કરીને કિ
 હા ૧-૧૩, ૧૮
 +ભરી કિ હા ૧-૯ ધ.
 xભાલિ અપ મહી, બધી, સારી
 અગ્ર હા ૧-૭
 xભાલે અપ. મહા અગ્ર. હા ૧-૧

×ભલે અપ. મહા મારા અવ્ય.

હા. ૧-૫

અવલય-નાં ના હા ૧-૬

Δભવિક જે મવ્ય જે મંસારથી
તરવાના છે તેવા વિના હા
૧૪-૧

Δભવ્ય જે (ભવિક) વિ. હા ૧-૧

ભાજનહાર < મંજનકાર
ભાંગનાર ના હા ૭-૩

ભાવ ભાવના ના હા ૧-૧૮

ભાસડી માપ > પ્રા. માસ +
લઘુતાવાચક ડી. ભાપા .°. વાણી,
શબ્દો ના હા ૧૬-૨

ભીષ્મા મિક્ષા ના હા ૧૮-૭

ભીષુ-નિ મિષ્ટુ- > મિષ્ટુ-
> ભીષુ ના ક્ષય-૨

ભુગત ભોગવવા નિર્ણિત,
લિખિત [ભોગ] કિ હા ૧૭-૧

ભુલિગયા ભૂલી૦ કિ હા ૧-૧૧

ભુલે ભૂમથી ના હા ૧-૧૧

×ભાષો માપ્ કિ હા ૬-૪

×ભાષો ભાષો, ક્ષો કિ હા ૬-૩

+ભુલા ભૂધ્યા કિ હા ૧-૧૫

+ભુલાનો ભૂધ્યાનો/નું કિ હા
૧-૧૬

ભોગિએઆ ભોગ્યા કિ હા

૧૭-૧

○મઝાર મઘ્યઘાર > કિ મઝ-
ઘાર > . .°. માં હા ૩-૧

મંદાણ મંદ ના હા ૨-૧

મદ મદી .°. મકાન ના હા ૧૭-૭

મણિવર ? જુઓ ટિપ્પણ

મણિવર શ્રેષ્ઠ મણિ ના હા

૧૮-૧૫

મંદરમંદિર મકાન ના હા ૧૭-૭

+મન સં ના હા ૧-૬, ૧૧,

૧૮; હા ૨-૨

+મન-મા મનમાં ના હા ૨-૧

+મન-માં ના હા ૩-૪

+મન-માંહે ના હા ૧-૧૫

મયા માયા કૃપા ના હા ૧૭-

હા; ૧૮-૨૨

મરતક મૃત(ક) મરેલાં હા

૧૧-૨, ૪

મરત-વછા મૃત-વત્સા જેને

મરેલાં છોકરા અવતરે છે તેવી

ના હા ૧૦-૨

મલપતા દે મલંપિય (મરાઠી

મલપણે) ઠાકથી, ધામેથી

(ચાવનારા) વિ હા ૫-૧૦

મહા સં. વિ હા ૧-૩ ઈ૦

મસતગ < મસ્તક < મસ્તક

< મસ્તિષ્ક માથું ના હા ૮-૩

મહાનત જે ? અદિસાદિ પાંચ

મુખ્ય પ્રતો ના દા ૩-૪
 માથા < * મઘ < પ્રા. મ-
 જ્ઞ ઇઅણું, લીન થયું < મસ્જ-
 મથ્યા, મથયું ફિ દા ૧૭-૭
 માન-પિતા ના દો ૧-૨
 માયદિ < પ્રા માઈ + ડી <
 માલુ માડી, મા ના દા ૧૮-૧૮
 +મારો (નીચે) સર્વ દા ૧-૭
 +માહરિ-છ અપ. મહારિય (સં
 મર્દીય) મારી મર્વ દા ૧-૧૧
 +માહરે મારે સર્વ દા ૨-૩
 ○ માંહે મઘ્ય-માં દા ૨-૨, ૨
 મિષ્ટાણુ મિષ્ટાણ ના દા ૧-૬
 મિણા મદન > પ્રા. મયણ
 > મીથુ-ના ના દા ૧૮-૧૮
 મિલીયાં માર. મિલ્યો, મળિયો,
 મળ્યો ફિ દા ૧-૧૫
 મુગતાંપલિ < મુક્તા+આવલિ
 મોતીનો હાર ના દા ૪-૪
 +મુગતિ-નો મારવાડી? મુક્તિ
 ના દા ૫-૫ ધં
 +મુગતે મુક્તિ+એ ના દા ૧૯-૧૧
 ○ મુઝાર < મઝાર < હિ મઝઘાર
 < મઘ્યઘાર દા ૧-૧; દો
 ૨-૧; દા ૩-૭; દો ૭-૪;
 ૧૪-૨, ૨ ધં
 મુખુંદ મુનિ+ઈદ્ર, મુનોદ્ર >.

મહાન મુનિ ના દા ૧૮-૧૬
 મુન મોન મૂના વિદા ૧૮-૩૦
 +મુનિ-દિદાર ફા. ના દો ૨-૧
 +મુનિરાય ના દા ૧-૪, ૫;
 દા ૨-૪
 +મુનિવર ના દા ૧-૩, ૪, ૭,
 ૧૦, ૧૨, ૧૪; દો ૨-૧;
 દા ૨-૧, ૩
 +મુનિસર મુનીશ્વર ના દા ૨-૧
 +મુનિરાજ ના દા ૧-૬
 +મુનિસો મુનિ+ઈશ મુનિઓમાં
 ઈશ જેવા ના દા ૫-૬
 મુરખણિ મૂખ-ણી, મૂખી ના
 દા ૬-૭
 મુહા (પ્રા) < મુધા વ્યથ, ફેડે
 અથ દા ૧૬-૧૧
 મુખ મુખ ના દા ૫-૬
 મેટી દે. મિટ હિ મિ/મેટના
 નાખૂદ કરી ફિ કલય-૪
 મેહ મેષ ના દા ૧-૮
 મો મા. દિ. મો મારા સર્વ
 દા ૧૮-૨૩
 મોહપ-રિ મદોત્સવ > મહોહવ
 > .-ની ના દા ૧૮-૩૪ ધં
 ○ મોઝાર મઘ્યઘાર (લુઓ મુઝાર,
 મઝાર) દો ૧૦-૨; દા ૧૬-૧૦
 મોટા મહત્ત્વા મહત્તિ > મહોટી

વિ દો ૧-૪, દા ૧-૧૬
 મોદિક-થાલ મોદક સ્થાલ
 ના દા ૧-૬, ૧૩, ૧૮
 xમો-રિ મારી સર્વ દા ૧૦-૪
 xમો રી મારી સર્વ દા ૧૦-૫
 xમો-સુ હિ માર મોસે
 માગ-થી સર્વ દો ૨-૨
 xમોય મને સર્વ દા ૧૩-૩,
 ૧૬-૩
 મોહ-માઘ્યા મો-માઘ્યા વિ દા
 ૧-૮
 યતિસય જુઓ -અતિસય જો
 ના દા ૧૪-૩
 રથણ રજત પ્રા રથય રથુ
 ના દા ૪-૪
 રથદરણુ જો રજોદરણ (જાણ
 ને) ધૂળ ખસેડવાની ઊનની મોટી
 પીછી, ઓધો ના દા ૧૮-૩૫
 રસિયો રબ્યો, ક્રમાયો (૨)
 રસિયો, રાજાયો : રવડયો
 ફિ દા ૧૬-૭
 રસિલ હિ રસીલ રસીય,
 સુદર વિ દા ૭-૬
 +રાજિ રાજ વિ દા ૧-૫
 રાજિયો-જિ-રે રાજ ના દા
 ૨-૧
 +રાજ અર ખુશ વિ દા ૧-૧૫
 ને રા /

રામ બગરામ વિ ના દા ૨-૨
 રિષમા રક્ષા ગ્લણ ના દો
 ૧૬-૩
 રૂપ સ ના દા ૧-૧૪, ૧૭
 રૂપમુદર રૂપસુંદર દા ૧-૨
 રે પૂક દા ૧ ૧ ૪૦
 રે પૂક દા ૨-૨, ૩, ૪ ૪૦
 રેવાય રહેવાય ફિ દો ૨-૨
 રોષતાં માર રોતા, રડતા ફિ
 દો ૨-૧૨
 xસગાર હિ લકીર? લઘુતર?
 > સહેજ વિ દા ૨-૬
 લલિલસિ લલુ લળીનળી નીચા
 વળી ફિ દા ૧-૫, ૧૨
 ○લહસે < પ્રા લહ < લમ
 પ્રાપ્ત કરશે ફિ દા ૧૬-૧૫
 ○લહિ પ્રાપ્ત કરી ફિ દા ૧૬-
 ૧૫
 ○લહિધ લહીએ, મેળવીએ ફિ
 દા ૧૬-૧૧
 લાખ < અપ લલ્લ < પ્રા
 લલ્લ < લક્ષ વિ દા ૨-૩
 xલાગે-જિ લાગે ફિ દા ૧-૧૨
 xલાગે-જી લગ્ ફિ દા ૧-૫
 લાતારિ દે લતા લાત-ની/યા
 જ ના દા ૬-૬
 †લાય-ને-જિ માર લાવીને
 ફિ દા ૧-૧૩

†સાથ-ને-છુ કિ દા ૧-૨
 સાર મા. ? આનંદના ૩ ૬-૨
 ×સિગાર (જુઓ લગાર) દા ૨-
 ૧૨; દા ૧૮-૧૧, ૪૪
 સિધો લીધો કિ. દો ૧-૨
 સિયે (માર.) છે > લે કિ
 દા ૧-૧૭

‡સિયાય લે આય સ્વાય; લાય
 . કર લપાવી કિ દા ૧૦-૮
 +સિધો મા. લીધો દો ૧-૩
 +લેઈ લા > પ્રા. લે લઈ કિ.
 દો. ૧-૪
 +લેઈ-ને-જિ' લઈને કિ દા
 ૧-૧૮

○લેહિ લમ > પ્રા લહ >
 લહેવું પ્રાપ્ત કરવું, પ્રાપ્ત
 કરીને કિ દા ૧૯-૧૦
 લોક મં. ના દા ૨-૨
 વર્ષરાજે વૈગયે ના દો ૧-૩
 વચ્છ (પ્રા.) < વચ્છ પુત્ર ના દા
 ૧૦-૩; દા ૧૬-૮, ૯, ૧૦,
 ૧૨; ૧૮-૫

વજુદાં વિ + છુદ્ > પ્રા. છુદ્
 વિગે (ખૂન) છુદ્યાં, છુટીને
 દોડ્યાં કિ દા ૧૮-૨૬; ૧૧-૨
 વડ-ભાગી વડમાની મોટા-
 ભાગવાળો ના દા ૧૩-૧૦

વડી વૃદ્ધ/દે. વડુ (હિવડી)
 મોટી વિ દા ૧-૧૧; દા ૨-૪
 -વન-હ વન-ની ના દો ૧૪-૨
 વરતંગ ત્રત અંગ. ત્રત અંગીકાર
 કરી વિ દા ૧૫-૯
 વરતાવું ધં. વૃત્ત > વર્ત >
 વર્ત > . ફેલાવું કિ ૧૮-૨૯
 ધં.

વરતિ વૃત્તિ ના દા ૧૯-૮
 વલિ વલે, વલે કિ દો ૧૯-૧
 વલિ વળા અખ્ય ૩ ૧-૧૦,
 ૧૦, ૧૪ ધં.

વજુધી વિ-લુચ્ચ > વજુ'ધી.
 લુચ્ચ વિ દા ૧૮-૮

વહુરિ વહુરિ બહુ વિ દા ૧૯-૩
 વમુદેવ-છુ ના વિ. ના દા ૧-૪
 વસે-જિ-રે વસૂ કિ દા ૨-૩
 વસે-જિ-રે' ,, કિ દા ૨-૨
 વંદના ને વંદન દા ૧-૬
 વાળ' વાચકમ > * વાગ્ગર્થ
 > * વાગ્ગર્થ > વાજુ' ના દા
 ૧૮-૩૯

+વાંણુ વાળી ના દો ૧-૧; દા
 ૭-૧

+વાંણિ ,, ના દો ૧-૨

Δવાંદના ને વન્દ > પ્રા. વંદ
 વંદવું, વંદન કરવું તે માટે. કિ
 દા ૧૧-૧

Δવાંદિ નૈ ? ,, વંદી કિ દા

૧૪-૪; ૧૫-૭

વાધે વર્દ > વદ > વાધવું-વધવું.

વધે કિ દા ૬-૧૧

વાંન < * ઘાળ < પ્રા. ઘણ <

ઘર્ણ ના દા ૧૮-૪૨

વાય < પ્રા. ઘાયા < ઘાચા

વાણી ના દા ૧૮-૨૮

+વાર સં. વેળા ના દા ૧-૧૧,

૧૩, ૧૬, ૧૮

+વાર-રે' ,, દા ૨-૩

વારાંમતિ દ્વારામતી દારિકા

ના દા ૧૮-૨.

વાસિ ઘસ (આમ્હાન કરવું)

[ના દાર] બંધ કરી કિ દા

૧૭-૪

વિકારો વિકાર ના દા ૧૬-૧૦

વિગર અર ગિગર હિ ગિગર,

ગગર વગર, વિના અબ્બ દા

૧૮-૨૭

+વિચાર સં. ના દા ૧-૧૫

+વિચારો વિચાર ના દા ૧૬-૭

વિથોયાં વિચ્છેદ ? કે વિચ્છોદ

દિ વિ / વિચ્છોદ, *વિચ્છદે,

વિચ્છે દા ૧૮-૧૩

વિષુ-કદ્યો વિના- વણ કહ્યું,

કદ્યા વિષુ દા ૨-૨

+વિધી ધ૦ વિધિ રીત ના દો

૫-૧ ધ૦

+વિધે* વિધિ-એ રીતે ના દો

૫-૧

વિરતંત વૃત્તાંત > * ત્રિતાંત

> * ત્રિતાંત > વિરતંત. સર.

પ્રા. વૃત્તંત ના દા ૧૬-૧૨

વિલગાય વિલગન > વિલગ

વળગાડી કિ દા ૧૨-૧૧

○વિલવલતાં વિ+લપ્ વિલપિત

> પ્રા વિલવિન્ન વળવળતાં,

વિલાપતાં કિ દા ૧-૫

○વિલવિલ (કરત) વળવળાટ,

વિલાપ ના દા ૨-૧૨

વિવધ વિવિધ વિ દો ૧૫-૧

વિસરાસ વિશાલ વિ દા ૭-૨

વિહાર નૈ માધુનો પ્રવાસ

ના દો ૧૪-૧

વીચારો-જિ વિચાર ના દા ૫-૬

+વીધી-મુ* વિધિ-પૂર્વક દા ૧૫-૭

બુઠા-જિ વૃષ્ટ > પ્રા. બુઠ > .

વરસ્યા કિ દા ૧-૮

વેલા સં. સમય ના દા ૧-૧૦, ૧૪

વેસો-જિ વેશ ના દા ૧૫-૩

વૈધરાગિ વૈરાગી વિ દો ૧-૫

+વોરણું નૈ વિધારય > પ્રા.

વિહાર > હોર-બુ. ભિક્ષા લેવી.

; ત્રારણે, વહોરવા કિ દો ૯-૪
+વોરાયે ને વહોરાવે કિ દો
૧-૯, ૧૩

+વોરી ને વહોરી કિ દો ૨-૭
+વોહોરાયે ને વહોરાવે કિ દો
૧-૧૮

ચોથો ક્ષણ > પ્રા. સ્વય > *ખો
> ખો-કું. ખોથો કિ ૩ ૧૯-૨

રીજે સિધ્ધતિ > સિજ્જદ >
રીજે > . કિ દો ૧૭-૯

શ્રી અગ્ન દો' ૧-૧, ૨

શ્રી-ભંદાર લક્ષ્મીના માણ્ઢા-
ગાર > માણ્ઢાર > . ના દો
૧૮-૨૫

પજિતો < અરણી ખજનદ.
ખાનનો ના દો ૧૬-૧૪.

પટકાય-ના ને વટકાય + ના
પૃથ્વી, પાણી, તેજ, વાયુ, વન-
સ્પતિ; ત્રમ (ગાંતવાગા) એ ૭
પ્રકારના જીવ ના દો ૧-૩

વંદ ભૌગોલિક સ્વંદ ના દો ૨-૧

પામર કા સ્વત્ર > ખમર, માલિની
ના દો ૨-૪; ૬-૪; ૯-૭

+પિણુ ક્ષણ > ખણુ > ખિણુ
પા ના દો ૧૪-૧૨

+પિણુમાત ક્ષણ માત્ર દો ૧૨-૨
પિપક-શ્રેણિ ને ક્ષપક ન્યાંથી

આત્માના પુનઃ પતનનો મંભવ

ન રહે જોરી આધ્યાત્મિક

અવસ્થા ના દો ૧૯-૯

પિમાવંત પિમાવંત < ખમાવત

< ક્ષમાવંત પ્રભુ ના કલશ-૧

પેકારિ < ખે - < ખય - <

ક્ષયકારી વિ દો ૯-૭

પેચિત લેચિત યચિત (સોડ)

પાયેલી કિ/વિ દો ૭-૭

સગતિ મા. < શક્તિ ના દો

૧૦-૩, ૪

સંઘ < સિય < સિંદ

હિમક પશુ ના દો ૧૮-૪૨

+સંઘાડે સંઘ + આડો લધુના-

વાચક? સાધુઓનો મધુદાય

ના દો ૧-૧૪; ૨-૬

+સંઘાડે' દો ૧-૩; ૯-૧

સંચરો સં + ચર મંચરો, ગયા

. . નીકળ્યા કિ દો ૧-૩

સંઘા સચ્ચિત, મચેસા કિ દો

૧૦-૬

સજન સ્વ+જન, સ્વજન, સર્ગા

ના દો ૧૮-૨, ૩૦

સજ સજ્જ વિ દો ૭-૪

સજમ સંયમ ને સાધુવ,

દીક્ષા દો ૧-૨, ૩; દો ૨-૧૧;

દો ૧૬-૨, ૧૫; દો ૧૭-૧

સંઘાકાલ સંઘ્યા ના દો

૧૯-૧

સતાબ-સૂ કા. શિતાબ-ઉતા-
૧૧- ના ઢા ૧૪-૧૨

સથારે ને સંસ્તારક > પ્રા.

સંચારકાંચ > સંચારે, મુત્રા
માટેનું વણ પડનું રહિત ગરમ
પાથગણું ના ઢા ૧૮-૧૧

સદ્યુર સદ્ગુરુ ના ઢા ૧૮-૭

સંધા મંધા < પ્રા. સંધિઅ <

સંહિત બધા મ સર્વંધ ૩-૨

સનાહ સંનાહ બખતર ના ઢા
૧૬-૧૫

સન્યા સંજ્ઞા ના ઢા ૧-૨

સભાવ સ્વભાવ ના ઢા ૧૬-૧૨

સંભારિયું સંસ્મૃ પ્રા. સંમર

સમારીએ કિ ઢા ૧૯-૧૧

સમયાકાર સમ+આકાર એક
જ દેખાવના ના ઢા ૧-૧૭

સમધી સમ્યન્ધિન્ સમધી

(સૃ. દિ સમધી) ના ઢા ૧૩-૧

+સમોસર ને સમોમર્થા, પધર્થા

કિ ઢા ૧-૧ ૫, ઢા ૮-૧ ઈ

+સમોસર્થા કિ ઢા ૧૫-૪

સિરખાં સદૃશ મગ્ના વિ ઢા

૧-૨

સરદહ અદૂ + ઘા > પ્રા સ-

દહૈ > અદાગળી (૨) સદ્-

પ્રહી અદણ કી કિ ઢા ૧૬-૨

સવાદ સ્વાદ ના ઢા ૨-૨

સંહારિ સારી રીતે હરી, હરણ

કરીને કિ ઢા ૧૦-૧૦

xસંસય ના ઢા ૨-૧

સાઈ (માહી પકડી?) સાંઈ,

આધિગન ના ઢા ૧૨-૧૧, ૧૧

સાજ સાહાય > પ્રા. સાદિ-

ઉજ > * સાજ > . મદદ

ના ઢા ૧૬-૧૭

સાત સપ્ત વિ ઢા ૨-૨

સાત-આઠ સપ્ત-અષ્ટ વિ ઢા

૧-૫, ૧૨ ઈ

-સાતા ને ? શાતા સાતિ ના ઢા

૧૩-૮

સાચાં-જિ સાચ ના ઢા ૫-૫

સાધ ને ? સાધુ ના ઢા ૧-૧૪,

૨-૫

સાધુ-રો સાધુનો ના ઢા ૧-૧૬

+સાંભિ સ્વામી ના ઢા ૯-૩

+સાંભી સ્વામી ના ઢા ૧-૬

સાર સ (પૂગ) અગ્ર ઢા ૧-૧

+સારપિ સદૃશ, સરખી વિ ઢા

૨-૨

સાલ શાલિ (ધાન્ય) (બિંયા)

ચોખા ના ઢા ૧૮-૬

સામુવે દ્રશ્ય > પ્રા. અપ.

ગુ. સાસુ + એ ના ઢા ૪-૯

*સાસો સંશય ના દા ૯-૧

*સાંસો સંશય દા ૮-૧, ૪, ૪;

૯-૨; ૧૮-૩

સાહોષ્ય અર. સાદિખ (પ્રતિ-
ષ્ઠિત) + ધ્વ. પ્રતિષ્ઠા ∴ વૈભવ
ના દા ૫-૭

સિકલિ શૃંગલ્લા સાંકળી ના
દા ૭-૧૦

+સિયા (પ્રા. પ. રાજરયાની)

કીદશ શું. સ્યા, શા, કયા
સર્વ દો ૩-૨

+સિયા-નિ શું. સ્યાની, શાની,
શેની સર્વ દા ૧૦-૧

+સિયો સ્યો, શો સર્વ દો ૪-૧, ૨

+સિહ શું, શુંય મર્વ દા ૧૬-૧૧

સિપ શિષ્ય ના દા ૧૮-૪૦

-સિસો-નિ શીર્ષ ના દા ૫-૬

†મુકમાલ સુકુમાર વિ દા ૫-૬

મુકલ-ધ્યાન ને શુકલ શુદ્ધ,

પવિત્ર. ધ્યાનનો એક પ્રકાર ના

દા ૧૬-૧. ૬

મુકલ-લેરયા ને શુકલ લે-

રયા નેના વડે છવ શુભ કર્મ

આધે છે તે જાંચી માનસિક

અવસ્થા ના દા ૧૬-૬

મુખ-સાતા ને ? મુલ-શાતા

મુખ અને શાનિ ના દા

૧૩-૮

*મુણ્ણો કિ દો ૨-૧

*મુણ્ણિ < પ્રા. મુણ < મુ સાંભળી

કિ. દો ૧-૨

*મુણ્ણિકે " કિ મુનકપ

કે કિ દા. ૬-૬

મુધી શુદ્ધ સાચી વિ દા ૬-૪

મુરિ-નર મુર-નર દેવ, માનવ

ના દા ૧૫-૪

મુવિચાર ના દો ૨-૧

†મુપમાલ સુકુમાર વિ દો ૧૧-

૨; ૧૩-૧૧, ૧૧; દા ૧૬-૬

મુચિયાં મુખિયાં, મુખી વિ

દા ૨-૨

મુગલ મુ-ગુણ-યુક્ત વિ દા

૧૪-૮

સેવ સેવા, ઉપાસના ના દો

૧૦-૩

સેહરો જરનો પટકો, મંદીલ;

∴ બળદની કપાલી ના દા

૭-૭

સેહસ સદસ > પ્રા સદસ્સ

> . દમગ વિ. દા ૧૪-૨

સોનીયા સોનૈયા ના દા ૧૪-

૧૦

+સોપા સમર્પ > *સમપ્ય > સોપ

સોપા કિ દા ૧૮-૩૬

+સોપુ સોપું કિ દા ૧૮-૪૦ .

સોભના સોભના કિ હા ૧-૨
 હય ગ ધોડા ના હા ૪-૮
 -હયડુ અપ < અપ હિયમડં
 < હદયકં ના હા ૧૮-૧૪
 -હયડે અપ < અપ હિયમડં
 < હદયકં ના હા ૧-૧૩
 *હરણુકમેપિ હરિન્નમેપિ
 ગર્ભાદિનુ હરણુ કરનારા એક
 દેવ વિ ના હા ૧૩-૨
 *હરણુગમેપિ હરિન્નમેપિ
 ગર્ભાદિનુ હરણુ કરનારા એક
 દેવ હો ૧૦-૩, હા ૧૩-૪ ૫૦
 +હરપ હગ્ધ < હર્પ ના હા
 ૧ ૧૩
 +હરપિત હનિત વિ/કિ હા ૧-૮
 હેલના હગવા, હનકા વિ હા
 ૭-૩
 હાથ હસ્ત > પ્રા હટય >
 ના હા ૧-૬
 +હાસરિયા હાવરુ નુ ખ વ તે

પૂર્વે સ્વાર્થિક ધય હાલગડા ના
 હા ૧૨-૬
 +હાસરો હિ હાલરા, જૂ હિ
 હાલના, હાલા, ખાળખે
 હવાયુ ના હા ૧૨-૬
 હાસ હાસ્ય હાસી ના હા ૬-૫
 હિતકાર વિ/ના હા ૧-૩
 -હિયડો હદય > પ્રા હિઅય
 હેડુ ના હા ૬-૬
 +હુર્ધ યર્ધ હિન્દી કિ હા ૧ ૧૦
 હૂ અહમ્ સર્વ હા ૧-૮, ૧૨
 +હૂર્ધ હિન્દી યર્ધ કિ હા ૧-૧૪
 +હૂર્ધ-જિ હિન્દી યર્ધ કિ હા
 ૧-૫
 +હૂર્ધ-જી યર્ધ હિ કિ હા ૧-૧૫
 +હૂર્ધ મય > હો > હૂવો થયો
 કિ હા ૧૬-૬
 હૂસરાબ્યો કિ હા ૧૨-૨
 હેત હેત-થી, કારણે ના (પણ
 જુઓ પા મે) હો ૬-૩

પ્રો. ડૉ. બિપિન ઝવેરીની કૃતિઓ

સંશોધન—

દેવકોજી જી બાપારો રાસ
રમણભાઈ નીલકંઠ
આપણું માર્ગ ૧-૨
રાઈનો પર્વતની સમીક્ષા
નવ સોમનાથની સમીક્ષા

નવલકથા—

કલ્પના
*સિદ્ધાંગના
શોધમાં (રમણભાઈ સાથે)
ભદ્રંભદ્ર (સંક્ષિપ્ત)
ખમ નંખર ખાર
દીવાલંડી
વર-વહુ અને
અંતે એ પરણી
*અમવા
*પતિ સાથે પુનર્લેખ
*રત્ના

નાટક—

લક્ષ્મી બેડી
હું જીવો છું
વદે ભારતમ્
*સાપ્તાંગ નમસ્કાર

પાઠ્યપુસ્તકો—

સ્વત્તિક ઍટલાસ
હિન્દી બાલબોધિની
હિન્દી ગુજરાતી અનુવાદ-
માલા ૧-૨
હિન્દી ભાષાંતર શિક્ષિકા ૧-૨
હિન્દી મેવો ૧-૨

વાર્તા—

*બેગા મઈ છે વીતી
કેવલ દાસ્તગથાઓ
વૈતાલની વાતો
પ્રો ફક્તની વાતો

પ્રકીર્ણ—

મહારાજ અને મહાત્માજી
વડોદરા નરેશનાં બીજાં લક્ષ
જેન ચકુનાવલિ, વગેરે

સંપાદન—

ચેતન નાટિકા અંક
ક્ષાર્જસ ત્રૈમાસિક
ચિત્રપટ અઠવાડિક
બહાઉદ્દીનિયન વાર્ષિક

હવે પછી—

ધોમસ હાર્ડીની એ નવલો

પ્રથુભ રામ વગેરે વગેરે